

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΘΟΔΩΡΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΚΟΤΕΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΑΝΝΑ-ΛΟΥΚΙΑ ΚΑΡΑΚΑΣΟΓΛΟΥ
ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ 3313Μ12
ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2016

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα (ΕΕΕ) είναι μια μορφή έσχατου δικτυού ασφαλείας για ανθρώπους που αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες από τα κενά και τις αδυναμίες που δημιουργούνται στο σύστημα. Δίνεται στο πλαίσιο της προσπάθειας επίλυσης των φαινομένων της ακραίας φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, δηλαδή των νέων κινδύνων που αντιμετωπίζει, πλέον η κοινωνία. Πρόκειται για μια μορφή εισοδήματος που απευθύνεται σε αυτούς που δεν έχουν επαρκείς πόρους, με στόχο την καταπολέμηση των κινδύνων και την εξασφάλιση μια συγκροτημένης αλληλέγγυας κοινωνίας όπου κανένας πολίτης δεν θα πέφτει κάτω από μια στοιχειώδη εισοδηματική βάση και θα εξασφαλίζεται μια αξιοπρεπής διαβίωση όλων.

Παραμονές της οικονομικής κρίσης που δοκιμάζει τη χώρα μας το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας παρέμενε διάτρητο και αναποτελεσματικό, άρα, ως κοινωνία, ήμασταν ανέτοιμοι να αντιμετωπίσουμε τις συνέπειες. Η υλοποίηση ενός προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, στη χώρα μας, αποτελεί προνοιακή μορφή κοινωνικής πολιτικής, που η Ελλάδα στερείται. Είναι εφικτό κάτι τέτοιο σε συνθήκες δημοσιονομικής στενότητας, τις μέρες που διανύουμε; Ήδη οι ελλείψεις και οι αδυναμίες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης είναι πολλές και πολλά πράγματα αναγκαστικά θα πρέπει να αλλάξουν προκειμένου να έχει πετυχημένη εφαρμογή ένα τέτοιο εγχείρημα και μην πάει χαμένη μια τέτοια ευκαιρία.

SUMMARY

The guaranteed minimum income in Greece is the utmost net of protection for all the people that face difficulties due to the gap and the weaknesses that the system create. It is given in order to assist our society in coping to resolve issues that occur because of all new social dangers as is poverty and social exclusion. It is a form of income that is addressed to all citizens who do not have sufficient resources. Society's goal remains to alleviate danger and secure a composed solidarity society where none of it's members will fall below a guaranteed settled basic income that will correspond to a decent living standard for all.

Now that our country is going through a major financial crisis the social safety net remains ineffective, therefore, as a society, we are not ready to face the consequences. The implementation of a guaranteed minimum income program, in our country, is a prime form of social policy that Greece lacks. Is such a program possible to apply in this tight fiscal conditions? In order to have a successful implementation of such a project in Greece many things should be done. Already the shortcomings, the particularities and weaknesses of the Greek public administration are many and this should be taken under consideration so we do not waste such an opportunity.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
SUMMARY	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	9
ΦΤΩΧΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ	9
1.1. <i>Περί φτώχειας</i>	9
1.2. <i>Περί κοινωνικού αποκλεισμού</i>	18
1.3. <i>Πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού</i>	24
1.4. <i>Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, θεωρητικό πλαίσιο και χαρακτηριστικά του</i> ..	33
1.4.1. Ιστορικά στοιχεία.....	33
1.4.2. Τι είναι το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα – Μορφές ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος ..	35
1.4.3. Χαρακτηριστικά του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	40
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	40
2.1. <i>Παγκόσμια Τράπεζα</i>	40
2.2. <i>Διεθνής Οργάνωση Εργασίας</i>	46
2.3. <i>Ευρωπαϊκή Ένωση</i>	49
2.3.1. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	49
2.3.2. Η εμπειρία στις χώρες της Κεντρικής και Βορείου Ευρώπης	61
2.3.3. Η εμπειρία στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης.....	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	77
ΤΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	77
3.1. <i>Ιστορική αναδρομή και προτάσεις</i>	77
3.2. <i>Αιτίες που καθιστούν αναγκαία τη θεσμοθέτηση του ΕΕΕ στην Ελλάδα</i>	99
3.2.1. Αύξηση ευελιξίας στην αγορά εργασίας – Ευελιξία στην απασχόληση, στους μισθούς, στο ωράριο.....	99
3.2.1 Αύξηση της φτώχειας και υλική αποστέρηση	112
3.2.3. Κρίση στην Κοινωνική Ασφάλιση	120
3.3. <i>Ενέργειες προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της κρίσης</i>	132
3.4. <i>Θεσμοθέτηση και πιλοτική εφαρμογή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος</i>	139
3.4.1. Πως προβλέπεται να χρηματοδοτηθεί;.....	144
3.5. <i>Κριτικές επισημάνσεις</i>	148
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	153
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	153
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με αφορμή τις συζητήσεις και τις προκλήσεις που δημιουργήσε η εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (ΕΕΕ) στη χώρα μας, ειδικά δε, γνωρίζοντας τις ανάγκες που έχουν κάποιες, περισσότερο ευάλωτες, ομάδες πληθυσμού της χώρας μας, να στηριχτούν μετά τη οικονομική κρίση, θελήσαμε να συμβάλλουμε και εμείς με αυτή τη μελέτη.

Στην παρούσα εργασία αναλύεται η θεωρία γύρω από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του και πως γίνεται ως μέτρο να αντιμετωπίσει τη φτώχεια. Έχει αποδοτικότητα; Αντιμετωπίζεται η φτώχεια μετά την εφαρμογή του;

Βασικός στόχος της εργασίας είναι να αναλυθεί και να αναδειχτεί η σημασία και η χρησιμότητα του ΕΕΕ στα πλαίσια μιας σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής, που εξασφαλίζει τα στοιχειώδη για τους πολίτες της, αντιμετωπίζοντας συγχρόνως τα φαινόμενα ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Μέσα από την εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια να προσεγγίσουμε την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού του ελληνικού κοινωνικού κράτους. Παρέχει το υπάρχον σύστημα κοινωνικής προστασίας την προστασία που χρειάζονται οι πολίτες ή θα χρειαστεί τελικά η εφαρμογή ενός προγράμματος όπως είναι το ΕΕΕ; Υπήρχε κοινωνικό κράτος πριν την κρίση και που βρισκόμαστε τώρα;

Στην Ελλάδα μεσούσης της κρίσης χρέους γίνεται μεγάλη συζήτηση, μεταξύ πολιτικών και ακαδημαϊκών, για τα καλώς ή κακώς κείμενα της προνοιακής πολιτικής και του κοινωνικού κράτους γιατί το θέμα συνεχίζει να έλκει το ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για εκείνον τον θεσμό που σε περιόδους οικονομικής κρίσης καλείται να συνεισφέρει και να στηρίξει όσους αδυνατούν, εξασφαλίζοντας καταρχήν όχι μόνο την επιβίωσή τους αλλά και την κοινωνική συνοχή. Όπως και να έχει εξελιχθεί το κοινωνικό κράτος μέσα στα χρόνια, ανεξάρτητα πως αυτό εκφράζεται μέσα από τις διάφορες πολιτικές όπως αυτές εφαρμόζονται σε διάφορα κράτη, οφείλουμε να πούμε πως αποτελεί κατάκτηση του ανθρώπου αλλά και ένα προϊόν συμβιβασμού ανάμεσα στις διάφορες δυνάμεις και ως τέτοιο σήμερα προσπαθεί να δημιουργήσει εκείνες

τις συνθήκες ισορροπίας, που χρειάζεται μια κοινωνία προκειμένου να λειτουργήσει, να σταθμίσει τις εξελίξεις και να προσαρμοστεί ανάλογα.

Το θέμα θα προσεγγιστεί μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία, αρθρογραφία, το διαδίκτυο και πηγές από τις ευρωπαϊκές ιστοσελίδες. Στην ουσία θα γίνει επισκόπηση δευτερογενών, βιβλιογραφικών πηγών και στατιστικών δεδομένων από την ΕΛΣΤΑΤ και την EUROSTAT.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται έννοιες όπως, τι είναι φτώχεια, γίνονται, δηλαδή, ορισμένες εννοιολογικές διευκρινίσεις, πως μετράται, πως την προσεγγίζουμε, ποιες είναι οι κλίμακες ισοδυναμίας που μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τις διαφορές και σε σχέση με τα μέλη του νοικοκυριού, ενώ γίνεται εκτενής ανάλυση των ρόλων των μελών της οικογένειας και τον τρόπο που είναι οργανωμένα τα δίκτυα ασφαλείας, μέσω της οικογένειας, απέναντι στους νέους κοινωνικούς κινδύνους. Στη συνέχεια αναλύεται τι είναι κοινωνικός αποκλεισμός, αναπτύσσονται ορισμοί αλλά και κάποια εισαγωγικά θέματα που αφορούν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, τα είδη που υπάρχουν, πως προέκυψε ως έννοια, εάν διατυπώνεται με σαφήνεια ή εάν τελικά πρόκειται για απλή κοινωνική κατασκευή. Το κεφάλαιο καταλήγει με τις πολιτικές που επικρατούν στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, και θέτοντας ως πρόταση το μέτρο για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Γίνεται ιστορική αναδρομή αλλά και εκτενής παρουσίαση του, το σκεπτικό πίσω από την πολιτική και ποιές μορφές του έχουμε μέχρι στιγμής ανάλογα και με την ιδεολογική ιστορία των κρατών που εφαρμόζεται, ενώ στη συνέχεια θα αναπτύξουμε σε ξεχωριστή ενότητα τα χαρακτηριστικά και τις παραμέτρους εφαρμογής του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται ο ρόλος των διεθνών οργανισμών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα αναλύεται ο ρόλος της Παγκόσμιας Τράπεζας και αναπτύσσεται η συμβολή της ώστε να αντιμετωπίζονται ανάγκες που έχουν να κάνουν με τις επενδύσεις στον ανθρώπινο παράγοντα δηλαδή την βασική εκπαίδευση και την υγεία, να αντιμετωπίζονται οι παράγοντες που προκαλούν τη φτώχεια, να προστατεύεται το περιβάλλον

αλλά και να δημιουργούνται όλες εκείνες οι συνθήκες που θα συμβάλλουν, μέσω της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητάς τους, στις επενδύσεις και στον μακροπρόθεσμο οικονομικό σχεδιασμό. Εξετάζεται η αντιφατικότητα αλλά και η συμβολή της όσο αφορά τα δίκτυα ασφαλείας που υιοθετεί. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στον ρόλο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και στον τρόπο που έχει επιφέρει αλλαγές βασιζόμενη σε εμπνευσμένους μεταρρυθμιστές, σε κρατικούς λειτουργούς αλλά και της κοινωνίας των πολιτών. Αναλύεται ο τρόπος που υποστηρίζει την πλήρη απασχόληση, τη χρηματοδότηση, το ύψος και τη διάρκεια επιδομάτων ανεργίας και τα προγράμματα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Τέλος εξετάζεται ο ρόλος και των δύο διεθνών οργανισμών ειδικά μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Στο τελευταίο μέρος του τρίτου κεφαλαίου εξετάζεται ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναλύεται πως η Ευρώπη αντιμετωπίζει το θέμα. Τι προβλέπει η Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με το ΕΕΕ; Πως προέκυψε ως μέτρο; Ποιες είναι οι προτάσεις και ποιες οι συστάσεις. Σε ποιες χώρες της Ευρώπης εφαρμόζεται ήδη, ποιες έχουν παράδοση ενώ εκτός από τις χώρες που παραδοσιακά υποστηρίζουν και εφαρμόζουν το ΕΕΕ γίνεται μελέτη και για άλλες χώρες ανάλογα και με το μοντέλο κοινωνικής πολιτικής που ακολουθούν, κάνοντας αντίστοιχα και κάποια σύγκριση με τη χώρα μας που μόνο πιλοτικά έχει εφαρμόσει μέρος του προγράμματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας είναι περισσότερο στοχευμένο στη χώρα μας. Τι σημαίνει ΕΕΕ για την Ελλάδα; Γίνεται ιστορική αναδρομή και παρουσιάζονται προτάσεις μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά και η γνωμοδότηση της ΟΚΕ. Αναλύεται η κατάσταση έτσι όπως έχει διαμορφωθεί καταρχήν στον χώρο της εργασίας μετά την οικονομική κρίση αλλά και την επιβολή των μνημονίων. Πίνακες και γραφήματα της ΕΛΣΤΑΤ και της EUROSTAT, παρουσιάζουν το πρόβλημα και τις αιτίες που καθιστούν αναγκαία τη θεσμοθέτηση ενός προγράμματος ΕΕΕ στην Ελλάδα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα στοιχεία που προκύπτουν από τα διαγράμματα, όσο αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στη χώρα μας ενώ προς το τέλος του κεφαλαίου γίνεται εκτενή παρουσίαση των προβλημάτων του προνοιακού κράτους με ειδίκευση την κοινωνική ασφάλιση αλλά και των μέτρων που μελετήθηκαν στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για την

Κοινωνική Ένταξη. Ένα από τα μέτρα που θεωρήθηκε απαραίτητο προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ακραία φαινόμενα φτώχειας είναι το ΕΕΕ οπότε και καταγράφονται τα ενδεχόμενα προβλήματα εφαρμογής του και τους λόγους που αυτό μπορεί να συμβαίνει. Πως προβλέπεται να εφαρμοστεί στη χώρα μας, αν τελικά εφαρμοστεί. Ποιό θα είναι το θεσμικό πλαίσιο; Προς το παρόν είναι ένα θέμα που βρίσκεται σε εκκρεμότητα, αν και ένα ποσό εκταμιεύτηκε και δόθηκε σε κάποιους δικαιούχους, αλλά τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές το θέμα έχει ατονήσει λόγω αλλαγής της κυβέρνησης. Η νέα ηγεσία του υπουργείου Εργασίας προσανατολίζεται στο να μην προωθήσει την καθολική εφαρμογή του προγράμματος που αφορά στο Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Θα προηγηθεί βέβαια σχετική αξιολόγηση από την Παγκόσμια Τράπεζα, αλλά τα προβλήματα που έχουν εντοπιστεί ήδη από την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος, καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη τη συνέχισή του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι συμπερασματικές διαπιστώσεις παρά το γεγονός ότι δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη κάποια μελέτη/αξιολόγηση της προσπάθειας που έγινε να εφαρμοστεί πιλοτικό πρόγραμμα ΕΕΕ σε 13 δήμους σε ολόκληρη τη χώρα, ώστε να ξέρουμε αντίστοιχα να κατευθυνθούμε και να αντλήσουμε πληροφόρηση ως προς την αποτελεσματικότητα του μέτρου και εάν τελικά κατάφερε να προσεγγίσει εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες με την μεγαλύτερη ανάγκη. Ως εκ τούτου αντιπαραθέτουμε τα δικά μας συμπεράσματα και μόνο. Η εργασία εντοπίζει τα θέματα που ταλαιπωρούν τη χώρα στην κοινωνική ασφάλιση και πως επιβεβαιώνεται τελικά η θεαματική αύξηση των ανέργων που σε συνδυασμό με τα κενά που είχε νωρίτερα το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας κινδυνεύει να οδηγήσει σε ασφυξία πολλές οικογένειες εάν δεν γίνει κάτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΦΤΩΧΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ

1.1. ΠΕΡΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η ύπαρξη φτωχών αποτελεί την πιο κραυγαλέα ένδειξη αποτυχίας του πολιτισμού που βιώνουμε. Η φτώχεια αποτελεί μια έκφραση των αξιών που χαρακτηρίζουν την κοινωνία. Ο τρόπος που τη διαχειριζόμαστε και την αντιμετωπίζουμε αποκαλύπτει το «εμείς» στο οποίο ανήκουμε, δηλαδή τις αρχές μας. Και οι κοινωνικές πολιτικές που διαμορφώνονται είναι κι αυτές έκφραση του είδους της κοινωνίας που ζούμε (Γεώργιας 2006:16). Μετά τους μεγάλους παγκόσμιους πολέμους έχουμε τη δημιουργία σαφών ενδείξεων διαμόρφωσης τάξεων στο δυτικό κόσμο και αντίστοιχα την ανάγκη δημιουργίας κοινωνικής αλληλεγγύης και κοινωνικού κράτους. Όπως λέει και ο Ζίγκμουντ Μπάουμαν, οι φτωχοί είχαν τον ρόλο του εφεδρικού στρατού εργασίας και αυτός ήταν ένας χρήσιμος ρόλος για την κοινωνία την εποχή της βιομηχανικής φάσης της νεοτερικότητας. Η έννοια της φτώχειας συνδέεται με την έλλειψη εισοδήματος και ως εκ τούτου με τον αποκλεισμό από την αγορά συγκεκριμένων αγαθών και υπηρεσιών άμεσα συνδεδεμένων με την επιβίωση. Η ανάδυση όμως της καταναλωτικής κοινωνίας, την εποχή της μετανεοτερικότητας, φέρνει και τον εξοστρακισμό τους από τη στιγμή που δεν έχουν τη δυνατότητα να καταναλώνουν. Η ταυτότητα του προσώπου καθορίζεται από την αγοραστική του δύναμη και αυτή αντίστοιχα καθορίζει και την κοινωνική του θέση. Εάν δεν καταναλώνεις περιθωριοποιείσαι. Πολλές φορές δε, στη σημερινή κοινωνία παρατηρείται μια προσπάθεια να καταχωνιάσουμε ή να κρύψουμε οποιαδήποτε εικόνα φτωχών ανθρώπων από τη δημόσια θέα, σαν να πρόκειται αντίστοιχα και εξάλειψη του προβλήματος. Δεν θέλει η κοινωνία να βλέπει τη φτώχεια να κυκλοφορεί ανάμεσά της, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να διώχνονται σε άλλες γειτονίες και σε άλλα προάστια ώστε να μην φαίνονται. Αντίστοιχα οι εκπρόσωποι της μεσαίας τάξης που ήταν και οι μεσάζοντες ανάμεσα στα δύο στρώματα, παλεύουν να κρατηθούν σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο που να μη τους στερεί το όνειρο ότι «ανήκουν κάπου ψηλότερα», ενώ αντίστοιχα οι διανοούμενοι είναι απασχολημένοι και δεν έχουν τον χρόνο, ούτε τη διάθεση να ασχοληθούν.

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία το χάσμα μεταξύ φτωχών και πλουσίων διευρύνεται όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού να κατέχει το 86% του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και να ελέγχει το 82% των παγκόσμιων εξαγωγών (Petras-Veltmeyer, 2001:66). Την ίδια ώρα η περιουσία των τριών πλουσιότερων ανθρώπων στη γη ξεπερνά το ΑΕΠ των σαράντα τριών φτωχότερων χωρών του κόσμου και των 600εκ. κατοίκων τους. Βιώνουμε μια εντελώς αντιφατική εικόνα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η συγκέντρωση αυτή δεν είναι περίεργη αφού είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι η ανισότητα έχει δημιουργηθεί από την απελευθέρωση των αγορών δηλαδή την ουσία του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν πως αυτή η ανισότητα οφείλεται στο ότι τα κράτη έχουν αποτύχει να ενσωματωθούν στην παγκόσμια αγορά και οικονομία. Θεωρούν πως η παγκοσμιοποίηση είναι η μόνη αποτελεσματική οδός προς τη μείωση της παγκόσμιας φτώχειας. Όμως η παγκοσμιοποίηση έτσι όπως διαμορφώνεται λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού και λόγω των νέων τεχνολογιών οδηγεί σε παραγωγή τεράστιου πλούτου ο οποίος κατανέμεται με εξαιρετικά άνισο τρόπο. Οι ανισότητες ενδοκρατικές και διακρατικές γίνονται ολοένα και πιο εντατικές, οδηγώντας σε καταστάσεις όπου λίγα άτομα, που δεν λογοδοτούν σε κανένα, κατέχουν πόρους οι οποίοι ξεπερνούν το εθνικό προϊόν μικρών τριτοκοσμικών χωρών (Μουζέλης 2007).

Τα άτομα που ζουν μόνα τους, σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Χλέτσος (2008:118-119) από σχετική έρευνα των Pena-Casas, Latta (2004), είναι περισσότερο εκτεθειμένα στη φτώχεια σε χώρες όπως είναι η Πορτογαλία, Δανία, Σουηδία και σε μικρότερο βαθμό στην Ελλάδα, Ολλανδία και Ιρλανδία ενώ οι μονογονεϊκές οικογένειες που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας είναι τριπλάσιες από άλλου τύπου οικογένειες στην Ισπανία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία και Πορτογαλία, ενώ τέλος μεγαλύτερη φτώχεια παρατηρείται μεταξύ αυτών που απασχολούνται με προσωρινές συμβάσεις εργασίας αλλά και θέσεις μερικής απασχόλησης.

Θα πρέπει να ορίσουμε τι σημαίνει φτώχεια, εφόσον ο όρος είναι καθοριστικός και αντίστοιχα θα μας βοηθήσει να προσεγγίσουμε εννοιολογικά το μέτρο για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα. Στη διεθνή βιβλιογραφία η φτώχεια διακρίνεται κυρίως ως «σχετική» και «απόλυτη». Ως «απόλυτη» ορίζεται η κατάσταση όπου ένας άνθρωπος ζει με εισόδημα που δεν επαρκεί για την επιβίωσή του δηλαδή τη διατήρηση της φυσικής του δύναμης και υγείας. Με την έννοια αυτή η απόλυτη φτώχεια συνδέεται με τις βιολογικές ανάγκες ενός ανθρώπου και όχι με τις κοινωνικές και πολιτιστικές αναζητήσεις της σύγχρονης εποχής (Μητράκος-Τσακλόγλου 2012:39). Ένα άτομο για να ξεφύγει από την απόλυτη φτώχεια πρέπει να μπορεί να κατέχει και να καταναλώνει το βασικό «καλάθι» αγαθών και υπηρεσιών δηλαδή ένα ποσό μεγαλύτερο από το ποσό που απαιτείται για την αγορά μιας δέσμης αγαθών όπως είναι τα είδη βασικής και πρώτης ανάγκης, που είναι το φαγητό, το νερό, η στέγη, η ένδυση και η πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ενώ η «σχετική» φτώχεια ερμηνεύεται ως το ποσοστό εκείνο του εισοδήματος ενός νοικοκυριού σε σχέση με το ενδιάμεσο εισόδημα των νοικοκυριών της οικονομίας, της χώρας που βρίσκεται το άτομο. Στην ΕΕ το ποσοστό αυτό έχει οριστεί ως το 60% επί του ενδιάμεσου εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας που αναφέρεται. Έτσι η σχετική φτώχεια δίνει έμφαση στην οικονομική ανισότητα μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας, σε αντίθεση με την απόλυτη που δίνει έμφαση στην οικονομική ανεπάρκεια. Όμως η κάθε οικονομία προσεγγίζει διαφορετικά το κατώφλι της σχετικής φτώχειας ως το απόλυτο εισόδημα, ενώ επιπλέον μεγάλη σημασία έχει στον προσδιορισμό της σχετικής φτώχειας και η κατανομή των εισοδημάτων. Στην Ελλάδα τα νούμερα είναι απογοητευτικά. Σύμφωνα με έρευνα της Eurostat για το 2011, η σχετική φτώχεια στην Ελλάδα ανερχόταν στο 31% του συνολικού πληθυσμού (Αστρουλάκης 2012:1).

Είναι δεδομένο ότι κάθε χώρα στην ΕΕ-15¹ έχει διαφορετική αντίληψη για το τι είναι φτώχεια και πως πρέπει να κατανεμηθεί. Αυτό έχει να κάνει με τις εθνικές αντιλήψεις σχετικά με τη θέση που ορίζουμε ως κατώτατη, ειδικά σε ότι έχει να κάνει με το εισόδημα. Υπάρχει μια λεπτή διαχωριστική γραμμή μεταξύ της

¹ όπου 15 εννοούμε τις χώρες Αυστρία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Φινλανδία, Σουηδία, Δανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο που αναφέρονται ως κράτη-μέλη της ΕΕ

² Μέσο εισόδημα είναι το άθροισμα των εισοδημάτων που έχει ένα άτομο διαιρούμενο με τον αριθμό των ατόμων, ενώ διάμεσο

«σχετικής» και της «απόλυτης» φτώχειας, μεταξύ του τι σημαίνει «κοινωνική ποιότητα για όλους» και τι σημαίνει «εκπλήρωση των βασικών αναγκών», που όμως ως διακριτική γραμμή αποτελεί και τον λόγο συζήτησης για το πρόγραμμα του ΕΕΕ. Περισσότερο όμως, η πολιτική είναι αυτή που καθορίζει τα όρια του τι σημαίνει φτώχεια και όχι η επιστήμη. Όπως ειπώθηκε και νωρίτερα με τον όρο απόλυτη/ακραία φτώχεια ορίζουμε την κατάσταση στην οποία το εισόδημα είναι λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα. Πολλοί όμως θα αναρωτηθούν τι αξία έχει ένας τέτοιος ορισμός αφού σε κάθε χώρα το όριο της φτώχειας ορίζεται με διαφορετικό τρόπο. Στην Ελλάδα ο φτωχός που προσπαθεί να ζήσει με 200ευρώ δεν θα πρέπει να θεωρείται ακραία φτωχός με αυτή την μέτρηση. Μπορεί λοιπόν κανείς να ερμηνεύσει ως τέχνασμα ένα τέτοιο ορισμό ώστε να αποποιηθεί ο νεοφιλελευθερισμός από όποιες ευθύνες που του καταλογίζονται σε σχέση με τις πολιτικές που ακολουθεί. Ο όρος ακραία φτωχός προσανατολίζει τη συζήτηση σε συγκεκριμένη κατεύθυνση για να αποσπάσει την προσοχή από το πραγματικό πρόβλημα. Κατεβάζοντας τόσο χαμηλά τον πήχη γίνονται και ευκολότερες οι επιτυχίες. Προφανώς και προκύπτει πρόβλημα μέτρησης της ανισότητας.

Θέλοντας να ορίσουμε τι είναι φτώχεια και πως η Παγκόσμια Τράπεζα αντιλαμβάνεται τον όρο συνοπτικά, αφού παίζει καθοριστικό ρόλο στη χρηματοδότηση κρατών που οι άνθρωποι υποφέρουν από τα φαινόμενα της φτώχειας και του αποκλεισμού, αναφέρεται στη σοβαρή αποστέρηση της καλής ζωής δηλαδή να πεινάς, να μην έχεις στέγη, να μην έχεις ρούχα να φορέσεις, να είσαι άρρωστος, αναλφάβητος, να είσαι ευάλωτος και ευπαθής στις αντίξοες συνθήκες, να μην ακούγεται η φωνή σου, να είσαι αποκλεισμένος, να σε κακομεταχειρίζονται οι θεσμοί της κοινωνίας και του κράτους. Όλα αυτά παρά το γεγονός ότι ως έννοιες καθορίζουν και τον κοινωνικό αποκλεισμό ως όρο, η Παγκόσμια Τράπεζα αρνείται να υιοθετήσει τον όρο (Γεώργιας 2006:92-94). Το θέμα ανακύπτει μέγα γιατί μόνο έτσι θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε τα αίτια και να αντιμετωπίσουμε το φαινόμενο αναπτύσσοντας τις σωστές πολιτικές. Στα αίτια μπορούμε να εντοπίσουμε μια σειρά από δεινά που συντελούν στο να ανοίξει η ψαλίδα μεταξύ πλουσίων και φτωχών και όταν λέμε δεινά εννοούμε κυρίως τον τρόπο που οι πολιτικές βλέπουν τα πράγματα όπως παραδείγματος χάρη η δομή και ο τρόπος με τον

οποίο επιτυγχάνεται η οικονομική μεγέθυνση ή ο τρόπος που λειτουργούν οι κοινωνικοοικονομικοί θεσμοί και πως αυτοί αντιλαμβάνονται τους κοινωνικά πιο ευάλωτους. Επίσης σημαντικό ρόλο αποτελεί ο τρόπος που λειτουργεί το κράτος ειδικά δε όταν πρόκειται για παροχή απαραίτητων υποδομών (δρόμους ύδρευση, υγεία, παιδεία) που όπως έχουν δείξει σχετικές έρευνες τείνει να ευνοεί μόνο όσους έχουν την άνεση και όχι όλους τους άλλους που τις έχουν ανάγκη ενώ τέλος η επίταση της φτώχειας μπορεί να επέλθει από διάφορες φυσικές καταστροφές, εμφύλιους πολέμους, επιδημίες, δημογραφικές αλλαγές, απομόνωση κλπ (Γεώργιας 2012:98-100).

Σύμφωνα με τον Δημουλά (2014) στις αφετηριακές παραδοχές του νεοφιλελευθερισμού εντάσσονται διάφορες σκέψεις όπως ότι: α) ο κρατικός παρεμβατισμός μέσω της κοινωνικής πολιτικής διαβρώνει τον χαρακτήρα και το πνεύμα ανεξαρτησίας του ατόμου, περιορίζει τη δημιουργικότητα, την ελευθερία και αυτοπειθαρχία ενώ παρακωλύει την οικονομική ανάπτυξη, β) θεσπίζοντας και διευρύνοντας τα κοινωνικά δικαιώματα περιορίζεται η αίσθηση καθήκοντος και ευθύνης απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, και τέλος γ) η αύξηση των κοινωνικών δαπανών μετά το 1960, αντίθετα με ότι επιδίωκανε και πιστεύανε, δεν περιορίσε τις ανισότητες, δεν κατάφερε να εξαλείψει τα κοινωνικά προβλήματα αλλά γιγάντωσε την γραφειοκρατία και την αναποτελεσματικότητα. Ο τρόπος που η νεοφιλελεύθερη σκέψη αντιμετωπίζει και στη συνέχεια επηρεάζει τον λόγο περί φτώχειας και ανεργίας είναι εντυπωσιακός. Οι Αμερικάνοι πιστεύουν ότι οι άνθρωποι που είναι φτωχοί είναι οι σκληροί που δεν κινητοποιούν τις δικές τους δυνάμεις για να βγουν από την κατάσταση της φτώχειας σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους που βλέπουν τη φτώχεια ως κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο προσπαθούν να το αντιμετωπίσουν. Εδώ και χρόνια έχει ξεκινήσει μια συζήτηση ότι το κοινωνικό κράτος δημιουργεί εξαρτήσεις φτάνοντας στο σημείο να μετατίθεται ολοένα και περισσότερο η ευθύνη περί φτώχειας και ανεργίας στο άτομο και όχι στην κοινωνία. Το 71% των Αμερικανών πιστεύουν ότι οι φτωχοί θα μπορούσαν να ξεφύγουν από τη φτώχεια αν δούλευαν αρκετά σκληρά. Μόνο το 40% των Ευρωπαίων έχει την ίδια γνώμη (Χλέτσος 2013).

Πλέον τη φτώχεια δεν την προσεγγίζουμε μόνο με οικονομικούς δείκτες αλλά και με τους λεγόμενους δείκτες αποστέρησης βασικών αναγκών όπως είναι η στέγη, η υγεία, η απασχόληση και η κατανάλωση αγαθών. Επειδή όμως, ενιαία δεν θα μπορεί να υπάρξει πολιτική που να αντιμετωπίσει το θέμα εκ μέρους της ΕΕ, λόγω του επικουρικού χαρακτήρα που έχει η κοινωνική προστασία, η Επιτροπή προσπαθεί επιχειρησιακά να βρει κάποια λύση καταγράφοντας με βάση ένα στατιστικό όριο εισοδήματος, το οποίο σύμφωνα με την EUROSTAT, αντιστοιχεί στο 60% του διάμεσου συνολικού εθνικού ισοδύναμου εισοδήματος. Με τον ίδιο τρόπο υπολογίζεται και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον ν.3631/2008 το όριο της φτώχειας ορίζεται ως το 60% της διάμεσου² του ισοδύναμου του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος που διενεργείται από την ΕΛΣΤΑΤ. Σύμφωνα με σχετική της ανακοίνωση (Δελτίο Τύπου – 8/7/2015) το χρηματικό όριο της φτώχειας σε ετήσια βάση ανέρχεται στις 4.608€ το άτομο κι 9.677€ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα άτομα (παιδιά) κάτω των 14 ετών³. Στην Ελλάδα όμως θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι πολλά νοικοκυριά συμπληρώνουν τη διατροφή τους από δική τους παραγωγή και κατοικούν σε ιδιόκτητα σπίτια όταν η ιδιοκατοίκηση, χαρακτηριστικό αυτής της χώρας, ξεπερνάει το 80% (Ματσαγγάνης 2004:105).

Υπάρχουν πολλές κλίμακες ισοδυναμίας που μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τις διαφορές για το βαθμό των οικονομιών στην κατανάλωση που ενσωματώνουν και που σταθμίζουν διαφορετικά τα μέλη ενός νοικοκυριού. Αυτά είναι:

- Η κλίμακα του ΟΟΣΑ που έδινε τιμή 1,0 για κάθε ενήλικο, 0,7 για κάθε ενήλικο πέραν του πρώτου και 0,5 για κάθε παιδί κάτω των 14 ετών.
- Η EUROSTAT ακολουθεί μια τροποποιημένη κλίμακα που δίνει 0,1 για τον πρώτο ενήλικα, 0,5 για τον δεύτερο και 0,3 για κάθε παιδί.

² Μέσο εισόδημα είναι το άθροισμα των εισοδημάτων που έχει ένα άτομο διαιρούμενο με τον αριθμό των ατόμων, ενώ διάμεσο εισόδημα είναι το εισόδημα του μέσου ανθρώπου δηλαδή εκείνου που είναι φτωχότερο από τα μισά μέλη μιας κοινωνίας και πλουσιότερο από τα άλλα μισά (Ματσαγγάνης 2004:146)

³ Για την τεκμηρίωση των παραπάνω απαιτείται η προσκόμιση από τον άνεργο, εκκαθαριστικού εφορίας ή υπεύθυνης δήλωσης από την εφορία, ότι δεν υποχρεούται να υποβάλει φορολογική δήλωση λόγω χαμηλού εισοδήματος. Σε περίπτωση απορίας, ο ενδιαφερόμενος υποχρεούται να προσκομίσει το βιβλιάριο απορίας (πρόνοιας).

- Τέλος η κλίμακα του Atkinson σταθμίζει ένα νοικοκυριό με την τετραγωνική ρίζα του αριθμού των μελών.

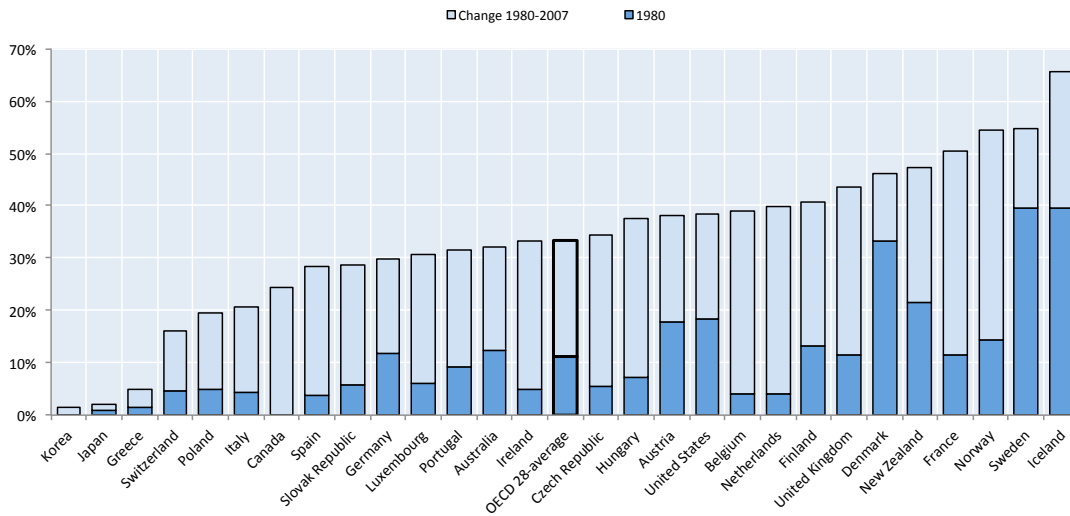
Όπως είναι ευνόητο η κάθε κλίμακα δίνει και άλλα αποτελέσματα. Για παράδειγμα η πρώτη δίνει περισσότερα σε σχέση με την δεύτερη και σίγουρα σε σχέση με την τρίτη (Ματσαγγάνης 2004:103-104).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι τα αποτελέσματα της ανάλυσης που έκαναν οι Δαφέρμος και Παπαθεοδώρου σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της σχετικής φτώχειας σε μακροεπίπεδο. Οι μελετητές σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας κατέδειξαν ως υπεύθυνα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ενώ δεν φάνηκε να έχουν την ίδια επίδραση στα ποσοστά φτώχειας, το ποσοστό απασχόλησης και οι θεσμοί στην αγορά εργασίας. Από τις εμπειρικές εκτιμήσεις προέκυψε ότι τα σοσιαλδημοκρατικά και συντηρητικά-κορπορατιστικά συστήματα κοινωνικής προστασίας ήταν περισσότερο αποτελεσματικά σε σύγκριση με τα φιλελεύθερα καθεστώτα και τα συστήματα της Νοτίου Ευρώπης ως προς τη χρήση των κοινωνικών μεταβιβάσεων για την αντιμετώπιση της φτώχειας. Εκτός όμως αυτής της ιδιαιτερότητας διαπιστώθηκε ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ οδηγεί τα σοσιαλδημοκρατικά και συντηρητικά-κορπορατιστικά συστήματα κοινωνικής προστασίας σε μεγαλύτερη μείωση της φτώχειας σε σχέση με τα συστήματα της Νοτίου Ευρώπης και τα φιλελεύθερα καθεστώτα. Με βάση τα συγκεκριμένα ευρήματα γίνονται προσπάθειες να εκτιμηθεί το επίπεδο της σχετικής φτώχειας και για την χώρα μας βάζοντας ως στόχο την ανάδειξη κατευθύνσεων που χρειάζεται η κοινωνική πολιτική ώστε να είναι περισσότερο αποτελεσματική. Γνωρίζοντας την αρνητική πορεία της Ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια εκτιμάται πως προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τα φαινόμενα της φτώχειας θα πρέπει, πρώτον να εφαρμόσουμε πολιτικές που θα ενισχύσουν την οικονομική δραστηριότητα, αυξάνοντας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και την απασχόληση ενώ δεύτερον απαιτείται ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας αντλώντας εμπειρίες από άλλες χώρες της ΕΕ όπως αυτές με σοσιαλδημοκρατικό σύστημα κοινωνικής προστασίας που όπως έχει αποδειχθεί ότι κάνουν καλύτερη διαχείριση των διαθεσίμων (Δαφέρμος-Παπαθεοδώρου 2011:112-113).

Πέρα όμως από τα παραπάνω, αλλαγές έρχονται και στον τρόπο σύστασης της οικογένειας. Μέχρι τώρα οι παραδοσιακές οικογένειες δρούσαν ως καταλύτη και λειτουργούσαν ως αναδιανεμητικοί μηχανισμοί αφού με τον τρόπο τους στήριζαν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας δίνοντας λύσεις σε προβλήματα κοινωνικών υπηρεσιών. Αλλάζει ο παραδοσιακός τρόπος που είναι «στημένη» μια οικογένεια, αλλάζουν και οι ρόλοι (OECD 2011). Η οικονομική μεταβολή υπονομεύει τους ρόλους του «άνδρα κουβαλητή» και της «νοικοκυράς συζύγου». Διπλό εισόδημα, διπλές καριέρες συζύγων, αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Παρατηρείται υψηλότερη ηλικία γάμου, λιγότερα παιδιά, περισσότερα διαζύγια, πληθώρα μονογονεϊκών οικογενειών, άτυπων μορφών νοικοκυριού, εξάπλωση ακανόνιστων σταδιοδρομιών, περισσότερα παιδιά εκτός γάμου. Τώρα όμως τα πράγματα είναι αλλιώς και οι μοντέρνες οικογένειες παρουσιάζονται ανεπαρκείς, λιγότερο ικανές και ίσως και λιγότερο πρόθυμες να επιτελέσουν τέτοιο έργο, οπότε και μοιραία το βάρος πέφτει στα τυπικά συστήματα προστασίας. Κατά συνέπεια η ύπαρξη καλοσχεδιασμένων κοινωνικών δικτύων ασφαλείας αναμένεται να αποτελέσουν μια επιτυχημένη στρατηγική απέναντι στην ακραία φτώχεια και τον αποκλεισμό. Και ενώ μπορεί λογικά στο παρελθόν η κοινωνική πρόνοια να λειτουργούσε υποτυπωδώς στη Νότια Ευρώπη σε σχέση με το τι γινόταν στην υπόλοιπη Ευρώπη, οι εξελίξεις δείχνουν πως αυτό πρέπει άμεσα να αλλάξει (Mastaganis-Ferrera-Capucha-Moreno 2003:639-641, Σακελλαρόπουλος 1999:50).

Στο Γράφημα 1., που ακολουθεί, εμφανίζονται οι αλλαγές στον τρόπο σύστασης των οικογενειών σε έκθεση της OECD (2011) στο «Doing Better for Families», εστιάζοντας στην μεγάλη αύξηση των γεννήσεων παιδιών εκτός γάμου για το χρονικό διάστημα 1980-2007. Στο διάγραμμα βλέπουμε ότι η Ελλάδα έχει ένα μικρό ποσοστό σε σχέση με το αντίστοιχο άλλων χωρών και του μέσου όρου της ΕΕ-28 που δείχνει ότι ο κίνδυνος της φτώχειας στις μονογονεϊκές οικογένειες, εάν ενδεχομένως υπάρχει στην Ελλάδα, είναι μικρός και σίγουρα δεν επηρεάζει τον γενικότερο δείκτη.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1. Ποσοστό γεννήσεων εκτός γάμου

Source: Eurostat (2010).

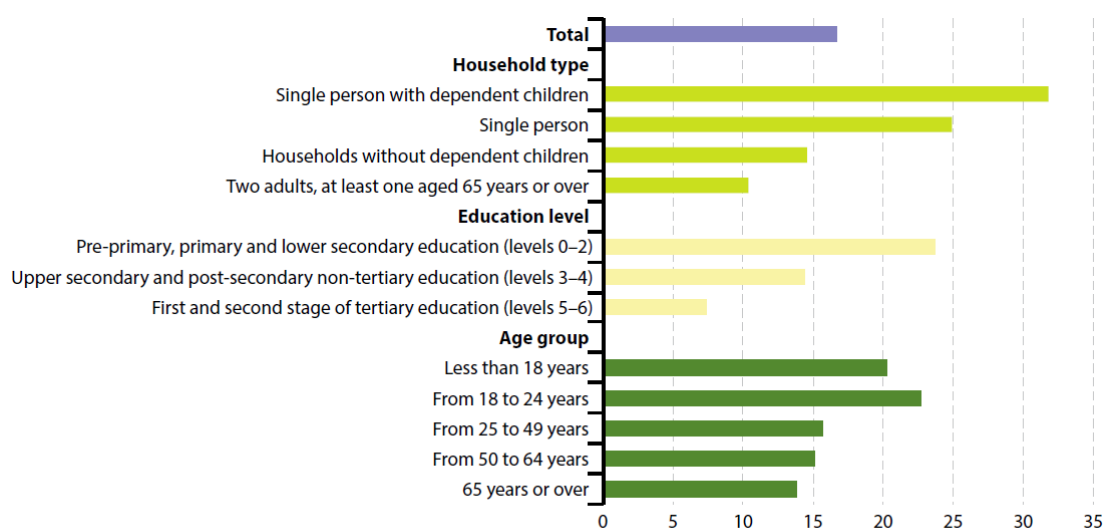
Στις νέες μορφές φτώχειας κατατάσσονται οι φτωχοί εργαζόμενοι λόγω ότι πλέον επειδή η ανεργία καλπάζει οι αναζητούντες εργασία ή αυτοί που θέλουν να διατηρήσουν τη θέση τους, αναγκάζονται να αποδεχτούν επισφαλείς θέσεις εργασίες, χαμηλούς μισθούς και δύσκολες συνθήκες. Τα παραπάνω έχουν καταγραφεί από διεθνείς οργανισμούς, συμβαίνουν και δυστυχώς δεν γίνεται να αποτραπούν.

Παράλληλα η κρίση ανέδειξε νέες μορφές φτώχειας που είναι η έλλειψη στέγης, η ενεργειακή ένδεια, η υπερχρέωση των νοικοκυριών λόγω παλαιότερων δανείων, ο χρηματοοικονομικός αποκλεισμός σε βασικά τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες ενώ από όλες αυτές τις μορφές φτώχειας και τους κινδύνους περισσότερο φαίνεται να δοκιμάζονται οι γυναίκες παρά οι άνδρες. Εννοείται όμως πως στις ευάλωτες ομάδες συγκαταλέγονται οι ηλικιωμένοι, οι πολύτεκνες και μονογονεϊκές οικογένειες, οι μετανάστες ή ακόμα κάποιες εθνικές μειονότητες όπως οι Ρομά. Στην έκθεσή της η ΟΚΕ (2014) επισημαίνει τις ανισότητες που έχει εντοπίσει όπως επίσης μας εφιστά την προσοχή στην συνεχιζόμενη υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου συνολικά των πολιτών, όπως άλλωστε πιστοποιεί και η αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (2015) καταγράφεται αύξηση του πληθυσμού 39,5% με υλικές στερήσεις το 2014 σε σχέση με το 2013 που

αυτό το νούμερο ήταν στο 37,3%. Επιπλέον διευρύνθηκε και η ανισοκατανομή του εισοδήματος του πλουσιότερου πληθυσμού σε σχέση με του φτωχότερου φτάνοντας να είναι η δεύτερη μεγαλύτερη στην ΕΕ μετά την Ισπανία.

Το Γράφημα 2. που ακολουθεί, απεικονίζει ανθρώπους που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο της μόρφωσης και τον δημογραφικό τύπο του νοικοκυριού που βρίσκονται. Στο διάγραμμα εμφανίζονται υψηλές τιμές στους νέους αλλά και στις μονογονεϊκές οικογένειες ενώ οι μετρήσεις είναι αισθητά χαμηλότερες όταν εισάγεται ο παράγοντας μόρφωση/εκπαίδευση. Τα μέλη νοικοκυριών με αρχηγό, άτομο χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης, αντιμετωπίζει έως τρεις φορές μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας από τον εθνικό μέσο όρο.

ΓΡΑΦΗΜΑ 2.0. Άνθρωποι εκτεθειμένοι στη φτώχεια

(*) Estimated data; for education the population is restricted to those aged 18 years and over.

Πηγή: Eurostat Δεκέμβριος 2014

1.2. ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Τι εννοούμε με την έννοια «κοινωνικός αποκλεισμός»; Καταρχήν αποτελεί αρχέγονο φαινόμενο που είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ύπαρξη όλων των κοινωνικών συστημάτων και απαντά στο ερώτημα ποιος είμαι εγώ, που ανήκω, ανήκω σε κάποια ομάδα, ποιος είναι ο άλλος, μπορεί να ανήκει κ

αυτός μαζί μου στην ίδια ομάδα, ποιος είναι γνωστός και ποιος είναι ο ξένος, που σταματάει το «εμείς» και που ξεκινά το «οι άλλοι»; (Παπαδοπούλου 2004:367-368). Τα αίτια του αποκλεισμού είναι πολλαπλά: η εξέλιξη των οικογενειακών δομών και η παρακμή της παραδοσιακής μορφής οικογένειας με τις διάφορες μορφές αλληλεγγύης, η αύξηση του ατομικισμού, η μόνιμη ανεργία και ιδίως η μακρόχρονη ανεργία, ο αντίκτυπος της βιομηχανικής αλλαγής σε εργάτες μη ειδικευμένους, οι μορφές μετανάστευσης, οι μετακινήσεις πληθυσμών και ιδιαίτερα η παράνομη μετανάστευση.

Σύμφωνα με τον «Χάρτη των Κοινωνικά Αποκλεισμένων» που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή» (21 Ιουλίου 1996) έχουμε τον ορισμό «είναι αυτοί που η ζωή τους οδηγεί στο περιθώριο εκεί όπου τα κοινωνικά δικαιώματα καταργούνται στην πράξη και η κοινωνική προκατάληψη τους στιγματίζει ανεξίτηλα – αποκλεισμένοι από κάθε είδους αγαθά και κοινωνικές υπηρεσίες, στερούνται ότι απολαμβάνει η πλειοψηφία των πολιτών» παρατίθενται οι παρακάτω δεκαπέντε κατηγορίες ανθρώπων ως εκείνες που συνθέτουν τον κόσμο των κοινωνικά αποκλεισμένων: «φτωχοί, άνεργοι, οι κάτοικοι των αποβιομηχανοποιημένων περιοχών, ηλικιωμένοι, γυναίκες στην αγορά εργασίας, οι αποκλεισμένοι από τη μόρφωση, παράνομοι μετανάστες, παλιννοστούντες πρόσφυγες από την πρώην ΕΣΣΔ, τοξικομανείς, πάσχοντες ή φορείς του AIDS, τσιγγάνοι, αποφυλακισμένοι, χρονίως πάσχοντες, άνθρωποι με ειδικές ανάγκες, άστεγοι.» Με αυτόν τον ορισμό μπορεί κανείς να διακρίνει πως ανάλογα με την εποχή και τις ανάγκες της κοινωνίας έτσι όπως διαμορφώνονται αντίστοιχα φτιάχνουμε και τις κατηγορίες των ανθρώπων που περιθωριοποιούνται. Είναι αυτοί που η ζωή τους οδηγεί στο περιθώριο, εκεί που τα δικαιώματά τους καταργούνται στη πράξη και τους στιγματίζει ανεξίτηλα η κοινωνική προκατάληψη αποκλεισμένοι από το σύνολο των κοινωνικών αγαθών που όμως απολαμβάνει η πλειοψηφία των υπολοίπων πολιτών. Τα μέτρα που παίρνει η κοινωνία και κατά προέκταση τα κράτη μέλη της ΕΕ, για να αντιμετωπίσει αυτό το φαινόμενο, έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι από μόνο του το φαινόμενο αποτελεί απειλή για την επίτευξη κοινωνικής και οικονομικής συνοχής (e-net 6/4/14).

Διάφοροι μελετητές έχουν καταθέσει και διάφορες απόψεις επί του θέματος. Η πρώτη προσέγγιση συνιστά έναν αναδιανεμητικό ρόλο (Redistributive Discourse, RED) και αντιμετωπίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ως συνέπεια της φτώχειας. Συγκεκριμένα ο Peter Townsend υποστήριξε ότι η φτώχεια δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή υπό το πρίσμα των όρων επιβίωσης αλλά υπό το πρίσμα των δυνατοτήτων που έχει ο άνθρωπος όταν συμμετέχει στην συνηθισμένη κοινωνική ζωή. Θεωρείται φτωχός αυτός που δεν έχει τα απαραίτητα προς το ζην, όταν δηλαδή οι πόροι του υπολείπονται σε σχέση με τον μέσο όρο, οπότε και αυτά τα άτομα εκ των πραγμάτων μένουν στο περιθώριο. Άλλη προσέγγιση είναι αυτή που εξετάζει τους ανθρώπους που μένουν στο περιθώριο όταν είναι εκτός της αγοράς εργασίας. Θεωρείται δηλαδή ως πρωταρχικό και ίσως και μοναδικά αποδεκτό μέσο ενσωμάτωσης των ανθρώπων που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας, στην κοινωνία (Social Integration Discourse, SID). Η τρίτη προσέγγιση εστιάζει στις ηθικές και πολιτισμικές αιτίες της φτώχειας (Moral Underclass Discourse, MUD), όταν δηλαδή περιθωριοποιείται κάποιος λόγω ηθικής, όπως στην περίπτωση της εφηβικής εγκυμοσύνης, παραβατικότητα, άτομα που μένουν εκτός σχολείου κλπ. Σε γενικές γραμμές και πολύ απλουστευμένα θα λέγαμε ότι σύμφωνα με τους RED οι φτωχοί δεν έχουν λεφτά, σύμφωνα με τους SID, δεν έχουν εργασία και σύμφωνα με τους MUD δεν έχουν ηθική. (Levitas 2004:228-234). Όσο μια χώρα μεγαλώνει και αναπτύσσεται οικονομικά τόσο περισσότερο τη χαρακτηρίζει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Σαν να προδίδει τις κρυφές και φανερές αδυναμίες μιας κοινωνίας. Αποτελεί την άλλη μισή και δυσάρεστη πραγματικότητα των σύγχρονων κοινωνιών δηλαδή αποτελεί το γνήσιο προϊόν κοινωνικής μεταβολής και αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης των εθνικών πολιτικών. Στην Ελλάδα θα λέγαμε πως το φαινόμενο αυτό είναι σχετικά μετριασμένο σε σχέση με τις άλλες χώρες της Δύσης και αυτό συμβαίνει λόγω του πολύ σημαντικού ρόλου που παίζει η οικογένεια (Παπαδοπούλου 2004:394), που είναι πάντα πίσω από κάθε δυσκολία και πρόβλημα που τυχόν προκύψει.

Ακολουθώντας μια αντίστοιχη ανάλυση άλλων αναλυτών υπάρχει η αντίληψη ότι κοινωνικός αποκλεισμός είναι αυτός που αποκλείει ομάδες πληθυσμού από διαφορετικά συστήματα μέσω των οποίων διανέμονται οι διάφοροι πόροι

στους πολίτες δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο μια κοινωνία δύο ταχυτήτων δηλαδή με βάση κριτήρια φυλετικά, οικονομικά, κοινωνικά, εθνικά ή και πολιτισμικά. Εάν θελήσουμε κάτι να βελτιώσουμε θα πρέπει να αλλάξουμε την πρόσβαση των πολιτών σε αυτά τα συστήματα. Συγκεκριμένα πρόκειται για τα εξής 4 συστήματα:

- Ιδιωτικά συστήματα που αφορούν τις διαδικασίες της αγοράς και αφορά κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά την απασχόληση.
- Κρατικά συστήματα που περιλαμβάνουν τη δομή της εξουσίας, τις γραφειοκρατικές και νομικές διαδικασίες και η ενσωμάτωση συνδέεται με την ισότητα, την ισονομία, τις ατομικές ελευθερίες και την πρόσβαση σε όλους στα κέντρα πολιτικής εξουσίας.
- Εθελοντικά συστήματα που αφορούν σε διαδικασίες συλλογικής δράσης και εξασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στη ζωή της τοπικής κοινωνίας.
- Οικογένεια και φίλοι, που σχετίζονται με τον τρόπο που αναπτυσσόμαστε σε προσωπικό επίπεδο, πως αλληλεπιδρούμε σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο έτσι ώστε να αποφεύγονται καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού.

Διάφοροι τύποι αποκλεισμού ορίζονται ως εξής (Λουκάς 2005:48-52):

- Ο οικονομικός αποκλεισμός συνδέεται παραδοσιακά με τη φτώχεια και την έλλειψη πόρων ικανών να συντηρήσουν το άτομο. Κάτι τέτοιο απορρέει από την έλλειψη απασχόλησης και την ανεπάρκεια εισοδήματος με αποτέλεσμα την εξάρτηση από το κράτος πρόνοιας.
- Ο πολιτισμικός αποκλεισμός συνίσταται στη διαφοροποίηση αυτού που λέμε κοινωνικά αποδεκτού, τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση λόγω πολυπολιτισμικότητας, εθνικής ποικιλομορφίας ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης, υποκοουλτούρας μεταξύ ανέργων, εθνικών ή θρησκευτικών ομάδων κλπ.
- Ο πολιτικός αποκλεισμός σχετίζεται με την μη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

- Ο θεσμικός αποκλεισμός σχετίζεται κατά πόσο οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες του κράτους ή ιδιωτικές επιχειρήσεις και υπηρεσίες όπως είναι οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες.
- Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά περιπτώσεις όπου οι πολίτες αποκόπτονται από τα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης λόγω κάποιων παραγόντων όπως είναι η εγκληματικότητα, η προβληματική οικογένεια, η έλλειψη εκπαίδευσης, η ανισότητα, η αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοια κλπ.
- Ο χωρικός αποκλεισμός αναφέρεται στη λειτουργία του χώρου λόγω γεωφυσικής θέσης και αδυναμίας πρόσβασης σε υπηρεσίες και ευκαιρίες.
- Ο φυσικός αποκλεισμός συνδέεται με τον τρόπο που οργανωμένο το κοινωνικό σύστημα, η προσβασιμότητα σε κτήρια και υπηρεσίες, τη φυσιογνωμία του τόπου και τον τρόπο που αποκλείονται ομάδες πολιτών όπως είναι οι ηλικιωμένοι, οι μετανάστες, οι ανάπηροι κλπ.

Στις μέρες μας, με το θέμα της μετανάστευσης, που πλέον έχει πάρει τη μορφή της μετακίνησης μεγάλο μέρος του πληθυσμού χωρών της Ανατολής, κάτι τέτοιο έρχεται να επιβεβαιωθεί περίτρανα. Η ανάγκη για επιβίωση για όλους όσοι έρχονται από περιοχές που δοκιμάζονται από τον πόλεμο και την φτώχεια, θα δημιουργήσει συνθήκες μεγάλων εκπτώσεων και έντονης περιθωριοποίησης. Χαρακτηριστικό είναι σχετικά το παρακάτω απόσπασμα από άρθρο του Γ. Βότση στην εφημερίδα “Ελευθεροτυπία” (13 Ιανουαρίου 1997): *“Προβλήματα γνωστά και δυσεπίλυτα, που καλύπτονται από το μοντέρνο όρο “κοινωνικός αποκλεισμός” - επινοηθέντα εσχάτως και χρησιμοποιούμενο ευρύτατα, αφ’ ότου οι στρατιές των πεινασμένων της Ανατολής γκρέμισαν σύνορα και τείχη απαγορεύσεων για να στεγάσουν την απελπισία τους στο γηγενές κοινωνικό περιθώριο, κάτω από τον παραδείσιο ήλιο της Δύσης: φτώχεια, πείνα και ανεργία· εξαθλιωμένα γκέτο· δουλεμπόριο· εξαναγκασμός σε πορνεία· άγρια εκμετάλλευση της εργατικής τους δύναμης· παντελής έλλειψη ασφάλισης και κοινωνικής πρόνοιας· διώξεις, κατατρεγμός, ταπεινώσεις, εξευτελισμός· και, βεβαίως, εγκληματικότητα - καθ’ ότι φυτώριό της ανέκαθεν η παρανομία και η αδικία και κάκιστος σύμβουλος η πείνα και η*

απελπισία... Προβλήματα στοιχειώδους προσαρμογής σε μια κοινωνία ξένη και τόσο εχθρική, όσο προτρέπεται να βλέπει τους εξαθλιωμένους φυγάδες σαν επίβουλους άρπαγες, αλλόφυλους και αλλόδοξους, φοβερή απειλή για την τάξη και ασφάλεια, την ιδιοκτησία και την ευημερία, τα χρηστά ήθη και την κοινωνική συνοχή”, που παραμένει εξαιρετικά επίκαιρο στις μέρες μας, όταν έχουμε κύματα μετανάστευσης από τη δοκιμαζόμενη Συρία.

Κατά συνέπεια ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στην αδυναμία κάποιου να εξασκήσει τα δικαιώματά του πολιτικά ή κοινωνικά αναφέροντας θέματα όπως έλλειψη δεξιοτήτων, εκπαιδευτική αποτυχία, κακή υγεία, αδυναμία πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες αλλά και πιστωτικές υπηρεσίες.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αν και είναι μια σχετικά πρόσφατη εννοιολογική κατασκευή δεν περιγράφει τίποτα το καινούργιο ως έννοια. Επινοήθηκε γύρω στο 1960 όταν το φαινόμενο της περιθωριοποίησης άρχισε να απασχολεί τους επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών και τους ευαίσθητους απέναντι στην αδικία, ανθρώπους. Το 1989 χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ως όρος στα επίσημα κοινοτικά κείμενα και έκτοτε αποτελεί βασική έννοια της ευρωπαϊκής πραγματικότητας και χρησιμοποιείται για να κατηγοριοποιηθούν κάποια προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Το περιεχόμενο της έννοιας δεν είναι σαφές ούτε και αυτονόητο. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο «Πράσινο Βιβλίο» της επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο κεφάλαιο περί «κοινωνικού αποκλεισμού» δεν υπάρχει ορισμός της έννοιας. Μπορεί δηλαδή να θεωρηθεί η άρνηση ή η μη συνειδητοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών που αυτά αναφέρονται στη διανομή των δημόσιων και κοινωνικών αγαθών όπως είναι η στέγαση, η υγεία, η εργασία, η εκπαίδευση, οι κοινωνικές σχέσεις και άλλων. Μελετητές διατυπώνουν θεωρήματα σχετικά με το τι εννοείται ως κοινωνικός αποκλεισμός. Ενώ ο πρώτος ορισμός αναφέρεται στα άτομα και στις οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο μικροί ώστε να αποκλείονται εκ των πραγμάτων από το ελάχιστο του αποδεκτού τρόπου ζωής της χώρας που ζουν, ο δεύτερος ορισμός αναφέρεται στις ομάδες των ανθρώπων που δεν απολαμβάνουν ουσιαστικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, πράγμα που μας

δείχνει τη σαφή μετακίνηση από ένα ορισμό που θεμελιώνεται αποκλειστικά σε οικονομικά δεδομένα προς ένα ορισμό που θεμελιώνεται με αναφορά σε δικαιώματα (Τσιάκαλος 1998). Όλη αυτή η ασάφεια και σύγχυση του όρου και το γεγονός της ύπαρξης του ορισμού και από πλευράς Παρατηρητηρίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οδηγεί σε διαπιστώσεις τις οποίες οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΕΕ δεν είναι πρόθυμες να αποδεχτούν και να ακολουθήσουν και αυτό γιατί θα σήμαινε ότι θα έπρεπε να υλοποιήσουν τα κοινωνικά δικαιώματα όσων των στερούνται δηλαδή και των κοινωνικά αποκλεισμένων.

Εδώ είναι προφανής η έλλειψη. Και η πολιτική σημασία μιας τέτοιας διαπίστωσης είναι επίσης προφανής. Χρησιμοποιείται ο όρος αποκλεισμένος για να υποδηλώσει υπαινικτικά μια τύπου παρεμπόδιση των ομάδων, που απαρτίζουν τους κοινωνικά αποκλεισμένους, στην απορρόφηση των δημόσιων και κοινωνικών αγαθών και του πλούτου που εκ των πραγμάτων δικαιούνται ισότιμα όλοι. Δημόσια είναι εκείνα τα δικαιώματα που θεωρητικά έχουν πρόσβαση όλοι οι άνθρωποι ενώ κοινωνικά είναι εκείνα που χρηματοδοτούνται από την οργανωμένη κοινωνία (Τσιάκαλος 1998). Εξαιρούνται άτομα εμμέσως ή αμέσως ανάλογα με την περίπτωση. Συνεπώς ο όρος κοινωνικά αποκλεισμένος εξαρτάται από τι θεωρούμε κοινωνικά δικαιώματα και ποιους θεωρούμε κοινωνικά αποκλεισμένους, ανθρώπους δηλαδή χωρίς πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα. Πρόκειται για μια κατασκευή.

1.3. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Κάθε ανθρώπινη κοινωνία, σε κάθε χρονική περίοδο, καλείται να λάβει μέτρα προκειμένου να προστατέψει τους πολίτες της με στόχο την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Χρειάζονται εκείνα τα μέτρα και εκείνοι οι κοινωνικοί μηχανισμοί που θα εξασφαλίσουν το ευ ζην των μελών της κοινωνίας. Να μπορεί δηλαδή να προστατέψει τους πολίτες από τους κινδύνους που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση και η οικονομία της αγοράς. Αφενός οι ευρείες μισθολογικές και άλλες ανισότητες που αφορούν όσους εργάζονται και

αφετέρου οι αλλαγές στην κατανομή του εισοδήματος, στους λόγους εξάρτησης που έχουν όσοι βρίσκονται εκτός του εργασιακού στίβου και στο μοντέλο απασχόλησης (που τείνει προς την πολυσθένεια), αναπροσδιορίζουν τις κοινωνικές ευθύνες. Πολλά πράγματα έχουν αλλάξει και φαίνεται πως ο καπιταλισμός έχει πάρει τροπή που δεν μπορεί να προβλεφθεί, ούτε να ελεγχθεί. Παίρνει καινούργια πρόσωπα, ελίσσεται και μεταλλάσσεται. Πριν μερικά χρόνια πολλοί πίστευαν ότι όσο μεγαλώνει ο πλούτος μοιραία κάποτε «θα κατακυληήσει και στα πιο χαμηλά στρώματα και θα ωφεληθούν όλοι» πράγμα όμως που δεν συνέβη και τα πράγματα εξελίχτηκαν εντελώς διαφορετικά (Τσουκαλάς 2011:25).

Το σημερινό κράτος δεν μπορεί να κάνει πράξη τις εγγυήσεις του παλιού κοινωνικού κράτους κι έτσι τα πράγματα προοιωνίζονται ακόμα πιο ασταθή και γεμάτο ρίσκο, πράγμα που θα απαιτεί ακροβατισμούς και θα καθιστά σχεδόν αδύνατο οποιοδήποτε σχέδιο ζωής. Οπότε και η υπακοή στην πολιτική εξουσία δεν προσφέρει την ασφάλεια και την προστασία από τον φόβο. Παρατηρείται μια αποσταθεροποίηση στους θεσμούς, αστάθεια και ανασφάλεια και συνεχώς αναζητούνται από τους πολίτες εναλλακτικές διαδρομές προσφυγής και εξόδου. Χωρίς να χρειάζεται να αναπτυχθούν θεωρίες περί ανασφάλειας και διακινδύνευσης σε αυτή την εργασία, είναι θεμιτό να πούμε πως η κρίση είναι αποτέλεσμα της οικονομικής μεγέθυνσης ενώ το μοντέλο που ακολουθήθηκε όπως και η παγκοσμιοποίηση σε συνδυασμό με την μείωση των κοινωνικών δαπανών, δημιουργούν ανισότητες και ευνοούν τη φτώχεια.

Ολοένα και περισσότεροι πολίτες ειδικά στις χώρες του Νότου όπως είναι και η Ελλάδα δοκιμάζονται έντονα από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης μέσα από τις διαδικασίες που επιβάλλονται από το ΔΝΤ και τις εφαρμογές των μνημονίων. Είναι πλέον βέβαιο ότι ζούμε στην εποχή της μεγάλης αβεβαιότητας με στρατιές ανέργων και συγχρόνως διάλυση του κοινωνικού ιστού όταν περιορίζονται τα δικαιώματα των πολιτών για κοινωνική καταξίωση, εργασία και ασφάλεια. Μπαίνοντας περισσότερο στο θέμα οικονομική κρίση είδαμε από μελέτες ότι οι άνθρωποι που εκτίθενται παραπάνω στις επιπτώσεις της είναι αυτοί που βρίσκονται στο περιθώριο, αυτοί που είναι περισσότερο ευάλωτοι, ειδικά όσοι έχουν μείνει άνεργοι ή

απλά όσοι τελικά αισθάνονται ανασφαλείς με τις συνθήκες όπως διαμορφώνονται στον τομέα της εργασίας. Οι ασταθείς (ως πληγείσες από τον ανταγωνισμό της αγοράς) συνθήκες εργασίας ήταν και εξακολουθούν να είναι, η βασική πηγή της αβεβαιότητας των πολιτών για το μέλλον αλλά και της ανασφάλειας που νιώθουν για τη θέση τους στην κοινωνία και για την αυτοεκτίμησή τους.

Στο τελευταίο του βιβλίο, ο Μπάουμαν, θεωρεί πως δημιουργείται μια νέα κατηγορία ανθρώπων που ονομάζει «απόβλητα». Η θέση του είναι εξαιρετικά σαφής θεωρώντας ότι η παγκόσμια οικονομία, κυρίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, αυτούς που ονομάζει «αργοπορημένους της νεωτερικότητας», υπάρχει άμεση συνέπεια της «αρνητικής» παγκοσμιοποίησης όταν μαζί με την οικονομική κρίση με τις προτεινόμενες εναλλακτικές μορφές εργασίας και τις ολοένα και μεγαλύτερες μορφές ευελιξίας, προστίθεται και η στρατιά των μεταναστών. Είναι σαφές ότι στην εποχή μας όπου οι αγορές δεν έχουν σύνορα και οι συνθήκες είναι αβέβαιες, η κατακερματισμένη/ εξατομικευμένη ζωή των πολιτών αποτελεί χρήσιμο πάτημα στην αναπαραγωγή της πολιτικής κυριαρχίας των ελίτ, οι οποίες βρίσκουν ευκαιρία αφενός να επεκτείνουν την ποινική παρέμβαση και την καταστολή και αφετέρου να ανακυκλώνουν τα ανθρώπινα απόβλητα όταν το απαιτεί η οικονομία της αγοράς, βεβαίως με ελάχιστο κόστος.

Η κοινωνική πολιτική και γενικότερα οι δημόσιες πολιτικές και οι κοινωνικοί θεσμοί που συγκροτούν αυτό που ονομάζουμε κοινωνικό κράτος ήταν και είναι προϊόν μιας ιστορικής εξέλιξης που ταυτίζεται με την ωρίμανση του καπιταλιστικού βιομηχανικού συστήματος στα τέλη του 19ου αιώνα. Αυτό που επιδιώκεται στην ουσία είναι η αλληλεγγύη της κοινωνίας προς τους αδυνάτους, αυτούς που βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας, που βιώνουν κοινωνικούς κινδύνους, τους φτωχούς, απόρους και αναξιοπαθούντες. Αυτή η αλληλεγγύη εκφράζεται με την αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των γενεών και στο εσωτερικό μιας γενιάς, τις κοινωνικές νομοθετικές ρυθμίσεις για την προστασία των εργαζομένων και των πολιτών και τέλος με τη μεταφορά πόρων μέσω των προνοιακών πολιτικών προς αυτούς που είναι σε κατάσταση στέρησης και ανάγκης (Σακελλαρόπουλος 2008).

Σύμφωνα με τον Titmus η κοινωνική πολιτική είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας (Σακελλαρόπουλος 1999:26). Είναι μέρος του ευρύτερου κοινωνικού τομέα και οι παροχές που προσφέρει στους πολίτες με τη μορφή της υπηρεσίας δεν εξαρτάται από τους μηχανισμούς τιμών και δεν υπόκειται πλήρως στον νόμο του κέρδους. Εργαλεία της κοινωνικής πολιτικής αποτελούν η αναδιανομή του εισοδήματος είτε γίνεται αυτό από το κράτος είτε από τους πολίτες ώστε συνεχώς από γενιά σε γενιά οι νομοθετικές παρεμβάσεις να εξασφαλίζουν την προσπάθεια ένταξης της κοινωνικής πολιτικής στην αγορά. Η χρήση του όρου αναφέρεται στην ύπαρξη πλέγματος ή συνόλου δραστηριοτήτων που ως αντικείμενο έχουν κάθε μορφή υπηρεσίας προς το κοινωνικό σύνολο.

Ο όρος «κοινωνικό κράτος» πρωτοεμφανίστηκε στο πολιτικό λεξιλόγιο στη διάρκεια και αμέσως μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και εδραιώθηκε την περίοδο 1930-70 με παρεμβάσεις του κράτους προκειμένου να αντιμετωπίσουν διάφορους κοινωνικούς κινδύνους. Με αυτή τη λογική δημιουργήθηκαν οι υπάρχουσες σήμερα κοινωνικές πολιτικές κοινωνικής ασφάλισης, υγείας, πρόνοιας, καταπολέμησης της ανεργίας κλπ. Όλες αυτές οι δημόσιες πολιτικές και θεσμικές ρυθμίσεις ενεργοποιούνταν με την επέλευση του κινδύνου. Οι κοινωνικές υπηρεσίες και η κοινωνική νομοθεσία αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της σύγχρονης κοινωνικής ζωής. Η δημόσια ευθύνη στους τομείς υγείας, παιδείας, ασφάλισης, κατοικίας κλπ αναπτύχθηκε έντονα σε κάθε χώρα του καπιταλιστικού κόσμου. Στην πραγματικότητα, κράτος πρόνοιας είναι το πολιτικό αποτέλεσμα του μεταπολεμικού συμβιβασμού μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας στις χώρες της Ευρώπης (Βερναδάκης, 2009). Ο συμβιβασμός είχε δύο όψεις: από τη μια αποδοχή εκ μέρους των δυνάμεων της εργασίας της λειτουργίας των θεσμών της ελεύθερης αγοράς και του οικονομικού ανταγωνισμού (του καπιταλιστικού συστήματος), από την άλλη την αποδοχή εκ μέρους του κεφαλαίου βασικών κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων των κυριαρχούμενων τάξεων (Βερναδάκης, 2009). Η κλασική θεωρία του κράτους και της κοινωνικής διοίκησης θεωρεί πως ο σκοπός του κοινωνικού κράτους έγκειται στη βελτίωση της καθημερινής ευημερίας των ανθρώπων και στην επιβολή

εξισορροπιστικών κοινωνικών συνθηκών στο σύστημα της καπιταλιστικής αγοράς. Διαπερνάται δηλαδή από μια αντίφαση όταν από την μία πλευρά «φροντίζει» να βελτιώνει την ζωή των πολιτών αναδιανέμοντας κοινωνικά αγαθά ενώ την ίδια στιγμή οργανώνει και εγγυάται την αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων εκμετάλλευσης (Βερναδάκης, 2009).

Η οικονομική κρίση της δεκαετίας του '70 (που συνδεόταν με το τέλος του φορντικού τρόπου οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας αλλά και του στασιμοπληθωρισμού) επηρέασε σημαντικά τον τρόπο σκέψης ως προς την κοινωνική προστασία λόγω επιδείνωσης των δημοσιονομικών του κράτους αλλά και της αναποτελεσματικότητας που είχαν τα συστήματα έτσι όπως ασκήθηκαν από το κράτος. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί η πετρελαϊκή κρίση και οι επιπτώσεις που είχε αυτή στην οικονομική ανάπτυξη. Στα προβλήματα εκείνης της εποχής είναι η ολοένα και μεγαλύτερη γήρανση του πληθυσμού, οι εργασιακές σχέσεις που θέτουν ζητήματα ασφαλείας, το ζήτημα της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών ταμείων αλλά το κυριότερο το γεγονός ότι από τις αρχές της δεκαετίας του '80 το σύστημα αυτό βρέθηκε στο επίκεντρο μιας αυξανόμενης κριτικής από τη νεοφιλελεύθερη θεωρία και πρακτική που θεωρούσε το κοινωνικό κράτος βάρος και εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη. Το προστατευτικό νομοθετικό πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων και οι υψηλές κοινωνικές δαπάνες αμφισβητήθηκαν και τέθηκαν στο στόχαστρο της νεοφιλελεύθερης πολιτικής (Χλέτσος 2008:90-91).

Έως και πρόσφατα η αποδόμηση ή μεταρρύθμιση του κλασικού κοινωνικού κράτους αποτέλεσαν κυρίαρχη πολιτική αντίληψη. Η κριτική συνδυάστηκε με την προβολή ενός άλλου κοινωνικού μοντέλου που χαρακτηρίστηκε κοινωνικός φιλελευθερισμός. Στις παθητικές επιδοματικές πολιτικές αντιπαρατέθηκαν οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, στην έννοια του κοινωνικού κινδύνου, η ευκαιρία και στην πρόνοια, οι πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης. Στη θέση των εθνικών ή διεθνών ρυθμίσεων και συμβάσεων αντιπαρατέθηκε η απορρύθμιση της εργασιακής προστασίας, ενώ στις αναδιανεμητικές πολιτικές του κράτους αντιπαρατέθηκε η ατομική ευθύνη, η προσωπική αποταμίευση και η επένδυση (Σακελλαρόπουλος 2008).

Το νεοφιλελεύθερο κοινωνικό μοντέλο οργανώθηκε και «στήθηκε» στο πλαίσιο της αισιόδοξης λογικής της συνεχούς ανάπτυξης, του τέλειου ανταγωνισμού, της συνεχούς και απρόσκοπτης λειτουργίας των αγορών, των υψηλών αποδόσεων των επενδυτικών προϊόντων. Η αισιόδοξη πτυχή του ενισχύθηκε από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, την παγκοσμιοποίηση, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, τα ασύλληπτα κέρδη των επενδυτικών τραπεζών και κεφαλαίων υψηλού ρίσκου. Πραγματικός στόχος του ήταν η κινητοποίηση των αποταμιεύσεων, η μείωση των δημόσιων κοινωνικών δαπανών συνεπώς και η αύξηση της συσσώρευσης κεφαλαίου των επιχειρήσεων. Στην ουσία του όμως αυτό το μοντέλο ενσωμάτωνε μια «ουτοπική» αντίληψη ότι όλα τα κοινωνικά προβλήματα θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσα στην αγορά, από την αγορά και με όρους αγοράς. Δηλαδή να αντιμετωπιστούν ακριβώς από εκείνον τον θεσμό, την αγορά, που είναι η γενεσιουργός αιτία των κοινωνικών προβλημάτων. Τρεις δεκαετίες μετά, η πρακτική επιτυχία του νεοφιλελεύθερου μοντέλου - αν ποτέ εφαρμόστηκε ως τέτοιο- αμφισβητείται σοβαρά, τόσο με όρους κοινωνικής αποτελεσματικότητας όσο και με όρους πολιτικού προγράμματος (Σακελλαρόπουλος 2008).

Συνεπώς, τα πράγματα έχουν εξελιχθεί προς άλλες κατευθύνσεις δηλαδή παρατηρούμε μια αργή μετάβαση από ένα σύστημα συνάρθρωσης της αγοράς εργασίας, της οικογένειας και της κοινωνικής προστασίας σε κάτι άλλο. Ενώ γίνονται προσπάθειες να καταπολεμηθεί η φτώχεια και τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, η κοινωνική πρόνοια παραμένει παραμελημένη. Υπάρχουν αλλαγές στο κοινωνικό κράτος ωστόσο το ξέσπασμα της κρίσης το Οκτώβριο του 2008 έχει αλλάξει τους όρους και το πλαίσιο άσκησης και χρηματοδότησης κοινωνικών πολιτικών. Όπως λέει και ο καθηγητής Θ. Σακελλαρόπουλος (2014) *«η παρούσα χρηματοοικονομική και οικονομική κρίση δεν είναι συνηθισμένη. Είναι από εκείνα τα κοσμοϊστορικά γεγονότα που μεταβάλλουν το παραγωγικό μοντέλο, τις οικονομικές δομές, τον συσχετισμό των οικονομικών δυνάμεων. Μεταβάλλουν ταυτόχρονα και τις ιδέες, αντιλήψεις και το επιστημονικό παράδειγμα με το οποίο σκεπτόμαστε, αναλύουμε την πραγματικότητα και προτείνουμε λύσεις. Ένα είναι βέβαιο: Η εποχή του κοινωνικού φιλελευθερισμού, ως ιδεολογίας και πράξης, τελείωσε*

οριστικά. Τουλάχιστον για το άμεσο, ορατό μέλλον. Όμως η νέα εποχή που ξανοίγεται μπροστά μας δεν γνωρίζουμε τι αλλαγές θα επιφέρει στο κοινωνικό κράτος. Η απορρόφηση πόρων για την οικονομική σταθεροποίηση και χρηματοδότηση των τραπεζών θα μειώσει τα διαθέσιμα κονδύλια για κοινωνικές πολιτικές. Από την άλλη, η μεγέθυνση των κοινωνικών προβλημάτων θα απαιτεί συνεχώς πολιτικές κοινωνικής προστασίας επιδοματικού τύπου. Σε αυτές τις συνθήκες είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν μπορούν να εξοικονομηθούν χρήματα για τις προληπτικές πολιτικές της κοινωνικής επένδυσης».

Το σύστημα κοινωνικής βοήθειας στηρίχτηκε στην έννοια της αλληλεγγύης, είχε καθολικό χαρακτήρα δηλαδή στόχος του είναι να απευθύνεται σε όλους τους πολίτες ακόμα και σε αυτούς που δεν εργάζονται πράγμα που αναγκαστικά οδήγησε στην αναγκαιότητα ύπαρξης μεικτών συστημάτων κοινωνικής προστασίας δηλαδή συστημάτων που να βασίζονται στην ασφάλιση αλλά και στην κοινωνική βοήθεια λόγω ότι μόνο έτσι μπορεί να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το ζητούμενο πλέον δεν είναι να εξασφαλιστεί μόνο ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης αλλά να μπορέσει να ξεπεραστεί και το θέμα της ένταξής τους στην αγορά εργασίας. Χρειάζεται δηλαδή να εξασφαλιστεί η μετάβαση από την πρόνοια στην εργασία (Χλέτσος 2008:98-100).

Σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση η πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού κινείται στις εμβληματικές πρωτοβουλίες της Στρατηγικής “Ευρώπη 2020” που στόχο έχει να διατηρηθεί η ανάπτυξη χωρίς να δημιουργούνται αποκλεισμοί των ευάλωτων και τρωτών. Σκοπός της είναι να βοηθήσει τις χώρες της ΕΕ και να πετύχει την έξοδο 20εκ. ανθρώπων από τη φτώχεια. Η πλατφόρμα εγκαινιάστηκε το 2010 και θα λειτουργεί μέχρι το 2020. Καλύπτει πέντε τομείς δράσης (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=el>):

1. Ανάληψη δράσεων σε όλο το φάσμα των τομέων πολιτικής, όπως είναι η εργασία, η ελάχιστη στήριξη του εισοδήματος, η πρόσβαση σε στέγη, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση.

2. Καλύτερη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ για προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Η ΕΕ έχει προτείνει να διατεθεί το 20% του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για να καταπολεμηθούν φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός.
3. Παρουσίαση στοιχείων ώστε τεκμηριωμένα να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα όλων αυτών των πολιτικών πριν εφαρμοστούν ευρύτερα.
4. Συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών ώστε αποτελεσματικότερα να εφαρμοστούν οι μεταρρυθμίσεις της κοινωνικής πολιτικής. Εννοείται πως θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά και τα άτομα που βάλονται.
5. Καλύτερος συντονισμός των εθνικών πολιτικών έχει επιτευχθεί με τη χρήση της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού και μέσω της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας.

Με τη στρατηγική “Ευρώπη 2020” όσες ενέργειες γίνονται για τη φτώχεια στόχο έχουν να λειτουργούν ως κίνητρο ώστε η ΕΕ να δίνει κάθε χρόνο μεγαλύτερη έμφαση στα κοινωνικά ζητήματα αναλαμβάνοντας δράσεις όπως: Παρακολούθηση των οικονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, γιατί μπορεί τα κράτη να έχουν δεσμευτεί ότι θα πετύχουν τους στόχους που έχει θέσει η στρατηγική “Ευρώπη 2020”, ωστόσο μόνο με τον συντονισμό μπορούν να προκύψουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για την ανάπτυξη. Με αυτόν τον τρόπο η ΕΕ αναλύει τα σχέδια με τις μεταρρυθμίσεις κάθε κράτους μέλους και διατυπώνει συστάσεις για τους επόμενους μήνες. Δίνεται έμφαση στην απασχόληση και τις κοινωνικές επιδόσεις, να ενισχύεται ο δημοκρατικός διάλογος, να προωθείται η σύγκλιση μέσω της συγκριτικής αξιολόγησης των επιδόσεων και της επιδίωξης βέλτιστων πρακτικών και να στηρίζονται οι μεταρρυθμίσεις μέσω των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων και της τεχνικής βοήθειας. Συγχρόνως η Επιτροπή δημοσιεύει έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης ώστε να εντοπίζονται τα κράτη μέλη που χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης προκειμένου να αποφευχθούν ανισορροπίες. Η Επιτροπή αξιολογεί, το Συμβούλιο εγκρίνει επίσημα τις ειδικές, ανά χώρα, συστάσεις και εάν αυτές δεν ληφθούν υπόψη εντός κάποιου συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου είναι δυνατόν να εκδοθούν προειδοποιήσεις ή να επιβληθούν

κυρώσεις. Για την εφαρμογή των απαιτούμενων πολιτικών και την εξασφάλιση της ευρείας αποδοχής τους, διατηρείται στενή συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τα συμβουλευτικά όργανα της ΕΕ (Επιτροπή των Περιφερειών και Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή) και τα κράτη μέλη, κυρίως μέσω διερευνητικών αποστολών και διμερών συναντήσεων μεταξύ των εθνικών αρχών και της Επιτροπής, με πλήρη συμμετοχή των εθνικών κοινοβουλίων, των κοινωνικών εταίρων, των περιφερειών και άλλων ενδιαφερομένων. Οι στόχοι του “Ευρώπη 2020” έχουν μετατραπεί σε εθνικούς στόχους από χώρες της ΕΕ στο πλαίσιο της επίτευξης οικονομικής ανάπτυξης αλλά και κοινωνικής συνοχής. Είμαστε λίγο μετά τη μέση της δεκαετίας, που έχει μπει αυτός ο στόχος, και αρχές του 2016 φαντάζει δύσκολα πραγματοποιησιμος με τα τεράστια κύματα μετανάστευσης. Όπως και να είναι η Επιτροπή θα δημοσιεύει τους πίνακες με τα αποτελέσματα των εξελίξεων των εργασιών και πάντα θα γίνεται ετήσια διάσκεψη της Ευρωπαϊκής Πλατφόρμας για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού που αποτελεί χρήσιμη ευκαιρία για διάλογο μεταξύ πολιτικών και βασικών ενδιαφερομένων (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=el>).

Η προσέγγιση των Σισσούρα και Αμίση (1999:543) αναφέρεται στο παράδοξο που παρατηρείται στις φιλελεύθερες κυβερνήσεις, να υιοθετούν την σαφώς παρεμβατική και αναδιανεμητική πολιτική που εκφράζει ένα πρόγραμμα όπως είναι το ΕΕΕ. Παραδέχονται ότι το μόνο αποδεκτό κοινωνικό κράτος είναι ακριβώς αυτό: το ελάχιστο δίκτυ ασφαλείας που δίνει το ΕΕΕ έτσι ώστε α) να αποφεύγονται οι εξωτερικές αρνητικές αντιδράσεις λόγω της εξαθλίωσης μέρους της κοινωνίας, β) να εξισορροπούνται οι βαθμίδες ελευθερίας που χρειάζεται έτσι ώστε οι φτωχότεροι να μην εμποδίζουν την κοινωνική ζωή των υπολοίπων και να μπορούν να συμμετέχουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιδιώκοντας τους σκοπούς τους. Αντίθετα ενδιαφέρον έχει και το φαινόμενο μεγάλης μερίδας των εκφραστών της Αριστεράς και των συνδικάτων που απορρίπτει τις πολιτικές του ΕΕΕ καθώς θεωρεί ότι υπονομεύουν τον στόχο της πλήρους απασχόλησης. Όμως όπως θα δούμε παρακάτω υπήρξαν ενέργειες που έγιναν για τη χώρα μας μετά από συστάσεις της ΕΕ αλλά και της ανάγκης που προέκυψε λόγω της

οικονομικής κρίσης. Στη συνέχεια η κυβέρνηση της Αριστεράς τις μέρες που γράφονται αυτές οι γραμμές, έχει περιθωριοποιήσει τις πολιτικές του ΕΕΕ και στη θέση του έχουν τοποθετήσει την Κάρτα Αλληλεγγύης που είναι σε εντελώς διαφορετική βάση από το ΕΕΕ.

1.4. ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

1.4.1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Μπροστά στα λυπηρά αποτελέσματα που έχουν τα φαινόμενα της φτώχειας, της ανεργίας και της ένδειας στην κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία, ήδη από πολύ νωρίς (16^{ος} αιώνας) γίνεται μνεία σε κείμενα συγγραφέων για το θέμα της αντικατάστασης της φιλανθρωπίας προς τους απόρους, με την υποχρέωση της μέριμνας, που θα έχει όμως τη μορφή της αποζημίωσης. Όλα ξεκίνησαν από τη γαιοκτησία και πως όταν ο άνθρωπος στερείται της γης, η επιβίωσή του καθίσταται αδύνατη και εφόσον αυτό αντιβαίνει στα δικαιώματά τους ως ανθρώπινα όντα και μέρος της φύσης, καλούνται οι ευνοημένοι και έχοντες, να συνεισφέρουν ώστε να εξασφαλίσουν την επιβίωση που το σύστημα τους στέρησε (Μαστοράκη 2012:8).

Στην επιστημονική συζήτηση, η προσπάθεια να βρεθούν τα κατάλληλα εργαλεία για να δημιουργηθεί το «δίχτυ κοινωνικής ασφάλισης» της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, έφερε στο προσκήνιο την ιδέα για το ΕΕΕ (Γεώργας 2006, Αμίσης και Σίσσουρας 1999). Η ιδέα του ΕΕΕ είναι μια ιδέα που ιστορικά έχει οπαδούς τόσο στην δεξιά όσο και στην αριστερά. Στο βιβλίο του «Agrarian Justice» το 1796, ο Paine προτείνει μια μορφή του, σημειώνοντας πως «το χαμηλότερο εισόδημα στην κοινωνία δεν οφείλει να είναι κατ' ανάγκη μηδενικό» (Μαραγκός-Αστρουλάκης, 2010:11) ενώ πολύ αργότερα τίθεται σε εφαρμογή στην Αγγλία τη δεκαετία του 1820 που όμως ως ιδέα εγκαταλείπεται γρήγορα. Στη συνέχεια προτείνεται, τις δεκαετίες 1920-30 στην Μεγάλη Βρετανία, από το Social Credit Movement αλλά και αργότερα από γερουσιαστές στις ΗΠΑ.

Πατέρες του είναι οι Βρετανοί φιλελεύθεροι, Γάλλοι σοσιαλιστές, Σκανδιναβοί σοσιαλδημοκράτες, Χριστιανοί χριστιανοδημοκράτες, Ιταλοί αριστεροί δημοκράτες ακόμη και Αμερικανοί νεοφιλελεύθεροι όπως οι Friedman και Hayek. Από το 1960 και μετά το φορντικό μοντέλο παρακμάζει αφού η εξέλιξη της τεχνολογίας αφήνει εκτός του εργατικού στίβου πολλά εργατικά χέρια που πλέον αντικαθίστανται από τις μηχανές, που αποτελούν περισσότερο συμφέρουσα λύση, αυξάνοντας την ανεργία. Στην νεοφιλελεύθερη του εκδοχή παρουσιάζεται από τον Milton Friedman το 1962 με τον αρνητικό φόρο εισοδήματος και την εξασφάλιση μέσω αυτού του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που αντικαταστεί όλες τις υπόλοιπες κοινωνικές παροχές.

Μετά τον πόλεμο και μέχρι τη δεκαετία του 1980, η φτώχεια στις αναπτυσσόμενες χώρες αντιμετωπιζόταν με διάφορες πολιτικές που εξασφάλιζαν δουλειά και πλήρη απασχόληση σε ανέργους ενώ αύξαναν τη συμμετοχή των γυναικών στην αμειβόμενη εργασία. Επίσης μέσω ιδιαίτερων μηχανισμών βελτίωναν την κοινωνική προστασία μπροστά στους κινδύνους απώλειας ή αδυναμίας εργασίας, μείωναν την ανισότητα μέσω φορολογίας και καθολικών κοινωνικών παροχών, έθεταν μια βάση για το ύψος του κατώτατου μισθού και των συντάξεων και βοηθούσαν στην επανένταξη των ανέργων στον εργασιακό στίβο. Στην πορεία όμως τα πράγματα άλλαξαν. Οι πολιτικές πλήρους απασχόλησης εγκαταλείφθηκαν, αυξήθηκε η μακροχρόνια ανεργία, νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι έκαναν την εμφάνισή τους, αυξήθηκαν οι ανισότητες και οι πολιτικές άφησαν το κοινωνικό σύστημα να διαβρωθεί (Καραμεσίνη 2014). Ειδικά στις αναπτυσσόμενες βιομηχανικά χώρες όλο και περισσότερα άτομα βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας, άνεργοι ή μακροχρόνια άνεργοι, έπρεπε να απολαύουν στοιχειώδη προστασία, η χρηματοδότηση της οποίας από φόρους και εισφορές γινόταν ολοένα και πιο δύσκολη. Η ανάγκη για εξειδίκευση ανεβάζει τον αριθμό των ανέργων μεγαλώνοντας τις ανισότητες. Η προσφορά δεν μπορεί να ακολουθήσει τη ζήτηση με συνέπεια η πλεονάζουσα εργασία και εφόσον παραμένει θεσμικά απροστάτευτη, να καθίσταται εξαιρετικά χαμηλόμισθη.

Η συνέχεια παρουσιάζεται έντονη ως προς τις συζητήσεις που γίνονται στον δημόσιο διάλογο για να παρουσιαστεί πιο ολοκληρωμένα από τον Γκορζ το

1986. Εκείνη την περίοδο στη Γαλλία θεσμοθετείται το Ελάχιστο Εισόδημα Συμπερίληψης ενώ παγκόσμια γίνεται διάλογος για τη θέσπιση του 35ώρου. Επιπλέον γίνεται συζήτηση για το βασικό εισόδημα ως κύριο άξονα της κοινωνικής πολιτικής και αυτό επειδή οξύνονται τα προβλήματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και έχουν αποτύχει τα δίκτυα ασφαλείας προκειμένου να αποτρέψουν τα φαινόμενα. Περισσότερα, σχετικά με αυτό, θα πούμε παρακάτω.

Όσο αφορά το ΕΕΕ όπου έχει εφαρμοστεί δεν έχει αμφισβητηθεί ποτέ η σκοπιμότητα του. Εφαρμόζεται σε 23 χώρες κράτη μέλη της ΕΕ σε εθνικό επίπεδο ενώ σε άλλα τρία κράτη (Ουγγαρία, Ιταλία και Ισπανία) εφαρμόζεται σε τοπικό επίπεδο. Εκεί όπου δεν εφαρμόζεται, ο αντίλογος ή βασίζεται σε άγνοια του τι γίνεται διεθνώς ή τα εμπόδια εστιάζονται σε πρακτικά θέματα (Ματσαγγάνης 2013). Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα όπου ακόμα δεν εφαρμόζεται.

Έως τη μέση της δεκαετίας του 1990, οι επιστήμονες απέδιδαν τον χαρακτηρισμό υποανάπτυκτου μοντέλου κοινωνικής αρωγής για τα κράτη της Νοτίου Ευρώπης. Ωστόσο έχουν υπάρξει πολλές εξελίξεις και οι διαφορές είναι μεγάλες. Παραδείγματος χάρη η Πορτογαλία είναι η πρώτη χώρα που θεσμοθέτησε ένα πρόγραμμα ΕΕΕ σε εθνικό επίπεδο και της πήρε ένα χρόνο μόνο να επεκτείνει το πιλοτικό πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει το 1996. Αντίθετα η Ιταλία εισήγαγε πρόγραμμα το 1998 σε εθνικό επίπεδο που όμως μερικά χρόνια αργότερα αναγκάστηκε να το περιορίσει σε λίγες μόνο περιοχές αφού στέφτηκε με αποτυχία. Τα σχήματα των προγραμμάτων του ΕΕΕ και το πως εφαρμόζονται διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Μπορεί σε κάποιες χώρες να έχει τη μορφή επιδόματος ενώ σε άλλες να έχει τη μορφή γενικευμένης παροχής.

1.4.2. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ – ΜΟΡΦΕΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αποτελεί στήριξη του εισοδήματος ανεξάρτητη από την καταβολή εισφορών, η οποία παρέχει ένα δίκτυο ασφαλείας σε όσους δεν δικαιούνται παροχές κοινωνικής ασφάλισης. Ανήκει

στην λεγόμενη «τρίτη γενιά» μέτρων πολιτικών προνοιακού χαρακτήρα που συνδυάζει την επιδοματική πολιτική και την υποχρεωτική συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής επανένταξης στην αγορά εργασίας. Είναι κοινωνικό δικαίωμα (Σακελλαρόπουλος 2001:214) Συγκροτούν αυτό που λέμε κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας δηλαδή εκείνο το ελάχιστο τελευταίο δίκτυ προστασίας και ασφαλείας, όπως στους ακροβάτες στο τσίρκο, και αποτελεί, στην ουσία, την απάντηση του κοινωνικού κράτους στην εμφάνιση των κοινωνικών κινδύνων της εποχής μας. Στοχεύει στην κάλυψη των κενών του παραδοσιακού συστήματος κοινωνικής πρόνοιας δηλαδή στη διασφάλιση ελαχίστων επιπέδων διαβίωσης για τα πρόσωπα και τα εξαρτώμενα από αυτά μέλη, όταν αυτά δεν έχουν κανένα άλλο μέσο εισοδηματικής στήριξης. Η εφαρμογή των παραπάνω στην πράξη έχει διαμορφώσει μια ευρεία γκάμα συστημάτων που διαφέρουν αναφορικά με τη στόχευση, τα κριτήρια, τις υποχρεώσεις, τους δικαιούχους και το ύψος των παροχών.

Προσπαθώντας να οριοθετήσουμε το γενικό σύστημα θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρόκειται για ένα σύστημα κάλυψης για κάθε ανασφάλιστο άτομο που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης και χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους, που περιλαμβάνει (Αμίτσης 2012:139-140):

- Χορήγηση χρηματικών πόρων αφού ελεγχθούν τα περιουσιακά στοιχεία και οι εισοδηματικές πηγές
- Προώθηση στην αγορά εργασίας
- Πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες

Είναι κοινά αποδεκτό ότι το βασικότερο κίνητρο πίσω από την εγκαθίδρυση των συστημάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος είναι η προσπάθεια για τη διασφάλιση της αξιοπρέπειας των ατόμων. Παράλληλα είναι ένα αποτελεσματικό μέτρο για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Όμως στον απόηχο της χρηματοπιστωτικής κρίσης χρέους θα μπορούσαμε απερίφραστα να πούμε ότι πρόκειται για ένα θεσμό που δεν εγγυάται μόνο την επιβίωση των ατόμων αλλά καλείται επιπλέον να διατηρήσει την συνοχή των κοινωνιών. Επισημαίνεται ωστόσο ότι δεν θα πρέπει να λειτουργεί ως αντικίνητρο προς την ανεύρεση εργασίας. Έρχεται να καλύψει τη διαφορά μεταξύ του πραγματικού εισοδήματος που έχει μια

οικογένεια και του εισοδήματος που θεωρείται «εύλογο» για τη διαβίωσή της σε μία συγκεκριμένη περιοχή ή χώρα. Το μέτρο θα πρέπει να συμπληρώνεται με παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Στοχεύει στο να εξασφαλίζει τα προς το ζην και υποστηρίζει το άτομο που το έχει ανάγκη οικονομικά ώστε να μην καταστεί κοινωνικά αποκλεισμένο και να μπορέσει να επανενταχτεί στην κοινωνία. Στοχεύει στην αυτοδυναμία του δικαιούχου και στην απεξάρτησή του από την κοινωνική αρωγή. Ως εκ τούτου είναι σημαντικό να ορίσουμε τι θεωρούμε με την έννοια «απαραίτητα προς το ζην». Σε πολλές χώρες αυτό οριοθετείται ως προς τη γραμμή της φτώχειας. Σημειωτέον ότι η έννοια του «εγγυημένου ελάχιστου εισοδήματος» δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια του «κατώτατου μισθού», ο οποίος καθορίζεται μέσω συλλογικών συμβάσεων ή νομοθεσίας ενώ επίσης σε καμία περίπτωση δεν υποκαθιστά την κατώτατη σύνταξη. Ο στόχος του δεν είναι αυτός.

Μελετητές διακρίνουν τρεις τύπους ελάχιστων εισοδημάτων: το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, τον αρνητικό φόρο εισοδήματος και το βασικό εισόδημα. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στηρίζεται στη λογική ότι η κάθε κοινωνία/ χώρα ορίζει ως ένα συγκεκριμένο ύψος εισοδήματος κάτω του οποίου δεν θα πρέπει να πέσει κανείς έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ένα στοιχειώδες επίπεδο καλής και αξιοπρεπούς διαβίωσης. Υπολογίζεται η διαφορά μεταξύ αυτού του επιπέδου και του εισοδήματος του δικαιούχου έτσι ώστε το σύστημα κοινωνικής προστασίας να του παρέχει αυτή την απόσταση σε χρήμα ώστε να μην κινδυνεύει να πέσει κάτω από το όριο, που θεωρητικά αποτελεί το επίπεδο της φτώχειας που για κάθε χώρα είναι διαφορετικό, όπως προείπαμε. Ως πολιτική αυτό το πρόγραμμα έχει προτιμηθεί από χώρες σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης. Βασικό του μειονέκτημα θεωρείται το αντικίνητρο για εργασία, αν η εργασία κάποιου αποδίδει λιγότερα από το ποσό που η κάθε χώρα διαθέτει για αυτήν την περίπτωση (Χλέτσος 2008:108-109).

Εναλλακτική που προτιμάται από τις νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις όπως είναι οι ΗΠΑ, είναι ο αρνητικός φόρος εισοδήματος, που σημαίνει ότι αντί το άτομο να πληρώνει φόρους στο κράτος, το κράτος πιστώνει τον φορολογούμενο με

βάση τον οριακό φορολογικό συντελεστή. Συγκεκριμένα κάθε νοικοκυριό ή άτομο που έχει εισόδημα μικρότερο από αυτό που έχει οριστεί ως όριο φτώχειας δικαιούται αυτή την πίστωση που του δίνεται ως διαφορά υπολογισμένη με ένα ορισμένο συντελεστή. Βασικό πλεονέκτημα αυτού του προγράμματος είναι ότι προτρέπει την ένταξη στην αγορά εργασίας από τον δικαιούχο γιατί με αυτό τον τρόπο αυξάνεται και το εισόδημά του (Χλέτσος 2008:109-110).

Τέλος το βασικό εισόδημα αφορά σε καθολική πολιτική να παρέχεται επίδομα συγκεκριμένου ύψους σε όλους, ανεξαιρέτως εισοδήματος, χωρίς να σημαίνει ότι αφαιρείται το δικαίωμα εάν και όταν αυξάνεται το εισόδημα. Πρόκειται για απλή λογική που δεν έχει διοικητικά κόστη αλλά κοστίζει πολύ στην εφαρμογή του (Χλέτσος 2008:111).

1.4.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Στην παρούσα εργασία το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα (ΕΕΕ) θα το μελετήσουμε ως αντιπροσωπευτικό κεφάλαιο του Κοινωνικού Κράτους, αφού κατάφερε στο παρελθόν να καλύψει βασικές κοινωνικές ανάγκες των λιγότερο ευνοημένων μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τώρα πάλι καλείται να φέρει εις πέρας ένα έργο αντίστοιχα δύσκολο, αυτό της καταπολέμησης της ακραίας φτώχειας. Ο θεσμός επινοήθηκε και εφαρμόζεται ακριβώς ως διορθωτική πολιτική στα κενά του συστήματος, δηλαδή της ελεύθερης αγοράς που παράγει και αναπαράγει ατέλειες και ρήξεις στην κατανομή των πόρων (Σακελλαρόπουλος 2001:219). Τα κύρια χαρακτηριστικά της πολιτικής του ΕΕΕ μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (Σπυροπούλου 2007:200, Μαραγκός & Αστρουλάκης 2010:22):

- Απευθύνεται στα πλέον άπορα νοικοκυριά
- Χορηγείται υπό προϋποθέσεις δηλαδή προϋποθέτει έλεγχο των πόρων των αιτούντων
- Αφορά παροχή σε χρήμα και όχι σε είδος
- Έχει σημείο εκκίνησης το εγγυημένο εισοδηματικό όριο, που ορίζει η Πολιτεία

- Χορηγείται σε καθολική βάση. Δεν προϋποθέτει προηγούμενες εισφορές ή να έχει παρακρατηθεί φόρος, δηλαδή δεν είναι ανταποδοτικό
- Χρηματοδοτείται με έσοδα από τη φορολογία, χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό
- Καταβάλλεται μηνιαία, είναι τακτικό (όχι εφάπαξ), γιατί στόχο έχει την αντιμετώπιση των τρεχουσών αναγκών
- Δεν είναι ένα χρηματικό επίδομα Χ ευρώ το μήνα αλλά χορηγείται ως διαφοροποιημένη παροχή, που συμπληρώνει το εισόδημα των δικαιούχων μέχρι να φτάσει το εγγυημένο όριο που έχει θέσει η Πολιτεία
- Δεν αντικαθιστά κάποιο επίδομα αλλά ως πρόγραμμα συμπληρώνει μέχρι το εισόδημα μιας οικογένειας να φτάσει το εγγυημένο όριο θωρακίζοντας το ύστατο δίκτυ ασφαλείας
- Δεν έχει χρονικό περιορισμό στη λήψη του
- Συνδυάζεται με πολιτικές κοινωνικής και επαγγελματική επανένταξης
- Ενώ, τέλος, στην βιβλιογραφία καταγράφεται ως δικαίωμα υποκειμενικό και μη διακριτικό που σημαίνει ότι αυτός που φιλοδοξεί να το αποκτήσει θα πρέπει πρώτα να υποβάλει τη σχετική αίτηση και που ανάλογα με τον νόμο και τις προδιαγραφές, του παρέχεται ή όχι. Ως δικαιούχος ορίζεται το νοικοκυριό και όχι το άτομο, σε αντίθεση με άλλα είδη επιδοματικών παροχών.

Πρόκειται δηλαδή για μια στοχευμένη επικουρική, κοινωνική παροχή, ανοικτή σε όλες τις κοινωνικές ομάδες που όμως χορηγείται με εισοδηματικά κριτήρια. Συνδυάζει την εισοδηματική ενίσχυση, όλων όσοι το χρειάζονται, με την εκπαιδευτική ή/και επαγγελματική κατάρτιση με στόχο την κοινωνική επανένταξη. Το πρόγραμμα συμπληρώνει το εισόδημα του δικαιούχου ώστε να φτάσει εκείνο το κατώτατο όριο που ορίζει η πολιτεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

2.1. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Σύμφωνα με άρθρο του Robert Zoellick (2012), που υπήρξε Πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας από το 2007 έως το 2012, η Παγκόσμια Τράπεζα περιλαμβάνει τέσσερις κλάδους χάραξης πολιτικής και χρηματοδότησης που είναι: η IBRD, ο Σύνδεσμος Διεθνούς Ανάπτυξης (International Development Association ή IDA, το ειδικό ταμείο της τράπεζας για τις φτωχότερες 79 χώρες), η International Finance Corporation ή IFC (ο κλάδος για τον ιδιωτικό τομέα) και ο Οργανισμός Πολυμερούς Εγγυήσεως Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency, ο οποίος προσφέρει στους επενδυτές ασφάλιση έναντι πολιτικών κινδύνων). Στόχος είναι οι αναπτυσσόμενες χώρες και πως αυτές μπορεί να βοηθηθούν ώστε να ξεφύγουν από κύκλους βίας, κακής διακυβέρνησης, αστάθειας, φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού και να αντιμετωπίσουν βραχυπρόθεσμες κρίσεις. Σήμερα η Τράπεζα έχει βοηθήσει παραπάνω από 40 εκ. ευάλωτους ανθρώπους σε 47 χώρες συμβάλλοντας με επενδυτικά προγράμματα που επεκτείνονται σε όλη την γεωργική παραγωγή με σπόρους, λιπάσματα, έργα άρδευσης/ύδρευσης αλλά και έρευνα πάντα ενθαρρύνοντας την ιδιωτική πρωτοβουλία. Εστιάζει σε τρεις τομείς: 1) επενδύσεις σε υποδομές που αυξάνουν τη μελλοντική παραγωγικότητα και δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, 2) προωθεί δίκτυα ασφαλείας για την προστασία των περισσότερο ευάλωτων με μεταφορά μετρητών υπό όρους όπως πχ. οι φτωχές οικογένειες να κρατούν τα παιδιά τους στο σχολείο, κλπ, 3) μέσω της IFC, η Τράπεζα επεκτείνεται στη χρηματοδότηση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων μετά από όρους φυσικά που έχουν να κάνουν με την αντιμετώπιση της διαφθοράς, των σωστών πολιτικών όσο αφορά το περιβάλλον και την υποστήριξη της καλής διακυβέρνησης βοηθώντας τις κυβερνήσεις να ενισχύσουν τη δημοσιονομική διαχείριση, τους ελέγχους, τα συστήματα προμηθειών κλπ. Προσέγγιση της Τράπεζας είναι «να μαζέψει και άλλους στην παρέα» αναπτύσσοντας δεσμούς με περιφερειακές αναπτυξιακές τράπεζες, με ιδιώτες, κυβερνήσεις και ιδρύματα. «Η Παγκόσμια Τράπεζα θα πρέπει να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να δημιουργήσουν τις

προϋποθέσεις - μέσω της δημόσιας υγείας, της εκπαίδευσης και της διατροφής, καθώς και χρηματοοικονομικών επενδύσεων - για την τόνωση των επιχειρήσεων, την απασχόληση, την παραγωγικότητα καθώς και συνδέσμους προς παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού και logistics. Μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση της διακυβέρνησης, του κράτους δικαίου, την οικονομική ελευθερία, την περιβαλλοντική αειφορία και την κοινωνική λογοδοσία. Όλες οι χώρες, εν τω μεταξύ, θα πρέπει να ανοίξουν τις αγορές τους στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο στόχος, όμως, θα πρέπει να είναι να ξεπεράσουμε την εξάρτηση.»

Μετά την τοποθέτηση του Zoellick μένει να εξεταστεί κατά πόσο λειτουργεί η Τράπεζα ανεξάρτητα ή αποτελεί τελικά ένα όργανο πολιτικής των ΗΠΑ και εντάσσεται στα στρατηγικά όπλα της με στόχο ένα διακρατικό σύστημα που προσανατολίζει τις εθνικές οικονομίες, που δανείζονται, στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς ώστε να επωφελούνται οι αμερικάνικες επιχειρήσεις. Στόχος είναι η Τράπεζα να δανείζει για προγράμματα και έργα υποδομής χωρίς απαραίτητα να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των έργων που χρηματοδοτεί. Αυτό της δίνει το δικαίωμα να επεμβαίνει στα εσωτερικά των χωρών παίρνοντας αποφάσεις και διεκδικώντας αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, όσον αφορά την οικονομία, επιδεικνύοντας, με αυτόν τον τρόπο, την ισχύ της. Ενδιαφέρον έχει να δει κανείς τη σημερινή της δράση και εάν τελικά υπάρχει σχέση της ρητορικής με την πρακτική που τελικά ακολουθεί (Γεώργας, 2004:85).

Όταν ιδρύθηκαν οι διεθνείς οικονομικοί θεσμοί, η Παγκόσμια Τράπεζα θα ήταν υπεύθυνη για την ανάπτυξη και την ανοικοδόμηση των χωρών που είχαν πληγεί από τον πόλεμο, μετριάζοντας έτσι τις συνέπειες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, ως το μεγαλύτερο απόθεμα αναπτυξιακής βοήθειας που είχε δει ποτέ ο κόσμος. Από το 1960 κι έπειτα η Παγκόσμια Τράπεζα ενίσχυσε τη συνεργασία της με τον ΟΗΕ και στράφηκε προς τη χρηματοδότηση προγραμμάτων που δίνουν προτεραιότητα στην αγροτική ανάπτυξη στις Τρίτες χώρες με απώτερο σκοπό τη μείωση της φτώχειας. Συγκεκριμένα δίνεται προτεραιότητα στη χρηματοδότηση αρδευτικών έργων και προγραμμάτων εκπαίδευσης των αγροτών σε συνδυασμό με την ενίσχυση του τραπεζικού δανεισμού προς τους μικροαγρότες. Μέχρι τη δεκαετία του

1970 χορηγούνταν δάνεια με χαμηλό επιτόκιο χωρίς πολλές δεσμεύσεις αν και στη πορεία τα πράγματα έμελλε να αλλάξουν δραματικά αφού οι ΗΠΑ αποφάσισαν να αυξήσουν τα επιτόκια στην προσπάθεια να ανακόψουν τον πληθωρισμό. Μετά το 1970 η τράπεζα συντονίζεται με το ΔΝΤ ως προς τη χρηματοδότηση των Προγραμμάτων Διαρθρωτικής Προσαρμογής που επιβλήθηκαν στις δανειζόμενες χώρες. Ανέλαβαν το έργο να αλλάξουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και να εξισορροπήσουν τα ελλείμματα των χωρών, μέσω πολιτικών που θα επηρέαζαν τα εθνικά νομισματικά συστήματα. Αποκλειστική ευθύνη για την επίλυση των μεγάλων προκλήσεων που αντιμετώπιζαν οι φτωχότερες χώρες ήταν πια υπόθεση των διεθνών θεσμών, οι οποίοι ανέλαβαν πρόθυμα τον ρόλο του διαμεσολαβητή των ευαίσθητων οικονομιών και του αρχιτέκτονα της νέας παγκόσμιας τάξης. Μιας τάξης που βασιζόταν πια στην οικονομική και κοινωνική επανόρθωση. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος είναι η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, η επιταχυνόμενη ανάπτυξη μέσω της εργασίας και η παροχή δικτύων ασφαλείας για αυτούς που δεν θα καταφέρουν να ωφεληθούν από την ανάπτυξη (Σακελλαρόπουλος 2001: 41).

Ακολουθώντας τον μεγαλύτερο μέτοχο, που είναι η Αμερική, στη δεκαετία του 1980, πλέον ο θεσμός παρέχει βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες, βασιζόμενος αποκλειστικά και μόνο στους οικονομικούς δείκτες αδιαφορώντας για τις κοινωνικές επιπτώσεις που έχουν οι παρεμβάσεις του. Προκειμένου οι χώρες σε ανάγκη, να λάβουν βοήθεια, προσαρμόζουν τις πολιτικές τους στις νόρμες του ΔΝΤ φέρνοντας μεγάλες κοινωνικο-οικονομικές μεταρρυθμίσεις βυθίζοντας τις οικονομίες τους σε τεράστια χρέη που ήταν και είναι αδύνατον να αποπληρωθούν. Το ενδιαφέρον της Παγκόσμιας Τράπεζας εστιάζεται στην μακρόχρονη χρηματοδότηση έργων και κοινωνικών δομών στα πρότυπα του δυτικού πολιτισμού, δηλαδή στη λειτουργία της αγοράς, ελεύθερο εμπόριο και ιδιωτικές επενδύσεις φτιάχνοντας μεγάλα έργα, καταστρέφοντας τοπικές κοινότητες, πολιτισμούς και παραδοσιακούς οικισμούς προκαλώντας την αντίδραση της διεθνούς κοινωνίας των πολιτών. Η Παγκόσμια Τράπεζα διακρίνεται για τον ακραίο φιλελευθερισμό της που όμως αναγκαστικά μέσα στα χρόνια έπρεπε να αναθεωρήσει, προσθέτοντας στοιχεία κοινωνικού προσανατολισμού. Θεσμοθετείται η διαβούλευση με τις

οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για τα έργα που αναλαμβάνει να χρηματοδοτεί, με συνέπεια τα προγράμματα ανάπτυξης να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας των τρίτων χωρών. Ο προσανατολισμός τώρα είναι προς τη χορήγηση μικρών δανείων προς του μικροαγρότες, τη χρηματοδότηση έργων μικρής κλίμακας και τα δάνεια υποστήριξης της αυτοτροφοδοτούμενης γεωργικής ανάπτυξης και της διατήρησης των φυσικών πόρων. Οι παραπάνω δραστηριότητες απορροφούν πάνω από το 50% των διαθέσιμων πόρων της Τράπεζας. Οι δράσεις αυτές όμως, εξακολουθούν να προκαλούν αρκετές αντιδράσεις καθώς ενισχύουν το ελεύθερο εμπόριο, το οποίο προκαλεί την καταστροφή των παραδοσιακών τρόπων διαβίωσης των κοινοτήτων. Σε αυτό το πλαίσιο και επειδή η Τράπεζα έχει κατηγορηθεί ότι ποτέ δεν βοήθησε όπως έπρεπε, παρουσιάζει τώρα μια νέα αντίληψη και ένα νέο πρόσωπο αναφορικά με την καταπολέμηση της φτώχειας, που βασίζεται στην έννοια του κινδύνου, δημιουργώντας συνθήκες ώστε η κοινωνική προστασία να αποτελεί μέρος αυτής της αντίληψης. Αυτό που αλλάζει είναι ο τρόπος που αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τους κοινωνικούς κινδύνους. Αντί δηλαδή η σκέψη για διαχείριση των κινδύνων να αφορά την «εκ των υστέρων αντιμετώπιση», παίρνοντας δηλαδή μέτρα αφού είχε εκδηλωθεί ο κίνδυνος, οδηγήθηκαν στην «εκ των προτέρων» προσέγγιση που θα εκτιμά τους ενδεχόμενους κινδύνους και θα προετοιμάζει μέτρα κοινωνικής προστασίας, όπως δίκτυα ασφαλείας πριν εκδηλωθεί η κρίση (Γεώργιας 2002:19). Γιαυτό το λόγο η Τράπεζα καλεί τις κυβερνήσεις να έχουν εγκατεστημένα τα δίκτυα ασφαλείας προτού ξεσπάσει κρίση.

Ως προς τα δίκτυα ασφαλείας, ο ρόλος τους εστιάζεται στην ελάττωση του κινδύνου που θα εκτεθεί το άνεργο άτομο και κατά προέκταση αυτούς που προστατεύει. Τα δίκτυα προωθούν την οικονομική αποτελεσματικότητα γιατί με το να παρέχεται ένα εισόδημα σε αυτούς που το έχουν ανάγκη, μπορούν καλύτερα να διαχειριστούν τους κινδύνους, αποτρέποντας καταστροφικές επιπτώσεις στην καλλιέργεια των μελλοντικών τους ικανοτήτων (Γεώργιας 2002:30) (τα παιδιά αναγκάζονται να σταματήσουν το σχολείο) και των περιουσιακών τους στοιχείων, όταν οδηγούνται στην εκποίηση και φτωχοποίηση, ενώ επιπρόσθετα δεν χάνονται τα επίπεδα κατανάλωσής τους. Άλλο ένα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει είναι το γεγονός ότι η Τράπεζα

επιμένει στην επικέντρωση των δικτύων ασφαλείας γιατί έτσι επιβοηθούνται οι περισσότεροι ευπαθείς αλλά και επειδή η όποια κυβέρνηση έχει περισσότερους πόρους για άλλα προγράμματα αρωγής προς τους φτωχούς πληθυσμούς. Ωστόσο αυτή η επικέντρωση δημιουργεί προβλήματα κόστους λόγω της ανάγκης να προσδιοριστούν οι άνθρωποι αυτοί, ενώ επιπλέον δημιουργείται ένας διοικητικός μηχανισμός που αφενός διανέμει τις παροχές ενώ επιπρόσθετα ελέγχει και παρακολουθεί τα προγράμματα (Γεώργας 2004:126-127).

Η Παγκόσμια Τράπεζα, μετά την κρίση του 2008, που ξεκίνησε με την Lehman Brothers στις ΗΠΑ και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στον υπόλοιπο κόσμο, ανέπτυξε κοινωνική πολιτική αυξάνοντας σημαντικά τα προγράμματα και τα ποσά, αντίστοιχα, από 900εκ το 2008 σε 5,6 δις δολάρια το 2011 δίνοντας, έτσι, την ευκαιρία να δυναμώσει τη θέση της απέναντι στη φτώχεια μέσω της προώθησης του «δικτύου ασφαλείας». Μέσα σε πέντε χρόνια (2008-2013) ενώ συνολικά διπλασίασε τη χρηματοδότηση, πενταπλασίασε τη χρηματοδότηση σε προγράμματα «δικτύου ασφαλείας». Συγκεκριμένα στη στρατηγική της περιλαμβάνει παροχές σε είδος όπως είναι τα κουπόνια σίτισης σε σχολεία και τα προγράμματα προσωρινής απασχόλησης στο δημόσιο αλλά και σε χρηματικά επιδόματα που δίνονται μετά απο προϋποθέσεις όπως π.χ. όσο διάστημα τα παιδιά παρακολουθούν μαθήματα σε τακτική βάση ή συμμετέχουν σε προγράμματα προληπτικής φροντίδας υγείας, είτε πάλι χωρίς προϋποθέσεις κυρίως σε χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής όπου δεν είναι διαθέσιμοι μηχανισμοί παρακολούθησης και ελέγχου τήρησης ανάλογων προϋποθέσεων αλλά η ανάγκη για επιδόματα είναι απόλυτα μεγάλη. Μία εξίσου σημαντική δραστηριότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι η διάδοση της έρευνας και η παροχή τεχνογνωσίας για τη δημιουργία, την εφαρμογή και την παρακολούθηση προγραμμάτων «δικτύου ασφαλείας». Η στρατηγική αυτή σκοπό έχει να προσφέρει, γενικευμένα δε μετά την κρίση, την ευκαιρία αναδιάρθρωσης των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής των κρατών (Δημουλάς 2016).

Η Τράπεζα μέχρι τώρα δεν φαίνεται να έχει βοηθήσει χώρες σε κρίση (βλ. παραδείγματα Σομαλίας, Ινδονησίας, Αργεντινής μέσω των προγραμμάτων

διαρθρωτικής πολιτικής) παρά τελικά μονάχα έχει καταφέρει να οξύνει τις αντιθέσεις και να συμβάλλει στο να μεταφέρεται ο πλούτος από τον φτωχό Νότο στον πλούσιο Βορρά ως άλλος αποικιοκρατικός μηχανισμός, όταν θησαυρίζει η ελίτ της Δύσης από τις αποπληρωμές των δανείων. Αυτό συμβαίνει γιατί οι παροχές σε είδος, οι χρηματικές μεταβιβάσεις, τα προγράμματα αυτοαπασχόλησης βασισμένα σε πιστωτικούς μηχανισμούς και κοινωνικά ταμεία δεν μπορούν να απαιτηθούν από «χρόνια φτωχούς» επειδή δεν υπάρχουν οι πόροι, παρουσιάζουν αδυναμία πρόσβασης σε τραπεζικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες γιατί δεν διαθέτουν την ικανότητα ούτε την πολιτική οργάνωση ενώ δύσκολα μπορούν να οργανωθούν και να διεκδικήσουν κάτι. Η Τράπεζα ιδρύθηκε να φέρει την ανάπτυξη και την ειρήνη στον κόσμο αλλά φαίνεται, πως ευρύτατα πλέον, αμφισβητείται ο ρόλος της. Πολλές κινητοποιήσεις με εκδηλώσεις και διαμαρτυρίες υποδηλώνουν την αμφισβήτηση αυτή, τα τελευταία χρόνια.

Φωτογραφία 1^η: Πανό διαμαρτυρίας κατά της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ

2.2. ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Από την άλλη μεριά η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας αποτελεί έναν ιδιαίτερο οργανισμό, προϊόν προσπάθειας εμπνευσμένων μεταρρυθμιστών, κρατικών λειτουργών, κινήσεων της κοινωνίας των πολιτών και του εργατικού κινήματος που στο καταστατικό της περιλαμβάνονται οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τα μέσα άσκησης πολιτικής της Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων στην εργασία και τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης με βάση διεθνείς προδιαγραφές είναι: Α. Οι Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας, Β. Οι Συστάσεις, Γ. Οι «Κώδικες Πρακτικής» όπως είναι οι κώδικες για τη μη διάκριση στην εργασία (αναφορικά με τις άδειες, την επαγγελματική εξέλιξη και τις ευκαιρίες εκπαίδευσης) λόγω φύλου, καταγωγής, θρησκείας ή ασθένειας (Aids). Δ. Λειτουργία Επιτροπών όπως είναι η Επιτροπή για την Ελευθερία του Συνδικαλισμού που λειτουργεί από το 1951, Ε. Ανάπτυξη Προγραμμάτων Δράσης όπως είναι το πρόγραμμα Δράσης κατά της αναγκαστικής εργασίας και το Διεθνές Πρόγραμμα για την Εξάλειψη της παιδικής Εργασίας, ΣΤ. Διεξαγωγή Ερευνών για την Απασχόληση και το Εισόδημα, Ζ. Περιοδικές Εκδόσεις για δείκτες- κλειδιά αναφορικά με την αγορά εργασίας και την εξέλιξή τους, Η. Καμπάνιες Ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, Θ. Παροχή τεχνικής βοήθειας στα κράτη και τις οργανώσεις των εργοδοτών και των συνδικάτων για θέματα κοινωνικής προστασίας, υγιεινής και ασφάλειας και κοινωνικής ασφάλισης, για την ένταξη των μεταναστών, την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας κ.ά. (Δημουλάς 2016). Ωστόσο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι όλα αυτά αποτελούν συστάσεις και δεν υπάρχει μηχανισμός κυρώσεων για τη μη υλοποίηση των παραπάνω και οι πιέσεις για την εφαρμογή τους είναι κυρίως πολιτικές (Γεώργας 2004:158).

Η ΔΟΕ ασκεί την επίδρασή της μέσω των συστάσεων, των διακηρύξεων, των διεθνών συμβάσεων, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των πολιτικών των κρατών, υποστηρίζει την πλήρη απασχόληση (είναι ο κύριος δρόμος που οδηγεί έξω από τη φτώχεια) χωρίς απορρύθμιση αλλά με επαναρρύθμιση: α) της διάρκειας και της οργάνωσης του εργάσιμου χρόνου, β) της μερικής και εποχικής απασχόλησης, γ) της χρηματοδότησης των επιδομάτων ανεργίας

και της εποχικής απασχόλησης, δ) του μη μισθολογικού κόστους εργασία, ε) του ύψους και της διάρκειας των επιδομάτων ανεργίας (Σακελλαρόπουλος 2001:75).

Οι αρχές της είναι ότι όλοι έχουν δικαίωμα να επιδιώκουν την υλική αλλά και πνευματική τους καλλιέργεια σε συνθήκες ελευθερίας, αξιοπρέπειας και ίσως ευκαιριών. Το παραπάνω θα πρέπει να συνιστά στόχο εθνικής και παγκόσμιας πολιτικής και οποιεσδήποτε πολιτικές, ιδιαίτερα οικονομικού χαρακτήρα θα πρέπει να κινούνται σε αυτό το πλαίσιο, που σίγουρα αποτελεί ευθύνη της ΔΟΕ (Γεώργιας 2004:161). Καμία σχέση δεν έχει η φιλοσοφία της ΔΟΕ με αυτή της Παγκόσμιας Τράπεζας που παρέχει χρηματοδότηση σε διάφορες χώρες ανά τον κόσμο και βεβαίως θέτει τους όρους της προκειμένου να πάρει πίσω τα χρήματά της. Εάν η χώρα που δανείστηκε, δεν μπορεί να πληρώσει επεμβαίνουν οι μεγάλες δυνάμεις (βλ. ΗΠΑ) και εξασκούν πιέσεις. Εντελώς διαφορετικός είναι ο ρόλος της ΔΟΕ. Σταθερός άξονας της πολιτικής της είναι η τριμερής συμμετοχή (όπου εργαζόμενοι και εργοδότες συμμετέχουν ως ίσοι εταίροι) και η απόρριψη της μονομερούς κρατικής διαχείρισης των συστημάτων ασφάλισης. Η ΔΟΕ εξετάζει την εξέλιξη των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης με βάση να διασφαλίζεται η πρόσβαση σε φροντίδες υγείας και να εξασφαλίζεται ένα ελάχιστο εισόδημα για όσους έχουν ανάγκη, ενώ σε όσους έχουν καταβάλει εισφορές, ένα ανταποδοτικό εισόδημα ανάλογο με το επίπεδο του εισοδήματός τους.

Προτείνει ένα άλλο μοντέλο παγκοσμιοποίησης όπου θα πρέπει να προωθείται η δημιουργία πλούτου σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, διαφορετικά δεν θα μπορεί να βοηθήσει τους φτωχούς. Μιλάμε για αποκέντρωση δηλαδή σε εντελώς αντίθετη προσέγγιση με την Παγκόσμια Τράπεζα που κάνει λόγο για επικέντρωση και μόνο. Θα πρέπει να χτυπηθεί η χρηματοοικονομική φύση της παρούσας μορφής που έχει η παγκοσμιοποίηση και να τεθούν νέοι όροι όσον αφορά το εμπόριο με δικαιότερες τιμές για τους φτωχότερους στην προμήθεια των πρώτων υλών και τα βασικά αγαθά που αποτελούν και τον κύριο όγκο εξαγωγών αυτών των χωρών. Στο πλαίσιο των μέτρων κατά της φτώχειας η ΔΟΕ τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης της πολιτικής δύναμης των αδυνάτων μέσα από τη διεύρυνση των κοινωνικών δικαιωμάτων (κοινωνική δικαιοσύνη) και τον εκδημοκρατισμό των θεσμών. Όλα αυτά μαζί με την

οικονομική πολιτική που θα προσφέρει εναλλακτικές όσον αφορά το θέμα της εργασίας και της απασχόλησης που, σταδιακά, θα οδηγήσει στην εξάλειψη της φτώχειας. Έτσι κι αλλιώς εδώ και χρόνια η ΔΟΕ είχε υιοθετήσει συμβάσεις για όσους δεν κατοχυρώνουν δικαίωμα προστασίας μέσω των ανταποδοτικών συστημάτων. Συγκεκριμένα με τη Σύμβαση αρ. 102, 1952 (που στην Ελλάδα επικυρώθηκε το 1955) προβλέπει περιοριστικά την κάλυψη των παραδοσιακών κινδύνων: γήρατος και ανεργίας και την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για κάθε άνεργο ή ηλικιωμένο άτομο χωρίς επαρκείς πόρους, ενώ με την Σύμβαση αρ. 103, 1952 για την προστασία της μητρότητας (που η Ελληνική κοινωνία επικύρωσε το 1982), μέσω της πρόνοιας κατοχυρώνεται ένα ελάχιστο όριο για τον κίνδυνο της μητρότητας, ανεξάρτητα από εργασία και κοινωνική ασφάλιση (Αμίτσης 2001:350).

Όμως όλοι, όπως Παγκόσμια Τράπεζα και Διεθνής Οργάνωση Εργασίας προτείνουν αυτοοργάνωση, συνεταιρισμούς και συμμαχία με άλλες ομάδες, βοήθεια από το κράτος και από διεθνείς οργανισμούς. Βέβαια πίσω από όλα αυτά έρχεται το εύλογο ερώτημα που είναι το εξής: πως μια ομάδα ανθρώπων που εκ των πραγμάτων καταδικάζεται σε αποκλεισμό επειδή άλλες ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες την αποκλείουν, είτε από ιδεολογία, είτε από συμφέρον και αρνούνται να μοιραστούν μαζί της το κοινωνικό κεφάλαιο, θα μπορέσει στη συνέχεια να ξεπεράσει τα προβλήματα και να βοηθηθεί ουσιαστικά; Εάν μπορούσαν οι φτωχοί να καταφέρουν όλα τα παραπάνω, θα είχαν προωθήσει από μόνοι τους όλα αυτά τα αιτήματα (Γεώργμας 2012:300-309).

Αυτό που συμβαίνει είναι ότι μεν η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας έχει επίγνωση των προβλημάτων και τα επισημαίνει, η Παγκόσμια Τράπεζα τα αγνοεί και αυτό γίνεται λόγω φύσης, ιδεών και συμφερόντων που υπηρετεί. Στην εποχή μας, επιτυχημένος διευθυντής θεωρείται αυτός που μειώνει θέσεις εργασίας και όχι αυτός που δημιουργεί συνθήκες για την εξάλειψη της ανεργίας. Η κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου αποστρέφεται τη ζωντανή εργασία και αυτό γιατί η ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσω του χρηματιστηρίου και όχι μέσω της αύξησης των θέσεων εργασίας (Γεώργμας 2006:16-17).

Αμέσως μετά την έναρξη της κρίσης η ΔΟΕ κατεύθυνε τη δράση της σε δύο στόχους: 1) να διατηρηθεί η επέκταση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στις χώρες με ανεπτυγμένα συστήματα κοινωνικής πολιτικής και 2) να υιοθετηθούν νέες καλύψεις κοινωνικής προστασίας για όσους πλήττονται από την κρίση, συνήθως στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου τα συστήματα κοινωνικής προστασίας είναι επιλεκτικά, αδύναμα ή και ανύπαρκτα. Σε δεύτερη φάση η ΔΟΕ επικεντρώθηκε στη δόμηση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας συστήνοντας στα μέλη της να επενδύσουν στις υπάρχουσες καλύψεις με την επέκτασή τους και σε νέες κατηγορίες πληθυσμού επιβαρύνοντας ενδεχομένως τη «γενναιοδωρία» των παροχών, δίνοντας προτεραιότητα στη διασφάλιση ενός ελάχιστου βασικού εισοδήματος και στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας για όλους στο πλαίσιο της Σύστασης (Αρ.202, 2012) για την εγκαθίδρυση «Ελάχιστου Κατωφλιού Κοινωνικής προστασίας» σε όλες τις χώρες. Αυτή της η πρωτοβουλία επηρέασε τον ΟΗΕ που την υιοθέτησε και την προωθεί σε συνεργασία με τη ΔΟΕ από το 2012 κι έπειτα καθώς και τους G20 των οποίων οι Υπουργοί Εργασίας και Απασχόλησης διακήρυξαν ότι θα προωθήσουν πρωτοβουλίες τεχνικής υποστήριξης των κρατών από τους Διεθνείς Οργανισμούς προκειμένου να εγκαθιδρύσουν «εθνικά κατώφλια κοινωνικής προστασίας» δηλαδή μια μορφή επαναβεβαίωσης του καθολικού δικαιώματος στη κοινωνική ασφάλιση. Ωστόσο οι προτάσεις που διατυπώθηκαν το 2013 για τη δημιουργία ενός Παγκόσμιου Ταμείου Κοινωνικής Προστασίας δεν βρίσκουν προς το παρόν γόνιμο έδαφος στις σχετικές συζητήσεις των Διεθνών Οργανισμών (Δημουλάς 2016).

2.3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.3.1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η κοινωνική προστασία αποτελεί συνιστώσα του κράτους πρόνοιας και αποτελεί έναν τρόπο αντιμετώπισης αυτών που λέμε κοινωνικούς κινδύνους. Η ΕΕ δίνει ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα και σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Κοινότητα έχει ως αποστολή να

προάγει σε υψηλό επίπεδο την κοινωνική προστασία ώστε να μην διαταράσσεται η οικονομική και κοινωνική συνοχή μεταξύ των κρατών μελών. Ο όρος αναπτύσσεται σε συνάρτηση με τον κοινωνικό κίνδυνο δηλαδή τον κίνδυνο που εάν πλήξει έναν άνθρωπο αυτό μπορεί να έχει επίπτωση και στην υπόλοιπη κοινωνία όπως π.χ. το φαινόμενο της ανεργίας. Όταν δηλαδή εκείνος που μένει άνεργος δεν θα μπορεί να συντηρήσει τον εαυτό του ή και ενδεχομένως τα άτομα που εξαρτώνται από αυτόν, ενώ συγχρόνως μειώνεται το εθνικό εισόδημα και αυξάνονται οι κοινωνικές παροχές. Σύμφωνα με τον Χλέτσο (2008:56-57) ο κοινωνικός κίνδυνος είναι απρόσμενος (δεν είναι εκ των προτέρων γνωστή η έλευσή του) και αφορά όχι μόνον τον συγκεκριμένο άνθρωπο αλλά ολόκληρη την κοινωνία. Στο πλαίσιο της Eurostat οι κοινωνικοί κίνδυνοι είναι οι ακόλουθοι: ασθένεια, αναπηρία, γήρας, θάνατος, οικογένεια, ανεργία, στέγη και κοινωνικός αποκλεισμός. Προκειμένου λοιπόν να συντονιστούν οι κοινωνικές πολιτικές αλλά και να μπουν συγκεκριμένοι στόχοι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οδηγήθηκε 1) στην οριοθέτηση του όρου της έννοιας της κοινωνικής προστασίας, 2) στην ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας για τη συλλογή των στοιχείων και 3) στην ύπαρξη κανόνων ώστε να εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των στοιχείων μεταξύ των χωρών φτιάχνοντας το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (1994, 1995, 2000, 2003, 2005) συνδέει τον κοινωνικό αποκλεισμό με την ανεργία και θεωρεί πως η απασχόληση είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος κοινωνικής ενσωμάτωσης. Τα αίτια αναζητούνται στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που τείνουν να αποκλείουν μερικές ομάδες από τις ευκαιρίες που υπάρχουν. Ο αποκλεισμός οριοθετείται σε ομάδες όπως είναι οι μακροχρόνια άνεργοι, οι μη ειδικευμένοι εργάτες, κλπ. Ο τρόπος που εξελίχτηκαν οι οικογενειακές δομές και την παρακμή που γνώρισαν οι παραδοσιακές μορφές αλληλεγγύης, η αύξηση του ατομικισμού, οι νέες μορφές μετανάστευσης, οι μετακινήσεις των πληθυσμών, τα φαινόμενα φτώχειας που παρατηρούνται πλέον σε μεγάλο βαθμό σε παρακμάζουσες αστικές ή αγροτικές περιοχές με ανύπαρκτα σημάδια προκοπής και προόδου είναι μερικοί από τους λόγους που συναντάμε φαινόμενα αποκλεισμού (Λουκάς 2005:46-47). Διαφορετικά γίνεται η αναμόρφωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και ειδικότερα της

πολιτικής του ΕΕΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση από ότι στις ΗΠΑ αλλά πάντα η αναθεώρηση της έννοιας και του ρόλου γίνεται είτε στη λογική που εφαρμόζεται στις ΗΠΑ, περί μείωσης των αντικινήτρων περί εργασίας, είτε στη λογική των Σκανδιναβικών κρατών που συνδέουν την πρόνοια με την εργασία. Σε αυτό το πλαίσιο τελικός στόχος καθίσταται η σταθερή και μόνιμη επανένταξη στην αγορά εργασίας αφού αυτό θεωρείται ως βασικός τρόπος άρσης του αποκλεισμού. Συνεπώς για αυτόν τον λόγο αξιοποιούνται όλες οι διαθέσιμες ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης όπως είναι: επαγγελματική κατάρτιση και επιδοτήσεις θέσεων εργασίας και ελεύθερων επαγγελματιών. Σε πολλές περιπτώσεις οι δικαιούχοι αναλαμβάνουν προσωρινά κοινωνικά χρήσιμες εργασίες προσφέροντας εθελοντικό έργο μέχρι να τοποθετηθούν στις θέσεις εργασίας. Εννοείται πως αναφερόμαστε σε αυτούς που έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν (Λουκάς 2005:62-63) .

Το 1957, η ΕΕ ιδρύει την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ), ένα συμβουλευτικό όργανο που γνωμοδοτεί σχετικά με την προτεινόμενη κοινοτική νομοθεσία αλλά και εκδίδει «γνωμοδοτήσεις πρωτοβουλίας» με θέματα που θεωρεί πως πρέπει να μελετηθούν λειτουργώντας σαν γέφυρα μεταξύ των θεσμικών οργάνων και της κοινωνίας των πολιτών. Αρχικά το θέμα, επί εποχής Ντελόρ, ήταν να διαμορφωθεί ως πολιτική που θα αφορούσε ολόκληρη την ΕΕ, ωστόσο οι αντιδράσεις κάποιων κρατών μελών είχαν ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση συστάσεων.

Το πρόγραμμα έτσι όπως ξεκίνησε να λειτουργεί και να εφαρμόζεται στην Ευρώπη, χωρίζεται σε δύο χρονικές περιόδους. Η πρώτη διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και η δεύτερη ξεκινά από αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο θεσμός, στην πρώτη περίοδο, έχει τη μορφή της οικονομικής στήριξης ώστε το άτομο να μην αποκλειστεί κοινωνικά και να μην πτωχεύσει.

Το 1988 στη Γαλλία εντάσσεται το Revenue Minimum d' Insertion (RMI) μια προσπάθεια ελάχιστου εισοδήματος ένταξης (δηλαδή μια άλλη μορφή ΕΕΕ), επειδή εκείνη την περίοδο η γαλλική κοινωνία εμφανίζει στοιχεία διάβρωσης του κοινωνικού της ιστού με αυξημένους τους δείκτες ανεργίας και τον αριθμό των αστέγων, διατηρώντας διάχυτο το αίσθημα της ανασφάλειας. Στην ουσία

το RMI προσφέρει ένα αναγνωρισμένο από τους θεσμούς και το κράτος καθεστώς που απευθύνεται σε τριπλάσιο αριθμό φτωχών από ότι αρχικά είχαν εκτιμήσει και αυτό επειδή η θέσπιση ενός τέτοιου μέτρου έφερε ποιο κοντά τις επίσημες αρχές σε εκείνους τους πληθυσμούς που δεν είχαν καμία πρόσβαση σε υπηρεσίες του κράτους και σε επιδόματα (Λουκάς 2005 64-65).

Ως απόρροια απόφασης του Συμβουλίου του 1989, έγιναν δύο συστάσεις. Η πρώτη Σύσταση 92/441/EEC για τα *«κοινά κριτήρια αναφορικά με τους επαρκείς πόρους και την επαρκή κοινωνική πρόνοια στα συστήματα κοινωνικής προστασίας»* ήταν ιδιαίτερα σημαντική αφού η Επιτροπή αναγνώριζε το γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της δεν ήταν επαρκής για να επιτευχθεί ο στόχος της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ήταν ανάγκη να αναζητηθούν εξειδικευμένες πολιτικές ενώ έκανε σαφή αναφορά στην ανάγκη τα κράτη μέλη, μέσα στα πλαίσια των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, να διασφαλίσουν το βασικό δικαίωμα σε επαρκείς πόρους οι οποίοι να επιτρέπουν στους ανθρώπους να ζουν με έναν τρόπο *«συμβατό με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στο πλαίσιο μιας συνεκτικής και συστηματικής προσπάθειας καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού»* και καλεί τα κράτη μέλη να προσαρμόσουν κατάλληλα τα συστήματα κοινωνικής τους προστασίας. Με άλλα λόγια η Σύσταση 92/441/EEC (Συμβούλιο, 1992α) εισήγαγε για πρώτη φορά το ζήτημα του ελαχίστου εγγυημένου εισοδήματος ή άλλων ισοδύναμων παροχών.

Η δεύτερη σύσταση αναφέρεται στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και στην αναγκαία προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στο στόχο της εξασφάλισης του δικαιώματος σε επαρκείς και ποιοτικούς πόρους που κάνει λόγο η προηγούμενη σύσταση. Προκειμένου να μπορεί ένα κράτος μέλος να αναπτύξει ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει προηγουμένως να έχει εξασφαλίσει τους ελάχιστους επαρκείς πόρους που θα καλύπτει τις βασικές ανάγκες ανάλογα με το επίπεδο διαβίωσής της και πρέπει επίσης να αναθεωρείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Είναι δεδομένο ότι στις χώρες της ΕΕ υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις του τι σημαίνει φτώχεια και πως αυτή μετριέται και υπάρχει μια λεπτή γραμμή που διαχωρίζει το επίπεδο της

«σχετικής» με την «απόλυτη» φτώχεια και τι σημαίνει «κοινωνική ποιότητα για όλους» και τι «εκπλήρωση των πρώτων αναγκών». Περισσότερο πολιτικά είναι τα κίνητρα και λιγότερο επιστημονικά (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:22). Γίνεται και εδώ επισήμανση ότι το μέτρο δεν θα πρέπει να λειτουργεί ως αντικίνητρο προς την ανεύρεση εργασίας. Θα πρέπει να συμπληρώνεται με παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών. Επηρεασμένη προφανώς από την γαλλική εμπειρία η σύσταση δήλωνε ότι η αρωγή θα πρέπει να συνδέεται με δράσεις κατάρτισης (Συμβούλιο, 1992β, Σακελλαρόπουλος, 2001:213-220).

Με την αρχή της δεκαετίας του 1990 συζητείται η γενίκευση του θεσμού και η σύνδεσή του με όλες τις διαθέσιμες ενεργητικές μορφές απασχόλησης. Πρόκειται για μια μορφή συμβολαίου μεταξύ πολιτείας και ατόμου που επωφελείται, όπου υπάρχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις και από τις δύο πλευρές. Η πολιτεία παρέχει όσα χρειάζονται ώστε να μην υπάρξει πρόβλημα ενώ από την άλλη μεριά ο ωφελούμενος πρέπει να αποδεχτεί και να συμμετέχει στις ενέργειες που καταβάλει η πολιτεία προκειμένου να τον επανεντάξει (Χλέτσος 2008:106-107). Αυτή η μεταστροφή που παρατηρείται δηλαδή από παθητική στήριξη σε μια πιο ενεργητική, όπου συνδέεται η πρόνοια με την απασχόληση στην πολιτική του ΕΕΕ, οφείλεται στην ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος της κοινωνικής πρόνοιας. Οι βασικές αιτίες αφορούν: την οικονομική αναποτελεσματικότητα και τη μειωμένη απόδοση του συστήματος, που έφερνε όλο και περισσότερους ανθρώπους σε ανάγκη με αποτέλεσμα την αύξηση των δημοσίων δαπανών ενώ για τους δικαιούχους του ΕΕΕ αυξάνονταν σημαντικά οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας με αποτέλεσμα την αύξηση των προβλημάτων χρηματοδότησής του (Λουκάς 2005:62-63).

Το 2000, εγκαινιάζεται η Στρατηγική της Λισαβόνα με τους τρεις πυλώνες παρέμβασης, ανάπτυξη, απασχόληση και κοινωνική συνοχή. Παρά το γεγονός ότι για τους πυλώνες της ανάπτυξης και της απασχόλησης τέθηκαν συγκεκριμένοι και δεσμευτικοί όροι, δεν έγινε το ίδιο και για την κοινωνική συνοχή. Στο εισαγωγικό κείμενο γίνεται μια αναφορά σχετικά με το ΕΕΕ όπου επισημαίνεται ότι προκειμένου να αναπτυχθούν συστήματα στοιχειώδους εισοδήματος συνίσταται προηγουμένως να έχουν αναπτυχθεί σημαντικά

μέτρα στον τομέα της κοινωνικής προστασίας. Επίσης στον στόχο 1.2 «Προώθηση της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες» καλούνται τα κράτη μέλη να οργανώσουν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας έτσι ώστε «να συμβάλλουν στην εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων για μια αξιοπρεπή ζωή, για όλους» (Συμβούλιο, 2000). Η κύρια δράση κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ήταν η θέσπιση της «Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού» (Open Method of Coordination-OMC) που όμως επιπλέον προοριζόταν στο να περιορίσει προοδευτικά τις ανισότητες ανάμεσα στους πολίτες των χωρών της ΕΕ (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:22). Το ότι δηλαδή κάθε πολίτης οφείλει να έχει ίσες ευκαιρίες να εκμεταλλευτεί από την ευρωπαϊκή ευημερία με στόχο όλοι να έχουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο.

Το 2001 ολοκληρώνονται τρεις μελέτες: α) European Foundation. Report o Minimum Income Dublin (2001), β) The role of social assistance as means of social inclusion an activation. A comparative study on minimum income in seven European countries, co-cordinating center: STAKES, Finland, γ) Nicaise (2001) ενώ υπάρχει και μια πιο πρόσφατη του 2004 απο Pena-Casas, Latta με θέμα την εφαρμογή του ΕΕΕ και των σχημάτων που αυτά μπορεί να έχουν σε ένα σύστημα κοινωνικής προστασίας με στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας. Τα συμπεράσματα είναι τα ακόλουθα (Χλέτσος 2008:123-127):

- Πρόκειται για κοινωνική χρηματική παροχή, μη ανταποδοτική, λειτουργεί ως δίκτυ ασφαλείας και καλύπτει βασικές ανάγκες σε περιόδους οικονομικής κρίσης
- Λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς άλλες χρηματικές και μη παροχές
- Το ύψος και η διάρκεια καταβολής εξαρτώνται απο το μέγεθος του νοικοκυριού και αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις αυξήσεις του πληθωρισμού
- Οι δικαιούχοι, εκτός περιπτώσεων, είναι διαθέσιμοι να εργαστούν
- Πρόκειται για άτομα που ζουν μόνα τους, είναι άνεργοι για μεγάλο διάστημα ή είναι άτομα μονογονεϊκών οικογενειών

- Γενικά όσο πολύπλοκη γίνεται η αγορά εργασίας και όσο μειώνεται η προστασία της απασχόλησης, τόσο αυξάνεται και το νούμερο των δικαιούχων
- Ένας αριθμός δικαιούχων λαμβάνει επιπρόσθετη εκπαίδευση προκειμένου να επανενταχθεί στην αγορά εργασίας
- Στις περισσότερες χώρες εφαρμόζονται μέτρα όπως οικονομικά κίνητρα για εθελοντική εργασία ή κίνητρα προς τους εργοδότες προκειμένου να κάνουν προσλήψεις ενώ σε πολλές των περιπτώσεων κόβεται το επίδομα εάν ο δικαιούχος δεν αποδεχθεί θέση εργασίας που του προτείνεται

Το 2005 αναδιαμορφώνεται η Στρατηγική της Λισαβόνα εξαλείφοντας όμως την κοινωνική της διάσταση με το πρόσχημα ότι χρειάζεται να γίνει καλύτερη στόχευση ενώ παραλείπεται οτιδήποτε σχετικά με το ΕΕΕ. Την ίδια χρονιά αναθεωρούνται και οι στόχοι της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού, υποτίθεται για να βελτιωθεί η εφαρμογή της, και εδώ, οι αναφορές στο ΕΕΕ εξαλείφονται. Οι στόχοι αλλάζουν κάνοντας λόγο για την «προώθηση της κοινωνικής συνοχής και των ίσων ευκαιριών για όλους μέσω επαρκών, προσιτών, οικονομικά βιώσιμων, προσαρμόσιμων και αποτελεσματικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας και πολιτικών κοινωνικής ένταξης» που θα εξασφαλίζουν για όλους, περιθωριοποιημένους, κοινωνικά αποκλεισμένους, φτωχούς και άνεργους, την ενεργό κοινωνική ένταξη και τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας (Επιτροπή 2005).

Από τη μεριά της, η Επιτροπή έχει κάπως διαφορετική στρατηγική. Στην Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής του 2000-2005 (Επιτροπή 2000), η οποία θα υποβοηθούσε τους στόχους που υιοθέτησε το Συμβούλιο στον τομέα της κοινωνικής ένταξης, η αναφορά στο ΕΕΕ είναι ελλιπτική και γίνεται απλά λόγος για συστήματα κοινωνικής προστασίας που διασφαλίζουν ένα ασφαλές εισόδημα. Αντίθετα ενώ οι αναφορές στο ΕΕΕ εξαφανίζονται από τις αποφάσεις του Συμβουλίου, η Επιτροπή επαναφέρει το θέμα στην Κοινωνική Ατζέντα του 2005, όπου ανακοινώνει πρωτοβουλία επί του ζητήματος. Φαίνεται πως υπάρχουν διάφορες τακτικές και ανάλογα την οπτική αλλάζουν

και οι προτεραιότητες. Συνολικά η τακτική της Επιτροπής βασίζεται, πρώτον, στη διαμόρφωση μια πολιτικής ευελιξίας όσον αφορά την απασχόληση και δεύτερον, στον τομέα της κοινωνικής ένταξης διαφαίνεται η προσπάθεια να ενοποιηθούν όλοι οι στόχοι υπό την έννοια της *ενεργούς ένταξης*.

Η έννοια της *ενεργούς ένταξης* στηρίζεται σε τρεις άξονες παρέμβασης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

- α) την ενίσχυση εισοδήματος σε επαρκές επίπεδο για να μπορούν οι άνθρωποι να ζουν αξιοπρεπώς
- β) την επαφή με την αγορά εργασίας μέσω παροχής ευκαιριών εργασίας ή επαγγελματικής κατάρτισης και τέλος
- γ) τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Η ενεργός ένταξη είναι συμπληρωματική της προσέγγισης «ευελιξία με ασφάλεια στην απασχόληση», και απευθύνεται σε αυτούς που βρίσκονται στο περιθώριο της αγοράς εργασίας. Διαμορφώνει «ενεργό κράτος πρόνοιας» με την παροχή εξατομικευμένων οδών προς την απασχόληση, εξασφαλίζοντας, για εκείνους που δεν μπορούν να εργαστούν, τη δυνατότητα να ζήσουν με αξιοπρέπεια και να συμβάλλουν στην κοινωνία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο (Γεώργας 2009).

Την άνοιξη του 2006, η Επιτροπή εγκαινιάζει τη δημόσια διαβούλευση με στόχο την προώθηση της ενεργητικής ένταξης των ανθρώπων που έχουν απομακρυνθεί πολύ από την αγορά εργασίας (Επιτροπή, 2006). Στην ανακοίνωση με την οποία ξεκίνησε η διαβούλευση αναφέρονται τα κοινά χαρακτηριστικά που διαθέτουν τα συστήματα ΕΕΕ στην Ευρώπη. Αυτά είναι ότι (Γεώργας 2009):

- ικανοποιούν τις βασικές ανάγκες για την εξασφάλιση του ελάχιστου βιοτικού επιπέδου, παρέχοντας βοήθεια στα ίδια τα άτομα και στα άτομα που συντηρούν, όταν δεν διαθέτουν καμία άλλη πηγή οικονομικής ενίσχυσης ·
- είναι μη ανταποδοτικά και χρηματοδοτούνται από τους φόρους·

- ως επί το πλείστον, δεν έχουν χρονικούς περιορισμούς, αν και υποτίθεται ότι είναι προσωρινά·
- απαιτούν ικανούς ανθρώπους διαθέσιμους για εργασία·
- υπόκεινται σε έλεγχο των πόρων και, σε ορισμένο βαθμό, στη διακριτική ευχέρεια των αρχών·
- η επιλεξιμότητα των ατόμων εξαρτάται από την ηλικία και τον τόπο διαμονής για μια ελάχιστη καθορισμένη περίοδο·
- οι παροχές εξαρτώνται συνήθως από την κατάσταση του νοικοκυριού της οικογένειας και συνδυάζονται συχνά με άλλες κοινωνικές παροχές (στέγαση, θέρμανση, επιδόματα παιδιών)

Στις 3 Οκτωβρίου 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε τη Σύσταση για την ενεργό ένταξη των ανθρώπων που αποκλείονται από την αγορά εργασίας ενώ παράλληλα εξέδωσε και την Ανακοίνωση με παρεμφερή τίτλο (Commission 2008). Η Σύσταση δεν κάνει τίποτε άλλο από το να παραθέτει τους τρεις άξονες της πολιτικής της ενεργούς ένταξης, ενώ επίσης, παραπέμπει πολλές φορές στη σύσταση του 1992. Οι τρεις άξονες παρέμβασης που αναφέρει είναι και πάλι οι εξής:

- α) η επαρκής εισοδηματική στήριξη
- β) οι αγορές εργασίας που προωθούν την ένταξη
- γ) η πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες.

Στη Σύσταση αναγνωρίζεται επίσης το δικαίωμα των ατόμων σε επαρκείς πόρους και κοινωνική πρόνοια έτσι ώστε να μπορούν να ζουν αξιοπρεπώς ενώ παράλληλα τονίζεται ότι τα άτομα πρέπει να είναι διαθέσιμα για ένταξη στην αγορά εργασίας, για κατάρτιση ή για άλλα μέτρα κοινωνικής ένταξης. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και ο τρίτος άξονας των ποιοτικών υπηρεσιών δηλαδή υπηρεσιών απασχόλησης και κατάρτισης, κοινωνική κατοικία, φροντίδα παιδιών, μακροχρόνια φροντίδα, υπηρεσίες υγείας, ενώ τέλος, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο γεγονός της πληροφόρησης/ενημέρωσης όλων για τα δικαιώματά τους, καθώς και την ανάγκη για απλές διοικητικές διαδικασίες στην παροχή των υπηρεσιών και των πόρων.

Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς στόχους της στρατηγικής “Ευρώπη 2020”, βάσει του οποίου θεσπίστηκε η «Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού». Για πρώτη φορά τίθεται ποσοτικός στόχος μείωσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια άτομα μέχρι το 2020 με βάση τον συνδυασμό τριών δεικτών, οι οποίοι είναι: ο κίνδυνος φτώχειας, που ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού διάμεσου εισοδήματος, η σοβαρή υλική στέρηση, που καταρτίζεται βάσει συγκεκριμένου, προκαθορισμένου καταλόγου αγαθών και η πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, που αφορούν άτομα που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων. Επιπλέον η ΕΟΚΕ έχει επικροτήσει αυτή τη δέσμευση και έχει υπογραμμίσει ότι οι πολιτικές της ΕΕ δεν πρέπει να επιτείνουν τον κίνδυνο φτώχειας (Ντάσης 2013:5).

Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει πως το θέμα της φτώχειας αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεωρεί πως η καταπολέμηση αποτελεί πρόκληση και είναι ένα στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί. Σε ψήφισμά του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2010 καλεί τα κράτη μέλη να θεσπίσουν συστήματα ΕΕΕ και απευθύνει έκκληση για εντονότερες συστάσεις της ΕΕ. Η κρίση που ξεκίνησε το 2008 έχει αυξήσει σε πολλές χώρες τον κίνδυνο της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας και ήδη τα στοιχεία της Eurostat επιβεβαιώνουν τους μεγάλους αριθμούς αποκλεισμένων και φτωχών ενώ γίνεται πλέον εμφανές σε επίσημες εκθέσεις, ότι σε πολλές χώρες οι φτωχοί γίνονται φτωχότεροι. Η ΕΟΚΕ υιοθετεί σειρά γνωμοδοτήσεων για θέματα που σχετίζονται με το ΕΕΕ και τη φτώχεια προβαίνοντας σε συστάσεις, ενώ στηρίζει την «Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού» θεωρώντας ότι η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού και η οριζόντια κοινωνική ρήτρα μπορούν να συμβάλλουν στην προσπάθεια διασφάλισης του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Αποτελεί επείγουσα ανάγκη να θεσπιστεί το ΕΕΕ και αυτό γιατί ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της φτώχειας απαιτεί ομαδική δουλειά στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης ώστε να προταθούν εκείνες οι πολιτικές που θα διαφυλάξουν την κοινωνική συνοχή και θα βοηθήσουν να ξεφύγουμε από τα δεινά της κρίσης. Η συνεχιζόμενη φτώχεια προκαλεί πολλά προβλήματα στους εθνικούς προϋπολογισμούς, βλάπτει την οικονομία αφού μειώνεται η ζήτηση λόγω περιορισμένων εισοδημάτων ενώ συγχρόνως συντελεί στην εξασθένηση της ανταγωνιστικότητας (Ντάσης 2013:7-8). Ζητά δε από τα κράτη μέλη να καταρτίσουν προϋπολογισμούς με έναν κατάλογο αγαθών και υπηρεσιών που χρειάζεται μια οικογένεια προκειμένου να ζήσει σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ευημερίας ώστε να σχεδιαστεί η στήριξη των εισοδημάτων βάσει καταγραφής των αναγκών σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η ΕΟΚΕ είναι απόλυτα πεπεισμένη ότι η φτώχεια είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί μέσω της οικονομικής ανάκαμψης, της τόνωσης της ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για τις επιχειρήσεις ώστε να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας.

Ανάλογα με την εκδοχή της πολιτικής που θα επιλεγεί να εκφράσει την κεντρική ιδέα, δηλαδή ανάλογα σε ποιο κράτος και κάτω από ποιες πολιτικές θα εφαρμοστεί το ΕΕΕ μπορούμε σε γενικές γραμμές να εντάξουμε τρεις ευρύτερες υποενότητες που είναι καταρχήν ο τρόπος που υπολογίζουμε το εισόδημα και καθορίζουμε το εγγυημένο ποσό, τις προδιαγραφές που θέτουμε ώστε να ορίσουμε τους δικαιούχους και τελευταίο είναι ο τρόπος και η διαδικασία που ακολουθείται για την απονομή της προνοιακής παροχής.

1. Στα περισσότερα καθεστώτα το ύψος του ΕΕΕ συνδέεται είτε με το όριο της φτώχειας, είτε με τον κατώτατο μισθό, είτε με κάποιο κρατικό επίδομα όπως είναι η βασική ή εθνική σύνταξη, όπου μπορεί αυτή να έχει θεσπιστεί, ενώ υπάρχουν και χώρες που προκύπτει ανάλογα με το κόστος ζωής σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Βασικό ρόλο παίζουν και οι συντελεστές που καθορίζουν το ποσό που δικαιούται το νοικοκυριό για κάθε μέλος του (τι ποσό αναλογεί σε κάθε μέλος ανάλογα με την ηλικία, οικογενειακή κατάσταση κλπ), η διάρκεια χορήγησης, η ανανεωσιμότητα, η αναπροσαρμογή ανάλογα του πληθωρισμού και

άλλες παράμετροι που συντελούν στη διαφοροποίηση από χώρα σε χώρα (Μαστοράκη 2012:12).

2. Επιπλέον σε κάθε χώρα διαφέρει το κριτήριο επιλεξιμότητας από τη στιγμή που σε κάθε χώρα υπολογίζεται διαφορετικά το εισόδημα. Διαφορετικό είναι και το όριο ηλικίας σε κάθε περίπτωση αυτών που δικαιούνται το επίδομα, ενώ σε περιπτώσεις κριτήριο τίθεται το πόσα χρόνια ζει ο αιτών στη συγκεκριμένη χώρα, εάν έχει την υπηκοότητα κλπ. Επίσης το ΕΕΕ μπορεί να είναι μέρος ενός συμβολαίου που έχει ο πολίτης με το κράτος που το χορηγεί, που συνδυάζει δικαιώματα και υποχρεώσεις ή παρέχεται μόνο του.
3. Τέλος, όσο αφορά τη διαδικασία διαχείρισης, υλοποίησης και εφαρμογής του ΕΕΕ σε κάθε χώρα από λειτουργικής και γραφειοκρατικής οργάνωσης υπάρχουν μεγάλες διαφορές.

Σε πολλές χώρες συνηθίζεται να καταβάλλεται για κάποια ορισμένη χρονική περίοδο, όλο ή μέρος του ΕΕΕ προκειμένου να τους δώσουν ένα παραπάνω κίνητρο επειδή μπορεί οι απολαβές τους από την εργασία τους να είναι πολύ μικρές και να μη μπορούν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις που δίδεται ένα μέρος στους συνταξιούχους. Ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι τα ποσά των επιδομάτων ρυθμίζονται σύμφωνα με τη σύνθεση των νοικοκυριών. Αυτό το δικαίωμα αφορά τους μόνιμα εγκατεστημένους στη χώρα. Άλλη μια κοινή στάση που παρατηρείται είναι η διοικητική αποκέντρωση των προγραμμάτων, που λειτουργούν σε περιφερειακό επίπεδο με αυξανόμενη συμμετοχή των τοπικών φορέων.

Οι κύριες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ όσο αφορά το ΕΕΕ βρίσκονται κυρίως σε δύο βασικούς παράγοντες: α) στις διαφορές μεταξύ των κοινωνικών συστημάτων ως προς την πολιτική και τη θεσμική πλευρά και β) στην ιστορική, πολιτική αλλά και οικονομική συγκυρία που επιχειρείται η εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής (Στουρνάρας 2012:6). Ειδικά όσο αφορά το μέρος που επικαλείται την οικονομική συγκυρία είναι προφανές ότι αποτελεί βασικό ρυθμιστή το θέμα της διαθεσιμότητας οικονομικών πόρων. Στην επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καταγράφει τη σύσταση της Επιτροπής, προς τα κράτη μέλη, σχετικά με την ενεργητική ένταξη των

ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας, στις προϋποθέσεις κάνει αναφορά ότι κατά τη σταδιακή υλοποίηση της σύστασης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι εθνικές προτεραιότητες και η διαθεσιμότητα των οικονομικών πόρων (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2008:2). Υπάρχουν χώρες όπως είναι οι Σκανδιναβικές που τα κρατικά κοινωνικά τους συστήματα είναι πολύ ισχυρά ενώ χώρες με πιο φιλελεύθερα κοινωνικά συστήματα, η ατομική πρωτοβουλία διαδραματίζει τον μεγαλύτερο ρόλο. Επιπλέον δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως κάθε κράτος έχει εντελώς διαφορετικό τρόπο διαβίωσης συνεπώς και εφαρμόζει διαφορετικές πολιτικές όσο αφορά το ΕΕΕ.

Όπως εφαρμόζεται στις περισσότερες χώρες φαίνεται να παρέχεται σε όλους όσοι είναι διαθέσιμοι και πρόθυμοι να εργαστούν ενώ εξαιρούνται τα άτομα με αναπηρία και όσοι φροντίζουν μικρά παιδιά και ηλικιωμένους.

2.3.2. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΥΡΩΠΗΣ

Γερμανία

Η Γερμανία θεωρείται ίσως η ισχυρότερη οικονομία στην ΕΕ και χώρα με παράδοση στην εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών, έχοντας τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα. Ανήκει στο συντηρητικό-κορπορατιστικό κοινωνικό μοντέλο. Ιστορικά η κοινωνική ασφάλεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη γερμανική ομοσπονδία και αντιστοιχεί στο ένα τρίτο του ΑΕΠ της χώρας. Η Γερμανία είναι χώρα με πολύ ισχυρό θεσμικό πλαίσιο που θωρακίζει, θα λέγαμε, την κοινωνική ασφάλεια, αλλά και τους θεσμούς της αγοράς (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:33). Το Sozialhilfe αποτελεί την έσχατη λύση βοήθειας για τους ανθρώπους που δεν μπορούν να εργαστούν λόγω ασθένειας ή αναπηρίας, συνταξιούχους με την κατώτατη σύνταξη, ή παιδιά σε κατάσταση ανάγκης. Επειδή ένας από τους στόχους είναι να εισαχθεί η έννοια της ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας, συνδέεται η χορήγηση του επιδόματος με τη σύναψη σύμβασης μεταξύ του υποψήφιου δικαιούχου και κάποιου φορέα εργασίας. Άρα προϋπόθεση είναι ότι οι δικαιούχοι θα πρέπει να είναι έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να εργαστούν. Το μέτρο έχει διάρκεια για όσο διάστημα ο δικαιούχος βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης. Η ηλικία δεν

αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση συνεπώς και οι ανήλικοι μπορούν να είναι δικαιούχοι, ενώ μετά τα 65 έτη αντικαθίσταται από άλλη κοινωνική βοήθεια. Το επίδομα υπολογίζεται με βάση τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των συγκεκριμένων αναγκών τους ενώ η τυπική δομή του επιπέδου πληρωμής περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία: 1) Κανονικός συντελεστής για τον «αρχηγό» της οικογένειας που είναι και αυτός που καταβάλλει το αίτημα, 2) Κανονικός συντελεστής για άλλους ενήλικες στο νοικοκυριό, 3) Κατ'αποκοπή συντελεστές για κάθε παιδί (ανάλογα με την ηλικία), 4) Αύξηση της αποζημίωσης για τους δικαιούχους σε συγκεκριμένες καταστάσεις, 5) περιλαμβάνει δαπάνες ενοικίου και θέρμανσης ενώ τέλος έχει και 6) Πρόσθετες ενισχύσεις (Στουρνάρας 2014:15-16). Σκοπός της κοινωνικής βοήθειας είναι να ενισχύσει την ατομική ευθύνη εκείνων που έχουν ανάγκη από βοήθεια και να συμβάλλει στην πορεία τους προς την οικονομική ανεξαρτησία μέσω της αναζήτησης εργασίας. Συμπερασματικά η Γερμανία θεωρείται χώρα που εφαρμόζει αποτελεσματικά ισχυρές πολιτικές προς την κατεύθυνση του ΕΕΕ.

Γαλλία

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας της Γαλλίας είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο. Είναι ίσως ο βασικότερος εκπρόσωπος του κορπορατιστικού μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης και χώρα με μακρόχρονη ιστορία στους κοινωνικούς αγώνες. Το Γαλλικό σύστημα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος ακολουθεί τη δομή του Γερμανικού και θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση τη σύνδεση της εισοδηματικής στήριξης με μέτρα κοινωνικής ένταξης των δικαιούχων. Παρέχει ένα βασικό εισόδημα σε κάθε άτομο (ακόμα και αλλοδαπούς όταν πληρούν κάποιες προδιαγραφές και διαμένουν κάποιο ορισμένο διάστημα στη χώρα), άνω των 25 ετών ή μικρότερης ηλικίας εάν είναι γονέας. Απευθύνεται όχι μόνο σε όσους είναι ανίκανοι να εργαστούν αλλά στηρίζει και τους ανέργους. Σε περίπτωση που διαθέτουν εισόδημα ή πόρους κάτω από το εγγυημένο ποσό τότε μπορούν να αποδεχτούν ένα ατομικό πρόγραμμα επανένταξης στην αγορά εργασίας. Ήδη από το 1988 η Γαλλία εφαρμόζει πολιτικές ΕΕΕ με επιτυχία υλοποιώντας τα εξής προγράμματα ελάχιστου κοινωνικού οφέλους στα οποία εντάσσονται περισσότερο από τρία εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ τα

άτομα που δυνητικά μπορούν να ενταχθούν σε κάποιο από τα προγράμματα αυτά φθάνουν τα έξι εκατομμύρια:

- Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για ηλικιωμένους
- Βασικό επίδομα για άτομα με ειδικές ανάγκες (handicapped adult allowance)
- Επίδομα για μονογονεϊκές οικογένειες (single parent allowance)
- Επίδομα συνοχής (integration allowance)
- Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα ή κατώτατο επίδομα ένταξης (Revenue Minimum d' Insertion–RMI), που ως πρόγραμμα είναι και το περισσότερο διαδεδομένο (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:33-34).

Το ΕΕΕ θέτει ως στόχο τη στήριξη των δικαιούχων για ένα νέο δημιουργικό ξεκίνημα στην οικονομική, κοινωνική και εργασιακή ζωή και όχι την διαιώνιση της οικονομικής εξάρτησης. Το ποσό του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος καθορίζεται βάσει των πόρων του υποψήφιου δικαιούχου, του/της συζύγου ή συντρόφου αλλά και των εξαρτώμενων μελών. Το ποσό που εισπράττεται είναι η διαφορά μεταξύ του ποσού του ΕΕΕ και των μηνιαίων προσωπικών πόρων. Ο υπολογισμός των πόρων επανεξετάζεται ανά τρίμηνο. Εάν οι πόροι του δικαιούχου υπερβούν το ποσό του ΕΕΕ η πληρωμή διακόπτεται από την πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα. Όσον αφορά την ένταξη στην αγορά εργασίας, ένας τρόπος είναι η δημιουργία επιχειρήσεων που άπτονται του κοινωνικού τομέα για την πρόσληψη ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες και είναι αποδέκτες του ΕΕΕ (Στουρνάρας 2014:17-18). Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε πως η Γαλλία είναι από τις χώρες που εφαρμόζουν ισχυρές πολιτικές ΕΕΕ.

Σουηδία

Η Σουηδία μαζί με την Δανία, τη Φιλανδία και την Ολλανδία (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2014:28-29) ανήκει στο σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό μοντέλο όπου βασικά χαρακτηρίζονται από ανεπτυγμένο κοινωνικό κράτος. Πιο συγκεκριμένα στη Σουηδία το κοινωνικό κράτος χωρίζεται σε 4 άξονες: 1) Βασική αρχή είναι όλοι οι πολίτες που δύναται να εργαστούν και είναι σε

παραγωγική ηλικία να έχουν δικαίωμα στην εργασία ώστε να καθίστανται καταναλωτές και φορολογούμενοι. 2) παρέχεται συμπληρωματικό επίδομα ενίσχυσης του εισοδήματος σε ηλικιωμένους και αυτούς που έχουν ανάγκη δηλαδή όσους έχουν ασταθές ή καθόλου εισόδημα. 3) προβλέπεται η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης και υγείας καθώς και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών. 4) Όλα τα κοινωνικά προγράμματα υποστηρίζονται από το φορολογικό σύστημα, ενώ η παροχή των κοινωνικών προγραμμάτων και υπηρεσιών βασίζεται είτε στο κεντρικό κράτος είτε στις τοπικές και περιφερειακές αρχές αν και τα τελευταία χρόνια το σύστημα βρίσκεται σε αναδιοργάνωση προς την κατεύθυνση να μεσολαβήσει και ο ιδιωτικός τομέας (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2014:28-29).

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ηνωμένο Βασίλειο μαζί με την Ιρλανδία ανήκουν στο φιλελεύθερο μοντέλο. Σχετικά με το ΗΒ διαχωρίζουμε δύο περιόδους κοινωνικού κράτους: την πριν και τη μετά Θάτσερ περίοδο και αυτό επειδή διαφοροποιείται συνολικά η εικόνα και η φιλοσοφία της κοινωνικής περιόδου μεταξύ αυτών των δύο περιόδων. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η χώρα είχε κτίσει ένα ισχυρό κοινωνικό κράτος, κάτω και από την επίδραση του Κέινς και των ιδεών του στη διαμόρφωση της δημοσιονομικής πολιτικής. Η εγκαθίδρυση ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας (National Health System — NSH), η θέσπιση της δωρεάν παιδείας έως την ηλικία των δεκαπέντε ετών, οι πολιτικές διασφάλισης πλήρους απασχόλησης και κοινωνικής ασφάλισης, όπως η εθνική ασφάλιση (National Insurance — NI), η κοινωνική βοήθεια και η στήριξη της οικογένειας είναι μερικές από τις κοινωνικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν. Με τις κυβερνήσεις των Thatcher (1979-1990) και Major (1990-1999) το κοινωνικό μοντέλο της χώρας απέκτησε φιλελεύθερο χαρακτήρα. Το βασικό του χαρακτηριστικό ήταν η επέκταση της ιδιωτικής αγοράς στην παροχή κοινωνικής ασφάλισης και άλλων υπηρεσιών. Αυτή η αλλαγή πραγματοποιήθηκε σε δύο επίπεδα: Από τη μια, οι πολίτες οδηγήθηκαν στην αυτοχρηματοδότηση της ασφάλισής τους. Αυτό έγινε με τη θέσπιση ευνοϊκών φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων για την ένταξη σε ιδιωτική ασφάλιση περίθαλψης και συνταξιοδότησης. Το

δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι υπηρεσίες που μέχρι τότε θεωρούνταν δημόσιας ευθύνης ανατέθηκαν σε εμπορικούς ή εθελοντικούς, μη κερδοσκοπικούς, παρόχους. Η μετάβαση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα έγινε, από τη μια, με την καλλιέργεια της κοινωνικής αντίληψης ότι η δημόσια παροχή υπηρεσιών είναι μη αποτελεσματική λόγω του γραφειοκρατικού της χαρακτήρα και της έλλειψης κινήτρων και, από την άλλη, ότι η ανταγωνιστικότητα είναι που βελτιώνει τις παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες.

Όσον αφορά τις πολιτικές προς την κατεύθυνση του ΕΕΕ και αυτές προσαρμόστηκαν με τη φιλελεύθερη κοινωνική πολιτική. Τέτοιες πολιτικές ήταν, για παράδειγμα, η στήριξη των ανέργων ή καλύτερα όσων αναζητούσαν εργασία (job seekers allowance). Το μέτρο βασίστηκε στη φιλοσοφία ότι η εργασία είναι ο πιο σίγουρος δρόμος για την έξοδο από τη φτώχεια και γι' αυτό τον λόγο η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών πρέπει να συνδυαστεί με την εργασία (welfare to work). Σκοπός αυτού του μέτρου ήταν η δημιουργία μιας νέας σχέσης μεταξύ των πολιτών και του κράτους, η οποία θα βασίζεται στην ευθύνη και την ενεργοποίηση του πολίτη για εξεύρεση εργασίας, παρά σε μια αντίληψη για το δικαίωμα των πολιτών σε δημόσιες κοινωνικές παροχές. Σχετικά με την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας, όλοι οι γονείς λαμβάνουν επιδόματα ανεξάρτητα από το εισόδημα. Στις μονογονεϊκές οικογένειες δεν καταβάλλονται υψηλότερα επιδόματα απ' ό,τι στις οικογένειες και με τους δύο γονείς. Πρόσφατα ξεκίνησαν προσπάθειες ώστε οι γονείς στις μονογονεϊκές οικογένειες να βρίσκουν ευκολότερα εργασία (new deal for lone parents). Άλλα προγράμματα ενίσχυσης αφορούν τα άτομα πάνω από 65 ετών και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Το σημαντικό είναι ότι το μοντέλο που προτείνεται, της προώθησης της εργασίας, αντί των επιδομάτων, δεν έχει οδηγήσει σε ποιοτική και σταθερή εργασία, αλλά περισσότερο σε μερική απασχόληση, κακοπληρωμένη και επιδοματικά σχετιζόμενη εργασία (Μαραγκός-Αστρουλάκη 2014:36-37).

Στον Πίνακα 1., που ακολουθεί, παρουσιάζονται διάφοροι τύποι συστημάτων κοινωνικής προστασίας και τα χαρακτηριστικά τους, ενώ ενδεικτικά αναφέρονται κάποια Κράτη, που υιοθετούν αυτές τις πολιτικές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Ομαδοποίηση των χωρών της ΕΕ-15 σε διακριτά συστήματα κοινωνικής προστασίας και βασικά χαρακτηριστικά των συστημάτων αυτών

Σύστημα κοινωνικής προστασίας	Χώρα	Βασικά χαρακτηριστικά
Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία Σουηδία Φινλανδία Ολλανδία	Γενναιόδωρες και καθολικές παροχές που δίνονται χωρίς έλεγχο πόρων*, μονάδα αναφοράς το άτομο. Χρηματοδότηση μέσω υψηλών και ιδιαίτερα προοδευτικών άμεσων φόρων.
Συντηρητικό - κορπορατιστικό	Αυστρία Βέλγιο Γερμανία Γαλλία Λουξεμβούργο	Σχετικά γενναιόδωρες κοινωνικές παροχές με βάση την επαγγελματική-κοινωνική κατάσταση των ατόμων. Μονάδα αναφοράς η οικογένεια.
Φιλελεύθερο	Ην. Βασίλειο Ιρλανδία	Παρέμβαση του κράτους μόνο όταν αποτυγχάνει η αγορά ή η οικογένεια στην επίτευξη του κατώτατου επιπέδου διαβίωσης. Κοινωνικά επιδόματα μέσω στοχευμένης πολιτικής και με έλεγχο των πόρων των δικαιούχων. Στιγματισμός των αποδεκτών.
Νότιοευρωπαϊκό	Ιταλία Ισπανία Ελλάδα Πορτογαλία	Κατακερματισμένο και πελατειακό σύστημα, μεγάλα κενά στην κοινωνική προστασία, περιορισμένη εφαρμογή της αρχής της καθολικότητας. Σημαντικός ο ρόλος της οικογένειας και των συγγενικών δικτύων αλλά και άλλων άτυπων δικτύων στην παροχή κοινωνικής προστασίας.

* ο έλεγχος πόρων αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία οι διάφορες κοινωνικές παροχές και τα διάφορα επιδόματα δίνονται έπειτα από έλεγχο της εισοδηματικής και γενικότερης οικονομικής κατάστασης των αποδεκτών.

2.3.3. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ο εξασθενημένος ρόλος του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, οι σοβαρές ελλείψεις στη θεσμική συγκρότηση, στη διοικητική υποδομή, αλλά και στην τεχνοκρατική αντίληψη του κράτους δεν είναι χαρακτηριστικό που αφορά μόνο την Ελλάδα αλλά αντικατοπτρίζει γενικότερα όλα τα «μεσογειακού τύπου» κράτη πρόνοιας. Μέσα στα χρόνια όμως υπήρξαν διάφορες εξελίξεις, όπως η ένταξη στην ΟΝΕ, η οικονομική ενίσχυση μέσω των κοινοτικών κονδυλίων, η εναρμόνιση των κοινωνικών πολιτικών από την ΕΕ και την υποχρέωση όλων των κρατών μελών να καταγράφουν και να αποτιμούν όλες τις δράσεις και τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής τους, ώστε όλοι να συγκλίνουν με όλους, ανάγκασαν και τους νότιους να κάνουν αλλαγές στις λειτουργίες του κράτους πρόνοιας.

Η δομική κρίση που επικρατεί στις χώρες του νότου διαφέρει εν μέρει από αυτή των άλλων Ηπειρωτικών συστημάτων. Όπως αναφέραμε αναλυτικότερα σε προηγούμενο κεφάλαιο οι λόγοι είναι βασικά «γεω-εξελικτικοί» επειδή το κοινωνικό κράτος στις χώρες Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και λιγότερο στην Ιταλία, αναπτύχθηκε με χρονική υστέρηση, στην εποχή της λιτότητας σε συνθήκες θεσμικής και οικονομικής υπανάπτυξης, παρουσιάζοντας εξαιρετική γενναιοδωρία σε ορισμένες επαγγελματικές ομάδες ενώ την ίδια στιγμή εμφανίζοντας τεράστια κενά στην προστασία άλλων ομάδων (Ferrera 1999:2-3). Το μικρό ειδικό βάρος της κοινωνικής πρόνοιας, που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του νοτιοευρωπαϊκού τύπου κοινωνικού κράτους καθιστά ασθενική τη λειτουργία της ως μηχανισμού προστασίας κατά της φτώχειας. Οι κοινωνικές παροχές, εκτός των συντάξεων μειώνουν τη φτώχεια κατά πολύ λίγο και αυτό συμβαίνει γιατί πολλές φτωχές οικογένειες θεωρούνται «μη επιλέξιμες» για παροχές πρόνοιας επειδή δεν ανήκουν σε καμιά κατηγορία από αυτές που επιδοτούνται. Σε αυτούς που πλήττονται περιλαμβάνονται οι χρόνια άνεργοι, αφού τα επιδόματα δίδονται πάντα για ένα άλφα χρονικό διάστημα, οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας, αφού δεν έχουν ποτέ τους εργαστεί οπότε δεν δικαιούνται και ασφάλιση ανεργίας, οι επισφαλείς απασχολούμενοι κλπ. Σε αυτούς προστίθενται και οι μετανάστες ειδικά οι παράνομοι που δεν έχουν πρόσβαση παρά μόνο σε εθελοντικές οργανώσεις ή άτυπα δίκτυα υποστήριξης. Γενικά όμως ορισμένα προγράμματα όπως είναι οι συντάξεις, είναι τόσο υπερτροφικά ανεπτυγμένες ώστε να αποστερούνται τους πόρους άλλοι τομείς κοινωνικής πολιτικής. Υπάρχουν λόγοι που έχει μικρό ειδικό βάρος η κοινωνική πρόνοια στην Νότια Ευρώπη και αυτοί θα πρέπει να αναζητηθούν στον ρόλο που παίζει η οικογένεια αλλά και στις ανεπάρκειες της δημόσιας διοίκησης (Ματσαγκάνης-Ferrera-Carucha-Moreno 2004:486-488, Ματσαγκάνης 2004:48)).

Στην Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία έγιναν πολλά βήματα και κατάφεραν να ενσωματώσουν προγράμματα όπως το ΕΕΕ στις πολιτικές τους ενώ η Ελλάδα μέχρι πρόσφατα δεν το έχει καταφέρει. Το ΕΕΕ ως θεσμός δεν παρουσιάζει την ίδια αποτελεσματικότητα σε όλες τις χώρες ενώ ειδικά οι χώρες του νότου αντιμετωπίζουν μια σειρά δυσκολιών και προβλημάτων λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχουν τα συστήματα πρόνοιας. Τα

ίδια προβλήματα έχει κληθεί να αντιμετωπίσει και η Ελλάδα με την εφαρμογή του ΕΕΕ για την κάλυψη των κενών που έχει το ελληνικό κράτος πρόνοιας. Βασική προϋπόθεση είναι να ληφθεί υπόψη η ελλιπής οργάνωση του κοινωνικού κράτους, οι θεσμικές και διοικητικές αγκυλώσεις, αλλά και μια σειρά από άλλες ιδιομορφίες που έχει η ελληνική κοινωνία που αναμένεται να επηρεάσουν τη ομαλή λειτουργία του προγράμματος. Είναι αλήθεια ότι η επιτυχία του προγράμματος ΕΕΕ οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αλλά αυτά προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός οργανωμένου συστήματος κοινωνικής πρόνοιας επειδή απαιτούν ποιότητα στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Το ότι συνεχώς διογκώνεται ο αριθμός των φτωχών και των κοινωνικά αποκλεισμένων είναι αδυναμία του συστήματος να εξαλείψει τα φαινόμενα. Αναπτύσσεται το σύστημα και μαζί του αναπτύσσεται και η φτώχεια. Όσο πλουσιότερη είναι μια χώρα τόσο περισσότερο μεγαλώνει και η ψαλίδα της ανισότητας ανάμεσα στους πολίτες, έχοντας κάποιους που επωφελοούνται και κάποιους που μένουν στο περιθώριο. Αυτό συνεπάγεται πως το κράτος πρέπει να επέμβει και να προσπαθήσει να απαλύνει τις ανομοιογένειες, αναδιανέμοντας το εισόδημα με τη μορφή των κοινωνικών παροχών και σε αυτούς που δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση. Δεν καταφέρνουν όλοι οι άνθρωποι να αποκτήσουν τον πλούτο που χρειάζεται ώστε να αποφύγουν τη φτώχεια. Το σύστημα οδηγεί πολλές φορές σε καταστάσεις που ξεφεύγουν από τον έλεγχο. Δίπλα μας άνθρωποι αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους ή να αποπληρώσουν, π.χ. ένα δάνειο με αποτέλεσμα να χάσουν το σπίτι τους. Επιπλέον έχουν αλλάξει και οι συνθήκες στην αγορά εργασίας αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τους πιθανότητες άνθρωποι να μένουν άνεργοι ακόμα και για μεγάλα χρονικά διαστήματα ή αλλιώς να δέχονται θέσεις εργασίας με πολύ χαμηλό μισθό διογκώνοντας έτσι ένα νέο όρο που είναι οι «εργαζόμενοι φτωχοί». Οι χώρες της ΕΕ προσπαθούν με πολιτικές όπως είναι το ΕΕΕ να περιορίσουν τέτοια φαινόμενα εντάσσοντας την ενέργεια στον πυρήνα της κοινωνικής προστασίας. Επειδή όμως δεν φαίνεται αποτελεσματικά να καταφέρνουν να περιορίσουν το φαινόμενο προσπαθούν να παρέμβουν στον τομέα της πρόνοιας εντάσσοντας νέες δομές που συνδυάζουν πρόνοια με εργασία. Το στοίχημα είναι να

καταφέρουμε να κρατήσουμε τους δικαιούχους του ΕΕΕ στην αγορά εργασίας και να μην επιστρέψουν εκ νέου στην πρόνοια (Χλέτσος 2008:197-199).

Στις χώρες του Νότου όπως είναι η Πορτογαλία η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα αναφέρεται ένα άλλο σύστημα που περιλαμβάνει στοιχεία από το μοντέλο του Bismarck, όσο αφορά την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ασφάλιση, ενώ όσο αφορά τα θέματα υγείας, το σύστημα έχει στοιχεία από το μοντέλο του Beveridge (Ferrera 1999),. Οι παραπάνω χώρες παρουσιάζουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

α) περιβάλλον: υπάρχει εθνική ομοιογένεια και συνοχή (εκτός από τους Ισπανούς με τους Βάσκους) και θρησκευτική ομοιογένεια της τάξης του 90% και πάνω με επικρατούσα θρησκεία τον Χριστιανισμό. Το θέμα της θρησκείας το αναφέρουμε γιατί συμβάλλει στην εξέλιξη πολιτικών γεγονότων αλλά και στη διαμόρφωση κοινωνικών δομών και αξιών. Στα κράτη που προαναφέραμε παρατηρείται ένταση στην αστικοποίηση με ταυτόχρονη συρρίκνωση του αγροτικού χώρου ενώ συγχρόνως υπάρχει καθυστέρηση στον εκβιομηχανισμό. Σε σχέση με το ΑΕΠ και την ανάπτυξη μπορούμε να παρατηρήσουμε μια ταύτιση μεταξύ Πορτογαλίας και Ελλάδας ενώ ως άλλο ζευγάρι ταύτισης βλέπουμε την Ισπανία με την Ιταλία με ισχυρότερες οικονομίες. Και οι τέσσερις χώρες είχαν στόχο τη συμμετοχή τους σε μεγάλους υπερεθνικούς οργανισμούς όπως είναι η ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ ενώ παρατηρούμε και πολλά κοινά σημεία όσον αφορά στην ιστορία και των τεσσάρων χωρών με περιόδους ηγεμονίας απολυταρχικών καθεστώτων με σκάνδαλα, περιόδους αστάθειας κλπ. Επιπλέον άλλο ένα σημαντικό κοινό χαρακτηριστικό είναι το φαινόμενο της μετανάστευσης, ειδικά μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο που εξήγαγαν κατά μεγάλα ρεύματα μετανάστες ενώ τώρα είναι πόλοι έλξης μεταναστών από άλλα φτωχότερα κράτη των περιοχών που γειτονεύουν.

β) εισοδηματικές μεταβιβάσεις χαρακτηρίζουν αυτές τις χώρες και συνιστούν ακραίο επιδοματοκεντρικό μοντέλο της Ηπειρωτικής Ευρώπης όπου η προνοιακή πολιτική είναι βασισμένη σε χρηματικές παροχές που εμπίπτουν στο μοντέλο Βίσμαρκ. Παρέχεται προστασία με τη μορφή της προστασίας στον πυρήνα του εργατικού δυναμικού και από την άλλη όσοι δεν εμπίπτουν

σε αυτό το μοντέλο δηλαδή σε επίσημη και θεσμοθετημένη εργασία έχουν απλώς μια πενιχρή επιδότηση.

γ) προστασία από κινδύνους: κανονικά θα έπρεπε να κατανέμεται η προστασία από τους κινδύνους ισόρροπα σε όλους αλλά αυτό δεν μπορεί να καταστεί εφικτό από τη στιγμή που το μεγαλύτερο μέρος των κοινωνικών δαπανών πηγαίνει στις συντάξεις. Όπως έχουμε πει και πρωτύτερα η έλλειψη ή η απουσία κοινωνικής πολιτικής υποκαθίσταται από την οικογένεια, ή το δίκτυο συγγενών και φίλων που λειτουργεί ως πρωταρχικό κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας ή άλλα άτυπα δίκτυα.

δ) υγειονομική περίθαλψη: παρέχεται μέσω ενός θεσμοθετημένου Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ), εμπνευσμένο από τους Βρετανούς που όμως εκτός από την Ιταλία στις άλλες χώρες, αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα.

ε) διεύθυνση κράτους: έχει υπάρξει άτονη μέσα στα χρόνια αν υπολογίσει κανείς πως με την εγκαθίδρυση του ΕΣΥ θα αναμενόταν να αναπτυχθεί εις βάρος του ιδιωτικού τομέα πράγμα όμως που δεν έγινε με τεράστιο όφελος του τελευταίου.

ζ) θεσμική ευνοιοκρατία: το φαινόμενο της θεσμικής ευνοιοκρατίας παρατηρείται στις χώρες του Νότου σε μεγάλη έκταση σχηματίζοντας μηχανισμούς πατρωνίας όσο αφορά τη διανομή των χρηματικών επιδοτήσεων κάνοντας ολόένα και περισσότερο ευάλωτους τους θεσμούς στις κομματικές πιέσεις και στη διαφθορά.

η) αποδοτικότητα του δημόσιου τομέα: παρατηρείται χαμηλή αποδοτικότητα των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και των υπαλλήλων που οφείλεται καταρχήν στον ελλιπή επαγγελματισμό τους, στις μεθόδους προσλήψεων και οργάνωσης του διοικητικού μηχανισμού αλλά και στην νοοτροπία και κουλτούρα που χαρακτηρίζει αυτές τις χώρες

θ) χρηματοδότηση: η χρηματοδότηση γίνεται ανομοιόμορφα στις διάφορες επαγγελματικές ομάδες, λόγω ανομοιογένειας του θεσμικού πλαισίου, της εκτεταμένης παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής

ι) πρόσθετα κοινωνικά στοιχεία: άλλα κοινά στοιχεία που περιγράφουν την κοινή κατάσταση μεταξύ των χωρών του Νότου είναι η αποσύνθεση των κοινωνικών αξιών και δεσμών, η γεωγραφική πόλωση λόγω της έξαρσης της αστυφιλίας, η ερήμωση της υπαίθρου, ο αποδυναμωμένος εθελοντισμός εκτός της εκκλησίας με παράλληλη ανάπτυξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μπούτσιου-Σαράφης 2013).

Έχει ενδιαφέρον και αποτελεί πρόκληση να συγκρίνουμε ειδικά την Πορτογαλία με την Ελλάδα λόγω των πολλών ομοιοτήτων που έχουν σε πολλά πεδία όπως είναι οι θεσμοί, ο τρόπος διοίκησης, το παρελθόν, η ιστορία, η κοινωνία, ομοιότητες που δεν σημαίνει φυσικά ότι θα έπρεπε να υιοθετήσουν τις ίδιες πολιτικές ως προς την κοινωνική προσφορά αλλά αξίζει να τις επισημάνουμε. Ελλάδα και Πορτογαλία είναι παραπλήσιες ως προς την έκταση και τον πληθυσμό, ενώ έχει ενδιαφέρον κανείς να αναφερθεί ότι και οι δύο χώρες από πλευράς πολιτικής ιστορίας έχουν πολλά κοινά σημεία ειδικά μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και σχεδόν ίδια μετάβαση σε δημοκρατικό καθεστώς μετά από πολυετή στρατιωτική δικτατορία που προηγήθηκε τη δεκαετία του '60. Φαίνεται πως οι νότιες χώρες της Ευρώπης έχουν ακολουθήσει παράλληλους δρόμους προς τη νεωτερικότητα, τον πολιτικό και διοικητικό εκσυγχρονισμό και την εδραίωση της δημοκρατίας (Σωτηρόπουλος 2007:23). Η ένταξη των χωρών στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα κατά τη δεκαετία του 1980 και στη συνέχεια η μετάβαση στο Ευρώ στο τέλος της δεκαετίας του 1990, συνοδεύτηκαν με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μέχρι την πρώτη δεκαετία του 2000. Η πρόσφατη οικονομική κρίση, παρά το γεγονός ότι διαφορετικοί λόγοι για την κάθε χώρα τις έφεραν σε αυτό το σημείο, κατέστησαν και τις δύο ευάλωτες και εκτεθειμένες και η δοκιμασία από ότι φαίνεται είναι και για τις δύο, πολύ έντονη. Ελλάδα και Πορτογαλία αναγκάζονται να υπογράψουν δανειακή σύμβαση με το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο), καθώς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (ρευστότητας και φερεγγυότητας) τις καθιστούν αδύναμες να δανειστούν από τις αγορές (Μαστοράκη 2012:24-25). Οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν την Πορτογαλία να τα καταφέρνει καλύτερα ενώ η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα. Η Πορτογαλία είναι από τις τελευταίες χώρες που υιοθέτησε μια παραλλαγή του ΕΕΕ.

Ιταλία

Η Ιταλία ανήκει στο Νότιο Ευρωπαϊκό μοντέλο πρόνοιας, που χαρακτηρίζεται από τον αδύναμη κοινωνική πολιτική αναφορικά με τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τα προγράμματα ελάχιστου εισοδήματος, αποδίδοντας σημαντική βαρύτητα στο ρόλο της οικογένειας, όπως άλλωστε συμβαίνει σε όλες τις χώρες της νότιας Ευρώπης. Καταρχάς παρουσιάζει ιδιαίτερα κατακερματισμένα προγράμματα κοινωνικής προστασίας. Λειτουργεί ένα σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, βασισμένο στο καθολικό δικαίωμα των πολιτών για υγεία. Αυτό το σύστημα είναι δημόσιο. Παρέχεται ευρεία προστασία σε μερικές επαγγελματικές κατηγορίες ενώ αντίθετα κάποιες άλλες κοινωνικές ομάδες (π.χ. αλλοδαποί) είναι εντελώς απροστάτευτοι. Η ιταλική δημόσια διοίκηση χαρακτηρίζεται από χαμηλή αποτελεσματικότητα και υψηλή διαφθορά. Ωστόσο, τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχουν σημειωθεί σημαντικές εξελίξεις στη διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους στη χώρα. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις κινούνται προς τρεις κατευθύνσεις: α) τον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών δαπανών και τον επανασχεδιασμό της κοινωνικής ασφάλισης και των προγραμμάτων κοινωνικής βοήθειας, β) τη μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας και γ) τη διοικητική αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων, τη μετάθεση δηλαδή των σχετικών αρμοδιοτήτων από την κεντρική εξουσία στους περιφερειακούς και τοπικούς φορείς. Έχοντας προβλήματα όπως χαμηλές δημόσιες δαπάνες και θεσμικό κατακερματισμό, οι μεταρρυθμίσεις που προσπαθούν να εφαρμοστούν στα προγράμματα κοινωνικής βοήθειας στοχεύουν στη δημιουργία ενός συμπαγούς κοινωνικού δικτύου ασφάλειας. Όσο αφορά το ΕΕΕ, μπορούμε να κατατάξουμε την Ιταλία στις χώρες που δεν εφαρμόζουν τέτοιες πολιτικές εκτός από περιπτώσεις όπου έχουμε μεμονωμένες πολιτικές εγγυημένου εισοδήματος που εφαρμόζονται τοπικά, δεν προβλέπεται κάποιος μισθός και τα επίπεδα της φτώχειας είναι πολύ υψηλά (από τα υψηλότερα στην ΕΕ) (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:38). Το ελάχιστο εισόδημα στην Ιταλία θεσπίστηκε σε εθνικό επίπεδο το 1999 και εφαρμόστηκε πιλοτικά το διάστημα από το 1999 έως το 2004, σε 39 δήμους αρχικά και στη συνέχεια επεκτάθηκε σε 305 δήμους, κυρίως στην Νότια Ιταλία. Το 2004 η κυβέρνηση σχεδίασε ένα νέο σύστημα ελάχιστης στήριξης του εισοδήματος, με την ονομασία «*Reddito di*

ultimaistanza», αλλά στο τέλος δεν το χρηματοδότησε. Το 2001, μετά από αναθεώρηση του Συντάγματος, οι περιφέρειες ανέλαβαν την άσκηση κοινωνικής πολιτικής, κυρίως στο νότιο τμήμα της Ιταλίας, όπου και θέσπισαν διάφορα μέτρα εμπνεόμενα από το εθνικό πείραμα του ΕΕΕ που όμως τελικά δεν υλοποιήθηκαν. Οι δυνητικοί δικαιούχοι ήταν οικογένειες με εισόδημα κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο διαμορφωμένο με βάση μια κλίμακα ισοδυναμίας που λάμβανε υπόψη την σύνθεση του νοικοκυριού και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα άτομα με αναπηρία και τα παιδιά. Η οικονομική φτώχεια ήταν το μοναδικό κριτήριο για την πρόσβαση στο μέτρο χωρίς να θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ενεργοποίηση των δικαιούχων. Το 72% των δικαιούχων ήταν άνεργοι, το 20,3% εργαζόμενοι και το 7,3% συνταξιούχοι. Η διαχείριση των προγραμμάτων ΕΕΕ ανατέθηκε στις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες. Και στην περίπτωση της Ιταλίας η συμμετοχή σε προγράμματα κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης ήταν υποχρεωτική, αλλά στην πραγματικότητα σε πολλούς δήμους οι δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των προγραμμάτων την κατέστησε τυπική. Το ποσό της επιδότησης ανά δικαιούχο υπολογίζεται με βάση τη διαφορά του ορίου που είναι διαμορφωμένο με βάση την κλίμακα ισοδυναμίας και του μηνιαίου εισοδήματος της οικογένειας. Κατά την περίοδο 2000-2003, ωφελήθηκαν από το μέτρο 44.765 οικογένειες (δηλ. το 60% του συνόλου των αιτήσεων). Ο αριθμός των δικαιούχων αντιπροσώπευε το 1,7% των ιταλικών οικογενειών που βρίσκονταν κάτω από το καθορισμένο κατώφλι της φτώχειας. Κατά τη διάρκεια της πιλοτικής φάσης, 28.000 άτομα έλαβαν μέρος σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης: αυτό συνέβη κυρίως στο Βόρειο τμήμα της Ιταλίας, σε αντίθεση με το Νότιο όπου οι τοπικές αρχές δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένες για το σχεδιασμό τέτοιων προγραμμάτων. Το 43% των προγραμμάτων αφορούσε κοινωνικές δραστηριότητες, το 21% την οικογενειακή φροντίδα και υποστήριξη και ένα 10% την βασική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση (Στουρνάρας, 2014:19-20).

Ισπανία

Στην Ισπανία, το κοινωνικό κράτος, όπως και τα άλλα κοινωνικά συστήματα των χωρών που εντάσσονται στο μοντέλο κοινωνικής ευημερίας των χωρών της Νότιας Ευρώπης, στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες κοινωνικής πολιτικής:

την υγεία, την εκπαίδευση, τις συντάξεις και την οικογένεια. Οι κοινωνικές δαπάνες στη χώρα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ-15. Η κοινωνική πολιτική παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις, ανάλογα με την πολιτική γραμμή των κομμάτων που βρίσκονται στην κυβέρνηση. Έτσι, κατά τη διάρκεια των σοσιαλιστικών κυβερνήσεων, από τη δεκαετία του 1980 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι δαπάνες για την κοινωνική προστασία αυξήθηκαν σημαντικά. Επίσης, από το 2004, ύστερα από οκτώ χρόνια συντηρητικής πολιτικής των δεξιών κυβερνήσεων, σταθεροποιήθηκαν οι στυλοβάτες του κράτους κοινωνικής πρόνοιας (το εκπαιδευτικό σύστημα, η υγειονομική περίθαλψη και το σύστημα συνταξιοδότησης), ενώ έγινε προσπάθεια να δημιουργηθεί ένας τέταρτος στυλοβάτης που αφορά στις κοινωνικές υπηρεσίες. Οι δημοσιονομικές πολιτικές είναι προσανατολισμένες προς την ανάπτυξη εθνικών προγραμμάτων δράσης ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό, προκειμένου να προστατευτούν οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Για παράδειγμα, το 2007 ψηφίστηκε νόμος που θεωρήθηκε πραγματική τομή και αφορούσε τη θέσπιση ενός νέου δικαιώματος για τους πολίτες: ο νόμος έδινε στους ηλικιωμένους και στους ανθρώπους με αναπηρία το δικαίωμα να έχουν περίθαλψη και φροντίδα μέσω υπηρεσιών και οικονομικών ενισχύσεων. Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό δεν ανταποκρίθηκε στις κοινωνικές προσδοκίες. Μόλις ο νόμος τέθηκε σε ισχύ, το πρόγραμμα παρουσίασε δημοσιονομικό έλλειμμα. Αναφορικά με τις πολιτικές προς την κατεύθυνση ενός ΕΕΕ, η εφαρμογή του έχει πραγματοποιηθεί έως έναν βαθμό σε περιοχές όπως τη Χώρα των Βάσκων και την Καταλονία. Στις περιφέρειες αυτές υλοποιείται συστηματική κοινωνική πολιτική προς την κατεύθυνση του ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, στη Χώρα των Βάσκων προβλέπεται η καταβολή ενός επιδόματος στο ύψος του 75% του βασικού ελάχιστου μισθού, το οποίο χορηγείται σε όλους τους πολίτες πάνω από 25 ετών που είναι άνεργοι. Αυτό το επίδομα εμπίπτει στη φιλοσοφία του Βασικού Εγγυημένου Εισοδήματος, αφού δεν απαιτείται για την καταβολή του προηγούμενη εργασιακή προϋπηρεσία (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2014:38-39).

Πορτογαλία

Όσον αφορά το πορτογαλικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, αξίζει να ειπωθεί ότι το σύνταγμα της χώρας που συντάχθηκε το 1976 (λίγο μετά την

Επανάσταση του 1974), περιλάμβανε διατάξεις για κοινωνικά δικαιώματα προοδευτικού χαρακτήρα στους εξής τομείς: κοινωνική προστασία (που κάλυπταν τους σημαντικότερους κοινωνικούς κινδύνους), υγειονομική περίθαλψη (ίδρυση εθνικού συστήματος υγείας), παιδεία (καθολικό δικαίωμα στη βασική εκπαίδευση) και απασχόληση (δικαίωμα στην εργασία, πολιτικές για την απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση και την ύπαρξη κατώτατου μισθού). Επιπλέον, οι κοινωνικές πολιτικές απευθύνονται σε κοινωνικές ομάδες, όπως οι γυναίκες, οι μετανάστες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, η οικογένεια και οι ηλικιωμένοι. Έτσι, το πορτογαλικό σύστημα κοινωνικής βοήθειας περιλαμβάνει προγράμματα που απευθύνονται σε ηλικιωμένα άτομα, άτομα με αναπηρίες και ανέργους. Επίσης, αφορά τις υπηρεσίες στον τομέα της υγείας, της φροντίδας των παιδιών κτλ. Η κοινωνική πολιτική επικεντρώνεται στους τομείς: την παροχή σύνταξης λόγω γήρατος, το επίδομα ανεργίας, το οικογενειακό επίδομα, το επίδομα για λόγους υγείας, τη μακροχρόνια περίθαλψη και το ελάχιστο εισόδημα (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010:42).

Όσο αφορά το πρόγραμμα του ΕΕΕ θεσμοθετήθηκε με νόμο το 1996, σαν μια προσπάθεια ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και στόχος ήταν η εξασφάλιση πόρων για τους πολίτες και τις οικογένειές τους ώστε να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και σύντομα να επανενταχτούν μέσω της εργασίας. Το 2003 το πρόγραμμα αυτό τροποποιήθηκε. Το ελάχιστο εισόδημα αναγνωρίζεται ως ατομικό δικαίωμα, ανεξάρτητα αν καταβάλλονται εισφορές στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Το ΕΕΕ στην Πορτογαλία ορίζεται ως ένα χρηματικό επίδομα για την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επίπεδου διαβίωσης σε συνάρτηση με κάποιο πρόγραμμα κοινωνικής ή επαγγελματικής ένταξης. Το εισόδημα αναφοράς υπολογίζεται με βάση τα περιουσιακά στοιχεία των μελών του νοικοκυριού, ενώ θα πρέπει να είναι μικρότερο από το ποσό που ορίζεται ως εγγυημένο. Η διάρκεια της παροχής είναι 12 μήνες. Το εγγυημένο ποσό έχει καθοριστεί με βάση τη βασική μη ανταποδοτική σύνταξη. Το Πορτογαλικό ΕΕΕ συνδυάζεται και με άλλα επιδόματα. Δικαίωμα αίτησης για το ΕΕΕ έχουν όλοι όσοι διαμένουν μόνιμα στη χώρα, πάνω από 18 ετών και το εισόδημά τους βρίσκεται κάτω από το

κατώτατο όριο, ανάλογα με τη σύνθεση της οικογένειας. Η εξατομίκευση των συμπληρωματικών υπηρεσιών πέραν της εισοδηματικής στήριξης εφαρμόζεται σε τοπικό επίπεδο από την αρμόδια υπηρεσία. Επιπλέον οι δικαιούχοι είναι υποχρεωμένοι να εγγράφονται στα γραφεία ευρέσεως εργασίας, να αποδέχονται προτάσεις για θέσεις εργασίας και να παρακολουθούν σεμινάρια κατάρτισης για την απόκτηση δεξιοτήτων και εργασιακής εμπειρίας. Το μέτρο του ΕΕΕ στην Πορτογαλία, μείωσε την ένταση της φτώχειας άλλα όχι το δείκτη φτώχειας. Ο συνολικός αριθμός δικαιούχων του ΕΕΕ είναι λιγότερο από το 5% του πορτογαλικού πληθυσμού, ενώ το ποσοστό των φτωχών κατά την τελευταία δεκαετία αντιστοιχεί περίπου στο 20% του συνολικού πληθυσμού (Στουρνάρας 2014:21-22).

Τελειώνοντας αυτή την ενότητα θα συνοψίσουμε λέγοντας πως τα κύρια σημεία που προκύπτουν από την Ευρωπαϊκή εμπειρία, όσο αφορά το ΕΕΕ είναι τα εξής:

- Τα προγράμματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα ως προς την επάρκεια και τη γενναιοδωρία
- Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα που δεν εφαρμόζει ένα τέτοιο πρόγραμμα
- Δεν υπάρχει κοινό αποδεκτό επίπεδο ελάχιστου εισοδήματος, ούτε κοινά κριτήρια θέσπισης «επιπέδου επάρκειας»
- Παρατηρείται αύξηση των προϋποθέσεων για τη χορήγηση ΕΕΕ, ενώ η διαθεσιμότητα για εργασία θεωρείται απαιτούμενο που έχει δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στις ευπαθείς ομάδες όπως είναι οι μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπλέον, εφαρμόζονται κυρώσεις σε όσους απορρίπτουν προτεινόμενες θέσεις εργασίας
- Είναι ανησυχητικά χαμηλό το ποσοστό απορρόφησης του μέτρου
- Κάποια κράτη μέλη έχουν θεσπίσει ειδικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης και της ανεργίας ενισχύοντας οικονομικά τους ανέργους, τροποποιώντας τα κριτήρια επιλεξιμότητας ή αυξάνοντας τη διάρκεια ενίσχυσης ή επιδοτώντας τις επιχειρήσεις
- Ενώ μεγάλο ποσοστό ανέργων επιδοτείται και ωφελείται από το ΕΕΕ, οι μέχρι τώρα μελέτες δείχνουν πως υπάρχει δυσκολία απεξάρτησης από το επίδομα και μόνο ένας μικρός αριθμός καταφέρνει να βρει αμειβόμενη εργασία (Στουρνάρας 2014: 22-23).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Νωρίτερα καταγράψαμε ότι σκιαγραφείται, σε αδρές γραμμές, όσο αφορά τη στρατηγική που προκρίνει η Επιτροπή αναφορικά με το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αλλά και τον τρόπο που άλλες χώρες εφαρμόζουν αυτά τα προγράμματα, ειδικά δε οι χώρες του Νότου, όπου όπως είδαμε έχουμε πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Είναι λοιπόν καιρός να δούμε πώς η Ελλάδα ανταποκρίθηκε στις παραπάνω συστάσεις. Κάθε ευρωπαϊκή χώρα διαθέτει τουλάχιστον ένα σύστημα εγγυημένων πόρων. Η Ελλάδα απέκτησε αυτό το σύστημα κατά τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα παρείχε επίδομα στέγασης σε ανασφάλιστους ή ηλικιωμένους καθώς και ζευγάρια που δεν διέθεταν δική τους κατοικία. Η Ελλάδα σε αντίθεση με άλλα κράτη μέλη δεν είχε προσδιορίσει με ακρίβεια την έννοια του όρου «*ανεπαρκές επίπεδο διαβίωσης*». Ήδη από το *Σχέδιο κοινής έκθεσης για την κοινωνική ενσωμάτωση* του 2001 (Επιτροπή, 2001), αναφερόταν ότι η Ελλάδα «δεν έχει θεσπίσει ούτε τυπικό όριο φτώχειας, ούτε ένα εθνικό ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα». Επισημαινόταν η συνύπαρξη μεγάλης ποικιλίας επιδομάτων, καθώς και η ανάγκη για εφαρμογή ενιαίων κριτηρίων. Η ίδια σύσταση επαναλήφθηκε και τα επόμενα χρόνια με την επιπλέον επισήμανση ότι «η κάλυψη [που παρείχαν τα κατηγορικά επιδόματα σε ευπαθείς ομάδες] έχει επεκταθεί σε νέες πληθυσμιακές ομάδες τα πρόσφατα χρόνια» (European Commission, 2004, Συμβούλιο, 2007). Στη πορεία έγιναν κάποια σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση αφού και η Επιτροπή επισημαίνει ότι η πλήρης εισαγωγή του μέτρου είναι δυνατόν να διορθώσει μια σειρά από χρόνιες αδυναμίες του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας όπως και τον κατακερματισμό που το διακρίνει.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Η ταραγμένη πολιτική ζωή της Ελλάδας τα χρόνια μετά την απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό, η εξάρτηση από τις ξένες δυνάμεις, οι δικτατορίες και ο άτυπος ρόλος της εκκλησίας που έδρασε επικουρικά μαζί με διάφορες φιλανθρωπικές πράξεις

των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, δεν άφησαν και πολλά περιθώρια ανάπτυξης οργανωμένου και ισχυρού κοινωνικού κράτους. Η στρεβλή εικόνα συνεχίστηκε για πολλά ακόμα χρόνια και μετεμφυλιακά το ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας δεν κατόρθωσε να απεμπλακεί από τις σχέσεις εξουσίας και την εξυπηρέτηση πελατειακών σχέσεων κάποιων ομάδων με αποτέλεσμα να δίδονται συντάξεις και παροχές με επιδόματα εντελώς άνισα σε κάποιες πληθυσμιακές ομάδες (Φεργκαδάκη 2011:20-21).

Με την μεταπολίτευση τίθεται σε ισχύ το νέο Σύνταγμα το 1975 που κατοχυρώνει συνταγματικά πλέον το κοινωνικό κράτος. Με τη νίκη των σοσιαλιστών το 1981 εγκαινιάζεται μια εποχή ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους, όπου παρατηρούνται φαινόμενα μεγέθυνσης σε σημείο αντίθετο τόσο που δεν υπάρχει προηγούμενο και αυτό συμβαίνει γιατί για πολλά χρόνια μερικές μερίδες της κοινωνίας είχαν ζήσει μεγάλες πολιτικές διακρίσεις. Πολλές κοινωνικές ομάδες εντάσσονται στο κοινωνικό κράτος πάλι όμως κάποιες λόγω μεγαλύτερης πίεσης που εξάσκησαν κατάφεραν και καλύτερη μεταχείριση. Έχουμε δηλαδή και πάλι φαινόμενα έντονου χαρακτήρα πελατειακών σχέσεων. Με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε προσπάθεια εξομοίωσης των εισοδημάτων και της κοινωνικής προστασίας με τους πολίτες της υπόλοιπης Ευρώπης.

Η θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα συναντά έντονες αντιστάσεις σε όλο το πολιτικό φάσμα. Έχει αποτελέσει θέμα συζήτησης πολλών και σημαντικών μελετητών μέσα στα χρόνια όπως επίσης έχει αποτελέσει θέμα συλλογικού έργου του Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού όπως επίσης και θέμα συνεδρίων και πολλών διαλέξεων. Όμως παρά τα προβλήματα φτώχειας και ανισότητας που παρουσιάζει, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα που δεν κατάφερε να προχωρήσει στην εφαρμογή ΕΕΕ, παρά μόνο τώρα λόγω της κρίσης και των μνημονίων, έθεσε σε λειτουργία ένα πιλοτικό πρόγραμμα, που όμως και πάλι ανεστάλη εκ νέου με την αλλαγή της κυβέρνησης αρχές του 2015.

Από πολιτικής πλευράς η συζήτηση ξεκινά επί κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ του Σημίτη όταν ο βουλευτής της «κοινωνικής» πτέρυγας της ΝΔ, Γιώργος

Σούρας το 1998 υποβάλει στο Ελληνικό κοινοβούλιο πρόταση νόμου με στόχο τη θεσμοθέτηση ενός μηχανισμού ΕΕΕ. Η πρόταση νόμου όμως ποτέ δεν υλοποιείται αφού ακόμα και εντός του κόμματος της αντιπολίτευσης αποτράπηκε η υποστήριξη της πρότασης, από την συντριπτική πλειοψηφία (Λαλιώτη 2014). Όμως και ένα χρόνο μετά το κλίμα εξακολουθεί να μην είναι ευνοϊκό και ένα δείγμα του περιορισμένου ενδιαφέροντος είναι όταν ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Ε. Βλασσόπουλος υποστηρίζει πως η πρόταση υπερβάλλει ως προς την έκταση της φτώχειας στην ελληνική κοινωνία. Αλλά και η θέση του ΚΚΕ είναι αντίθετη στη πρόταση Σούρα με κεντρικό επιχείρημα ότι ο δρόμος για τη λύση των φαινομένων της φτώχειας θα πρέπει να είναι η διασφάλιση του δικαιώματος στην απασχόληση και όχι ο αποπροσανατολισμός του κόσμου δηλαδή των χαμηλότερων στρωμάτων από την προσπάθειά τους να αποφύγουν την περιθωριοποίηση και την ταξική πάλη (Πρακτικά Βουλής 1999:495, Λαλιώτη 2014).

Με την νίκη του ΠΑΣΟΚ στις βουλευτικές εκλογές το 2000 το θέμα έρχεται ξανά στη επικαιρότητα μέσω του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Τάσου Γιαννίση αλλά εγκαταλείπεται εκ νέου με το επιχείρημα ότι τα αίτια της φτώχειας είναι διαφορετικά στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες αλλά και επειδή κυριάρχησε η εντύπωση ότι θα έπρεπε να αντληθούν χρήματα ενώ εκείνη την περίοδο προτεραιότητα είχε το θέμα της ένταξής μας στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση σύμφωνα με τον Ματσαγγάνη (2004:20). Εξάλλου υπήρχε έντονη αντίδραση των συνδικάτων σε οποιαδήποτε μορφή μεταρρύθμισης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εκείνη την εποχή ενώ επιπλέον, εξέχοντα στελέχη του εργατικού κινήματος εκφράζουν ενδοιασμούς θεωρώντας ότι η υιοθέτηση ενός τέτοιου προγράμματος θα οδηγούσε στην αμφισβήτηση και στη συνέχεια κατάργηση του κατώτατου μισθού και της κατώτατης σύνταξης (Ματσαγγάνης 2004:25). Άλλο εμπόδιο στέκεται το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, ειδικά οι φορολογικές υπηρεσίες, που θα καλούνταν να φέρουν εις πέρας διάφορες διαδικασίες που συνδέονταν με τη θεσμοθέτηση ενός τέτοιου μέτρου προτείνοντας ένα μέτρο κοντά στη πρόταση του Friedman για τον αρνητικό φόρο εισοδήματος (Λαλιώτη 2014:10).

Οι ΑΔΕΔΥ και ΓΣΕΕ αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα των εργαζομένων που όμως μέχρι πρόσφατα είναι αρκετά προνομιούχοι ενώ αντίθετα δεν είναι και ιδιαίτερα αλληλέγγυοι με τα άτομα που βρίσκονται στο περιθώριο, είναι χαμηλότερης κοινωνικοοικονομικής τάξης και δεν αποτελούν μέλη τους ή εν δυνάμει μέλη τους (Ματσαγγάνης 2011:41-42, 80-81). Ιστορικά γεγονότα που απασχόλησαν τη χώρα αρχές του 20^{ου} αιώνα συνέβαλαν στον κατακερματισμό του συνδικαλιστικού κινήματος σε διάφορες πολιτικές παρατάξεις συμβάλλοντας έτσι στην αποτυχία εκπροσώπησης όλων των εργαζόμενων/πολιτών, αναπτύσσοντας, θα μπορούσε να πει κανείς, μια πολιτική κουλτούρα που με δυσκολία επιτρέπει συναινετικές μεταρρυθμίσεις ιδίως όσων έχουν μειωμένη πολιτική εκπροσώπηση. Όλη αυτή η αντιπαλότητα δεν άφησε περιθώριο να δοθεί η πρέπουσα σημασία σε ευάλωτες ομάδες του περιθωρίου.

Παρ' όλα αυτά υπήρξαν προτάσεις και μελέτες που διατυπώθηκαν κατά καιρούς από πολιτικούς αλλά και από την επιστημονική κοινότητα. Οι προτάσεις των πολιτικών συνοψίζονται ως εξής:

- Δεκέμβριος 2000: Πρόταση Σχεδίου Νόμου βουλευτών του ΠΑΣΟΚ για τη θεσμοθέτηση ενός **«Εθνικού Προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος»**

Τέλη του 2000 προωθείται στο κοινοβούλιο προς ψήφιση ένα σχέδιο νόμου για το ΕΕΕ από τον Θεόδωρο Τσουκάτο. Το όνομα αναφέρεται γιατί ενώ επρόκειτο για κάποιον στενό συνεργάτη του τότε Πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη, εκείνη την περίοδο οι σχέσεις τους περνάνε κρίση και η κίνηση εκλαμβάνεται ως εκδικητική πράξη εσωτερικής αντιπολίτευσης οπότε και απορρίπτεται χωρίς καν να συζητηθεί αφήνοντας μια ασάφεια στις γενικότερες προθέσεις του κόμματος. Απορρίπτεται εκ νέου και το 2003 από τους συντάκτες του «Εθνικού Σχεδίου Δράσης» για την Κοινωνική Ενσωμάτωση, ενώ ομοίως διαφεύδονται στην πράξη, την επόμενη χρονιά, παραμονές των εκλογών, οι φήμες για πρόθεση της κυβέρνησης να θεσπίσει ένα τέτοιο μέτρο (Ματσαγγάνης 2004:22-23). Παρόλο δηλαδή που και η νέα κυβέρνηση Καραμανλή, στο πλαίσιο της προσπάθειας να αναπτύξει ένα πιο φιλικό προς τους πολίτες και την κοινωνία προφίλ, φλερτάρει με την ιδέα να θεσπίσει ένα

τέτοιο μέτρο, πάλι ο φόβος του πολιτικού κόστους που θα επέφερε ένα τέτοιο μέτρο εάν καταργούνταν μια σειρά προνοιακών επιδομάτων, κρατάει το θέμα στα συρτάρια.

- Οκτώβριος 2005: Πρόταση Νόμου του ΣΥΡΙΖΑ για τη θεσμοθέτηση του **«Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και συνοδευτικών υπηρεσιών κοινωνικής υποστήριξης»**

Μερικά χρόνια αργότερα το 2005, ο ΣΥΡΙΖΑ καταθέτει πρόταση προς ψήφιση που όμως και αυτή απορρίπτεται. Οι λόγοι σχετίζονται με αντιδράσεις της κοινής γνώμης ή κάποιων πολιτικο-οικονομικών ελίτ ότι το πρόγραμμα θα κοστίσει πολλά χρήματα. Το πολεμάνε εκπρόσωποι του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ αλλά επιπλέον δεν υπάρχει και αρκετή στήριξη και από τους ίδιους τους πολίτες αφού ένας, κάποιος συνασπισμός κοινωνικών δυνάμεων, απουσιάζει εντελώς εκτός του ότι και ο ίδιος ο Δραγασάκης, βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ και εισηγητής του ΕΕΕ για το κόμμα του, παραδέχεται πως υπάρχει σύγχυση για το ΕΕΕ ακόμα και μέσα στο ίδιο του το κόμμα (Λαλιώτη 2014:14). Φαίνεται πως ανέκαθεν προκαλούσε ανάμικτα συναισθήματα στις εγχώριες πολιτικές ελίτ, η εφαρμογή ενός ΕΕΕ.

- Μάρτιος 2008: Μελέτη του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης εισηγείται Σχέδιο Νόμου με τίτλο **«Θεσμοθέτηση Γενικού Προγράμματος Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος»**

Η συνέχεια είναι διαφορετική αλλάζοντας τη στάση απέναντι στο ΕΕΕ επειδή γίνεται λόγος πλέον για «τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου διαβίωσης για όσους είναι άνω των 65 ετών», ενώ επισημαίνεται ο Εθνικός Διάλογος για το ασφαλιστικό ότι δηλαδή πρέπει να έχει ως στόχο τη διαμόρφωση των όρων για την εξασφάλιση μιας αξιοπρεπούς κατώτατης σύνταξης, η οποία θα συμπληρώνεται από μια σειρά άλλα αγαθά και υπηρεσίες όπως η υγεία, οι μεταφορές, η στέγαση κλπ (Γεώργιας 2009). Ακόμα πιο εμφανής αναφορά για το ΕΕΕ, γίνεται στην Εθνική Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010, όπου αναφέρονται οι «δράσεις που αφορούν στη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου διαβίωσης των ευπαθών ομάδων μέσω α) της αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους και της ένταξής τους

στην αγορά εργασίας και β) της εισοδηματικής και άλλης στήριξής τους» (Υπουργείο Απασχόλησης, 2008).

Τα χρόνια που ακολουθούν σφραγίζονται από τις επιπτώσεις που έχει η οικονομική κρίση επάνω στους Έλληνες πολίτες που δοκιμάζονται από τα μέτρα λιτότητας και τα μνημόνια. Σε αντάλλαγμα πακέτων διάσωσης της ελληνικής οικονομίας, οι κυβερνήσεις που ακολουθούν δεσμεύονται με πρωτοφανή μέτρα επιδεινώνοντας το βιοτικό επίπεδο των πολιτών και μειώνοντας κατά πολύ τις δημόσιες δαπάνες και τις διαρθρωτικές αλλαγές που χρειάζεται η χώρα. Επειδή όμως σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό του πληθυσμού με εισοδήματα κάτω από το όριο της φτώχειας για το 2012 ανερχόταν στο 23.1%, ποσοστό που ξεπερνά κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ-28 που είναι 17% αποφασίζεται το 2012 να ενταχθεί πιλοτικά το μέτρο εφαρμογής ενός ΕΕΕ στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 για δαπάνη 20εκ.€ από τον Ιανουάριο του 2014, σε δύο περιοχές της χώρας (Ματσαγγάνης-Λεβέντη 2013:7), πράγμα που αναμένεται να δώσει την ώθηση που χρειάζεται για συζήτηση του προγράμματος ενίσχυσης του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας στην Ελλάδα. Εάν λάβει κανείς υπόψη του την εχθρότητα στη χειρότερη και την απροθυμία, στην καλύτερη, που έδειξαν μέσα στα χρόνια οι πολιτικοί παράγοντες αυτής της χώρας η απόφαση να υιοθετηθεί η λύση του ΕΕΕ δείχνει τις συνέπειες που είχε η κρίση στους Έλληνες πολίτες.

Η πρωτοβουλία που δείχνει η κυβέρνηση Σαμαρά να θεσμοθετήσει ένα πρόγραμμα ΕΕΕ αφαιρεί τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί πολιτικά, ο ΣΥΡΙΖΑ, το θέμα, αφού βρίσκεται στο εκλογικό του πρόγραμμα από το 2012. Παρά τις πολλές καθυστερήσεις, χρόνιες τάσεις του κρατικού μηχανισμού που κωλυσιεργεί, αναβάλλει κλπ, και πάλι δεν μπορεί να φτάσει μέχρι την υλοποίηση του προγράμματος αλλά καταφεύγει στην Παγκόσμια Τράπεζα για τη μελέτη και τον σχεδιασμό, που μάλιστα κοστίζει πολύ ακριβά. Τελικά το πρόγραμμα ξεκινά πιλοτικά τέλη του 2014 και μέχρι αρχές του 2015 για να σταματήσει και πάλι λόγω αλλαγής της κυβέρνησης.

Πολλοί ερευνητές επισήμαναν πολλές φορές ότι εάν το ΕΕΕ αποτελεί πρόβλεψη από το Μνημόνιο, ενέχει τον κίνδυνο, αντί να λειτουργήσει ως δίχτυ ασφαλείας να λειτουργήσει τελικά ως την αρχή τη κατάργησης άλλων επιδομάτων και δικλείδων ασφαλείας όπως είναι ο κατώτατος μισθός. Αυτό αποτέλεσε και τη βάση διαφοροποίησης του ΣΥΡΙΖΑ, του ΚΚΕ αλλά και της ΑΝΤΑΡΣΥΑ οπότε και η εξέλιξη με την καινούργια κυβέρνηση του 2015 έφερε και την αναστολή λειτουργίας του προγράμματος.

Οι προτάσεις και μελέτες της επιστημονικής κοινότητας συνοψίζονται ως εξής:

Προτάσεις Μάνου Ματσαγγάνη

Η θεσμοθέτηση μιας πρότασης ΕΕΕ για τον Ματσαγγάνη αποτελεί τον καθορισμό επίσημης «γραμμής ακραίας φτώχειας» (2004:132-146), εάν οι συνολικοί πόροι ενός νοικοκυριού πέσουν κάτω από το ελάχιστο όριο και η Πολιτεία αναλάβει να συμπληρώσει το ποσό μέχρι να εξασφαλιστεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Ένα τέτοιο σχέδιο θα πρέπει να απαντάει στα εξής ερωτήματα: ποιο είναι το όριο αυτό, ποιο είναι το εισόδημα αναφοράς, ποιοι θα είναι οι όροι επιλεξιμότητας, ποιές θα πρέπει να είναι οι διοικητικές προϋποθέσεις προκειμένου να φτάσουμε στη θεσμοθέτηση και τέλος πόσο εκτιμάται ότι θα κοστίσει ένα τέτοιο πρόγραμμα στην τελική του μορφή.

Ξεκινώντας από το όριο διαβίωσης προκειμένου να το εκτιμήσουμε θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κάποιες παραμέτρους όπως είναι το ύψος της εγγύησης για ένα άτομο που ζει μόνο του και την κλίμακα ισοδυναμίας προκειμένου να υπολογίσουμε άλλους τύπους νοικοκυριών. Καθάρια για δημοσιονομικούς λόγους αλλά και διατήρησης κινήτρων για εργασία, το ποσό θα πρέπει να είναι χαμηλό. Μια πρόταση θα ήταν να συνδεθεί με το ύψος της σύνταξης ανασφάλιστων ηλικιωμένων, μια πρακτική που ακολουθείται και από τις άλλες χώρες της Νοτίου Ευρώπης. Κάθε χώρα το υπολογίζει διαφορετικά όπως έχουμε ήδη δει μέχρι τώρα.

Πηγαίνοντας στον τρόπο που υπολογίζουμε το εισόδημα αναφοράς λαμβάνουμε υπόψη μας το καθαρό οικογενειακό εισόδημα που μπορεί να

περιλαμβάνει εισοδήματα από ενοίκια, μερίσματα κλπ και που διαμορφώνεται αφού αφαιρεθούν οι φόροι και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Τεκμηριώνεται δε από την φορολογική δήλωση του προηγούμενου έτους. Όταν υπολογίζεται το εισόδημα ενιαία, αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα να πέσουμε στην παγίδα της φτώχειας. Αυτό συμβαίνει γιατί όσο μεγαλύτερο είναι το εισόδημα τόσο μικρότερη είναι η παροχή. Συνεπώς οδηγηθήκαμε στην ευνοϊκότερη μεταχείριση των εισοδημάτων από εργασία με ένα μέρος του εισοδήματος να μην λαμβάνεται υπόψη. Για την Ελλάδα επελέγη το ποσοστό 20% (Ματσαγγάνης 2004:138).

Ως επιλέξιμοι κρίνονται όσοι έχουν εισόδημα αναφοράς μικρότερο από το εγγυημένο όριο ενώ το ποσό που ορίζεται είναι αυτό που θα καλύψει τη διαφορά μεταξύ εισοδήματος και κατώτατου ορίου. Όλοι όσοι δικαιούνται το επίδομα θα πρέπει να ενθαρρύνονται να το διεκδικήσουν. Ειδική μεταχείριση απαιτείται όσο αφορά τους σπουδαστές/φοιτητές χαμηλού εισοδήματος που τους χορηγείται σίτιση και στέγαση, παροχές που υπερβαίνουν σε αξία το εγγυημένο όριο. Άλλος σημαντικός όρος επιλεξιμότητας είναι η διαθεσιμότητα για συμμετοχή σε κάποια δράση επανεργοποίησης επειδή ως γνωστό το ΕΕΕ δεν είναι απλά ένα επίδομα αλλά συνδυάζεται με ενεργητικές μορφές κοινωνικής επανένταξης μέσω της αγοράς εργασίας, επανεκπαίδευσης ή συμμετοχής σε άλλες κοινωνικές δράσεις. Σε όσες χώρες της ΕΕ εφαρμόζεται και είναι απλή οικονομική ενίσχυση, αφορά δικαιούχους που αντικειμενικά δεν μπορούν να εργαστούν. Αντίθετα όλοι οι υπόλοιποι καλούνται να υπογράψουν ένα «σύμφωνο επανεργοποίησης», που ορίζεται μετά από συνεννόηση με κάποια δημοτική αρχή. Αυτοί είναι:

- ✓ Οι μακροχρόνια άνεργοι, αρχηγοί οικογενειών με παιδιά, βρίσκονται στην αρχή της λίστας προτεραιότητας για εργασία σε προγράμματα δημιουργίας θέσεων εργασίας μέσω επιδοτήσεων, φορολογικών απαλλαγών κλπ
- ✓ Οι νεότεροι σε ηλικία, άνεργοι και δικαιούχοι, εντάσσονται σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης
- ✓ Οι υπόλοιποι δικαιούχοι που δεν μπορούν να ενταχθούν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες, εντάσσονται σε προγράμματα κοινωνικής εργασίας

Η υποχρέωση συμμετοχής σε προγράμματα επανένταξης επιτυγχάνει πολλαπλούς στόχους, όπως: ασκεί ελεγκτική λειτουργία αφού δίνει στην Πολιτεία μια σχετική εξασφάλιση ότι ο δικαιούχος δεν εργάζεται άδηλα στην ανεπίσημη οικονομία, αποτρέπει τον κίνδυνο στιγματισμού και παθητικής εξάρτησης από την παροχή και τους διατηρεί στην αγορά εργασίας, ενώ συγχρόνως ενισχύει τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας, μη κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων και του εθελοντισμού.

Όμως προκειμένου να εφαρμοστεί πετυχημένα ένα σχέδιο ΕΕΕ απαιτείται η συνεργασία διαφόρων τμημάτων του κρατικού μηχανισμού, της αυτοδιοίκησης αλλά και της κοινωνίας των πολιτών. Ο Ματσαγγάνης το 2004 πρότεινε μια σταδιακή εφαρμογή του μέτρου ώστε να υπάρξει στενή παρακολούθηση των διαφόρων κρίσιμων θεμάτων όπως προκύπτουν, δηλαδή: το κόστος, οι διοικητικές απαιτήσεις και προσαρμογές όπου και όταν χρειάζονται, ο συντονισμός των φορέων που καλούνται να εφαρμόσουν το μέτρο κλπ., ενώ θέτει, ως προτεραιότητα, το πρόγραμμα να εφαρμοστεί πιλοτικά, επιλέγοντας ένα μικρό αριθμό δήμων, μετά από ειδική χρηματοδότηση. Οι υπεύθυνοι προγράμματος υπολογίζουν το εισόδημα αναφοράς και ελέγχουν τα δικαιολογητικά προκειμένου να προσδιορίσουν το ποσό που θα πρέπει να καταβληθεί ενώ επιβάλλεται η στατιστική παρακολούθηση και επιβάλλεται η δημιουργία κάποιου συστήματος διαχείρισης πληροφοριών.

Από τη μία πλευρά ο Ματσαγγάνης θεωρεί από την αρχή της εισήγησής του, ότι ένα «υψηλό» εγγυημένο εισόδημα είναι αδύνατο για λόγους ρεαλιστικούς πόσο μάλλον τώρα που η χώρα διανύει οικονομική δυσπραγία. Επιπλέον θεωρεί πως συγχρόνως γίνεται και ανεπιθύμητο για λόγους διατήρησης κινήτρων για εργασία. Τονίζει ότι το ΕΕΕ δεν πρέπει να φιλοδοξεί να εξαλείψει τη φτώχεια, διότι απλούστατα, για να γίνει αυτό θα πρέπει επίσης να κινητοποιηθούν η δημοσιονομική και η οικονομική πολιτική. Στόχος θα πρέπει να είναι η πρόληψη της ακραίας φτώχειας και της εξαθλίωσης (Ματσαγγάνης, 2004:108). Επιπλέον εάν εισάγουμε προγράμματα ΕΕΕ λόγω ότι ασκεί μια μορφή ελεγκτικής λειτουργίας και αποτρέπει φαινόμενα παράνομης επιδότησης ατόμων με εισοδήματα από την απασχόληση και την παραοικονομία (Ματσαγγάνης, 2004:123), θα αλληλεπιδράσει θετικά. Άλλο σημαντικό ζήτημα είναι η απόφαση που πρέπει να διευκρινιστεί όσον αφορά

το ύψος του εγγυημένου εισοδήματος. Σύμφωνα με τον Μάνο Ματσαγγάνη προκειμένου να καλυφθούν τα κενά προστασίας που έχουν δημιουργηθεί στο σύστημα, χρειάζεται να θεσμοθετηθεί κάποια μορφή ΕΕΕ χωρίς όμως να προσκρούει στους διάφορους δημοσιονομικούς, πολιτικούς και διοικητικούς περιορισμούς. Ο πρώτος είναι αυτονόητος ειδικά στην περίοδο που διανύουμε με την οικονομική κρίση ενώ ο δεύτερος έχει να κάνει με τη στάση της κοινής γνώμης για τα μέτρα που παίρνει η πολιτεία στην αντιμετώπιση της φτώχειας ειδικά με το θέμα της μετανάστευσης λόγω ότι τις περισσότερες φορές οι δικαιούχοι αυτών των προγραμμάτων είναι εθνοτικές, θρησκευτικές και άλλες μειονότητες που εκ των πραγμάτων πλήττονται περισσότερο από τα φαινόμενα της ακραίας φτώχειας. Παρά το γεγονός ότι το θέμα δεν είναι ρατσιστικό (αν και εύκολα θα μπορούσε κάποιος να πει ότι τροφοδοτεί τέτοιες αντιλήψεις) θα πρέπει να αναφερθούμε στον πολιτικό συμβιβασμό που οδήγησε την εδραίωση του κοινωνικού κράτους και που απαιτεί εσωτερική συνοχή και δεσμούς σύμπλευσης που όμως τώρα διαρρηγνύονται ή στην καλύτερη περίπτωση χαλαρώνουν λόγω του φαινομένου της μετανάστευσης. Ακριβώς για αυτόν τον λόγο η θεσμοθέτηση ενός προγράμματος ΕΕΕ στην Ελλάδα απαιτεί και την υπερνίκηση της ξενοφοβικής αντίδρασης που χαρακτηρίζει την κοινή γνώμη ειδικά τα τελευταία χρόνια που δεν έχουν σταθεροποιηθεί και οι μεταναστευτικές ροές προς την χώρα μας. Τα παραπάνω περί ρατσισμού λόγω μεταναστευτικών ροών γράφονται το 2011. Τα πράγματα σήμερα είναι τελείως διαφορετικά.

Όμως σύμφωνα και με έκθεση του ΟΟΣΑ, που αποτελεί και πρόταση του Ματσαγγάνη, πρέπει να καταργηθούν τα περισσότερα από τα επιδόματα και να αντικατασταθούν από άλλα που θα δοθούν όμως σύμφωνα με εισοδηματικά κριτήρια. Για τα επιδόματα ανεργίας προτείνεται να επιμηκυνθούν στους 24 μήνες και να δοθούν επιπλέον επιδόματα στους μακροχρόνια άνεργους ανεξαρτήτου ηλικίας (οπότε και στους νεοεισερχόμενους). Όσο αφορά τα επιδόματα που δίνονται για τα παιδιά προτείνεται να δίνεται ένα ενιαίο επίδομα παιδιού από το πρώτο παιδί, πάντα όμως με βάση τα εισοδηματικά κριτήρια. Για τα επιδόματα αναπηρίας προτείνεται να ενοποιηθούν και πάλι να αποδίδονται με βάση το εισόδημα. Τέλος όσο αφορά τα επιδόματα κατοικίας προτείνεται η χορήγηση ποσού σε

μη ανταποδοτική βάση και ανεξαρτήτως ενσήμων ώστε να καλυφθούν και οι φτωχές οικογένειες (Ματσαγγάνη-Λεβέντη 2012:3). Στο ίδιο πλαίσιο είναι και το ΔΝΤ δηλαδή προτείνει την κατάργηση των επιδομάτων και την αντικατάστασή τους από το ΕΕΕ (Στουρνάρας 2014:25). Όμως επειδή κάθε κοινωνική παροχή που βασίζεται σε εισοδηματικά κριτήρια κινδυνεύει να μην είναι σωστή λόγω φοροδιαφυγής, προτείνεται να γίνεται ενδελεχής έλεγχος και επεξεργασία εναλλακτικών μεθόδων εξακρίβωσης του εισοδήματος των αιτούντων. Για όλες αυτές τις αλλαγές προτείνεται να λάβουμε μέτρα όπως:

- επαναπροσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των φορέων κοινωνικής πρόνοιας και πολιτικής με στόχο την επαρκή και αποτελεσματική διοίκηση
- ορθή διαχείριση των πόρων με αξιοκρατικά κριτήρια
- κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό με μηχανισμούς σχεδιασμού και ελέγχου,
- ηλεκτρονικά συστήματα διαχείρισης και στη συνέχεια εισαγωγή όλων των στοιχείων σε ηλεκτρονικό σύστημα παρακολούθησης
- υποστήριξη από ένα μηχανισμό που θα είναι διοικητικά και μεθοδολογικά άρτιος και διαφανής

Τέτοιου είδους αλλαγές και μέτρα απαιτούν σημαντικές δομές και μεγάλη αποφασιστικότητα από την πλευρά των διοικούντων και αυτό που μέχρι πρόσφατα χαρακτήριζε την ελληνική δημόσια διοίκηση ήταν η αναβλητικότητα και η μεταφορά των αποφασιστικών λύσεων για το μέλλον.

Οι διοικητικοί περιορισμοί, εξηγεί ο Ματσαγγάνης, έχουν καθοριστικό ρόλο λόγω ότι απαιτείται να αντιμετωπιστεί το θέμα με σοβαρές επενδύσεις σε έμπυχο υλικό καθιστώντας τους φορείς που ασχολούνται με το θέμα, με την απαραίτητη τεχνογνωσία. Η χορήγηση κοινωνικών παροχών από δεκάδες φορείς έχει τεράστιο διοικητικό κόστος, ενώ η τωρινή διοίκηση είναι αναποτελεσματική, κάνει λάθη, έχει αστοχίες και αναπαραγάγει τον κατακερματισμό του συστήματος κοινωνικής προστασίας δημιουργώντας προβλήματα στην άσκηση μιας παρεμβατικής κοινωνικής πολιτικής. Μια πρόταση για λιτή και αποτελεσματική κοινωνική διοίκηση θα ήταν να συγκεντρωθούν όλες οι αρμοδιότητες και ευθύνες των φορέων σε **μία** Αρχή

Κοινωνικής Προστασίας με επαρκή τεχνογνωσία, επιχειρησιακή αυτονομία και χρονική διάρκεια ώστε να δημιουργηθούν οι ικανές εκείνες συνθήκες για ένα σύγχρονο, βιώσιμο και αποτελεσματικό κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας στη χώρα μας (Ματσαγγάνης 2011:222-225).

Προτάσεις Ιωάννη Σακέλλη

Σύμφωνα με τον καθηγητή Σακέλλη (2006:209-216) η ανάγκη λήψης μέτρων γίνεται περισσότερο από επιτακτική τα τελευταία χρόνια ειδικά λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, της ανεργίας και της μακρόχρονης ανεργίας που πλήττει πολλές κοινωνικές ομάδες αλλά και της περιορισμένης δυνατότητας να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της κοινωνίας η κατακερματισμένη κοινωνική πρόνοια. Η πρόταση αφορά την εφαρμογή προγράμματος στήριξης των χαμηλών εισοδημάτων και της καταπολέμησης των κοινωνικά αποκλεισμένων. Η πρόταση στηρίζεται στις εξής αρχές:

Διαχείριση σε επίπεδο Δήμου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι με αυτόν τον τρόπο προσεγγίζεται καλύτερα ο δικαιούχος, προτείνεται ο διοικητικός μηχανισμός διαχείρισης να ανήκει στον δήμο και στην τοπική αυτοδιοίκηση.

Έλεγχος πόρων. Ο έλεγχος πόρων εκτός από την τυπική διαδικασία θα πρέπει να περιλαμβάνει και επιτόπια αυτοψία για τον έλεγχο των συνθηκών διαβίωσης, προκειμένου να θεμελιώσει, ο αιτών, δικαίωμα.

Πρώθηση της ενεργητικής συμμετοχής του δικαιούχου. Επειδή πολλές φορές μέχρι τώρα έχει κατηγορηθεί η καταβολή επιδομάτων ότι αποτελεί αντικίνητρο για την εργασία, σύμφωνα με την πρόταση, ένα μέρος των χρημάτων που αποδίδονται θα εξαρτάται από τη συμμετοχή των αιτούντων στην εργασία και στην εκπαίδευση.

Παροχή πολλαπλών Κοινωνικών Υπηρεσιών από την πλευρά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Το τελευταίο αφορά τη δυνατότητα οι δικαιούχοι να συμμετέχουν και να απολαμβάνουν διάφορα κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες έτσι ώστε να μειώνονται οι ανισότητες, να ενισχύεται η συνοχή και να καταπολεμάται ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Τα βασικά στοιχεία της πρότασης περιλαμβάνει τον κάθε τύπο νοικοκυριού, με συνολικό διαθέσιμο εισόδημα⁴ κάτω από το όριο του ελάχιστου εγγυημένου⁵ όπως αυτό θα προσαρμόζεται με βάση το μέγεθος του νοικοκυριού, προϋποθέτει τον έλεγχο των πόρων, αναθέτει τον ρόλο διαχείρισης στην τοπική αυτοδιοίκηση και τέλος αποτελείται από δύο άξονες που είναι ο εισοδηματικός και ο κοινωνικός δηλαδή με τη μορφή του ΕΕΕ και της παροχής κοινωνικών παροχών, αντίστοιχα.

Στον άξονα περί κοινωνικής στήριξης η πρόταση περιλαμβάνει διάφορες υπηρεσίες που εφαρμόζονται πάντα σε τοπικό επίπεδο ώστε να ελέγχεται καλύτερα η ανάγκη όπου και όταν υπάρχει. Ως παράδειγμα τομείς δραστηριότητας θεωρούνται η συμβουλευτική και η ψυχοσυναισθηματική στήριξη των πολιτών και ειδικά των ανέργων και των κοινωνικά αποκλεισμένων, των παιδιών, των νέων, των ηλικιωμένων και γενικά όλων των ευάλωτων ομάδων. Αυτό επιτυγχάνεται με προγράμματα πρόληψης και αγωγής υγείας, τη φύλαξη βρεφών και τη δημιουργική απασχόληση νηπίων, την υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης σχολικής διαρροής, τη βοήθεια σε άτομα που δεν έχουν τη δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης αλλά ούτε και οικογενειακό περιβάλλον να βοηθήσει, τη παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών σε άτομα με αναπηρία ή άλλες κατηγορίες ανθρώπων με προβλήματα ώστε να αποφεύγεται η κοινωνική απομόνωση και να ενισχύεται η κοινωνική συνοχή.

Στον άξονα περί εισοδηματική στήριξης με το ΕΕΕ διευκρινίζεται ότι δεν είναι ένα απλό επιδοματικό-παθητικό μέτρο αλλά συνδυάζεται με την ενεργή συμμετοχή των δικαιούχων, όσων φυσικά είναι σε θέση να συμμετέχουν. Σε πρώτο στάδιο γίνεται η αίτηση σε οποιαδήποτε δημόσια κοινωνική υπηρεσία που στη συνέχεια αποστέλλεται στον Δήμο που κατοικεί ο αιτών. Αφού κατατεθούν τα σχετικά δικαιολογητικά, ελέγχονται από τους αρμόδιους ενώ επιπλέον γίνεται και επιτόπια διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης και αντίστοιχα καταγράφονται τα πάντα σε σχετικό έντυπο. Στη συνέχεια βγαίνει η

⁴ Διαθέσιμο εισόδημα εννοούμε το συνολικό καθαρό εισόδημα, που προέρχεται από εργασία, ή και άλλες πηγές όπως είναι εισοδήματα, συντάξεις, μετά την αφαίρεση των φόρων.

⁵ Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα εννοούμε το συνολικό ετήσιο ετήσιο εισόδημα το οποίο δεν ξεπερνάει το 50% του ετήσιου μισθού ενός ανειδίκευτου εργάτη δηλαδή 3.600€ με β'ση την κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ.

απόφαση που ανάλογα κρίνει εάν ο αρχηγός της οικογενείας/νοικοκυριού δικαιούται ή όχι το επίδομα με στόχο να φτάσει το όριο του ελάχιστου εγγυημένου. Όσο αφορά το δεύτερο στάδιο η κοινωνική υπηρεσία επεξεργάζεται το πρόγραμμα ενεργοποίησης που μπορεί να περιλαμβάνει ενέργειες ένταξης του στην αγορά εργασίας, συμμετοχής του σε προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης ή σε διάφορες δραστηριότητες κοινωνικής φύσης και ανάλογα δίνεται και το υπόλοιπο ποσό μέχρι το ποσό του ελάχιστου εγγυημένου.

Η πρόταση να δίνεται το ΕΕΕ σε δύο φάσεις έχει τα εξής πλεονεκτήματα: 1) δημιουργείται ένας ενιαίος διοικητικός μηχανισμός για τον έλεγχο των δικαιολογητικών και τον καθορισμό του εισοδήματος, 2) απλοποιείται και εξορθολογίζεται η διαδικασία ελέγχου στο πρώτο στάδιο ώστε να θεμελιώνεται αντικειμενικά το δικαίωμα έτσι ώστε, 3) να μειώνεται η πιθανότητα ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων, 4) το μέτρο λειτουργεί και για ομάδες που δεν μπορούν να συμμετέχουν σε δράσεις κοινωνικής ένταξης, 5) παρέχει κίνητρα ενεργοποίησης των νοικοκυριών όταν στο δεύτερο στάδιο αυξάνεται το ποσό ενίσχυσης, όπως π.χ. την υποχρεωτική εκπαίδευση όσο έχουν παιδιά κλπ. Η παρακολούθηση γίνεται από τους υπεύθυνους της κοινωνικής υπηρεσίας του Δήμου και επιπλέον συστήνεται να συντάσσεται και κάποια έκθεση σε τρίμηνη ή εξάμηνη βάση.

Προτάσεις Ναταλίας Σπυροπούλου

Στο πλαίσιο της προσπάθειας που κάνει η ερευνήτρια του ΕΚΚΕ, Ναταλία Σπυροπούλου προκειμένου να διαπιστώσει τους λόγους που το εγχείρημα του ΕΕΕ δεν φαίνεται να βρίσκει ένθερμους υποστηρικτές στις εκάστοτε Ελληνικές κυβερνήσεις, καταλήγει στο ότι η υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος, υποχρεωτικά λόγω της φύσης του, προϋποθέτει την ύπαρξη οργανωμένου συστήματος κοινωνικής πρόνοιας καθώς απαιτείται επαρκής και αποτελεσματική διοίκηση, μηχανισμοί σχεδιασμού και ελέγχου και τέλος συστήματα που ηλεκτρονικά θα διαχειρίζονται και θα παρακολουθούν ώστε να εξασφαλίζεται η ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Επιπλέον θέματα που απασχολούν την κατάσταση του κοινωνικού συστήματος στη χώρα μας όπως είναι η έλλειψη σχεδιασμού μακροχρόνιων στρατηγικών κοινωνικής

πολιτικής, η απουσία κεντρικού διοικητικού μηχανισμού που θα παίζει τον ρόλο του συντονισμού για το πώς θα διατεθούν οι παροχές, ο αποσπασματικός χαρακτήρας των επιδομάτων, αλλά και η αδυναμία να έχουμε αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία για την κοινωνική κατάσταση του πληθυσμού αλλά και τη συστηματική καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχουν τα άτομα που πλήττονται από το φαινόμενο της ακραίας φτώχειας και του αποκλεισμού, είναι τα θέματα του κοινωνικού συστήματος που συνεχίζουν να απασχολούν θέτοντας συνεχώς εμπόδια. Κανείς δεν φέρεται ουσιαστικά να φέρνει αντιρρήσεις. Όμως τα προβλήματα εφαρμογής του είναι πολλαπλά.

Ο κύριος λόγος είναι η ανεπάρκεια της κοινωνικής διοίκησης μέσα από την αδυναμία ελέγχου των πραγματικών εισοδημάτων λόγω της μεγάλης έκτασης της φοροδιαφυγής, τον κατακερματισμό των φορέων που δίνουν αυτές τις ενισχύσεις, την έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των φορέων αλλά και την ελλιπή ενημέρωση των δικαιούχων (Σπυροπούλου 2006:6). Ως αποτέλεσμα αυτής της «ανεπάρκειας», τα κενά καλύπτονται από πολιτικές επιδοματικής φύσης που όμως δεν μπορούν ευρύτερα να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της φτώχειας. Μέσα στα χρόνια, που έχουν προηγηθεί, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για εξυγίανση των γραφειοκρατικών διοικητικών μηχανισμών του κράτους και αναδιάρθρωση σημαντικών φορέων της κοινωνικής πολιτικής, που όμως από ότι φαίνεται δεν υπήρξαν επιτυχείς. Οι αιτίες επικεντρώνονται στην έλλειψη πολιτικής βούλησης, αλλά και την έλλειψη εμπιστοσύνης του ελληνικού πληθυσμού στις κρατικές παρεμβάσεις με αποτέλεσμα την ισχυρή αντίσταση σε όποια μεταρρυθμιστικά μέτρα προτείνονται κατά καιρούς (Σπυροπούλου 2006:5). Πολλοί θα θυμούνται τις προσπάθειες του Γιαννίση, Υπουργός επί ΠΑΣΟΚ, να αλλάξει το ασφαλιστικό σύστημα και τις αντιδράσεις που αντιμετώπισε ως μεταρρυθμιστής. Κάθε πολίτης που έχει εισόδημα κάτω από το όριο του ελάχιστα εγγυημένου, δικαιούται αυτή την οικονομική ενίσχυση που να αντιστοιχεί στη διαφορά του εισοδήματος και του ορίου του ελάχιστου εγγυημένου.

Προκειμένου να έχουμε επιτυχή αποτελέσματα όσο αφορά την εφαρμογή του ΕΕΕ, θα πρέπει όλα αυτά τα προβλήματα να αντιμετωπιστούν. Θα πρέπει δηλαδή να βρούμε λύσεις στα κάτωθι:

1. Έλεγχος των πόρων των αιτούντων, επειδή ως γνωστό λόγω της φοροδιαφυγής αλλά και της παραοικονομίας γίνεται δύσκολο το θέμα της επαλήθευσης των στοιχείων. Άλλες χώρες έχουν εξειδικευμένο προσωπικό που διαχειρίζεται όλες αυτές τις πληροφορίες και εν ανάγκη στο πλαίσιο των ελέγχων κάνουν ακόμα και επισκέψεις στα σπίτια των αιτούντων ενώ έχουν συχνή προσωπική επικοινωνία.
2. Βαθμός ανταπόκρισης των δικαιούχων λόγω έλλειψης ικανοποιητικής πληροφόρησης, δυσκολίας πρόσβασης των ανθρώπων αυτών στο ενημερωτικό υλικό, το χαμηλό επίπεδο παιδείας, η έλλειψη αυτοπεποίθησης αλλά και η δυσπιστία απέναντι στο κράτος πρόνοιας, κάνουν το έργο δυσκολότερο.
3. Σύνδεση της εισοδηματικής ενίσχυσης με ενεργητικές πολιτικές κοινωνικής και επαγγελματικής επανένταξης, που στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα και έλλειψη σχεδιασμού.
4. Σύστημα που θα παρακολουθεί την εξέλιξη και την πρόοδο των κοινωνικών πολιτικών, που στην Ελλάδα αντιμετωπίζει ακόμα προβλήματα και ένα τέτοιο σύστημα δεν έχει αναπτυχθεί. Οι πολιτικές του ΕΕΕ στις άλλες χώρες της Ευρώπης είχαν αποτέλεσμα επειδή υπάρχει μεγάλη παράδοση ελεγκτικών μηχανισμών ενώ επιπλέον υπάρχει αντίστοιχα και το κατάλληλο θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο. Μη ξεχάσουμε να αναφέρουμε και την κουλτούρα.
5. Ευρύτερος διοικητικός μηχανισμός λόγω αδυναμίας συντονισμού των αρμοδίων υπηρεσιών και έλλειψης μηχανισμών παρακολούθησης των δράσεων. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρξει συνεργασία των κρατικών υπηρεσιών με τους πολίτες, πράγμα που δεν έχει ακόμα επιτευχθεί. Σε αντίθεση με άλλες χώρες στην Ελλάδα η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχει κατορθώσει να αυτονομηθεί από τη κεντρική κυβέρνηση, αν και έχουν γίνει πολλές προσπάθειες, ενώ η έλλειψη πόρων, ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού κλπ, προσθέτουν και άλλες δυσκολίες (Σπυροπούλου 2006:6-7)

Διαφορετικά θα μειωθεί σημαντικά η αποτελεσματικότητά του και θα χαθεί ο ρόλος του που είναι η καταπολέμηση των καταστάσεων ακραίας φτώχειας (Σπυροπούλου 2006:1-4). Είναι έκδηλη η άποψη ότι οι αδυναμίες του ελληνικού συστήματος πρόνοιας δεν αφήνουν πολλά περιθώρια ανάπτυξης του μέτρου για το ΕΕΕ παρά το γεγονός ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα βοηθήσει πολύ τις ευάλωτες ομάδες και θα ενισχύσει το «κοινωνικό δίκτυ προστασίας».

Προτάσεις Κωνσταντίνου Γεώργια

Σύμφωνα με τον καθηγητή Γεώργια, στο πλαίσιο της συζήτησης πως πρέπει να οδηγηθούμε στην εισαγωγή ενός προγράμματος ΕΕΕ, τίθενται δύο ζητήματα. Εάν δηλαδή θα πρέπει πρώτα η χώρα μας να οικοδομήσει ένα κοινωνικό κράτος και μετά να εισάγει πολιτικές εφαρμογής ΕΕΕ ή μήπως το αντίθετο; Κάθε κοινωνία πρέπει, να έχει πρώτα εξασφαλίσει βασικές λειτουργίες του κοινωνικού κράτους που διασφαλίζουν κοινωνικές ανάγκες όπως παιδεία, υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες, μετακινήσεις/μεταφορές και στη συνέχεια να εφαρμόζει πολιτικές όπως είναι το ΕΕΕ. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και οι μελέτες του ΕΚΚΕ όπου αναφέρεται ότι «η προσπάθεια υλοποίησης ενός προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα δεν θα πρέπει να εξαντλείται στην παροχή οικονομικής ενίσχυσης, αλλά να περιλαμβάνει και δράσεις κοινωνικής ενσωμάτωσης και προώθησης ίσων ευκαιριών. Υπό αυτή την έννοια το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα δε θα λειτουργεί ως ανεξάρτητο μέτρο, αλλά ως συμπληρωματικό των μέτρων που ήδη περιλαμβάνονται στις υπάρχουσες πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας. Θα πρέπει δηλαδή να υιοθετηθούν πολιτικές που συνάδουν με την Ευρωπαϊκή πολιτική και τον διεθνή προβληματισμό κατά πόσο θα πρέπει να συνδυάζονται τα επιδόματα με υπηρεσίες.

Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα έχει να κάνει με τον τρόπο, τον διοικητικό μηχανισμό που θα χρειαστεί προκειμένου να εφαρμοστεί ένα τέτοιο πρόγραμμα. Η βιβλιογραφία τονίζει ότι τα συστήματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος λειτουργούν καλύτερα όταν εντάσσονται σε καλά οργανωμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας, ενώ είναι κοινής αποδοχής η άποψη ότι οι καθολικές παροχές ορίζουν καλύτερα ένα δημοκρατικό κράτος. Στη

συζήτηση μέχρι τώρα οι περισσότεροι ερευνητές έχουν αναδείξει ως σπουδαιότερο πρόβλημα τον διοικητικό μηχανισμό που αποτελεί και τη ραχοκοκαλιά της εφαρμογής ενός τέτοιου συστήματος. Απαραίτητη προϋπόθεση, λοιπόν, σύμφωνα με τον Γεώργια (2009), αποτελεί η διαμόρφωση επαρκούς και αποτελεσματικής κοινωνικής διοίκησης ώστε λειτουργίες όπως ο σχεδιασμός, οι αναγκαίοι εισοδηματικοί έλεγχοι, η επιλογή των ομάδων, η συμβουλευτική και η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, να γίνονται κανονικά και απερίσπαστα. Η δημιουργία ενός Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με τη συγκέντρωση των αντίστοιχων λειτουργιών που είναι διασπαρμένες σε διάφορα άλλα υπουργεία είναι αποφασιστικό βήμα για την ομαλή λειτουργία του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Όπως έχουμε πει και νωρίτερα το πρόβλημα υφίσταται και μέχρι να περιοριστούν φαινόμενα, όπως είναι, η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή και η εισφοροδιαφυγή και να αναπτυχθεί ένα δίκαιο κοινωνικό κράτος, θα δυσκολεύει η εφαρμογή ενός συστήματος ΕΕΕ. Μέχρι τώρα βλέποντας πως λειτουργεί και η Ευρώπη, η καθολικοποίηση των παροχών είναι ένα μέτρο που θα καταπολεμήσει τις πελατειακές σχέσεις στις κοινωνικές παροχές αλλά και θα αναβαθμίσει την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών βελτιώνοντας τους διοικητικούς μηχανισμούς (Γεώργιας 2009). Είναι κυρίως πολιτική απόφαση, συνεργασίας και καλής λειτουργίας μεταξύ φορέων και κεντρικής διοίκησης με περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση που στο πλαίσιο της σύμπραξης με την κοινωνία των πολιτών προωθεί το πρόγραμμα, εντοπίζονται οι πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη, ενημερώνονται και στη συνέχεια υποστηρίζονται τόσο οι αιτούντες όσο και οι δικαιούχοι. Εάν επιτευχθεί η διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού διοικητικού φορέα θα υπάρξουν εξελίξεις και σε άλλα ζητήματα που σχετίζονται με το ΕΕΕ όπως είναι η μη αξιοποίηση στατιστικών στοιχείων, ο κατακερματισμός των φορέων παροχής ενισχύσεων και υπηρεσιών, η έλλειψη συνεργασίας και σχεδιασμού μακροχρόνιων στρατηγικών που χαρακτηρίζει τον δημόσιο τομέα και άλλα πολλά.

Από την άλλη μήπως θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τη δυναμική διάσταση της κοινωνικής πολιτικής; Να διευκρινιστεί ο στόχος. Ο στόχος μας είναι να αντιμετωπίσουμε φαινόμενα ακραίας φτώχειας ή να κάνουμε και αλλαγές σε συστήματα, τακτικές, καταστάσεις και συμπεριφορές; Λαμβάνουμε υπόψη μας τι γίνεται τώρα αλλά βλέπουμε και πιο πέρα. Προχωράμε με νέα προγράμματα και νέες προκλήσεις να πετύχουμε αξιοπρεπή διαβίωση σε μία ισότιμη κοινωνία που θα δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους.

Προτάσεις Γιάννη Μαραγκού & Νίκου Αστρουλάκη

Τέλη του 2010, παρουσιάζεται η πρόταση των οικονομολόγων Μαραγκού-Αστρουλάκη στο Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ. Συνοπτικά θα αναφέρουμε την πρότασή τους που δεν διαφέρει των άλλων απλά είναι άλλη μια τοποθέτηση στον κατακερματισμό των υπηρεσιών και στις παθογένειες του κοινωνικού μας κράτους, που όμως έγινε πολλά χρόνια νωρίτερα πριν δηλαδή η χώρα μπει για τα καλά στην επίδραση της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων. Αναφέρονται, λοιπόν, στις ελλείψεις που έχει το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ, την περιορισμένη ανάπτυξη και τις στοιχειώδεις μορφές κοινωνικής πρόνοιας, που αφήνουν ακάλυπτους αυτούς που πραγματικά έχουν ανάγκη. Τον ρόλο αυτόν τον αναλαμβάνει η οικογένεια ή διάφορα άλλα άτυπα κοινωνικά δίκτυα (γειτονιά, φίλοι, συγγενείς, κλπ). Προσπαθώντας να αντλήσουν τεχνογνωσία από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης που υιοθέτησαν τη λύση του ΕΕΕ αναρωτιούνται εάν το πρόγραμμα είναι ικανό να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη φτώχεια, την ανισότητα και τον κοινωνικό αποκλεισμό θεωρώντας ότι συχνά αυτό χρησιμοποιείται ως «δούρειος ίππος» στην αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους. Υποστηρίζουν ότι προκειμένου να υπάρξει επιτυχία στην εφαρμογή του προγράμματος δεν αρκεί να δίνεται ως «φιλανθρωπικό» επίδομα σε όσους το δικαιούνται αλλά και το συνολικό φορολογικό και κοινωνικό σύστημα με ολοκληρωμένο δίκτυο κοινωνικών παροχών (στην υγεία, παιδεία, πρόνοια κλπ) που να χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Θα πρέπει δηλαδή η αναδιανομή να ξεκινά από την φορολόγηση σε εκείνους που έχουν εισοδήματα και απολαβές δηλαδή τις προνομιούχες κοινωνικές ομάδες και να ενισχύεται με την παροχή επιδομάτων στους περισσότερο ευπαθείς και

ευάλωτους. Η θεσμοθέτηση του ΕΕΕ θα πρέπει να είναι σε αυτή τη βάση δηλαδή να λειτουργεί συμπληρωματικά με ένα κοινωνικό σύστημα δημόσιων παροχών και υποδομών, όπως άλλωστε έχει αποδείξει η εμπειρία των κρατών μελών της ΕΕ-15 (Μαραγκός-Αστρουλάκης 2010-53-55).

Προτάσεις Γεωργαράκη

Έχοντας υπόψη τις προτάσεις των Ματσαγγάνη, Αμίση, Σακκέλη και άλλων, ο Γεωργαράκης (απόφοιτος Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ), θεωρεί απαραίτητο να τεθούν υπόψη οι εξής τέσσερις συμπληρωματικές συμβουλές στο πλαίσιο της εφαρμογής του ΕΕΕ στην Ελλάδα:

1. Η εξακρίβωση των στοιχείων να γίνεται μέσω Taxisnet προκειμένου να έχουμε ταχύτατη και αξιόπιστη εξακρίβωση των περιουσιακών στοιχείων και των εισοδημάτων των αιτούντων
2. Η δημιουργία ενημερωτικής διαδικτυακής πλατφόρμας με πληροφορίες σχετικές με το νομικό καθεστώς του ΕΕΕ, τις δράσεις, την προσομοίωση υπολογισμού του προσφερόμενου εισοδήματος και πλατφόρμα επικοινωνίας της κεντρικής αρχής με τους κατά τόπους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες χορήγησης. Η πλατφόρμα θα μπορούσε να γίνει σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας ώστε να υπάρχει διαρκής ενημέρωση σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα προγράμματα δια βίου μάθησης και κατάρτισης.
3. Η καθιέρωση ενός ανταποδοτικού point system όπου θα προσμετρούνται οι συμμετοχές σε προγράμματα απασχόλησης, επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης με στόχο την ενεργοποίηση των δικαιούχων καθώς με την συμπλήρωση κάποιου αριθμού πόντων να υπάρχει ανταμοιβή με δωρεάν υπηρεσίες ή πρόσθετο εισόδημα.
4. Οι διαδικασίες απόκτησης δικαιώματος να περνούν μέσω ΚΕΠ (Γεωργαράκης 2015:55).

Τα χρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα όσο αφορά τα δημοσιονομικά και τη δημόσια διοίκηση επιδεινώθηκαν μέσα στα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Η εφαρμογή ενός προγράμματος ΕΕΕ δεν θα μπορεί να πραγματοποιηθεί εάν δεν βρεθεί λύση στα τόσα προβλήματα που έχει ο

κρατικός μηχανισμός και εάν δεν υποστηριχτεί το εγχείρημα καταρχήν πολιτικά και στη συνέχεια από ένα οικονομικά βιώσιμο σχεδιασμό. Οποιαδήποτε προσπάθεια γίνει να εφαρμοστεί κάποιο σχέδιο ΕΕΕ από το εξωτερικό, θα αποτύχει εάν δεν ληφθούν υπόψη εκείνες οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας και οι γνωστές παθογένειες. Επί χρόνια το επίχειρημα είναι η οικονομική αδυναμία της χώρας αλλά αυτό πλέον επιβάλλεται να αλλάξει προσαρμόζοντας τι κοινωνικό σύστημα στις ανάγκες της εποχής.

Εκτός όλων των παραπάνω προτάσεων, θεωρήσαμε απαραίτητο να αναφερθούμε στις Προτάσεις της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής Ελλάδος (ΟΚΕ), που έχουν γνωμοδοτικό χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα η ΟΚΕ ανέλαβε μια έκδοση Γνώμης και Πρωτοβουλίας με τίτλο «Το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας για τη διατήρηση της κοινωνική συνοχής. Προτάσεις και μέτρα πολιτικής» τον Μάρτιο του 2014 στο πλαίσιο της προσπάθειας να αναδειχθεί η ανάγκη θέσπισης πλαισίου που θα εγγυάται την επαρκή κοινωνική προστασία και θα αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις που έχει φέρει η κρίση στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού ειδικά μετά το πρόγραμμα Οικονομικής και Διαρθρωτικής Πολιτικής που εφαρμόζεται μετά τον Μάιο του 2010. Παρουσίασε, λοιπόν, πιθανές δράσεις προκειμένου η χώρα να ξεπεράσει τα προβλήματα φτωχοποίησης, ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού

Οι θέσεις της ΟΚΕ σχετικά με την εισαγωγή του θεσμού του ΕΕΕ είναι οι εξής:

Καταρχήν συμφωνεί με την Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ στις 10/12/2013 που αναφέρει ότι *«...σε μια τόσο κρίσιμη συγκυρία, η θέσπιση ενός ελάχιστου ευρωπαϊκού εισοδήματος θα συμβάλει στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, στην εξισορρόπηση οικονομικών και κοινωνικών στόχων και στη δίκαιη ανακατανομή των πόρων και του εισοδήματος»*.

- ❖ Το ΕΕΕ δεν πρέπει να αποτελεί μονοδιάστατη χορήγηση χρηματικών παροχών αλλά να είναι ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κοινωνικών παρεμβάσεων που εκτός της θεσμικά κατοχυρωμένης εισοδηματικής ενίσχυσης θα πρέπει σε κάθε άτομο που το χρειάζεται να δίνεται ένα

πακέτο ποιοτικών παροχών φροντίδας (ειδικά οι ΑΜΕΑ, ή όσοι ασθενούν ή λόγω ηλικίας δεν μπορούν να εργαστούν), ενώ στους υπόλοιπους θα πρέπει να ενεργοποιηθούν προγράμματα προώθησης στην αγορά εργασίας.

- ❖ Το προτεινόμενο σύστημα ΕΕΕ συνιστά μηχανισμό μεταρρυθμιστικής παρέμβασης στις μέχρι τώρα, παραδοσιακές προνοιακές πολιτικές λόγω ότι οι παροχές, πλέον, συνδέονται με την εργασιακή ένταξη.
- ❖ Η υιοθέτηση μοντέλων στόχευσης κάλυψης των ευπαθών ομάδων είναι επιτακτική ανάγκη γιατί μόνο έτσι θα κατευθυνθούν οι αναδιανεμητικές πολιτικές στα άτομα που πραγματικά το έχουν ανάγκη. Λόγω, δε, περιορισμένων πόρων, επιβάλλεται να γίνει σωστή ιεράρχηση αλλά και να βρεθεί εκείνο το σωστό μείγμα πολιτικών για μεγαλύτερη αλληλεγγύη.
- ❖ Το πρόγραμμα θα πρέπει να προσεγγίζει δυναμικά τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού προωθώντας αναπτυξιακές πολιτικές όπως είναι η απασχόληση αναγνωρίζοντας τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στην οικογένεια και στην αγορά εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη την υπογεννητικότητα και την απότομη αύξηση της γήρανσης. Μέτρα που θα αναστρέψουν αυτή την κατάσταση θα πρέπει να παρθούν άμεσα.
- ❖ Οι δημόσιες πολιτικές κοινωνικής προστασίας θα πρέπει να απαλλαγούν από ευκαιριακές και μη συστημικές παρεμβάσεις και να αποκτήσουν τον χαρακτήρα μιας βιώσιμης και αποτελεσματικής πολιτικής που θα προστατεύουν μέσω της θεσμοθέτησης τα δικαιώματα των δικαιούχων πολιτών με στόχο πάντα την κοινωνική συνοχή.
- ❖ Απαιτείται εκπόνηση μελέτης για το πρόσθετο κόστος διαβίωσης των ΑΜΕΑ και των οικογενειών τους (ανά κατηγορία αναπηρίας) γιατί σε αντίθετη περίπτωση δεν θα μπορέσουν να επιτευχθούν οι στόχοι της αρχής της επικουρικότητας και της εξατομίκευσης της ανάγκης.

Ταυτόχρονα η ΟΚΕ θεωρεί πως πρέπει να υπάρξουν πρόσθετες δράσεις έτσι ώστε ευπαθείς ομάδες να μην εγκλωβιστούν σε παρατεταμένη κατάσταση κινδύνου φτώχειας και αποκλεισμού. Οι δράσεις αυτές θα πρέπει να καλύπτουν όλο το φάσμα κοινωνικής πολιτικής από τα βασικά που είναι η

σίτιση και η στέγαση ως την κάλυψη σε θέματα υγείας και εκπαίδευσης. Για τα παραπάνω απαιτούνται διοικητικές και οργανωτικές αλλαγές ώστε να υπάρξει συντονισμός των φορέων του κράτους και των αρμόδιων Υπουργείων. Η κρίση έχει αφήσει πολλούς χωρίς κανένα εισόδημα και οφείλουμε να μεριμνήσουμε. Τα επιδόματα θα πρέπει να δίνονται και σε αυτούς που δεν έχουν υποβάλλει αίτημα επειδή αδυνατούν να διαχειριστούν το γραφειοκρατικό κόστος. Θα πρέπει δηλαδή να δίνεται βάσει των στοιχείων δήλωσης εισοδήματος και του συνόλου της περιουσίας και όχι βάσει δήλωσης.

3.2. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΚΑΘΙΣΤΟΥΝ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΤΗ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΕΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.2.1. ΑΥΞΗΣΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΣΤΟΥΣ ΜΙΣΘΟΥΣ, ΣΤΟ ΩΡΑΡΙΟ

Το νέο εργασιακό τοπίο που διαμορφώνεται μετά από το μνημόνιο είναι μια θεσμικά πλέον, απορρυθμισμένη αγορά εργασίας που οδηγεί στην γενίκευση της επισφάλειας λόγω της επέκτασης της ευέλικτης εργασίας, τις χαμηλές αμοιβές, την πίεση της ανεργίας, τις φθηνές και εύκολες απολύσεις, την αβέβαιη, πλέον, προοπτική συνταξιοδότησης κλπ. Με τα μέτρα ενισχύονται τα πλήγματα απέναντι στον συνδικαλισμό μέσα από τη μείωση του ρόλου του δημόσιου τομέα που αποτελεί τον ισχυρό πυλώνα του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, την απαξίωση του ρόλου των κλαδικών συμβάσεων και κατ' επέκταση των κλαδικών συνδικάτων.

Η έννοια της ευελιξίας διακρίνεται σε τέσσερις διαστάσεις. Την *αριθμητική ευελιξία*, που έχει να κάνει με τον τρόπο που προσαρμόζουν οι εργοδότες τον αριθμό των εργαζομένων μέσα σε μια επιχείρηση και τις ώρες που τους απασχολούν ανάλογα με τη ζήτηση που έχουν τα προϊόντα. Τη *λειτουργική ευελιξία*, που αφορά την ευκολία στον τρόπο που οι εργαζόμενοι μετακινούνται σε διαφορετικές εργασίες στην ίδια επιχείρηση. Τη *μισθολογική ευελιξία*, η οποία αναφέρεται στην ευκολία που μεταβάλλονται οι μισθοί ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση ενώ τέλος, την *ευελιξία κινητικότητας*, η οποία έχει σχέση με την ευκολία που οι εργαζόμενοι αλλάζουν απασχόληση ή τοποθεσία ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά.

Σύμφωνα με τον Γιάννη Κουζή, σε άρθρο του στο περιοδικό Ουτοπία «Το εργασιακό περιβάλλον μετά από το μνημόνιο», οι αλλαγές που συντελούνται στην ελληνική αγορά εργασίας λόγω της οικονομικής κρίσης και τα μνημόνια οδηγούν, όπως προείπαμε, στην απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων όταν κυρίαρχο πνεύμα αποτελεί η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η μείωση του εργασιακού κόστους έχοντας ως βασικό εργαλείο ποικιλία μέτρων για την ενθάρρυνση και την ανάπτυξη της ευελιξίας της εργασίας. Λόγω της ισχύουσας νεοφιλελεύθερης τάξης πραγμάτων, οδηγούμαστε στην απορρύθμιση του μεταπολεμικού εργασιακού προτύπου με στόχο την αλλαγή του ή ίσως μάλλον τέλεια εκτροπή του από τον ουσιαστικό ρόλο του που είναι η προστασία του αδύνατου δηλαδή του εργαζόμενου και αντίστοιχα ενίσχυση της θέσης του εργοδότη. Οι συντελούμενες αλλαγές στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων εκδηλώνονται με την υποβάθμιση του ρόλου της πλήρους και σταθερής απασχόλησης υπέρ των ευέλικτων μορφών εργασίας που συνεπάγονται περιορισμένες αμοιβές και δικαιώματα, με στόχο την μείωση των δαπανών προς όφελος της ανταγωνιστικότητας, στην αποδιάρθρωση του τρόπου διαμόρφωσης των συλλογικών συμβάσεων και του τρόπου καθορισμού των αποδοχών, στην ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας με την απόλυτη προσαρμογή του στις ανάγκες της επιχείρησης και τέλος στην άμβλυνση των όρων της προστασίας από τις απολύσεις (Κουζής 2012: 420)

Ειδικότερα:

α) Μειώνεται η απασχόληση με την καθιέρωση της σχέσης 1:5 και 1:10 μεταξύ προσλήψεων και αποχωρήσεων, με την εισαγωγή των μέτρων της προ συνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας και της εργασιακής εφεδρείας που συνίστανται σε έμμεσες απολύσεις, και με την συρρίκνωση των θέσεων προσωρινής απασχόλησης που σε μεγάλο βαθμό καλύπτουν πάγιες ανάγκες. Οι εξελίξεις αυτές περιορίζουν το ποσοστό της απασχόλησης στο Δημόσιο στο 16% που υπολείπεται αισθητά των αντίστοιχων μεγεθών που καταγράφονται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον προβλέπεται η μείωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα κατά 15.000 και μέχρι 150.000 θέσεις εργασίας ενώ παράλληλα επέρχεται γενικευμένη μείωση των

αποδοχών που κυμαίνεται από 10%-50% μέσα από άμεσες νομοθετικές παρεμβάσεις στους μισθούς και στα επιδόματα και από την κατάργηση συλλογικών συμβάσεων και κανονισμών προσωπικού με ιδιαίτερη έμφαση στην άρση της πρόσθετης προστασίας από τις απολύσεις για τους εργαζόμενους με σχέση ιδιωτικού δικαίου.

β) Διευκολύνονται οι απολύσεις επιτείνοντας το αίσθημα της εργασιακής ανασφάλειας. Με τα υιοθετηθέντα μέτρα κατά το πρώτο μνημόνιο μειώνεται το κόστος των απολύσεων μέσω της σύντμησης από τους 24 στους 6 μήνες του ανώτατου χρόνου προειδοποίησης σε περίπτωση καταγγελίας των συμβάσεων και με αποτέλεσμα να μειώνεται το κόστος των απολύσεων μέχρι και 18 μισθούς για τους εργαζόμενους με μεγάλη προϋπηρεσία. Παράλληλα διευκολύνονται οι εργοδότες να καταβάλλουν τις αποζημιώσεις απόλυσης σε περισσότερες και χαμηλότερες δόσεις σε σχέση με το παρελθόν περιορίζοντας και το όριο της τμηματικής εξόφλησης της αποζημίωσης από τους μισθούς των 6 μηνών στους 2 μήνες. Επίσης επεκτείνεται από τους 2 στους 12 μήνες ο ελάχιστος χρόνος απασχόλησης που απαιτείται για την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης από τον εργοδότη μετά από την καταγγελία της σύμβασης εργασίας αόριστης διάρκειας. Αναφορικά, τέλος, με το όριο για τις ομαδικές απολύσεις, αυτό αυξάνεται από 4 σε 6 εργαζόμενους για τις επιχειρήσεις που απασχολούν από 20-150 εργαζόμενους και από 2% σε 5% για τις μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις.

γ) Ενισχύονται οι ευέλικτες και επισφαλείς μορφές απασχόλησης

δ) Αποδιρθρώνεται το σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας πράγμα που οδηγεί στην εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων και στον τρόπο διαμόρφωσης των μισθών. Παράλληλα, αναστέλλονται οι αυξήσεις με συλλογικούς όρους σε βασικούς μισθούς, ωριμάνσεις και επιδόματα πολυετίας μέχρι το ποσοστό της ανεργίας να μειωθεί κάτω από το 10%, γεγονός που δεν προβλέπεται να επέλθει υπό τις ασκούμενες πολιτικές, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, πριν από το 2023. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι πρόσφατες αλλαγές στο σύστημα των συλλογικών συμβάσεων συντελούν στη διολίσθηση των μέσων

μισθών προς τα κατώτατα επίπεδα των αποδοχών και αυτό γίνεται με διάφορους τρόπους, όπως: τη νομοθετική καθιέρωση του παγώματος των αυξήσεων, με την αναστολή της επέκτασης της εφαρμογής των κλαδικών και συμβάσεων ομοίων επαγγελματιών, με την παροχή της δυνατότητας υπογραφής επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων που θα έχουν ως όριο τον γενικό κατώτατο μισθό, μη δεσμευόμενες από τα όρια των αντίστοιχων κλαδικών συμβάσεων. Έτσι μειώνεται η κανονιστική ισχύς του περιεχομένου των συλλογικών συμβάσεων και μεταφερόμενη σε ατομικούς όρους εργασίας αφορά, στο εξής, μόνο τον βασικό μισθό και τα επιδόματα τέκνων, εκπαίδευσης, πολυετίας και επικίνδυνης εργασίας.

ε) Στα μέτρα αυτά προστίθενται οι ρυθμίσεις για τη μείωση του κόστους της υπέρβασης του ωραρίου της ημερήσιας και εβδομαδιαίας απασχόλησης κατά 20% αναφορικά με την υπερεργασία και την υπερωριακή εργασία.

στ) Τέλος, η περαιτέρω μείωση του μισθολογικού κόστους αναμένεται να προκύψει και από μέτρα που συγκαταλέγονται στο δεύτερο μνημόνιο όπως η περαιτέρω μείωση του γενικού κατώτατου μισθού, η τυπική κατάργηση του 13ου και 14ου μισθού, η καθιέρωση των ελεύθερων οικονομικών ζωνών που παραπέμπει σε ειδικό μισθολογικό, ασφαλιστικό και φορολογικό καθεστώς, και η ελαστικοποίηση του εργάσιμου χρόνου με ατομικούς όρους που αποσκοπεί στη μη πληρωμή των προσαυξήσεων για την υπερωριακή απασχόληση οι οποίες θα υποστούν πρόσθετες μειώσεις (Κουζής, 2011:423-25).

Έτσι όπως διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια η αγορά εργασίας έχει τις εξής κοινωνικές συνέπειες:

α) διόγκωση της ανεργίας,

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Το ποσοστό ανεργίας απο το 2003 έως το 2014 στην ΕΕ

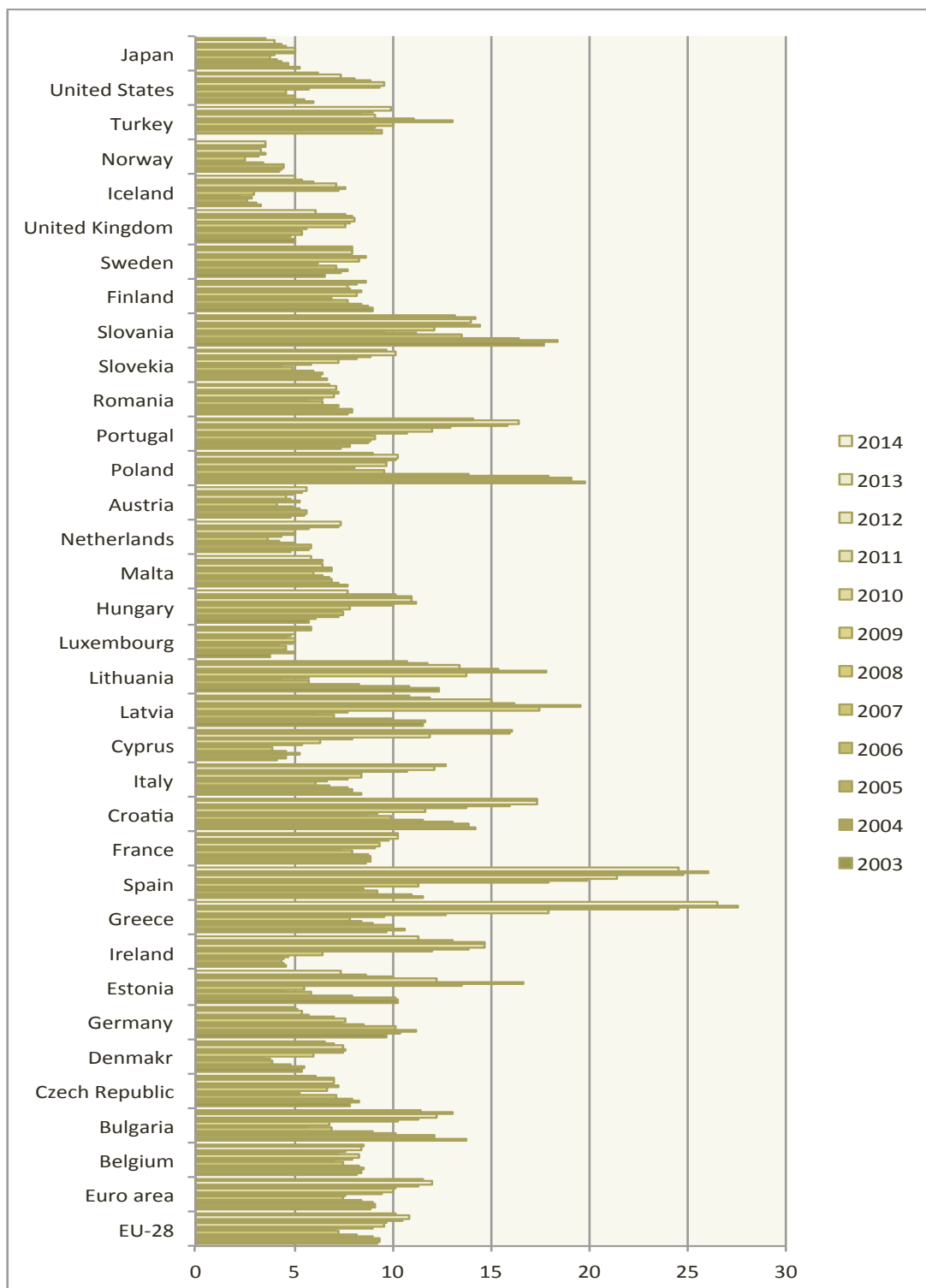
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-28	9,2	9,3	9	8,2	7,2	7	9	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2
Euro area	8,9	9,1	9	8,4	7,5	7,6	9,5	10	10,1	11,3	12	11,6
Belgium	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5	7	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5
Bulgaria	13,7	12,1	10,1	9	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13	11,4
Czech Republic	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7	7	6,1
Denmark	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8	3,4	6	7,5	7,6	7,5	7	6,6
Germany	9,7	10,4	11,2	10,1	8,5	7,4	7,6	7	5,8	5,4	5,2	5
Estonia	10,3	10,1	8	5,9	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10	8,6	7,4
Ireland	4,6	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12	13,9	14,7	14,7	13,1	11,3
Greece	9,7	10,6	10	9	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5
Spain	11,5	11	9,2	8,5	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5
France	8,6	8,9	8,9	8,8	8	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3
Croatia	14,2	13,9	13	11,6	9,9	8,6	9,2	11,7	13,7	16	17,3	17,3
Italy	8,4	8	7,7	6,8	6,1	6,7	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7
Cyprus	4,1	4,6	5,3	4,6	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1
Latvia	11,6	11,7	10	7	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15	11,9	10,8
Lithuania	12,4	10,9	8,3	5,8	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7
Luxembourg	3,8	5	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9	5,9
Hungary	5,8	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10	11,2	11	11	10,2	7,7
Malta	7,7	7,2	6,9	6,8	6,5	6	6,9	6,9	6,4	6,3	6,4	5,9
Netherlands	4,8	5,7	5,9	5	4,2	3,7	4,4	5	5	5,8	7,3	7,4
Austria	4,8	5,5	5,6	5,3	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6
Poland	19,8	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	9
Portugal	7,4	7,8	8,8	8,9	9,1	8,8	10,7	12	12,9	15,8	16,4	14,1
Romania	7,7	8	7,1	7,2	6,4	5,6	6,5	7	7,2	6,8	7,1	6,8
Slovakia	6,7	6,3	6,5	6	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7
Slovenia	17,7	18,4	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14	14,2	13,2
Finland	9	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7
Sweden	6,6	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	8	8	7,9
United Kingdom	5	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,1	7,9	7,6	6,1
Iceland	3,3	3,1	2,6	2,9	2,3	3	7,2	7,6	7,1	6	5,4	5
Norway	4,2	4,3	4,5	3,4	2,5	2,5	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,5
Turkey	:	:	9,5	9	9,1	10	13	11,1	9,1	8,4	9	9,9
United States	6	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	6,2
Japan	5,3	4,7	4,4	4,1	3,8	4	5,1	5	4,6	4,3	4	3,6

:data not available

Πηγή: Eurostat

Στον Πίνακα 2. που προηγήθηκε και στο Γράφημα 3., που ακολουθεί, αποτυπώνονται καλύτερα, τα στοιχεία που παρουσιάζονται για την ανεργία από το 2003 έως το 2014, στις χώρες της Ευρωζώνης. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν έκθεση που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της Eurostat επικαιροποιημένη μέχρι αρχές Φεβρουαρίου 2016. Όσο αφορά την Ελλάδα τα στοιχεία είναι ξεκάθαρα απογοητευτικά.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3. Το ποσοστό ανεργίας από το 2003 έως το 2014 στην ΕΕ

β) συρρίκνωση των μισθών που οφείλεται στις οριζόντιες περικοπές των αποδοχών στον δημόσιο τομέα και στη μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα οφειλόμενη στην αποδιάρθρωση των συλλογικών συμβάσεων, στην εξατομίκευση των αμοιβών και στην μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε ευέλικτη εργασία. Η εξέλιξη αυτή οδηγεί στην συρρίκνωση των αμοιβών μέχρι και 60% και στην παράλληλη μείωση μισθών και ωραρίων απασχόλησης, εφόσον το 15% των συμβάσεων εκ περιτροπής εργασίας παραπέμπει σε απασχόληση μιας ημέρας την εβδομάδα. Στο ίδιο πλαίσιο της εργασιακής ανασφάλειας εντάσσεται και η εκτίναξη, κατά την τελευταία διετία, του ποσοστού της ανασφάλιστης εργασίας από το 22% στο 34% με πολλαπλές παρενέργειες στο επίπεδο των μισθών και στα ασφαλιστικά ταμεία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Ποσοστό ανεργίας στους νέους της ΕΕ από το 2012 έως και το πρώτο τρίμηνο του 2014

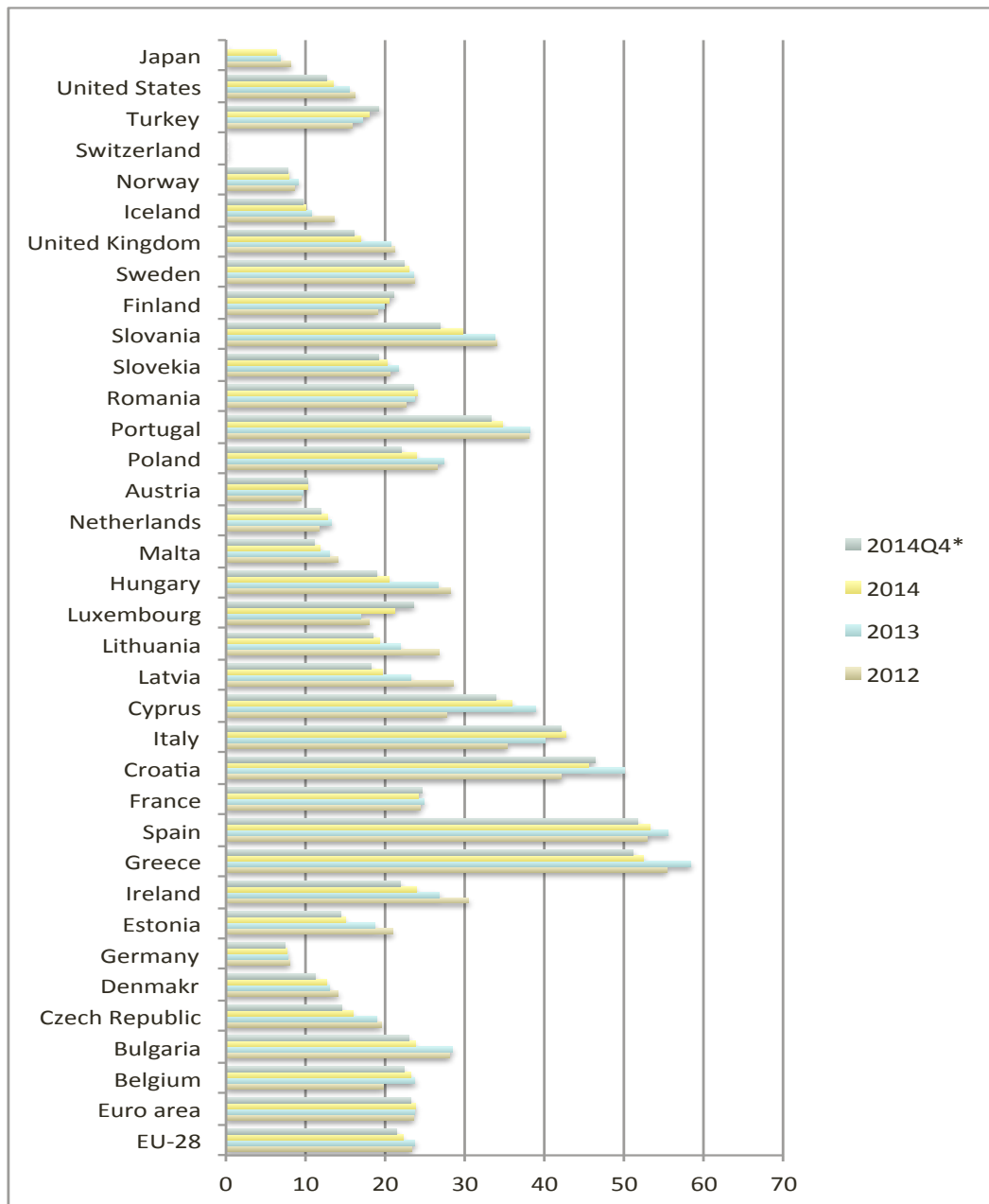
	Youth unemployment rate				Youth unemployment ratio		
	2012	2013	2014	2014Q4*	2012	2013	2014
EU-28	23,3	23,7	22,2	21,4	9,8	9,9	9,1
Euro area	23,5	23,7	23,8	23,2	9,6	9,8	9,4
Belgium	19,8	23,7	23,2	22,4	6,2	7,3	7
Bulgaria	28,1	28,4	23,8	23	8,5	8,4	6,5
Czech Republic	19,5	18,9	15,9	14,5	6,1	6	5,1
Denmark	14,1	13	12,6	11,2	9,1	8,1	7,8
Germany	8	7,8	7,7	7,4	4,1	4	3,9
Estonia	20,9	18,7	15	14,4	8,5	7,4	5,9
Ireland	30,4	26,8	23,9	21,9	12,3	10,6	8,9
Greece	55,3	58,3	52,4	51,1	16,1	16,5	14,7
Spain	52,9	55,5	53,2	51,7	20,6	21	19
France	24,4	24,8	24,1	24,6	8,9	8,9	8,5
Croatia	42,1	50	45,5	46,3	12,7	14,9	15,3
Italy	35,3	40	42,7	42	10,1	10,9	11,6
Cyprus	27,7	38,9	35,9	33,9	10,8	14,9	14,5
Latvia	28,5	23,2	19,6	18,2	11,5	9,1	7,9
Lithuania	26,7	21,9	19,3	18,5	7,8	6,9	6,6
Luxembourg	18	16,9	21,2	23,5	5	4	6
Hungary	28,2	26,6	20,4	18,9	7,2	7,3	6
Malta	14,1	13	11,8	11,1	7,2	6,9	6,2
Netherlands	11,7	13,2	12,7	11,9	6,6	7,7	7,1
Austria	9,4	9,7	10,3	10,2	5,6	5,7	6
Poland	26,5	27,3	23,9	22	8,9	9,1	8,1
Portugal	38	38,1	34,7	33,3	14,1	13,3	11,9
Romania	22,6	23,7	24	23,6	6,9	7,1	7,1
Slovakia	20,6	21,6	20,2	19,1	7,1	7,3	6,8
Slovenia	34	33,7	29,7	26,9	10,4	10,4	9,2
Finland	19	19,9	20,5	21,1	9,8	10,3	10,7
Sweden	23,7	23,6	22,9	22,4	12,4	12,8	12,7
United Kingdom	21,2	20,7	16,9	16,1	12,4	12,1	9,8
Iceland	13,6	10,7	10	9,7	10,2	8,3	7,5
Norway	8,6	9,1	7,9	7,8	4,8	5,2	4,3
Switzerland	:	:	:	:	5,7	5,8	5,8
Turkey	15,8	17,1	18	19,2	5,9	6,6	7,3
United States	16,2	15,5	13,4	12,6	:	:	:
Japan	8,1	6,8	6,3	:	:	:	:

:data not available

*The quarterly youth unemployment rate is seasonally adjusted

Πηγή: Eurostat

ΓΡΑΦΗΜΑ 4. Ποσοστό ανεργίας στους νέους της ΕΕ από το 2012 έως και το πρώτο τρίμηνο του 2014

Το παραπάνω Γράφημα 4. έχει τα στοιχεία της ανεργίας στους νέους για τις χώρες της Ευρωζώνης με συγκριτικά των τελευταίων ετών και ειδικά το τελευταίο τρίμηνο του 2014. Στην Ελλάδα τα νούμερα έχουν ακουμπήσει το 60% το 2013. Για το 2014 παρατηρείται σχετική πτώση.

Στον Πίνακα 4 και στο Γράφημα 5, που ακολουθεί αποτυπώνεται καλύτερα η μεγάλη ανάπτυξη της ανεργίας στον πλυθυσμό απο 15 ετών και πάνω στην Ελλάδα.

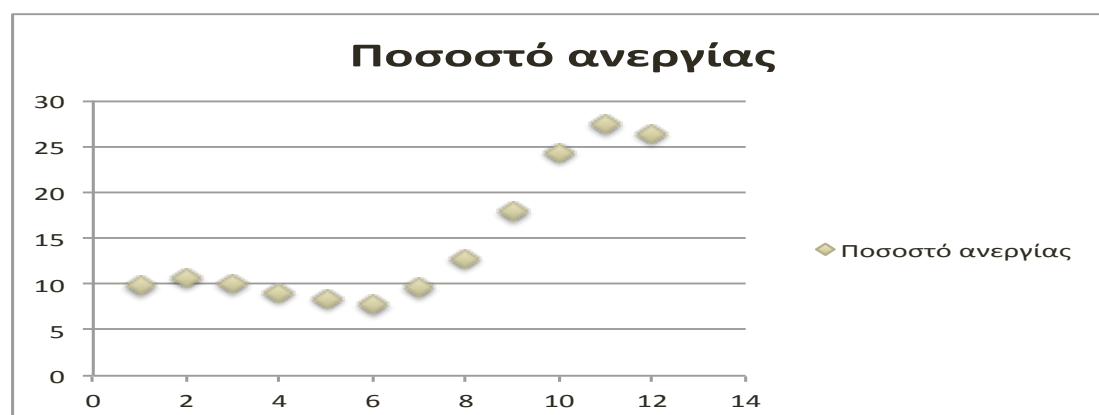
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Ελλάδα: Πληθυσμός ηλικίας 15 και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης 2003-2014

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Απασχολούμενοι	4,353.2	4,389.5	4,443.6	4,527.5	4,565.1	4,610.5	4,556.0	4,389.8	4,054.4	3,695.0	3,513.2	3,536.2
Άνεργοι	472.7	520.0	493.6	448.2	418.4	387.9	484.7	639.4	881.8	1,195.1	1,330.4	1,274.4
Μη οικονομικά ενεργοί	4,409.71	4,375.8	4,395.3	4,398.4	4,430.0	4,436.8	4,390.4	4,370.3	4,436.7	4,454.7	4,466.0	4,471.5
Ποσοστό απασχόλησης(1)	47,1	47,3	47,6	48,3	48,5	48,9	48,3	46,7	43,3	39,5	37,7	38,1
Ποσοστό ανεργίας	9,8	10,6	10	9	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,4	27,5	26,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

(1) το ποσοστό απασχόλησης είναι το ποσοτό των απασχολουμένων επι του συνολικού πληθυσμού

ΓΡΑΦΗΜΑ 5. Ελλάδα: Πληθυσμός ηλικίας 15 και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης 2003-2014

γ) φαινόμενα όπως: η εκτόξευση της ανεργίας, η βίαιη συρρίκνωση των μισθών, η φορολογική αφαίμαξη των μέσων και χαμηλών εισοδημάτων και η αποδυνάμωση και αυτού του ασθενικού κοινωνικού κράτους έχουν συμβάλλει στην αύξηση από το 21% στο 27% του ποσοστού της φτώχειας, κατά 25% των αστέγων και την καταγραφή άλλων κοινωνικών θεμάτων όπως των αυτοκτονιών οφειλόμενων στην οικονομική κρίση.

δ) Η επιδείνωση της κατάστασης στην αγορά εργασίας ωθεί μεγάλο τμήμα του εργατικού δυναμικού στην αναζήτηση απασχόλησης στο εξωτερικό στην πλειοψηφία τους ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, φαινόμενο που, εκτός από

τις κοινωνικές επιπτώσεις που συνεπάγεται, αποτελεί και τεράστια παραγωγική απώλεια με αποτέλεσμα η ελληνική αγορά εργασίας να χάνει ιδιαίτερα παραγωγικό και εξειδικευμένο δυναμικό την ίδια στιγμή που είναι υποδοχέας μεγάλου κύματος μεταναστών, κατά κανόνα ανειδίκευτων.

Στον Πίνακα 5., που ακολουθεί, καταγράφονται οι μακροχρόνια άνεργοι στην Ελλάδα, από το 2003 μέχρι το 2014. Ειδικά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης, δηλαδή από το 2010 και μετά, οι μετρήσεις είναι πολύ αυξημένες, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Τα ίδια αποτυπώνονται και στο Γράφημα 6., που ακολουθεί του πίνακα.

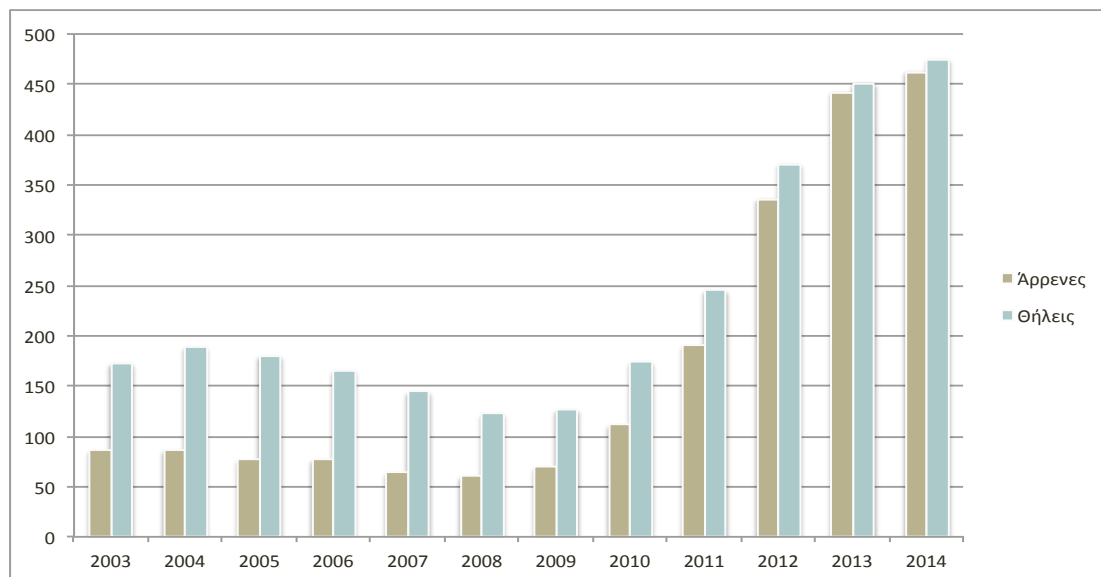
ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Ελλάδα: Μακροχρόνια άνεργοι (1) 2003-2014

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Άρρενες	85,95	86,467	76,384	76,98	63,84	60,209	69,006	111,148	190,345	335,798	441,986	462,412
Θήλεις	172,475	188,641	179,855	165,671	144,102	122,447	126,663	174,039	244,706	370,384	450,75	474,42
% Άρρενες	3.0	3.0	2.6	2.6	2.2	2.0	2.4	2.8	6.8	12.2	16.2	17.2
% Θήλεις	8.9	9.4	8.9	8.1	7.0	5.9	6.0	8.1	11.5	17.4	21.4	22.4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

(1) Μακροχρόνια άνεργους ορίζουμε το ποσοστό των ατόμων που αναζητούν εργασία για ένα χρόνο ή περισσότερο

ΓΡΑΦΗΜΑ 6. Ελλάδα: Μακροχρόνια άνεργοι (1) 2003-2014

ε) Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και η συντελούμενη συμπίεση των μισθών, αν και επιφέρουν βίαιη υποβάθμιση του περιεχομένου της εργασίας, αναμένεται να αναδείξουν και τους μεγάλους ωφελημένους των εν

λόγω επιλογών δηλαδή όσους επιχειρήσουν να επενδύσουν σε ένα περιβάλλον ιδιαίτερα συμπιεσμένου εργατικού κόστους που θα εγγυάται υψηλή κερδοφορία του κεφαλαίου ή στους επενδυτές που θα κληθούν να προβούν σε εξαγορές δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών σε υλοποίηση των αθρόων ιδιωτικοποιήσεων που σχεδιάζονται με σαφώς υποβαθμισμένους όρους για τους εργαζόμενους σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ισχύοντα πριν από τα μνημονιακά μέτρα. Τέλος, η μείωση των εισοδημάτων, ενισχύει την συρρίκνωση του αριθμού των επιχειρήσεων, κυρίως μικρομεσαίων με αποτέλεσμα να εκτοπίζεται μεγάλο μέρος τους από την αγορά προς όφελος μεγάλων οικονομικών συμφερόντων στο πλαίσιο της ενίσχυσης της συγκέντρωσης και της συγκεντροποίησης του κεφαλαίου. Επιπλέον ότι γίνεται στην Ελλάδα μπορεί να αποτελεί ένα πείραμα αναφορικά με τις αλλαγές που ενδεχομένως προκύψουν σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας (Κουζής 2011:425-428).

Όλα τα παραπάνω, μείωση του κατώτατου μισθού, διευκόλυνση των απολύσεων, μέσω της χαλάρωσης των μέτρων που προστατεύανε τους εργαζόμενους, η ενίσχυση των ευέλικτων και επισφαλών μορφών απασχόλησης, η αποδιάρθρωση του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας έχουν οδηγήσει το σύστημα προς μία «ευέλικτη» εκμετάλλευση (flexploitation), αντί για ευελιξία με ασφάλεια (flexicurity) (Φερώνας 2014).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Ελλάς: Πληθυσμός που διαμένει σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο (2003-2014)

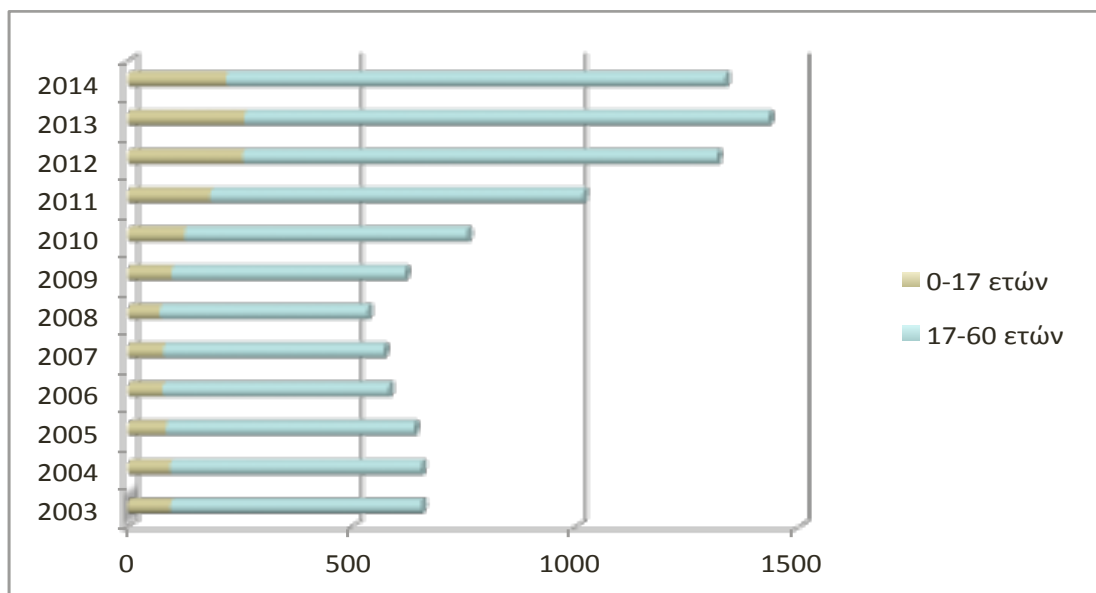
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0-17 ετών	95,798	94,997	85,526	78,166	79,722	71,753	97,939	126,681	184,538	257,156	260,68	219,791
ποσοστό %	4.7	4.7	4.2	3.9	4.0	3.6	4.9	6.3	9.2	13.0	13.3	11.3
17-60 ετών	560,451	560,763	554,119	504,634	492,071	463,807	521,121	631,133	832,761	1,058,750	1,171,063	1,114,444
ποσοστό %	9.0	9.0	8.9	8.1	7.9	7.5	8.4	10.3	13.7	17.6	19.6	18.8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στον Πίνακα 6. και στο Γράφημα 7. καταγράφεται ο πληθυσμός που διαμένει σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο τις χρονιές 2003 μέχρι και 2014 και που χωρίζεται σε δύο ομάδες δηλαδή έως 17 ετών και απο 17 έως 60.

Σύμφωνα με τον πίνακα η ανεργία καταγράφεται με αυξημένο ρυθμό τα χρόνια της οικονομικής κρίσης δηλαδή το 2010 και μετά.

ΓΡΑΦΗΜΑ 7. Ελλάς: Πληθυσμός που διαμένει σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο (2003-2014)

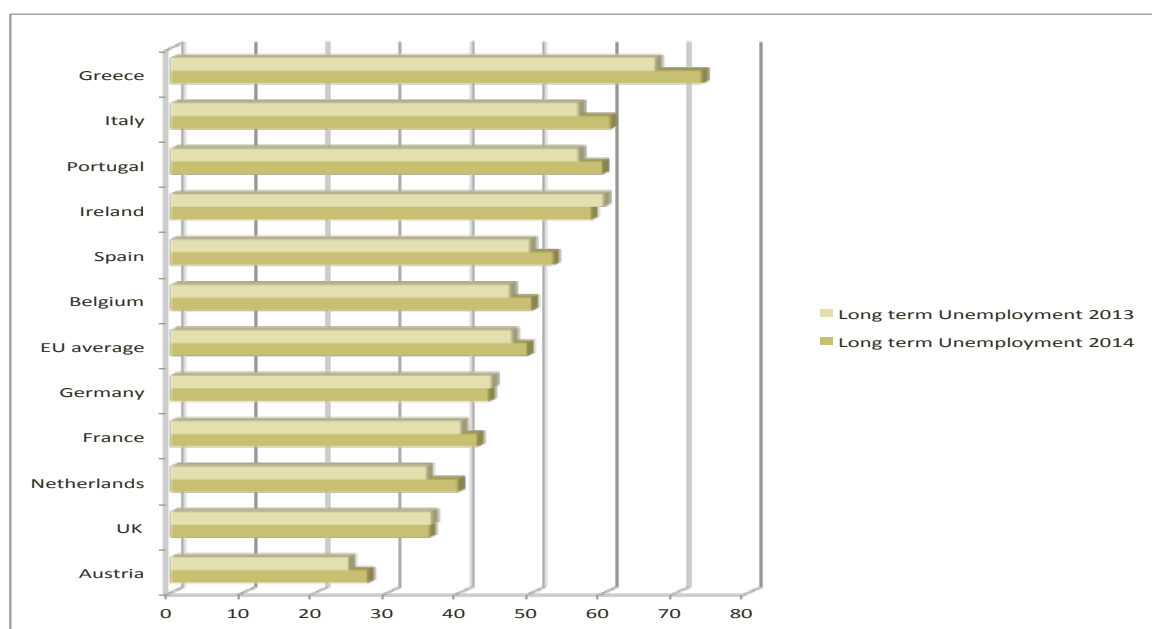

Στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, λόγω της οικονομικής κρίσης, παρατηρείται σοβαρή υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα η κατάσταση στην αγορά εργασίας και την απασχόληση να χαρακτηρίζεται περισσότερο από την αυξημένη ανεργία, ειδικότερα στους νέους, αλλά και τον εγκλωβισμό πολλών εργαζομένων σε εταιρείες που εκπληρούν τις υποχρεώσεις τους προς τους εργαζομένους με μεγάλη καθυστέρηση, είτε επειδή έχουν πραγματικά μειώσει τις δραστηριότητές τους είτε γιατί εκμεταλλεύονται την κατάσταση. Οι διαδοχικές τροποποιήσεις του εργατικού δικαίου προς την κατεύθυνση της εξατομίκευσης των εργασιακών σχέσεων, οι μεγάλες στρατιές ανέργων και η πρόσκαιρη κατάσταση των εργαζομένων, με τις επιχειρήσεις, λόγω της κατάστασης, να βρίσκονται σε μεγάλη αβεβαιότητα, έχουν ευνοήσει την ανάπτυξη μορφών μερικής και προσωρινής απασχόλησης, άτυπης, αδήλωτης (μαύρης) εργασίας ειδικά σε βάρος των νέων ανθρώπων δημιουργώντας συνθήκες υποβάθμισης της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Η αγορά εργασίας παρά τα σημάδια σταθεροποίησης που εμφάνισε το 2014

εξακολουθεί να παραμένει ανησυχητική βάσει και των στοιχείων που δημοσιεύει η ΕΛΣΤΑΤ (ec.europa.eu 2015:38). Μεταξύ του 2008 και 2014 χάθηκαν 1.074 θέσεις εργασίας μειώνοντας την απασχόληση κατά 23% ενώ σε αυτό το νούμερο επιβάλεται να αναφερθούμε και στους χιλιάδες εγκλωβισμένους εργαζόμενους σε επιχειρήσεις που έχουν σταματήσει τη λειτουργία τους και δεν έχουν καταβάλει τα δεδουλευμένα στους εργαζόμενους για πολλούς μήνες ενώ επειδή δεν υπάρχει καταγγελία εργασίας οι εργαζόμενοι δεν δικαιούνται να λαμβάνουν ούτε επίδομα ανεργίας αλλά ούτε και να μπαίνουν στις λίστες των ανέργων δημιουργώντας συνθήκες ασφυξίας αφού δυσκολεύεται η προστασία τους και γίνεται δυσχερής η χρηματοδότησή τους. Το ποσοστό ανεργίας απο το 7,8% που ήταν το 2008 εκτοξεύτηκε στο 27,5% το 2013 και στο 26,5% το 2014, υψηλότερο κατά πολύ απο τον ΜΟ που υπάρχει στην ΕΕ των 28.

Στο Γράφημα 8. που ακολουθεί φαίνεται η θέση της Ελλάδας, όσο αφορά την μακροχρόνια ανεργία, σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ. Με έντονη σκίαση είναι το 2014 και εδώ η σύγκριση αφορά σε σχέση με το 2013.

ΓΡΑΦΗΜΑ 8. Μακροχρόνια ανεργία στις χώρες της ΕΕ (2013-2014)

Πηγή: Eurostat

3.2.1 ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ

Το δίκτυ ασφαλείας στην Ελλάδα ήταν διάτρητο προ της κρίσης και παρέμεινε εξίσου διάτρητο μετά την κρίση. Ειδικά τώρα που το χρειαζόμαστε περισσότερο διαπιστώνουμε ότι το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες τόσων ανθρώπων που έχουν χάσει τη δουλειά τους. Π.χ. το τακτικό επίδομα ανεργίας παρέχεται για 12 μήνες και μετά σταματά. Θα μπορούσε να είναι αλλιώς; Μέχρι το 2009 «το “αρχικό” ποσοστό φτώχειας, δηλαδή προ κοινωνικών παροχών και συντάξεων, ήταν αρκετά χαμηλότερο στην Ελλάδα (22,7%) από ότι στην Ε.Ε. των "27" (25,1%). Όμως, το αντίθετο ίσχυε ως προς το “τελικό” ποσοστό φτώχειας, δηλαδή αφού ληφθούν υπόψη όλες οι κοινωνικές παροχές. Αυτό ήταν υψηλότερο στην Ελλάδα (19,7%) απ’ ότι στην Ε.Ε. (16,3%)». Να σημειώσουμε ότι η Ελλάδα ξόδεψε ως ποσοστό του ΑΕΠ περισσότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε. των «27» αλλά κατάφερε να μειώσει το ποσοστό φτώχειας κατά 3 μόνο ποσοστιαίες μονάδες ενώ οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες κατά 8,8 μονάδες. Η «νεοφιλελεύθερη» Ιρλανδία έχει ποσοστό φτώχειας 15% (Μανδραβέλης 2012).

Επιδεινωμένα είναι τα στοιχεία διαβίωσης στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια ειδικά λόγω της οικονομικής κρίσης. Τα στοιχεία που πρόσφατα δημοσιεύτηκαν στην ετήσια έρευνα εισοδήματος της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) για το 2015 περιέχουν πληροφορίες που παραπέμπουν σε χώρες του τρίτου κόσμου, δηλαδή αναφέρονται σε συνθήκες εξαθλίωσης για όλο κι περισσότερους Έλληνες. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ πλήττονται περισσότερο οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών, ενώ το 40% των φτωχών στερείται τα βασικά είδη διατροφής και το 50% στερείται τη θέρμανση ειδικά λόγω της υψηλής φορολογίας. Από τους δείκτες συνθηκών διαβίωσης προκύπτει ότι η στέρηση σε 9 βασικά είδη αγαθών και υπηρεσιών δεν στερείται μόνο ο φτωχός πληθυσμός αλλά και ο μη.

Στον Πίνακα 7., αρχικά με τις περισσότερες πληροφορίες και στη συνέχεια στο Γράφημα 9. αποτυπώνεται με διαφορετικό χρώμα, ώστε να ξεχωρίζουν οι ομάδες, ανά ηλικιακή κατηγορία, πως εκτίθενται σε κίνδυνο φτώχειας ακόμα και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Με την έννοια “κίνδυνος φτώχειας μετά

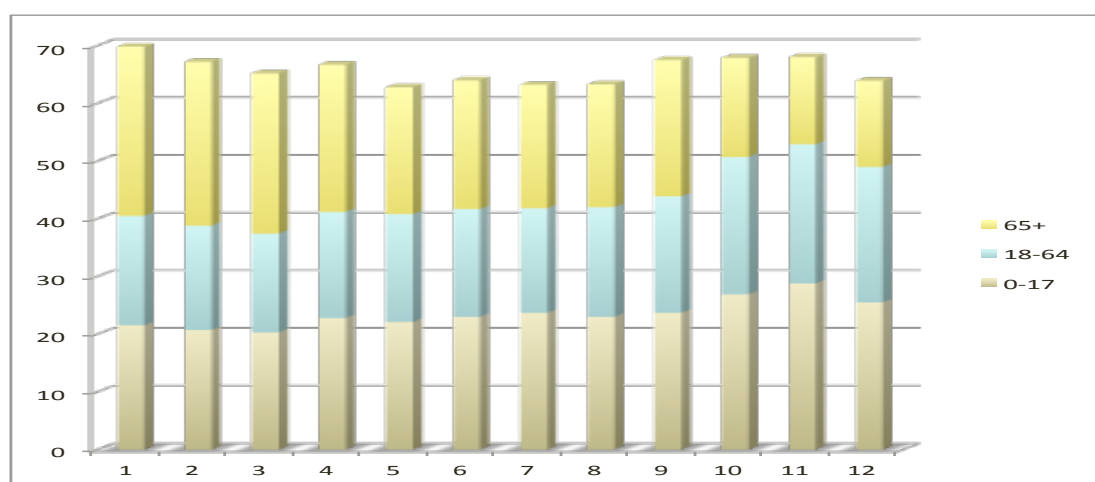
τις κοινωνικές μεταβιβάσεις” εννοούμε το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά, των οποίων το συνολικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλότερο του κατωφλίου της φτώχειας, δηλαδή του 60% του εθνικού διάμεσου (του εισοδήματος που βρίσκεται στο μέσο της κατανομής) ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.0. Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά φύλο και ομάδες ηλικίας 2003-2014

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
κατώφλι κινδύνου φτώχειας (σε ευρώ)	4,741	5,3	5,65	5,91	6,12	6,48	6,897	7,178	6,591	5,708	5,023	4,608
κατά φύλο												
Σύνολο	20.8	20.2	19.5	20.8	19.2	20.1	19.7	20.1	21.4	23.1	23.1	22.1
Άρρενες	20.0	19.0	18.1	19.8	18.4	19.6	19.1	19.3	20.9	22.5	22.4	22.2
Θήλεις	21.4	21.2	20.8	21.7	20.0	20.7	20.2	20.9	21.9	23.6	23.8	22.0
κατά ομάδες ηλικιών												
0-17	21,5	20,7	20,3	22,8	22,1	23	23,7	23	23,7	26,9	28,8	25,5
18-64	19	18,1	17,1	18,4	18,7	18,7	18,1	19	20,2	23,8	24,1	23,5
65+	29,3	28,4	27,8	25,5	22	22,3	21,4	21,3	23,6	17,2	15,1	14,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΓΡΑΦΗΜΑ 9. Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά φύλο και ομάδες ηλικίας 2003-2014

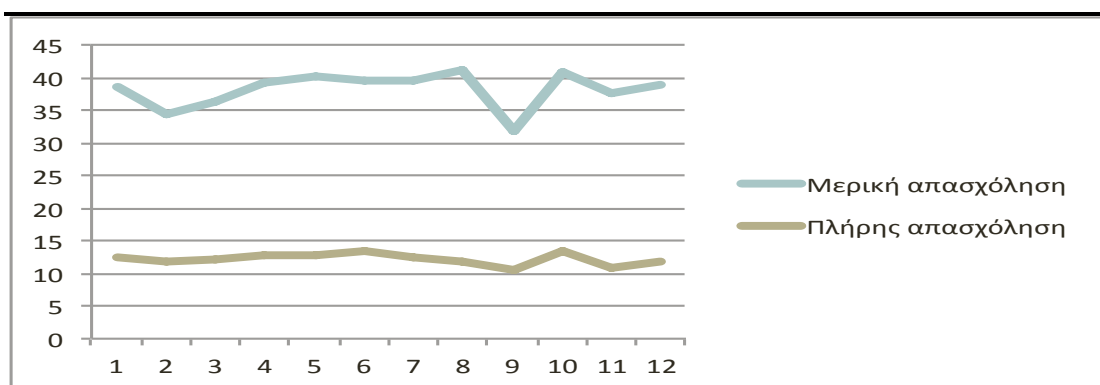
ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά κατάσταση απασχόλησης, 2003-2014

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Κατά συνήθη κατάσταση απασχόλησης												
Εργαζόμενοι	13,5	13,1	12,9	13,8	14,2	14,3	13,8	13,8	11,9	15,1	13,1	13,4
Μη εργαζόμενοι	27	25,8	25,8	25,9	24,7	24,6	23,9	25,1	28,1	27,9	26,6	25,6
Άνεργοι	33,8	30,8	32,3	33,1	35,4	36,8	38,1	38,5	44	45,8	46,3	45,9
Συνταξιούχοι	28	25,8	24,9	24,3	21,5	20,3	18,4	19	19,9	14,3	12,4	11,5
Λοιποί μη οικονομικά ενεργοί	24,9	24,8	25,2	25,7	25,3	26	26,5	27,4	30	33,3	30,3	28,4
Εργαζομένων												
Σύνολο	13,5	13,1	12,9	13,8	14,2	14,2	13,7	13,9	11,9	15,1	13,1	13,4
Άρρενες	14,5	14	13,8	14,7	15,5	15,6	15,9	16,5	13,2	16,5	13,4	15,4
Θήλειες	11,8	11,6	11,6	12,5	12,3	12,1	10,5	10,5	10,1	13,2	12,6	10,4
Χρόνος εργασίας												
Πλήρης απασχόληση	12,6	11,8	12	12,8	12,9	13,5	12,5	11,7	10,4	13,4	10,7	11,9
Μερική απασχόληση	26,1	22,5	24,2	26,4	27,2	26	26,9	29,4	21,4	27,3	27	27

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Τα στοιχεία του Πίνακα 8. προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC), η οποία διενεργείται από το έτος 2003. Στο Γράφημα 10.0. φαίνεται πολύ καλύτερα ότι ο κίνδυνος της φτώχειας απειλεί πολύ περισσότερο τα άτομα που έχουν μερική απασχόληση σε σχέση με εκείνα που απασχολούνται πλήρως.

ΓΡΑΦΗΜΑ 10. Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά κατάσταση απασχόλησης, 2003-2014

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. ΕΕ: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού 2003-2014

Χώρες	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΕ-28	:	:	25.7	25.3	24.4	23.7	23.2	23.7	24.3	24.7	24.5	:
Ευρωζώνη												
Αυστρία	:	17.5	16.8	17.8	16.7	18.5	17.0	16.6	16.9	18.5	18.8	19.2
Βέλγιο	:	21.6	22.6	21.5	21.6	20.8	20.2	20.8	21.0	21.6	20.8	21.2
Γαλλία	:	19.8	18.9	18.8	19.0	18.5	18.5	19.2	19.3	19.1	18.1	:
Γερμανία	:	:	18.4	20.2	20.6	20.1	20.0	19.7	19.9	19.6	20.3	:
Ελλάδα		30.9	29.4	29.3	28.3	28.1	27.6	27.7	31.0	34.6	35.7	36.0
Εσθονία	:	26.3	25.9	22.0	22.0	21.8	23.4	21.7	23.1	23.4	23.5	:
Ιρλανδία	:	24.8	25.0	23.3	23.1	23.7	25.7	27.3	29.4	:	:	:
Ισπανία	:	25.0	24.3	24.0	23.3	24.5	24.5	26.7	27.7	28.2	27.3	29.2
Ιταλία	:	26.4	25.0	25.8	26.0	25.3	24.7	24.5	28.2	29.9	28.4	28.1
Κύπρος	:	:	25.3	25.4	25.2	23.2	23.5	24.6	24.6	27.1	27.8	:
Λετονία	:	:	46.3	42.2	35.1	34.2	37.9	38.2	40.1	36.2	35.1	32.7
Λιθουανία	:	:	41.0	35.9	28.7	27.6	29.5	33.4	33.1	32.5	30.8	27.7
Λουξεμβούργο	:	16.1	17.3	16.5	15.9	15.5	17.8	17.1	16.8	18.4	19.0	:
Μάλτα	:	:	20.5	19.5	19.7	20.1	20.3	21.2	22.1	23.1	24.0	:
Ολλανδία	:	:	16.7	16.0	15.7	14.9	15.1	15.1	15.7	15.0	15.9	:
Πορτογαλία	:	27.5	26.1	25.0	25.0	26.0	24.9	25.3	24.4	25.3	27.4	:
Σλοβακία	:	:	32.0	26.7	21.3	20.6	19.6	20.6	20.6	20.5	19.8	18.4
Σλοβενία	:	:	18.5	17.1	17.1	18.5	17.1	18.3	19.3	19.6	20.4	:
Φινλανδία	:	17.2	17.2	17.1	17.4	17.4	16.9	16.9	17.9	17.2	16.0	17.3
Εκτός Ευρωζώνης												
Βουλγαρία	:	:	:	61.3	60.7	44.8	46.2	49.2	49.1	49.3	48.0	:
Δανία	:	16.5	17.2	16.7	16.8	16.3	17.6	18.3	18.9	19.0	18.9	:
Ηνωμένο Βασίλειο	:	:	24.8	23.7	22.6	23.2	22.0	23.2	22.7	24.1	24.8	:
Κροατία	:	:	:	:	:	:	:	30.7	32.3	32.3	:	:
Ουγγαρία	:	:	32.1	31.4	29.4	28.2	29.6	29.9	31.0	32.4	33.5	31.1
Πολωνία	:	:	45.3	39.5	34.4	30.5	27.8	27.8	27.2	26.7	25.8	:
Ρουμανία	:	:	:	45.9	44.2	43.1	41.4	40.3	41.7	40.4	:	:
Σουηδία	:	16.9	14.4	16.3	13.9	14.9	15.9	15.0	16.1	15.6	16.4	:
Τσέχικη Δημοκρατία	:	:	19.6	18.0	15.8	15.3	14.0	14.4	15.3	15.4	14.6	:

Πηγή: Eurostat

Ο πληθυσμός αντιμετωπίζει με δυσκολία τις πληρωμές παγίων λογαριασμών όπως είναι η ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, το ενοίκιο ή η δόση δανείου, πιστωτικές κάρτες κλπ, ενώ παρατηρείται αδυναμία να δαπανηθούν χρήματα για διακοπές. Αδυνατεί να διατηρήσει ένα σωστό επίπεδο διατροφής που κάθε δεύτερη μέρα να περιλαμβάνει κοτόπουλο, κρέας ή ψάρι ενώ παρουσιάζει αδυναμία να αντιμετωπίσει έκτακτες αναγκαίες οικονομικές δαπάνες ύψους 550€. Από το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει δυσκολίες οι 2 στους 10 στερούνται βασικά αγαθά ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών.

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ σε κίνδυνο φτώχειας ήταν πέρσι το 23,1% του πληθυσμού της χώρας με την Ελλάδα να κατέχει τη πρώτη θέση στις χώρες της ΕΕ των «28». Εάν δε λάβουμε υπόψη μας τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού, τότε το ποσοστό ανεβαίνει στο 35,7% που ως ποσοστό αφορά περίπου 3.9 εκατομμύρια άτομα, έχοντας μάλιστα μειώσει το κατώφλι της φτώχειας το 2013 σε εισοδήματα (5.023€ από 5.708 που ήταν το 2012) ενώ δεν έχουν υπολογιστεί οι ομάδες του πληθυσμού που κατά τεκμήριο είναι φτωχές όπως είναι οι Ρομά, οι παράνομοι μετανάστες, οι άστεγοι κ.α. Άλλο ένα ενδεικτικό στοιχείο της κρίσης είναι το αποτέλεσμα έρευνας που έκανε η ΕΛΣΤΑΤ για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών, σύμφωνα με την οποία, το 20,3% του πληθυσμού ζει σε συνθήκες «υλικής στέρησης» (στέρηση βασικών αγαθών διαβίωσης), με αποκορύφωμα το γεγονός ότι το 79,1% του φτωχού πληθυσμού και το 39,1% του μη φτωχού πληθυσμού είχε οικονομική δυσκολία να αντιμετωπίσει έκτακτες, αλλά αναγκαίες δαπάνες, ακόμη και περίπου 550€.

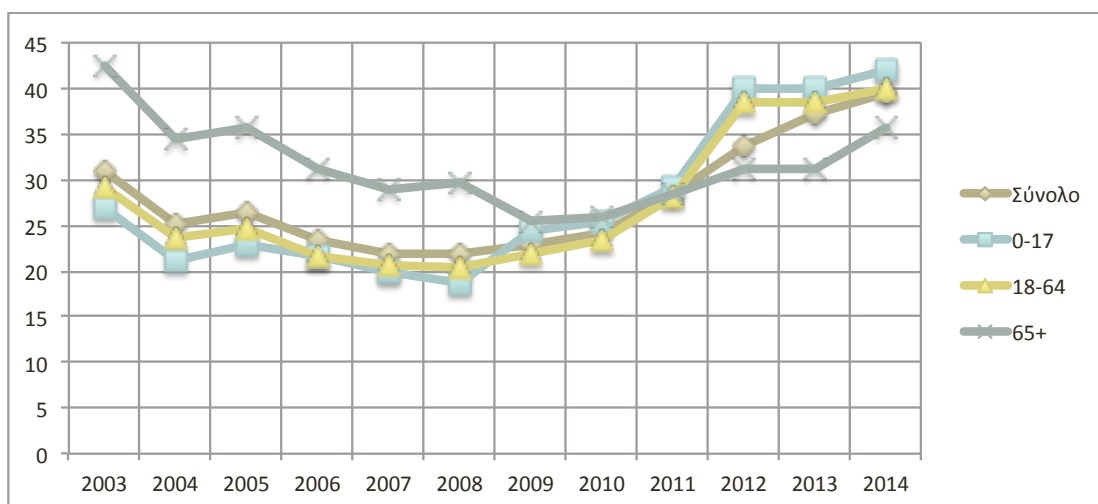
Τα τελευταία 4, μετρήσιμα χρόνια, (2010-2013) σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ παρατηρείται αύξηση της “υλικής υστέρησης” δηλαδή του πληθυσμού που αδυνατεί να εξασφαλίσει τα τέσσερα βασικά αγαθά και υπηρεσίες απο τον κατάλογο των εννέα αγαθών που έχει στην λίστα της η ΕΛΣΤΑΤ. Αυτή η υστέρηση διακρίνεται εντονότερα σε άτομα μέχρι 64 ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Ελλάδα: Άτομα με υλικές στερήσεις(1), 2003-2014

Ομάδες ηλικιών	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Σύνολο	31	25,1	26,3	23,5	22	21,8	23	24,1	28,4	33,7	37,3	39,5
0-17	26,8	21,1	22,8	21,6	20	18,7	24,4	25,3	29,2	39,9	39,9	41,9
18-64	29,1	23,6	24,7	21,7	20,6	20,4	21,8	23,3	28,2	38,5	38,5	40,1
65+	42,4	34,4	35,6	31,2	28,9	29,7	25,5	25,8	28,4	31,1	31,1	35,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΓΡΑΦΗΜΑ 11. Ελλάδα: Άτομα με υλικές στερήσεις(1), 2003-2014

Τα στοιχεία του Πίνακα 10. προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU - SILC), η οποία διενεργείται από το έτος 2003.

(1) Στα παραπάνω, Πίνακα 10. και Γράφημα 11., ο δείκτης «ποσοστό ατόμων με υλικές στερήσεις» εκτιμά το επίπεδο διαβίωσης μετρώντας το ποσοστό του πληθυσμού που δεν μπορεί να ανταποκριθεί οικονομικά ή στερείται, λόγω οικονομικής αδυναμίας, τουλάχιστον 3, από έναν κατάλογο 9 αγαθών και υπηρεσιών, που ακολουθεί:

- Πληρωμή πάγιων λογαριασμών, όπως ενοίκιο ή δόση δανείου, πάγιοι λογαριασμοί (ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, αερίου κλπ.), δόσεις πιστωτικών καρτών ή δόσεις δανείου για οικοσκευή, διακοπές κλπ., ή αγορές με δόσεις κύριας κατοικίας
- Διακοπές για μία εβδομάδα
- Διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας
- Έκτακτες αλλά αναγκαίες δαπάνες αξίας, περίπου, 540 ευρώ
- Τηλέφωνο (περιλαμβάνεται και το κινητό τηλέφωνο)
- Έγχρωμη τηλεόραση
- Πλυντήριο ρούχων
- ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο
- Ικανοποιητική θέρμανση

Απο τα στοιχεία που προκύπτουν έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η κατάσταση, οι ανισότητες μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού συνεχίζουν να μεγαλώνουν. Μετά απο σχετική έρευνα, το 25% του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα, κατέχει μόλις το 8,9% του συνολικού εθνικού εισοδήματος και το 25% του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα κατέχει το 47,1% του συνολικού εθνικού εισοδήματος.

Στο τέλος του 2015, οι εκθέσεις του ΟΟΣΑ περί φτώχειας είναι εντελώς διαφορετικές και δεν φαίνεται πλέον τα διαθέσιμα κεφάλαια να έχουν προορισμό τόσο τους μετανάστες αλλά τους ίδιους τους κατοίκους αυτής της χώρας. Για άλλη μια φορά η έκθεση προκαλεί με τα στοιχεία της. Το 18% περίπου των Ελλήνων δεν έχει χρήματα ούτε για τρόφιμα αφού η μέση απώλεια εισοδήματος από το 2007 υπολογίζεται στα 4.400€, απώλεια 4 φορές μεγαλύτερη από τα μέσα επίπεδα των άλλων χωρών της Ευρωζώνης. Τα νούμερα αυτά οφείλονται στην έκρηξη της ανεργίας, αφού ένας στους 5 ενήλικους ζει σε νοικοκυριό όπου κανείς δεν εργάζεται, αλλά και το στρεβλό σύστημα κοινωνικών παροχών που μπορεί μεν να είναι εξαιρετικά δαπανηρό και να απορροφά το 30% των δημόσιων δαπανών αλλά τα χρήματα δεν πηγαίνουν σε αυτούς που τα έχουν πραγματικά ανάγκη. Τα στοιχεία της έκθεσης δείχνουν ότι η οικονομική ανάκαμψη δεν θα βάλει τέλος στην κοινωνική κρίση, οπότε ο ΟΟΣΑ καλεί τις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα προκειμένου να προστατέψουν τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού (ΟΟΣΑ 2015).

Το επίπεδο της εκπαίδευσης παίζει ρόλο στην έκθεση κινδύνου της φτώχειας και αυτό αποτυπώνεται ολόκληρα στον Πίνακα 11. αλλά και στο Γράφημα 12. που ακολουθούν.

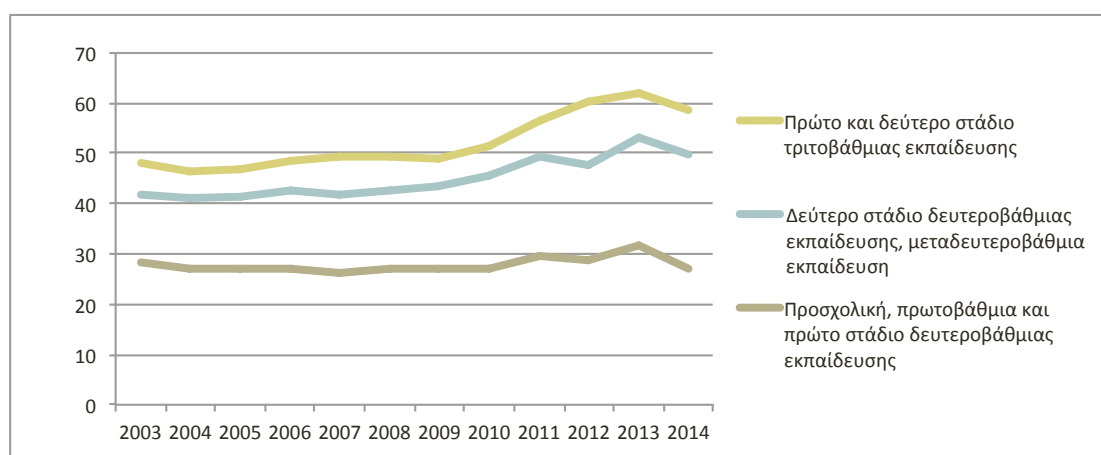
ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2003-2014 (1)

Επίπεδο εκπαίδευσης	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Προσχολική, πρωτοβάθμια και πρώτο στάδιο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	28,3	27,2	27	27,1	26,2	27,2	27,2	27,2	29,5	28,7	31,6	27,2
Δεύτερο στάδιο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση	13,6	13,9	14,2	15,6	15,5	15,5	16,4	18,5	19,8	18,9	21,3	22,6
Πρώτο και δεύτερο στάδιο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	6,1	5,1	5,6	5,7	7,5	6,8	5,3	5,8	7,1	12,5	9	8,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

(1) Τα στοιχεία του πίνακα προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης που διενεργείται από το έτος 2003

ΓΡΑΦΗΜΑ 12. Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2003-2014 (1)

Η έλλειψη ενός συστήματος ΕΕΕ δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί από τις παραδοσιακές παροχές που καλύπτονται από τον νόμο 57/73, "περί λήψεως μέτρων κοινωνικής προστασίας οικονομικώς αδυνάτων και καταργήσεως των διεπουσών τον θεσμόν της απορίας διατάξεων" και αυτό γιατί ο νόμος δεν σχεδιάστηκε για να καλύψει κάθε περίπτωση εισοδηματικής ανεπάρκειας παρά μόνο εξαιρετικές περιπτώσεις που προκύπτουν από έκτακτες καταστάσεις όπως φυσικές καταστροφές ή απρόβλεπτες συνθήκες (Αμίσης 2012:133). Όπως διατυπώνει και η Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου, τα συστήματα, έτσι όπως έχουν δομηθεί, δηλαδή στη βάση ότι μόνο οι πνευματικώς και σωματικώς ανίκανοι και οι σκληροί δεν εξασφαλίζουν τα προς το ζην από την εργασία, ανατρέπεται, λόγω ότι οι νέοι κίνδυνοι όπως είναι η ανεργία και η φτώχεια δοκιμάζουν πλέον τα συστήματα κοινωνικής

προστασίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι νέοι κίνδυνοι δεν μπορούν να καλυφθούν από την κοινωνική ασφάλιση και χρειάζεται να επέμβουμε μέσω της πρόνοιας (Παπαρρηγοπούλου 2004:1-2, Φερώνας 2014).

3.2.3. ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Στην Ελλάδα υπάρχει αδυναμία να κατοχυρωθεί θεσμικά ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για κάθε φτωχό άτομο. Ως κύριους παράγοντες θεσμικής ανεπάρκειας, ως προς την κάλυψη των αδύναμων και φτωχών, χωρίς αμφιβολία θα μπορούσε κάποιος να αναφέρει:

- τη διαχρονική αδράνεια της κεντρικής διοίκησης να αναπτύξει στοχευμένες αναδιανεμητικές πολιτικές προς τις ομάδες αυτές
- την παγίωση ιδεοτύπων ότι η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας θα εξαλείψει τις ανισότητες
- την αναπαραγωγή στερεοτύπων της κοινής γνώμης ότι οι ίδιοι οι φτωχοί φέρουν ευθύνη για την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει και επομένως το κράτος δεν είναι υποχρεωμένο να δεσμεύει πόρους για αυτούς
- την επαναλαμβανόμενη αναφορά στα υψηλά ποσοστά παρανομίας, διαφθοράς, παραοικονομίας και φοροδιαφυγής που ομολογουμένως αλλοιώνουν την εικόνα. Θα πρέπει να βρεθούν λύσεις να ξεφύγουμε από τη συνεχή επανάληψη και τον επαναλαμβανόμενο κακό εαυτό μας
- τη στόχευση των δαπανών να ικανοποιούν ομάδες ψηφοφόρων (πελατειακές σχέσεις)
- την περιορισμένη δραστηριοποίηση των ομάδων που θα μπορούσαν να πιέσουν προς την κατεύθυνση εφαρμογής προγράμματος ΕΕΕ που θα αντικαθιστούσε τα κατηγορικά προγράμματα που απλά στοχεύουν σε πελατειακές σχέσεις
- και τέλος ο τρόπος που ενισχύει, παρεμβαίνει και αναπληρώνει η Ελληνική οικογένεια και τα άτυπα δίκτυα αλληλοβοήθειας (Αμίσης 2012:10).

Τα στοιχεία, τα τελευταία χρόνια, δείχνουν πως παρά την οικονομική κρίση που διεθνώς απασχόλησε πολλά κράτη και δοκίμασε πολλούς λαούς, το

κράτος πρόνοιας στην Ελλάδα, έτσι όπως εξελίχθηκε, συνέβαλε σε κάποιο βαθμό στην οικονομική κρίση επιπλέον και πέρα της διεθνούς συγκυρίας, μέσω των δύο βασικών του συστημάτων: του ασφαλιστικού και του συστήματος υγείας. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι η ύπαρξη διαχρονικών ανισοτήτων όσο αφορά τις παροχές και τις εισφορές ενώ άλλο ένα επιπλέον πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι αναπτύχθηκε μεγάλος αριθμός ασφαλιστικών φορέων που δημιούργησε σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τα έσοδα, τις παροχές, τα όρια συνταξιοδότησης και την ευκολία εξόδου από τον εργασιακό βίο. Όπως αναφέρει ο Ματσαγγάνης (2011:208) «εξαιτίας του πελατειακού κατακερματισμού του ασφαλιστικού συστήματος, η ίδια εισφορά δίνει στο ΙΚΑ σύνταξη €500 στα 65, ενώ στο ΤΑΠ - ΟΤΕ €1.500 στα 55.»

Η έλλειψη αναλογιστικών μελετών από την πλευρά των φορέων και των ταμείων οδήγησε στη δημιουργία ελλειμμάτων και προβλημάτων βιωσιμότητας των κλάδων υγείας, σύνταξης και πρόνοιας. Στα παραπάνω, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε την έλλειψη προοπτικής, ελέγχου, συντονισμού και εποπτείας ενώ σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατία και την έλλειψη ουσιαστικής πολιτικής βούλησης διευρύνθηκαν οι ανισότητες οδηγώντας το σύστημα σε κατακερματισμό⁶. Η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη που έζησε η χώρα τα τελευταία χρόνια πριν την κρίση (2008 διεθνώς – 2010 για την Ελλάδα), οδήγησε στην αύξηση της κοινωνικής δαπάνης που στο μεγαλύτερο ποσοστό αναλώθηκε στις συντάξεις. Το δε ασφαλιστικό σύστημα χαρακτηρίζεται ως πελατειακό αφού η κατανομή των πόρων γίνεται ως επί το πλείστον από τη δύναμη και επιρροή που έχει η εκάστοτε κοινωνική ομάδα στους πολιτικούς. Ενώ το σύστημα θα έπρεπε να είναι αυτοχρηματοδοτούμενο, εφόσον βασίζεται στην αλληλεγγύη που έχουν μεταξύ τους οι γενεές των ασφαλισμένων, εντούτοις παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα και ελλείμματα (Ματσαγγάνης 2011) που πλέον έχουν ξεφύγει και δεν ελέγχονται (δικό μου).

Ειδικά για την φοροδιαφυγή υπάρχουν μελέτες που δείχνουν ότι το 55% των εισοδημάτων από αγροτικές ασχολίες και το 25% των δραστηριοτήτων που

⁶ Κατακερματισμός του συστήματος σημαίνει ότι ισχύουν ταυτόχρονα διαφορετικοί κανόνες ως προς την αντιμετώπιση αναγκών για διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού (Λυμπεράκη-Τήνιος 2011:123).

έχουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες, αποκρύπτονται από την εφορία με στόχο την φοροδιαφυγή, ενώ αντίθετα δεν είναι δυνατόν να κρυφτούν τα εισοδήματα των μισθωτών και των συνταξιούχων (Ματσαγγάνης-Λεβέντη 2011:74).

Επειδή όμως η κοινωνία αδυνατεί να προστατεύσει τους πολίτες που παρασύρονται σε καταστάσεις ακραίας φτώχειας, αυτό από μόνο του αποτελεί «νέο κοινωνικό ζήτημα» (Ματσαγγάνης-Λεβέντη 2013:1-2, Ματσαγγάνης-Λεβέντη-Καναβιτσά 2012:1-6) και ως κοινωνία οφείλουμε να το αντιμετωπίσουμε. Αναγνωρίστηκε η ανάγκη να διερευνηθεί το θέμα εις βάθος ώστε να μπορέσουμε να το αντιμετωπίσουμε. Στο πλαίσιο της έρευνας, προκειμένου να υπολογιστεί το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης, χρησιμοποιήθηκε το υπόδειγμα φόρων-παροχών EUROMOD⁷ και θεωρήθηκε ότι είναι ίσο με την αξία ενός βασικού καλαθιού με αγαθά, που είναι απολύτως απαραίτητα, ανάλογα βέβαια την πόλη διαβίωσης του νοικοκυριού, το μέγεθος και τη σύνθεσή του, τα βάρη που ενδεχομένως έχει το σπίτι (εάν είναι νοικιασμένο, ιδιόκτητο ή βαρύνεται με στεγαστικό δάνειο) (Ματσαγγάνης-Λεβέντη-Καναβιτσά 2012:7). Επελέγησαν νοικοκυριά από την Αθήνα, την Πάτρα και από ένα χωριό στην Αιτωλοακαρνανία, ως αντιπροσωπευτικό των πόλεων, των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών. Μελετήθηκαν πέντε διαφορετικοί τύποι νοικοκυριών: ένα άτομο που ζει μόνο, ένα μονογονεϊκό νοικοκυριό (μητέρα και οκτάχρονο κορίτσι), ένα ζευγάρι χωρίς παιδιά, ένα ζευγάρι με ένα ανήλικο παιδί (οκτάχρονο κορίτσι), και ένα ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά (οκτάχρονο κορίτσι και δεκατετράχρονο αγόρι). Υπολογίστηκαν διάφορα που εκλαμβάνονται ως δεδομένα, όπως δαπάνες κατοικίας, λογαριασμοί ρεύματος, τηλεφώνου, νερού, θέρμανσης, διατροφής, ένδυσης, υπόδησης, αναλωσίμων, διασκέδασης, μεταφορών, ενώ δεν συμπεριλάβανε έξοδα για διακοπές. Τέλος δεν υπολόγισαν έξοδα υγείας, εκπαίδευσης λόγω ότι εκτιμήθηκε πως αυτές οι υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν.

Το βασικότερο χαρακτηριστικό του ελληνικού προνοιακού συστήματος είναι η

⁷ Πρόκειται για ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται από την ακαδημαϊκή κοινότητα και ερευνητικά κέντρα της Ευρώπης, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην περίπτωση της Ελλάδας πρόκειται για την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών. Όταν πρόκειται να προσομοιωθούν τα μέτρα υπολογίζονται οι φόροι εισοδήματος και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, όπως επίσης και ορισμένα μη ανταποδοτικά κοινωνικά επιδόματα.

ανυπαρξία του δικτύου κοινωνικής ασφάλειας και αυτό συμβαίνει γιατί η πολιτική των επιδομάτων εκτείνεται σε «μια ασυντόνιστη ανάπτυξη προγραμμάτων για επιλεγμένες ομάδες-στόχους» που έχουν επιλεγεί προκειμένου να ικανοποιηθούν συγκεκριμένες πελατειακές σχέσεις και εξαρτήσεις (Σακελλαρόπουλος 2005:559). Υπάρχουν δηλαδή πολλά κενά που δεν έχουν καλυφθεί ποτέ όπως π.χ. για τους ανέργους, τους επισφαλώς απασχολούμενους, τους αυτοαπασχολούμενους και άλλες πολλές κατηγορίες που αποδεικνύει ότι η προστασία είναι ανεπαρκής και άδικη, αν όχι απύσπαστη τις περισσότερες φορές. Το περίεργο με την Ελλάδα είναι ότι υπάρχει πληθώρα επιδομάτων που όμως δεν έχουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα που χρειάζεται προκειμένου να καλύψουν τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε ανάγκη. Αυτό γίνεται επειδή τα επιδόματα είναι κατηγορικά στη συντριπτική τους πλειοψηφία και δεν αποδίδονται βάσει εισοδηματικών κριτηρίων με αποτέλεσμα κάποιοι να βρίσκονται εκτός του δικτύου προστασίας ενώ κάποιοι άλλοι να υπερπροστατεύονται. Σήμερα, η μείωση του επιπέδου της φτώχειας προσεγγίζεται χωρίς μεγάλη επιτυχία επειδή έτσι όπως είναι οργανωμένο το κοινωνικό κράτος δίνει ελάχιστη βαρύτητα σε κινδύνους που δεν είναι ασφαλίσιμοι, όπως αυτοί της φτώχειας, έχοντας ως προτεραιότητα τις συντάξεις. Μικρή προτεραιότητα δίδεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες, οικογένειες με παιδιά, σε ανέργους που έχουν εξαντλήσει τα δικαιώματά τους για λήψη παροχών μέσω ΟΑΕΔ και άλλες ομάδες που δεν έχουν πρόσβαση σε δημόσιο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας οπότε και απειλούνται από τη φτώχεια. Ειδικά η πρόνοια έχει εντελώς περιθωριοποιημένο ρόλο. Παρατηρείται έλλειψη συντονισμού των φορέων της κεντρικής διοίκησης που έχουν αναλάβει αρμοδιότητες στον τομέα ανακούφισης και προστασίας των ευπαθών ομάδων πληθυσμού. Έχει καθιερωθεί η επικέντρωση των παρεμβάσεων σε παραδοσιακές μορφές επιδοματικής ενίσχυσης (πάνω από 50 προνοιακά επιδόματα), ενώ παρατηρείται αναποτελεσματικότητα και άνιση κατανομή των πόρων σε αυτούς που έχουν ανάγκη λόγω περιορισμένης στόχευσης των δράσεων.

Οι επιδοματικές πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας σχεδιάζονται και προωθούνται από δημόσιους φορείς προκειμένου να καλύψουν ανάγκες του πληθυσμού που βάλλεται στο πλαίσιο της προστασίας που προβλέπεται από

το Σύνταγμα. Οι φορείς του δημοσίου οργανώνονται σε τρία επίπεδα: κεντρική διοίκηση, περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση. Τα προγράμματα σχεδιάζονται σε κεντρικό επίπεδο και υλοποιούνται στη συνέχεια μέσω των διευθύνσεων Κοινωνική Πολιτικής των ΟΤΑ, των τοπικών υπηρεσιών του ΟΑΕΔ ή άλλων ειδικών λογαριασμών. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες στόχου και χαρακτηρίζονται από τον κατηγορικό τους χαρακτήρα και ανήκουν στις πολιτικές που ταξινομούνται ως παροχές ανεργίας, οικογένειας, κατοικίας, γήρατος, αναπηρίας και έκτακτων αναγκών. Συγκεκριμένα:

1. Επίδομα ανεργίας δίνονται από τον ΟΑΕΔ, που συγκεντρώνει πόρους από τις κρατικές επιχορηγήσεις, τις εισφορές των ασφαλισμένων και εργοδοτών, σε όσους είναι ασφαλισμένοι και έχουν ήδη έναν συγκεκριμένο αριθμό ημερών ασφάλισης. Το επίδομα έχει υποστεί μειώσεις μέσα στα τελευταία χρόνια ενώ ακόμα διατηρείται το διάστημα του ενός έτους χορήγησής του. Δίδεται βάσει αυστηρών προϋποθέσεων με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός ανέργων να μην προστατεύεται. Για το 2013 το επίδομα ανεργίας έλαβαν 233.000 άνεργοι ενώ ο συνολικός αριθμός ανέργων ήταν 1.355.000 άτομα (Στουρνάρας 2014:24)
2. Συνταξιοδοτικά επίδομα δίδονται σε όσους έχουν επαρκές ιστορικό ασφάλισης ενώ υπάρχει και το επίδομα για τους χαμηλοσυνταξιούχους (ΕΚΑΣ) που όμως προβλέπεται πως σύντομα θα διακοπεί ή θα συμπεριληφθεί στην κύρια σύνταξη, την ίδια τύχη που όπως άλλωστε λέγεται πως θα έχουν και οι επικουρικές συντάξεις (Πρώτο Θέμα 21/10/2015). Παρέχεται η σύνταξη ανασφάλιστων υπερηλίκων σε άτομα άνω των 65. Καταβάλλονται και άλλα επίδομα συνταξιοδοτικής φύσης από διάφορα ταμεία που όμως βρίσκονται όλα υπό αναίρεση μετά την εφαρμογή των μνημονίων.
3. Επίδομα αναπηρίας δίνονται στους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες ωστόσο και εδώ λόγω καταχρήσεων που παρατηρήθηκαν στη χορήγησή τους, εξετάζονται εκ νέου όλες οι περιπτώσεις.
4. Επίδομα σε οικογένειες με παιδιά και συγκεκριμένα αυτό του τρίτου παιδιού, πολυτεχνικά επίδομα, επίδομα απροστάτευτων παιδιών, εφάπαξ επίδομα μητρότητας ανασφάλιστων

5. Επιδόματα στέγασης, σίτισης σε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών
6. Επιδόματα έκτακτης ανάγκης

Απο επιχειρησιακή άποψη τα προβλήματα που έχει το σύστημα είναι ότι όλα αυτά τα κατηγορικά προγράμματα εκτός του ότι διαιωνίζουν τις ανισότητες, θέτουν διαφορετικές προϋποθέσεις και κριτήρια κάθε φορά όταν πρόκειται να θεμελιωθεί δικαίωμα ή όταν πρόκειται να χορηγηθεί, ή να υπολογιστεί, ή να αναπροσαρμοστεί όσο αφορά το ύψος των παροχών (Αμίτσης 2012:134-135). Πρόσθετη δυσκολία προκύπτει όσο αφορά τους περιορισμένους πόρους και την ιεράρχηση που επιβάλλεται να γίνει στο επίπεδο των ευάλωτων ομάδων ώστε να προσεγγίσουμε αυτές που πραγματικά έχουν ανάγκη στήριξης, λόγω ότι τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται είναι σύνθετα και συχνά αλληλοαναιρούμενα. Για παράδειγμα το κριτήριο της κοινωνικής συνοχής συγκρούεται με αυτό της οικονομικής βιωσιμότητας, το κριτήριο της κοινωνικής δικαιοσύνης με αυτό της πολιτικής σκοπιμότητας, ενώ το αναπτυξιακό με αυτό της άμεσης ανακούφισης κλπ. Συνεπώς είναι επιτακτική ανάγκη να βρεθεί η ισορροπία και το ιδανικό μείγμα εκείνων των πολιτικών που θα εξασφαλίσουν την κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της ύφεσης (Αμίτσης 2012:141).

Η καταπολέμηση της φτώχειας αποτελεί το βασικό στόχο της κοινωνικής πολιτικής. Το κράτος πρόνοιας έχει πολλαπλό ρόλο ή τουλάχιστον καλείται να αντιμετωπίσει πολλά μέτωπα έτσι όπως εξελίσσονται τα πράγματα. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εποχής (που η πρόσφατη δημοσιονομική και χρηματοπιστωτική κρίση επέτεινε, επιτείνει και εντείνει συνεχώς), θα πρέπει να μπορεί να εγγυηθεί μισθούς, πλήρη απασχόληση και δημοσιονομική βιωσιμότητα. Αυτή η προστασία των πολιτών από τις δυνάμεις της αγοράς με τα γενναιόδωρα επιδόματα που μέχρι πρότινος κάλυπτε τα κενά, σταδιακά αντικαθίστανται από πολιτικές εισοδηματικής στήριξης που δίνονται πλέον κατόπιν αυστηρών προϋποθέσεων, ενώ έμφαση δίνεται στις ενεργές πολιτικές απασχόλησης/απασχολησιμότητας και ένταξης. Επιπλέον, η μείωση των κοινωνικών δαπανών, που έφερε η κρίση, όξυνε το φαινόμενο της φτώχειας και αυτό με τη σειρά του είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξουν μεγαλύτερες δυσχέρειες στην παροχή ιατρικών υπηρεσιών προς τους

φτωχούς, να μειωθούν οι παροχές κοινωνικής πρόνοιας και να υπάρξουν προβλήματα στην παρεχόμενη εκπαίδευση. Ως στόχος αναδεικνύεται η ισότητα των ευκαιριών, πράγμα που σημαίνει πως ανοίγεται ο δρόμος για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (Μαστοράκη 2012:9).

Ωστόσο, αξιολογούνται τα επιδόματα που δίνονται με το εάν έχουν αλλάξει τα ποσοστά μέτρησης της φτώχειας. Η αξιολόγηση αυτών των προγραμμάτων γίνεται για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος έχει σχέση με το δημοσιονομικό βάρος και την ανάγκη να μειωθούν οι δαπάνες, ειδικά τώρα με το δημοσιονομικό σύμφωνο σταθερότητας, που σε περιόδους οικονομικής κρίσης, είναι εντονότερο και χρειάζεται να μπορούμε να μετρήσουμε και να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα. Ο δεύτερος λόγος αφορά την αποτελεσματικότητα των επί μέρους προγραμμάτων καταπολέμησης της φτώχειας. Είναι φυσικό να αναζητείται ο καταλληλότερος συνδυασμός από αυτούς που ασκούν κοινωνική πολιτική. Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων εισοδηματικής ενίσχυσης η συζήτηση επικεντρώνεται στα εξής: α) η επιλογή μεταξύ ενός γενικευμένου προγράμματος εισοδηματικής ενίσχυσης ή υπέρ ενός κατηγορικού προγράμματος, β) η επιλογή μεταξύ της πολιτικής της καθολικότητας και της επιλεκτικότητας ενώ το γ) αφορά τη σύνδεση της επιλεξιμότητας του προγράμματος με το ύψος του εισοδήματος. Ο τρόπος που δομούνται και μορφοποιούνται τα προγράμματα περιέχουν πια ένα διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας. Ξεχωρίζουμε την νεοφιλελεύθερη άποψη που στοχεύει στη μείωση των δαπανών και στην επιλεκτικότητα ενώ στον αντίποδα είναι τα συστήματα σοσιαλδημοκρατικής έμπνευσης που δίνουν έμφαση στην καθολικότητα και στη μεγαλύτερη αναδιανομή του εισοδήματος (Χλέτσος 2013:48).

Εάν συσταθεί κάποια Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή που θα ευθύνεται για τη λήψη αποφάσεων, την εφαρμογή, υλοποίηση, τον έλεγχο, την εποπτεία και τον συντονισμό των φορέων που θα ασχολούνται, σίγουρα κάτι τέτοιο, εάν εφαρμοζόταν κανονικά στην Ελλάδα, θα μπορούσε να εξασφαλίσει διαφάνεια. Όμως λαμβάνοντας υπόψη τον συγκεντρωτικό χαρακτήρα που έχουν οι ανεξάρτητες αρχές, τίθεται θέμα αποδοτικότητας σε συνδυασμό με τη

διαφάνεια. Δημιουργώντας μια τέτοια Αρχή λογικό είναι ότι θα προκύψουν και επιπλέον διοικητικά κόστη που και αυτά θα πρέπει να υπολογιστούν στη συνολική δαπάνη. Όμως αποτελεί επιτακτική ανάγκη να οριοθετηθούν ζητήματα πολιτικών δικαιωμάτων και να ληφθούν όλα εκείνα τα μέτρα ή εκείνες οι ασφαλιστικές δικλείδες, από τις εθνικές νομοθετικές εξουσίες, έτσι ώστε να γίνονται όλοι οι σχετικοί έλεγχοι των στοιχείων και των σχετικών προϋποθέσεων αυτών που θεωρούνται δικαιούχοι.

Σε όλα τα παραπάνω προστίθεται και κάτι άλλο που δεν θα πρέπει να μείνει ασχολίαστο. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος του κοινωνικού κράτους προϋποθέτει την πραγματοποίηση διαρθρωτικών αλλαγών μέσα από τη γενικότερη αλλαγή της κουλτούρας και της νοοτροπίας που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία. Εάν αυτό δεν μπορεί να αλλάξει θα είναι δύσκολη η επίτευξη του στόχου.

Στην Ελλάδα της κρίσης και των μνημονίων οι δημόσιες πολιτικές κοινωνικής προστασίας θα πρέπει να αποδεσμεύονται από ευκαιριακές και μη συστημικές παρεμβάσεις και να αποκτούν χαρακτήρα εθνικής διαρθρωτικής πολιτικής ώστε να υπόσχονται μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και αναγκαία αποτελεσματικότητα. Στο πλαίσιο της διαρθρωτικής πολιτικής εντάσσεται η νόρμα που θέτει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στις χώρες με προβλήματα υπερχρέωσης όσον αφορά τις στρατηγικές για την καταπολέμηση της φτώχειας. Οι πέντε βασικές αρχές είναι: α) να σχεδιάζονται με πρωτοβουλία του κράτους ανεξάρτητα από εξωτερικούς παράγοντες ή συνθήκες (*country-driven strategies*), β) να επιδιώκουν συγκεκριμένο αποτέλεσμα για τους ωφελούμενους (*result-oriented strategies*), γ) να καλύπτουν ολοκληρωμένα όλες τις διαστάσεις της φτώχειας (*comprehensive strategies*), δ) να αξιοποιούν τη συντονισμένη κινητοποίηση όλων των αναπτυξιακών παραγόντων της χώρας (*partnership-oriented strategies*), ε) να επιδιώκουν μακροπρόθεσμο αντίκτυπο στην καταπολέμηση της φτώχειας (*long term perspective strategies*). International Monetary Fund (Αμίσης 2012:141). Γίνεται όμως κάτι τέτοιο; Έχει η χώρα, στην κατάσταση που βρίσκεται, τη δυνατότητα να ορίζει μόνη της και ανεξάρτητα από εξωτερικούς παράγοντες, την τύχη της; Πηγαίνοντας πίσω στον χρόνο μπορούμε να δούμε τα λάθη μας

και να αλλάξουμε πολιτικές και πρακτικές προς το καλύτερο; Τι χρειάζεται να κάνουμε ώστε να δομηθεί σωστότερα το σύστημα;

Τα προνοιακά προγράμματα που στοχεύουν σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες δεν ανταποκρίνονται στο “μοντέλο στοχευμένης επιλεκτικής κάλυψης”, λόγω ότι δεν υιοθετούν ενιαία τις αρχές της επικουρικότητας και εξατομίκευσης και δεν μπορούν να επικεντρωθούν στα άτομα που πραγματικά έχουν ανάγκη ενώ αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις, επεκτείνονται και σε άτομα που δεν έχουν ανάγκη. Τα φτωχά άτομα, που είναι ικανά και διαθέσιμα να εργαστούν αλλά δεν έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν στο δημόσιο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, είτε επειδή δεν κατάφεραν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, είτε επειδή έχουν εξαντλήσει το δικαίωμα στη λήψη εκτάκτων παροχών από τον ΟΑΕΔ επειδή είναι μακροχρόνια άνεργοι, είναι αυτά που δεν δύναται να καλυφθούν θεσμικά και που πραγματικά έχουν πρόβλημα. Τα άτομα αυτά καλύπτονται μόνο όσον αφορά την νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, χωρίς να έχουν πρόσβαση σε άλλες υπηρεσίες που θα τους εξασφαλίσουν τα στοιχειώδη για αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Συνεπώς υπό αυτές τις συνθήκες, όπως αναφέραμε και πρωτύτερα, το υφιστάμενο μοντέλο δεν δύναται να ανταποκριθεί λόγω ότι στερείται καθολικότητας (δεν μπορεί να καλύψει όλες τις κατηγορίες αλλά μόνο επιλεκτικά), δεν έχει επικουρική λειτουργία, δεν είναι σε θέση να προσφέρει νομική κατοχύρωση στους ενδιαφερόμενους, δεν εξασφαλίζει αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, δεν εξασφαλίζει πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικού χαρακτήρα χωρίς να τους υποχρεώνει να συμμετέχουν στις δαπάνες και τέλος δεν ενισχύει τις δυνατότητες ένταξης τους στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό μέσω των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (Αμίσης 2012:134-135).

Στις ευρωπαϊκές χώρες η απάντηση στις κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης, που δοκιμάζει τα τελευταία χρόνια πολλές χώρες όπως και τη χώρα μας, είναι το κράτος πρόνοιας. Μηχανισμοί δηλαδή, με ορθολογική δομή που αναδιανέμουν εισοδήματα από τα υψηλότερα στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Εδώ όμως συμβαίνει το αντίθετο. Συνέχεια όσων λέει ο

Ματσαγγάνης «ο ιδιοφυής μηχανισμός των κοινωνικών πόρων αφαιρεί εισόδημα από τους χαμηλόμισθους και το μεταβιβάζει στους υψηλοσυνταξιούχους του ΤΣΜΕΔΕ και άλλων ταμείων. Το επίδομα τυφλών είναι €362 το μήνα εάν ο δικαιούχος είναι εργαζόμενος ή σπουδαστής, αλλά €697 το μήνα εάν είναι δικηγόρος, ενώ το οικογενειακό επίδομα είναι €24,65 το μήνα αν πρόκειται για οικογένεια μισθωτών με δυο παιδιά και χαμηλό εισόδημα, «εκτός εάν οι γονείς εργάζονται στο Δημόσιο, σε ΔΕΚΟ ή σε Τράπεζα (οπότε το οικογενειακό επίδομα γίνεται €236 το μήνα)».

Άλλο ένα όμως μεγάλο πρόβλημα της χώρας είναι το πληθυσμιακό όταν μικρές ομάδες ασφαλισμένων καλούνται να στηρίξουν και να συντηρήσουν μεγάλες ομάδες συνταξιούχων και ηλικιωμένων. Ήδη από έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ σχετικά με το δημογραφικό φαίνεται ξεκάθαρα το μέγεθος της υπογεννητικότητας που θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε άμεσα με σωστές πολιτικές όπως π.χ. στην πρόταση της ΟΚΕ (2014:20-21) περιλαμβάνεται η ανάγκη να ενσωματωθεί ξανά το αφορολόγητο όριο που ίσχυε για κάθε παιδί, λόγω ότι το μέτρο αυτό θεωρητικά ευθύνεται για τη διάλυση του διχτυού κοινωνικής προστασίας προς τις οικογένειες με παιδιά, επιβαρύνοντας αυτές που έχουν περισσότερα παιδιά. Για κανένα λόγο και ποτέ δεν θα πρέπει να συνδέεται η κοινωνική και δημογραφική πολιτική με τη φορολογική.

Επιπλέον πρόβλημα αποτελεί η διαφθορά, η αδιαφάνεια στις προμήθειες, το γνωστό φακελάκι, οι πανάκριβες εξετάσεις και γενικότερα η παθογένεια του συστήματος που οδηγεί σε τεράστιες δαπάνες και δεν βοηθάει να αξιολογηθούν σωστά οι ανάγκες που έχει η κοινωνία. Πέρα όμως από τα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα όπως πολυνομία, διαφθορά, αδιαφάνεια, γραφειοκρατία, έλλειψη τεχνογνωσίας και κατάρτισης υπάρχει σύμφωνα με τον Ματσαγγάνη (2011) και το θέμα της εθνοτικής ετερογένειας που καθιστά πιο δύσκολο το θέμα της αποδοχής της μεταρρύθμισης. Σήμερα με δεδομένη την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί λόγω της οικονομικής κρίσης θα περίμενε κανείς το ΕΕΕ να είναι στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης αλλά μέχρι πρότινος δεν ήταν στις ατζέντες παρά μονάχα ελάχιστων πολιτικών κομμάτων.

Λόγω ότι το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα, ιστορικά, έχει παροπλισμένη την κοινωνική πρόνοια τελικά αυτόν τον ρόλο τον αναλαμβάνει τις περισσότερες φορές ο θεσμός της διευρυμένης οικογένειας. Πληροφορίες για την ελληνική οικογένεια συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ και αντίστοιχες δημοσκοπήσεις, δείχνουν ότι η Ελλάδα ανήκει στις χώρες εκείνες με τις μικρότερες αλλαγές στην οικογένεια. Παρά τις ραγδαίες εξελίξεις που διατελούνται κοινωνικά, δημογραφικά, πολιτισμικά τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι οι συγγενικοί δεσμοί και τα οικογενειακά δίκτυα δεν έχουν αποδυναμωθεί απλά έχουν προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα (Ματσαγγάνης 2004:40). Και αυτό φαίνεται να ισχύει με βάση και άλλα συγκριτικά στοιχεία που υπάρχουν και για άλλες χώρες όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία. Παρά την εξέλιξη παρατηρείται διατήρηση των στενών σχέσεων ανάμεσα στους οικείους αλλά και τους συγγενείς. Παρατηρείται μια συναισθηματική εγγύτητα που αναφέρεται στο πόσο κοντά αισθάνονται τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας. Κατοικούν κοντά και αλληλοεπιδρούν, στηρίζουν και προσφέρουν βοήθεια οι παππούδες και οι γονείς προς τα παιδιά τους και αντίστροφα. Επιπλέον παρά την αύξηση των μονογονεϊκών, ανύπανδρων, διαζευγμένων οικογενειών, μικτών γάμων κλπ παρατηρείται ότι από τη στιγμή που περιβάλλει την οικογένεια ένας σθεναρός ακόμη συγγενικός κύκλος, υπάρχει αντίστοιχα και η δυνατότητα στήριξης, οικονομικής ενίσχυσης και συναισθηματικής αναπλήρωσης. Είναι σαφές όμως ότι με τη δυναμική των διεθνών πολιτικών, οικονομικών και άλλων εξελίξεων η λειτουργία της ελληνικής οικογένειας του μέλλοντος θα μεταβάλλεται σταδιακά και οι κοινωνικοί θεσμοί αναγκαστικά και αυτοί θα υπόκεινται σε αλλαγές (Γεώργας 2007). Μέχρι τώρα η εμπειρία με την ελληνική οικογένεια έχει δείξει ότι αποτελεί τον κορμό για την κοινωνική ενσωμάτωση αλλά και τη μετάδοση της γνώσης. Η ανάγκη για υγιείς οικογένειες που θα αναθρέψουν υγιή παιδιά, φαίνεται πως τα τελευταία χρόνια είναι μεγάλη. Ως κοινωνία οφείλουμε να επενδύσουμε στα παιδιά που απειλούνται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και να ακολουθήσουμε εκείνες τις πολιτικές ώστε μακροπρόθεσμα να στοχεύσουμε να μην αναπαράγεται η φτώχεια. Εισάγοντας λύσεις όπως είναι το ΕΕΕ βοηθάμε να ξεπερνιούνται τα

προβλήματα στις ευάλωτες οικογένειες με άνεργα μέλη ή κακοπληρωμένη απασχόληση, μείγμα που παράγει φτώχεια (Γεώργας 2009).

Εκτός από τα παιδιά άλλη μια ευάλωτη ομάδα πληθυσμού είναι οι ηλικιωμένοι και ειδικά όσοι από τους ηλικιωμένους δοκιμάζονται από φτώχεια. Και αυτό συμβαίνει γιατί όλες οι μέθοδοι, όπως η εκπαίδευση και η απασχόληση, που σε άλλες ομάδες πληθυσμού δύνανται να αποφέρουν καλύτερες συνθήκες επιβίωσης για τους ηλικιωμένους αυτό δεν είναι δυνατόν. Πιο συγκεκριμένα για τους ηλικιωμένους το δίκτυ ασφαλείας δεν είναι ενιαίο. Όσοι διαθέτουν επαρκές ιστορικό ασφάλισης δικαιούνται σύνταξης, ενώ στους υπόλοιπους, χαμηλοσυνταξιούχους δίδεται ΕΚΑΣ⁸ ενώ στους ανασφάλιστους καταβάλλονται μη ανταποδοτικές χαμηλές συντάξεις. Ελάχιστες εγγυημένες, γενικής εμβέλειας, συντάξεις, δεν υφίστανται. Ναι μεν ως χώρα έχουμε υψηλότερη συνταξιοδοτική δαπάνη (13% του ΑΕΠ) αλλά συγχρόνως έχουμε και πολύ εκτεταμένη φτώχεια σε ηλικιωμένους. Μια εθνική σύνταξη που θα καθοριστεί για όλους πάνω από τα 67, σε συνδυασμό με άλλες υπηρεσίες είναι μια από τις λύσεις που προτείνονται ώστε να διασφαλιστεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Στις κατηγορίες του πληθυσμού που δοκιμάζονται θα προσθέσουμε τα ΑΜΕΑ που με επιδόματα που ποικίλουν από λίγα € (165) έως λίγο περισσότερα (600) χωρίς όμως να είναι πάντοτε σαφή τα κριτήρια πως γίνονται αυτοί οι διαχωρισμοί, η ένταξη σε ένα πρόγραμμα ΕΕΕ θα διαμόρφωνε τις συνθήκες για αυτούς τους ανθρώπους προς το καλύτερο. Τέλος, ανάγκη έχουν όλοι όσοι δοκιμάζονται από την ανεργία ή είναι εργαζόμενοι φτωχοί που παρά το γεγονός ότι η κοινωνία έχει αναπτύξει πολιτικές προκειμένου να τους βοηθήσει όπως είναι οι δράσεις για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, η αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της ενίσχυσης της οικονομικής πολιτικής, κλπ, χρειάζεται να εντάσσονται σε προγράμματα όπως είναι το ΕΕΕ ώστε να καταπολεμηθεί και σε αυτή την κατηγορία η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

⁸ Για το ΕΚΑΣ οι πληροφορίες είναι ότι θα καταργηθεί σταδιακά

Σύμφωνα με τον Αμίση (2012) προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα ολοκληρωμένο προνοιακό σύστημα εθνικής εμβέλειας θα πρέπει να επικεντρωθούμε στα εξής:

1. *Καθολικότητα εφαρμογής*, που σημαίνει ότι το σύστημα οφείλει να καλύπτει κάθε άτομο σε κατάσταση ανάγκης και όχι σύμφωνα με επιλεκτικά κριτήρια
2. *Επικουρική λειτουργία* όταν η χορήγηση παροχών δεν δύναται να δοθεί απο το σύστημα ή απο τους πόρους του ενδιαφερομένου
3. *Νομική κατοχύρωση* στους δικαιούχους ώστε να μην εξαρτιώνται απο τη διακριτική ευχέρεια των οργάνων της διοίκησης
4. *Εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης* των δικαιούχων και όχι απλά φυσική τους συντήρηση
5. *Εξασφάλιση των δικαιούχων σε υπηρεσίες υγειονομικής φροντίδας και νοσηλευτικής περίθαλψης*
6. *Ενίσχυση των δικαιούχων σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης κι απασχόλησης*

Σύμφωνα με την ΟΚΕ παρατηρείται αναποτελεσματικότητα στην μεταβιβατικότητα των πληρωμών επειδή δεν καλύπτουν επαρκώς το φτωχότερο κομμάτι του πληθυσμού. Σε στοιχεία του 2012 η μείωση του ποσοστού του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω απο το όριο της φτώχειας μετά τις μεταβιβαστικές πληρωμές, ήταν μόλις 3,7% έναντι 9% στην ΕΕ-27. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν καλύπτεται η αρχή της επικουρικότητας και της εξατομίκευσης και δεν επιτυγχάνεται το μοντέλο στοχευμένης επιλεκτικής κάλυψης. Επιπλέον παρατηρείται διαιώνιση των ανισοτήτων μεταξύ των ομάδων στόχου.

3.3. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΟΥΝ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Για την Ελλάδα, ο εθνικός στόχος τα επόμενα χρόνια και μέχρι το 2020, πάντα σύμφωνα με την στρατηγική “Ευρώπη 2020”, είναι να αυξήσει το ποσοστό της απασχόλησης, για τις εργάσιμες ηλικίες, στο 70%. Όμως κάτι τέτοιο για να συμβεί χρειάζεται να επανακινηθεί η οικονομία στο πλαίσιο της στρατηγικής ανασυγκρότησης. Τον Δεκέμβριο του 2014 εκπονήθηκε ένα πρόγραμμα στο

πλαίσιο για την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών πρόληψης και καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το σχέδιο αυτό έγινε αποδεκτό από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή από όπου προβλέπονται οι δράσεις να χρηματοδοτηθούν.

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης των κοινωνικών επιπτώσεων της κρίσης έγιναν τα εξής:

1. Ψηφίστηκε νόμος για την ανθρωπιστική κρίση (Ν.4320/ΦΕΚ 29^ο/19.034.2015) που αφορά σε μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης ώστε να ανακουφιστούν άμεσα όσοι αντιμετωπίζουν φαινόμενα ακραίας φτώχειας καλύπτοντας πρώτες ανάγκες της καθημερινότητας όπως είναι η στέγη, η διατροφή και η ενέργεια.
2. Πιλοτικό πρόγραμμα για το Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα που υλοποιείται σε 13 δήμους και απευθύνεται σε άτομα και οικογένειες που βιώνουν συνθήκες ακραίας φτώχειας. Παρέχεται ως ενίσχυση του εισοδήματος, συνδυασμένο με δράσεις κοινωνικής επανένταξης, εξασφάλισης πρόσβασης σε υπηρεσίες, ένταξης ή επανένταξης στην αγορά εργασίας για όσους δύνανται να εργαστούν. Με κοινή υπουργική απόφαση 39892/ΓΔΙ.2/07-11-2015 προσδιορίζεται η έννοια, καθορίζονται οι δικαιούχοι, τα κριτήρια ένταξης (εισόδημα, περιουσία, διαμονή), το ύψος της ενίσχυσης και οι αρμόδιες υπηρεσίες που καλούνται να το υλοποιήσουν. Στόχοι του πιλοτικού προγράμματος είναι να καταγραφούν οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του θεσμού, η επιχειρησιακή δυνατότητα και ετοιμότητα των φορέων και γενικά η λειτουργική εφαρμογή του προγράμματος.
3. Με βάση το Ν.4254/14 τίθεται ως τον Σεπτέμβριο του 2016 στόχος υλοποίησης προγράμματος στέγασης και επανένταξης ανέργων.
4. Ο κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 223/2014 για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους καθιερώνει ένα νέο συμπληρωματικό μέσο βοήθειας προς αυτούς που βιώνουν τις χειρότερες μορφές φτώχειας, στέρησης τροφής και έλλειψη στέγης. Το πρόγραμμα υλοποιείται μέσω Κοινωνικών Συμπράξεων που συγκροτήθηκαν με αυτό τον σκοπό.

5. Άλλο ένα σχέδιο αφορούσε στην επαναφορά της 13^{ης} σύνταξης για τους χαμηλοσυνταξιούχους έως τον Δεκέμβριο του 2015 (ec.europa.eu 2015:66-69), πράγμα που τελικά όμως δεν πραγματοποιήθηκε.

Συνεχίζοντας με την ανάλυση των στοιχείων που βρίσκονται στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για το 2015 σχετικά με τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης θα παρατηρήσουμε ότι η μισθωτή εργασία απασχολεί το 64% της συνολικής απασχόλησης ποσοστό αρκετά χαμηλότερο του ΜΟ της ΕΕ. Αναφορικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες απασχολουμένων, το ποσοστό της μερικής απασχόλησης αυξήθηκε σε 9,5%, το 2014, από 5,7%, το 2008, με το 65% αυτών να επιλέγει τη λύση αυτή, επειδή δεν μπόρεσε να βρει πλήρη απασχόληση. Επιπλέον το ποσοστό της προσωρινής εργασίας επίσης σημείωσε άνοδο από πληροφορίες που αντλούνται μετά την υιοθέτηση συστήματος “ΕΡΓΑΝΗ” που δημιουργήθηκε προκειμένου να καταγράφει ψηφιακά τις ροές μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, αποτυπώνοντας, σε πραγματικό χρόνο και σε κάθε περιοχή της χώρας, κρίσιμα στοιχεία της αγοράς εργασίας. Αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο συλλογής στατιστικών δεδομένων και, παράλληλα, έναν μηχανισμό για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας καθώς και για τον έλεγχο της αδήλωτης εργασίας. Με αποφάσεις που έχει κοινοποιήσει το Υπουργείο Εργασίας σχετικά με το παραπάνω θέμα, για κάθε εργοδότη που απασχολεί εργαζόμενο με σχέση εξαρτημένης εργασίας ιδιωτικού δικαίου, είναι υποχρεωτική πλέον η ηλεκτρονική υποβολή αναγγελίας πρόσληψης, πίνακας προσωπικού, αναγγελίας οικειοθελούς αποχώρησης μισθωτού, καταγγελίας σύμβασης αορίστου χρόνου, βεβαίωσης - δήλωσης για συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή έργου, σύμβασης Μερικής Απασχόλησης και Εκ Περιτροπής Εργασίας και Επιχειρησιακής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, ενώ η ηλεκτρονική υποβολή του εντύπου Ε8 (Γνωστοποίηση πραγματοποιηθείσας υπερωριακής απασχόλησης) καθίσταται υποχρεωτική από 1/8/2013. (e-forologia.gr).

Γίνονται σοβαρές προσπάθειες καταπολέμησης της παραβατικότητας στην αγορά εργασίας και ιδίως της αδήλωτης και της ανασφάλιστης εργασίας. Για την πάταξη του φαινομένου, προωθούνται διάφορα μέτρα όπως είναι

διαπραγμάτευση με τις αρμόδιες συνδικαλιστικές και εργοδοτικές οργανώσεις και τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, αναβάθμιση και στελέχωση των υπεύθυνων ελεγκτικών μηχανισμών καθώς και αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των τελευταίων ελέγχων σε ό,τι αφορά το έτος 2014, στα πλαίσια του επιχειρησιακού σχεδίου «ΑΡΤΕΜΙΣ» ελέγχθηκαν 27.635 επιχειρήσεις από τις οποίες βρέθηκαν να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους οι 3.827 (ποσοστό 13,85%) (ec.europa.eu 2015:38).

Όσο αφορά την εξέλιξη της απασχόλησης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας παρατηρείται μια αύξηση 14,6% (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ) στις δραστηριότητες παροχής καταλύματος και εστίασης, εξέλιξη που σχετίζεται με την ευνοϊκή εικόνα του ελληνικού τουρισμού ενώ θετική εικόνα παρουσιάζει ο τομέας της εκπαίδευσης, διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων αλλά και της ψυχαγωγίας. Αντίθετα, μείωση παρουσιάζουν τομείς όπως είναι, της μεταποίησης, της γεωργίας, οι κλάδοι των κατασκευών και του λιανικού/χονδρικού εμπορίου, δηλαδή όλοι όσοι θα μπορούσαν να έχουν βαρύνοντα ρόλο στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας (ec.europa.eu 2015:41).

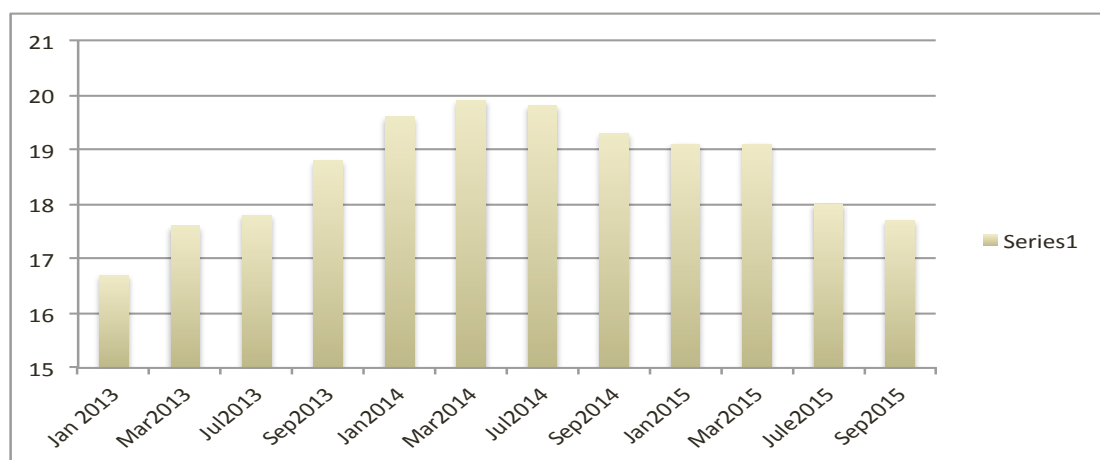
Με την ανεργία να καταγράφει υψηλά νούμερα έχοντας 73% αυτών να βρίσκονται στους μακροχρόνια άνεργους, η Ελλάδα αξιοποιεί πλήρως τους πόρους των διαρθρωτικών ταμείων μέσω του ΕΣΠΑ, οι οποίοι ωστόσο δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση των πραγματικών αναγκών. Επιπλέον οι πόροι που διατίθενται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2020 αλλά και οι πόροι που απομένουν μέχρι το τέλος της προγραμματικής περιόδου πάλι δεν επαρκούν επειδή για τα επόμενα έτη μειώνονται κατά 80% κατά έτος σε σύγκριση με τους πόρους του 2015. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν περιοχές οι οποίες πλήττονται από ποσοστά ανεργίας που ξεπερνούν κατά πολύ τον εθνικό μέσο όρο. Για να αντιμετωπίσουμε τη φτώχεια πρέπει να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά την ανεργία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας 2013-2015

Greece Long Term Unemployment Rate											
Jan 2013	Mar2013	Jul2013	Sep2013	Jan2014	Mar2014	Jul2014	Sep2014	Jan2015	Mar2015	Jul2015	Sep2015
16,7	17,6	17,8	18,8	19,6	19,9	19,8	19,3	19,1	19,1	18	17,7

Πηγή: Tradingeconomics/Eurostat

ΓΡΑΦΗΜΑ 13. Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας 2013-2015

Στον Πίνακα 12. και αντίστοιχα στο Γράφημα 13. καταγράφονται οι μακροχρόνια άνεργοι στην Ελλάδα τα τελευταία δύο χρόνια (2013-2015) με τις ενδιάμεσες διακυμάνσεις ανά τρίμηνο. Οι τιμές ανεβάζουν τον πήχη στο ψηλότερο όλων των εποχών με 19.9%, το πρώτο τρίμηνο του 2014.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος θα πρέπει αντίστοιχα τα προγράμματα απασχόλησης να προσαρμοστούν στις ανάγκες που αναδεικνύει ο σχεδιασμός της παραγωγικής ανασυγκρότησης έχοντας όμως υπόψη και τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε ότι αφορά τις εργασιακές σχέσεις. Υπάρχουν δύο προκλήσεις τις οποίες καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε. Η πρώτη αφορά στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων απασχόλησης και κατάρτισης, που πρέπει να είναι ευθυγραμμισμένα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η δεύτερη πρόκληση συνδέεται με την ενίσχυση της ζήτησης της εργασίας. Γνωρίζοντας την υφεσιακή κατάσταση της οικονομίας και επειδή είναι δύσκολο για τον ιδιωτικό

τομέα να δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τον τεράστιο αριθμό ανέργων θα πρέπει με άλλο τρόπο να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Τα προγράμματα που υλοποιούνται ήδη, σκοπό έχουν τη διατήρηση θέσεων εργασίας, την ένταξη και επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας, την προώθηση της επιχειρηματικότητας καθώς και την προώθηση στην απασχόληση και την επιχειρηματικότητα, ατόμων, ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Ιδιαίτερη προσπάθεια γίνεται όσον αφορά την πρόκληση, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, για την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων και των γυναικών που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία. Είναι σημαντικό να υπάρχει δυνατότητα ευελιξίας στην εξειδίκευση της κατανομής των πόρων όσον αφορά την κατάρτιση, την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, τη συμβουλευτική, την παροχή εγγυημένης απασχόλησης, ώστε οι πόροι να είναι πιο αποδοτικοί και οι παρεμβάσεις να είναι πιο εμφανείς σε κοινωνικό επίπεδο.

Ειδικά για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας υλοποιούνται δύο προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (για 12.000 νέους από 18-24 ετών καθώς και για 30.000 νέους από 25-29 ετών) στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020» επιταγής εισόδου (voucher) για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, μέσω θεωρητικής κατάρτισης και πρακτικής άσκησης σε πραγματικές συνθήκες εργασιακού περιβάλλοντος, η οποία δυνητικά καταλήγει στην τοποθέτησή τους σε θέσεις απασχόλησης σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα όλων των κλάδων της οικονομίας. Μέχρι τα τέλη του 2014 είχαν ξεκινήσει τη θεωρητική κατάρτιση 6.711 άτομα και 18.943 άτομα αντίστοιχα. Αναμένεται, επίσης, η υλοποίηση επιταγής εισόδου για 8.000 άτομα ηλικίας 18-29 ετών για τον κλάδο του τουρισμού.

Επίσης μέσω ΟΑΕΔ υλοποιείται η δράση «Επιταγή Διασύνδεσης με την αγορά εργασίας ανέργων αποφοίτων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ» στο πλαίσιο του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013», με αντικείμενο την παροχή σε 13.000 άνεργους, αποφοίτους Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., ηλικίας έως 29 ετών, υπηρεσιών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με έμφαση σε θέματα της αγοράς εργασίας που θα περιλαμβάνει θεωρητική

κατάρτιση και πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Αντίστοιχα υλοποιούνται προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων δημιουργίας θέσεων εξαρτημένης εργασίας πλήρους απασχόλησης μέσω παροχής κινήτρων στους εργοδότες και της επιχορήγησης ιδιωτικών επιχειρήσεων καλύπτοντας μέρος του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζει και συμπληρώνει τις πολιτικές των κρατών μελών για κοινωνική ένταξη και προστασία, ώστε αυτές να εκσυγχρονίσουν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και τη διαβίου επένδυση στην κοινωνία. Έχει θέσει στόχους, ειδικά με το πλάνο της Στρατηγικής “Ευρώπη 2020” ώστε να βγουν από την κατάσταση φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό 20 εκατομμύρια άνθρωποι και να αυξηθεί η απασχόληση στο 75% για τις ηλικίες 20 μέχρι 64 ετών, παίρνοντας πρωτοβουλίες, κάνοντας συστάσεις και δίνοντας οδηγίες στα κράτη μέλη. Τα μέτρα αυτά συμπληρώνουν τη Δέσμη Απασχόλησης, που δημιουργεί θέσεις εργασίας, τη Λευκή Βίβλο που αφορά σε οδηγίες για τις Συντάξεις και τη Δέσμη Μέτρων για την Απασχόληση των Νέων. Στο πλαίσιο της πολιτικής και προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνεργάζεται με τα κράτη μέλη αξιοποιώντας την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού, μια εθελοντική διαδικασία πολιτικής συνεργασίας, που βασίζεται σε συμφωνημένους κοινούς στόχους και μέτρησης προόδου με κοινά αποδεκτούς δείκτες σε τομείς όπως είναι η κοινωνική ένταξη, η υγειονομική περίθαλψη, η μακροχρόνια φροντίδα και οι συνταξεις. Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν τη στενή συνεργασία όλων των ενδιαφερομένων, όπως είναι οι κοινωνικοί εταίροι και η κοινωνία των πολιτών.

Με την εμφάνιση της κρίσης οι διάφορες πολιτικές ηγεσίες έκαναν κάποιες μεταρρυθμίσεις προσπαθώντας να περιορίσουν τις αλόγιστες δαπάνες. Ο νόμος 3655/2008 μείωσε τα ασφαλιστικά ταμεία σε 13 και αύξησε τα όρια συνταξιοδότησης προκειμένου να ενισχύσει την προσπάθεια εγκαθίδρυσης ενός ανταποδοτικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Μέτρα όπως η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, η χρήση γενόσημων φαρμάκων, η αλλαγή του νόμου για τις προμήθειες στα νοσοκομεία, η δημιουργία του ΕΟΠΠΥ, η

απογραφή των συνταξιούχων είναι μερικά από αυτά τα μέτρα (Μπούτσιου-Σαράφης 2013).

3.4. ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με τον Ν.4093/2012 (σχετικό παράρτημα), το 2014 επρόκειτο να εφαρμοστεί στην Ελλάδα ένα πιλοτικό πρόγραμμα ΕΕΕ σε δύο περιοχές της χώρας στην περιφέρεια ενώ στη πορεία ήταν προγραμματισμένο το μέτρο να εφαρμοστεί σε όλη τη χώρα. Έγιναν πολλές αλλαγές και σύμφωνα με τα διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, επελέγησαν 13 Δήμοι, που φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. Οι 13 Δήμοι της πιλοτικής εφαρμογής του ΕΕΕ

Περιφέρεια Αττικής	Καλλιθέα
Περιφέρεια Πελοποννήσου	Τρίπολη
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	Χαλκίδα
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	Γρεβενά
Περιφέρεια Ηπείρου	Ιωάννινα
Περιφέρεια Θεσσαλίας	Καρδίτσα
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	Λευκάδα
Περιφέρεια Κρήτης	Μαλεβιζίου
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	Συρος
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	Σάμος
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	Έδεσσας
Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας - Θράκης	Δράμας

Πηγή: Εφημερίδα Έθνος της Κυριακής

Σε αυτούς τους Δήμους θα ξεκινούσε πιλοτικά το πρόγραμμα του ΕΕΕ με στόχο την εξάπλωσή του και σε άλλες περιοχές της χώρας. Η επιλογή των Δήμων έγινε με τα εξής κριτήρια:

- Την περιφερειακή διασπορά (ένας Δήμος ανά περιφέρεια, δηλαδή 13 στο σύνολο)
- Την κάλυψη των αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών
- Την κάλυψη διαφορετικών κοινωνικο-οικονομικών και πληθυσμιακών χαρακτηριστικών

- Και τέλος την ικανότητα του Δήμου να ανταποκριθεί και να διαχειριστεί άμεσα την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος

Θεωρούμε πως η επιλογή των Δήμων έγινε με πρωταρχικό κριτήριο τη φτώχεια αν και στα παραπάνω δεν αναφέρεται ή/και αναγράφεται καθόλου. Μπορεί να αποτελεί πιλοτικό πρόγραμμα με στόχο να εξαπλωθεί σε ολόκληρη τη χώρα αλλά σε αυτή την πρώτη επιλογή δεν είναι ξεκάθαρο ή δεν είμαστε σίγουροι ότι προκύπτει το κριτήριο φτώχεια στην επιλογή των 13 Δήμων που επελέγησαν.

Σύμφωνα με την ΟΚΕ (ΟΚΕ 2014:32-34), αφορά πολίτες που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και για αυτό το λόγο προβλέπεται ένα ποσό στήριξης για τους ίδιους και τα μέλη της οικογένειάς τους, σε μηνιαία βάση. Δικαιούχοι κρίνονται όλοι οι Έλληνες πολίτες, πολίτες της ΕΕ και τρίτων χωρών που καλύπτονται από διμερείς συμβάσεις (με βάση το καθεστώς αμοιβαιότητας), οι πολυμερείς συμβάσεις που έχουν επικυρωθεί από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, υπήκοοι τρίτων χωρών που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/109/ΕΚ, δηλαδή επί μακρόν διαμένοντες στην Ελλάδα, καθώς και αναγνωρισμένοι πρόσφυγες που κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στην Ελλάδα εφόσον πληρούν τα εξής κριτήρια:

- Ο ενδιαφερόμενος να είναι 18⁹ μέχρι 65¹⁰ ετών
- Να έχει ετήσιο εισόδημα κάτω του ελάχιστου ορίου συντήρησης
- Δεν απασχολείται με καθεστώς υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης
- Δεν λαμβάνει επίδομα ανεργίας
- Δεν λαμβάνει κύρια σύνταξη
- Συμμετέχει ενεργητικά σε προγράμματα επαγγελματικής αποκατάστασης και κατάρτισης αποδεχόμενος τη θέση που θα του προτείνει ο ΟΑΕΔ (εξαιρούνται όσοι δεν δύναται αντικειμενικά να εργαστούν) και αναστέλλεται η χορήγηση της παροχής εάν αδικαιολόγητα ο δικαιούχος δεν συμμετέχει στις ενέργειες που στοχεύουν στη βελτίωσή και στην κοινωνική του επανένταξη

⁹ Για άτομα κάτω των 18 ετών χωρίς οικογένεια θα παραπέμπονται σε ειδικό πρόγραμμα στήριξης

¹⁰ για άτομα άνω των 65 ετών θα παραπέμπονται σε ειδικό πρόγραμμα στήριξης με βάση ότι ισχύει για τους Ανασφάλιστους υπερήλικες και το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα είτε του ΟΓΑ είτε του Συστήματος Βασικής Σύνταξης ανασφαλιστων

- Έχει προηγουμένως εξαντλήσει όλες τις δυνατότητες χορήγησης άλλου ισοδύναμου επιδόματος
- Τέλος, παρέχει όλα τα δικαιολογητικά και τα αποδεικτικά που κρίνονται απαραίτητα προκειμένου να εκτιμηθεί σωστά η οικονομική του κατάσταση και της οικογενείας του ενώ υποχρεώνεται να ενημερώνει για τυχόν αλλαγές του εισοδήματός του.

Το ΕΕΕ, τέθηκε σε εφαρμογή πιλοτικά τον Νοέμβριο του 2014 από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και η υποβολή αιτήσεων διήρκεσε έως τα τέλη Φεβρουαρίου του 2015, σε 13 δήμους, στις περιφέρειες όλης της χώρας. Υπολογίζεται ότι από τις περίπου 30.000 αιτήσεις που υποβλήθηκαν, προέκυψαν 20.000 δικαιούχοι. Έως τα τέλη Απριλίου '14 είχαν καταβληθεί μόλις 11εκ.€, ενώ μέχρι τέλη Μαΐου δόθηκαν άλλα 13εκ.€, σε μια προσπάθεια να ολοκληρωθεί η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος, εντός των χρονικών ορίων που είχαν τεθεί. Πάντως με βάση τα όσα ισχύουν έως τώρα, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, μπορεί να εγγυηθεί μηνιαίες αποδοχές 200€ για μεμονωμένα άτομα, που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας ή 300€, εάν πρόκειται για ζευγάρι. Το παραπάνω ποσό αυξάνεται κατά 50€ για κάθε ανήλικο τέκνο και κατά 100€ για κάθε ενήλικο τέκνο. Μέσα στον χρόνο, θα γινόταν η επέκταση στο σύνολο του πληθυσμού. Αρχικά, με την πιλοτική εφαρμογή, το κονδύλι θα φτάνει τα 30εκ.€, ενώ σε πλήρη εφαρμογή αναμένεται να ωφεληθούν από τη συγκεκριμένη παροχή 700.000 άτομα, από συνολικά 850 εκατ.-1 δισεκατομμύριο.

Οι σχετικές ανακοινώσεις αναμένονταν στις 17 Σεπτεμβρίου 2014, από τον τότε υπουργό Εργασίας, Γιάννη Βρούτση, τον υφυπουργό Βασίλη Κεγκέρογλου και τον διευθύνοντα σύμβουλο της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Χρήστο Χάλαρη, παρουσία δημάρχων, εκπροσώπων της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και άλλων φορέων. Η απόφαση του τότε Υπουργού Γ. Βρούτση καθορίζει το ποσό που θα παρέχεται στους δικαιούχους του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, αλλά και οι προϋποθέσεις για την παροχή του. Ιδιαίτερη αναφορά στην απόφαση γίνεται για τους ανασφάλιστους υπερήλικες, που θα καλύπτονταν. Δικαιούχοι είναι άτομα και οικογένειες που διαμένουν στους δήμους πιλοτικής εφαρμογής

του μέτρου τουλάχιστον για τα δύο τελευταία έτη. Στην υπουργική απόφαση αναφέρεται πως οι δικαιούχοι πρέπει να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις, σύμφωνα με την εφημερίδα:

A. Περιουσιακά κριτήρια:

Η συνολική φορολογητέα αξία της ακίνητης περιουσίας να μην υπερβαίνει τις 90.000€ κατ' άτομο. Το ποσό αυτό προσαυξάνεται κατά 15.000€ για κάθε επιπλέον προστατευμένο ενήλικα και κατά 10.000 για κάθε προστατευμένο ανήλικο. Το ανώτερο όριο είναι 200.000€.

Η ακίνητη περιουσία (αυτοκίνητα, δίκυκλα) να μην υπερβαίνει σε αντικειμενική δαπάνη -στο σύνολό της- το ποσό των 6.000€. Δεν γίνονται δεκτές αιτήσεις από άτομα που έχουν στην ιδιοκτησία τους σκάφη αναψυχής ΙΧ, αεροσκάφη, ελικόπτερα ΙΧ, ανεμόπτερα και πισίνες. Το συνολικό ύψος των καταθέσεων στα πιστωτικά ιδρύματα και η τρέχουσα αξία μετοχών και ομολόγων να μην υπερβαίνει το διπλάσιο του εισοδήματος που αναλογεί με βάση τη ρύθμιση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. Διαμόρφωση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος βάσει οικογενειακής κατάστασης ακίνητης περιουσίας

Ετήσιο δηλωθέν εισόδημα €	Οικογενειακή κατάσταση	Κριτήρια ακίνητης	Μηνιαίο Επίδομα
0	Μεμονωμένο άτομο	έως 25.000	200
1.500	Άγαμος	έως 90.000	75
3.000	Έγγαμος	έως 105.000	50
4.500	Με 1 ανήλικο παιδί	έως 115.000	0
0	Με 2 ανήλικα παιδιά	έως 125.000	400
4.000	Με 2 ανήλικα παιδιά	έως 125.000	67
5.000	Με 3 παιδιά (1 ανήλικο)	έως 145.000	133
5.500	Με 2 παιδιά (1 γονέας)	έως 120.000	0
5.000	Με 4 παιδιά (2 ανήλικα)	έως 155.000	83
7.000	Με 5 παιδιά (2 ανήλικα)	έως 170.000	116
5.000	Με 4 παιδιά (2 ανήλικα)	έως 155.000	83
7.000	Με 5 παιδιά (2 ανήλικα)	έως 170.000	116

Πηγή: Εφημερίδα "Ελεύθερος Τύπος"

B. Εισοδηματικά κριτήρια

- Μεμονωμένα άτομα ή οικογένειες χωρίς άλλα εισοδήματα παίρνουν το σύνολο του ποσού. Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις λαμβάνεται υπόψη η διαφορά του «πραγματικού εισοδήματος» από το όριο που έχει τεθεί με την απόφαση.
- Ως «πραγματικό εισόδημα» θεωρείται το συνολικό καθαρό εισόδημα των τελευταίων 12 μηνών – μετά την αφαίρεση των φόρων, των εισφορών για κοινωνική ασφάλιση, της εισφοράς αλληλεγγύης του Ν.3986/11- συμπεριλαμβανομένου και του συνόλου των επιδομάτων και άλλων ενισχύσεων, καθώς και το εισόδημα που ανταλλάσσεται από τον φόρο ή φορολογείται με ειδικό τρόπο.
- Στο συνολικό πραγματικό εισόδημα δεν περιλαμβάνεται: αντικειμενική δαπάνη και τεκμήρια διαβίωσης, το 20% από μισθωτές υπηρεσίες, εισόδημα με δελτίο παροχής υπηρεσιών ή εργόσημο καθώς και τα ποσά από πηγές κατάρτισης, η διατροφή που καταβάλλεται στο ανήλικο τέκνο καθώς και το εξωιδρυματικό επίδομα ή προνοιακά επιδόματα αναπηρίας που χορηγούνται από το κράτος.
- Για παράδειγμα ζευγάρι με ένα ανήλικο παιδί έχει ετήσιο πραγματικό εισόδημα 1.200€ (το ποσό προσδιορίζεται με βάση όσα ήδη αναφέρθηκαν). Το πραγματικό εισόδημα θα αφαιρεθεί από το αρχικό ποσό της επιδότησης (δηλαδή 4.200 μείον 1.200) και η οικογένεια θα πάρει 3.00€ τον χρόνο (στοιχεία από www.autodioikisi.gr).

Η υποβολή αιτήσεων θα γίνεται ηλεκτρονικά μέσω του διαδικτυακού τόπου της ΗΔΙΚΑ και τα χρήματα καταβάλλονται στον τραπεζικό λογαριασμό του δικαιούχου ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 15.0. Ο πίνακας δείχνει πως προβλέπεται να δοθεί το ΕΕΕ βάσει της οικογενειακής κατάστασης. Τα ποσά είναι σε μηνιαία και σε ετήσια βάση.

Εγγυημένο Εισόδημα βάσει οικογενειακής κατάστασης		
Οικογενειακή κατάσταση	Μηνιαίο	Ετήσιο
Άγαμος χωρίς παιδιά	200	2.400
Ζευγάρι χωρίς παιδιά	300	3.600
Ζευγάρι με 1 ανήλικο παιδί	350	4.200
Ζευγάρι με 2 ανήλικα παιδιά	400	4.800
Ζευγάρι με 3 ανήλικα παιδιά	450	5.400
Ζευγάρι με 4 ανήλικα παιδιά	500	6.000
Ζευγάρι με 1 ενήλικο παιδί	400	4.800
Ζευγάρι με 1 ανήλικο και 1 ενήλικο παιδί	450	5.400
Ζευγάρι με 2 ενήλικα παιδιά	500	6.000
Ζευγάρι με 2 ανήλικα παιδιά και 1 ενήλικο	500	6.000
Μονογονεϊκή οικογένεια με 1 ανήλικο παιδί	250	3.000
Μονογονεϊκή οικογένεια με 2 ανήλικα παιδιά	300	3.600
Μονογονεϊκή οικογένεια με 1 ενήλικο παιδί	300	3.600
Μονογονεϊκή οικογένεια με 2 ενήλικα παιδιά	400	4.800
πηγή: εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ		

Εκτός της εισοδηματικής ενίσχυσης, οι δικαιούχοι του προγράμματος προωθούνται και σε άλλες δράσεις, παροχές, προγράμματα και υπηρεσίες κοινωνικού χαρακτήρα όπως:

- Παραπομπή και ένταξη σε δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας
- Χορήγηση βιβλιαρίου ανασφάλιστου
- Κοινωνικό οικιακό τιμολόγιο ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΔΕΥΑ, Δήμων και Δημοτικών Επιχειρήσεων
- Χορήγηση επιδόματος θέρμανσης
- Ένταξη σε πρόγραμμα Κοινωνικού Παντοπωλείου
- Ένταξη σε προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους (ΦΕΚ 2014:2).

3.4.1. ΠΩΣ ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ ΝΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΘΕΙ;

Είναι βασικό να εξετάσουμε τον τρόπο που ένα τέτοιο σύστημα θα χρηματοδοτηθεί ειδικά τώρα που η χώρα διανύει περίοδο οικονομικής δυσχέρειας. Τα κόστη που προκύπτουν είναι όσο αφορά το επίδομα, τις

προσλήψεις, τις δαπάνες λειτουργίας και συντήρησης του εξοπλισμού και των νέων συστημάτων πληροφορικής. Πολλά όμως από τα κόστη θα πρέπει να καλυφθούν με τις ακόλουθες διαδικασίες:

1. εξασφάλιση οικονομιών στην επιδοματική κάλυψη των φτωχών (ατόμων και νοικοκυριών) που αναμένεται να προκύψουν από:

- τη βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών/κανονιστικών ρυθμίσεων που γίνονται,
- την κατάργηση των κατηγοριακών προγραμμάτων που όπως αναφέραμε έχουν μεγάλα λειτουργικά κόστη,
- την εισαγωγή ολοκληρωμένων διαδικασιών εργασιακής ένταξης των ανέργων και ενίσχυσης του εργασιακού τους ήθους,
- την αξιοποίηση της τεχνολογίας στους τομείς της πληροφορικής και της επικοινωνίας στην παρακολούθηση αλλά και στον έλεγχο των διαδικασιών των επιδομάτων όπως χορηγούνται
- την αύξηση της παραγωγικότητας των στελεχών της δημόσιας διοίκησης και των υπολοίπων φορέων

2. αξιοποίηση υπερεθνικών πηγών χρηματοδότησης που αναμένεται να προκύψουν από το ΕΣΠΑ αλλά και πόρους από προγράμματα Διεθνών Οργανισμών όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα, ο ΟΗΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης. Στην Ελλάδα η Ευρώπη όσο αφορά την κοινωνική πολιτική επιδρά με τρεις τρόπους: οι διακηρύξεις, οι νομοθετικές ρυθμίσεις και οι πόροι του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και στα παραπάνω θα πρέπει να προσθέσουμε τη Στρατηγική της Λισαβώνας για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη. Όσο αφορά το ΕΕΕ δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί μέσω της Ευρώπης γιατί ως γνωστό α) δεν αποτελεί υποχρέωση μετά από κάποια οδηγία αλλά μόνο σύσταση, οπότε δεν είναι υποχρεωτική η εφαρμογή του, β) οι κοινοτικοί πόροι λόγω των κανονισμών των διαρθρωτικών ταμείων δεν γίνεται να χρησιμοποιηθούν σε τέτοιου είδους παροχές. Ως αποτέλεσμα το θέμα άπτεται της εθνικής κοινωνικής πολιτικής και μόνο αυτής και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της.

3. βασική πηγή χρηματοδότησης αποτελεί, όπως είναι φυσικό, ο κρατικός προϋπολογισμός, ο οποίος καλύπτει τις δαπάνες με διάφορους τρόπους

όπως είναι η ειδική εισφορά αλληλεγγύης, οι πόροι του Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η εισαγωγή του κοινωνικού ΦΠΑ, η αξιοποίηση ΜΚΟ και εθελοντικών φορέων αλλά και οι δράσεις των επιχειρήσεων στο πλαίσιο του προγράμματος Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης που αρκετές εκπονούν, για δημιουργία θέσεων εργασίας (Αμίτσης 2012:17-18).

Οι πολιτικές εξελίξεις όμως άλλαξαν τη συνέχεια του προγράμματος. Εκταμιεύθηκαν από το υπουργείο Εργασίας, 13εκ.€, σε μια προσπάθεια να «κλείσει αυτή τη τρύπα» και να μπορέσουν έστω και ένα μέρος από τους δικαιούχους, να λάβουν τα ποσά που τους αναλογούν.

Με την εκλογή της νέας κυβέρνησης (αρχές του 2015) το πρόγραμμα του ΕΕΕ είναι σε νέα εξέλιξη και τα δεδομένα τίθενται σε νέες βάσεις. Ήδη διάφοροι αξιωματούχοι κάνουν αναφορά στο θέμα από τον πρώτο κιάλας μήνα που εξελέγη η νέα κυβέρνηση. Ο βουλευτής Ηρακλείου του ΠΑΣΟΚ Βασίλης Κεγκέρογλου με παρέμβασή του στον τύπο καταγγέλλει: Η κυβέρνηση "εγκαταλείπει" το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα που αποτελεί βασικό πυλώνα της κοινωνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας, όπως άλλωστε προβλέπεται από την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Προστασία και Ένταξη (ΕΣΚΕ) που έχει επεξεργαστεί η Ελλάδα το 2014 και έχει συμφωνήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Δεκέμβριο του 2014 (στοιχεία από www.dikaiologitika.gr 13/3/2015). Και συνεχίζει η ανακοίνωση στην ιστοσελίδα κάνοντας αναφορά ότι το πιλοτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται σε ισάριθμους δήμους των 13 Περιφερειών της χώρας, ολοκληρώνεται τέλος Απριλίου και οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να υποβάλλουν ηλεκτρονικά την αίτηση μέχρι 15 Μαρτίου. Ο κ. Κεγκέρογλου με δήλωση του κατηγορεί την κυβέρνηση «ότι με την τακτική της φαίνεται να εγκαταλείπει το πρόγραμμα του Εγγυημένου Κοινωνικού Εισοδήματος και αρνείται επίμονα να απαντήσει, αν έχει τη βούληση να το διευρύνει μέσα στο 2015, επικαλούμενη διαδικαστικούς λόγους ενώ συμπληρώνει ότι το ίδιο άλλωστε πράττει και με τους δικαιούχους του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους, του οποίου το επιχειρησιακό σχέδιο εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το περασμένο Δεκέμβριο, και μπορεί να υλοποιηθεί άμεσα».

Η νέα ηγεσία του υπουργείου Εργασίας μέσω επιστολής Βαρουφάκη προτείνει προκειμένου η ελληνική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει ανάγκες που προκύπτουν από την πρόσφατη αύξηση της απόλυτης φτώχειας (ανεπαρκή πρόσβαση σε τροφή, στέγη, υπηρεσίες υγείας και την παροχή ρεύματος) τη μέθοδο, μέσω ιδιαίτερα στοχευμένων μη χρηματικών μέσων, δηλαδή κουπόνια τροφίμων. Διατυπώνεται με αυτό τον τρόπο η βοήθεια στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής κρίσης επειδή έτσι ο τρόπος θα είναι βοηθητικός για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης και τη μάχη κατά της διαφθοράς/γραφειοκρατίας (π.χ. με έκδοση μιας έξυπνης κάρτας πολίτη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κάρτα ID στο σύστημα υγείας, αλλά και για την πρόσβαση στο πρόγραμμα κουπονιών σίτισης κλπ). Επιπλέον η κυβέρνηση φαίνεται πως υιοθετεί λύσεις που δεν θα έχουν αρνητικό δημοσιονομικό αντίκτυπο θεωρώντας πως πρέπει να αξιολογήσει το πιλοτικό πρόγραμμα για το ΕΕΕ με στόχο την επέκτασή του πανελλαδικά (στοιχεία από www.imerisia.gr 24/2/2015).

Σε άρθρο στην Καθημερινή του Μ. Παπαδημητρίου τον Ιούνιο του 2015 αναφέρεται ότι ανάμεσα στις εννέα δεσμεύσεις πολιτικής, η Κομισιόν έχει προσδιορίσει την «αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης και την ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης» προτείνοντας ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της κατάστασης μέσω του ΕΕΕ όπου θα συμπεριληφθούν όλοι οι πολίτες άρα και οι συνταξιούχοι, που αντιμετωπίζουν το φαινόμενο της φτώχειας, και μέχρι τώρα έπαιρναν το επίδομα του ΕΚΑΣ το οποίο και καταργείται σταδιακά μέχρι το τέλος του 2016 (Παπαδημητρίου: Καθημερινή 2015).

Μένει να δούμε κατά πόσο το σχέδιο για την εφαρμογή του ΕΕΕ θα υλοποιηθεί τελικά ή θα μείνει στα σχέδια. Οι πολιτικές εξελίξεις για το 2015 στη χώρα μας ήταν πολλές και δραματικές. Θα έλεγε κανείς ότι υπάρχουν πολλά θέματα που χρειάζεται να αντιμετωπίσει η ελληνική κυβέρνηση και σίγουρα αφού πια σταθεροποιήθηκαν κάποια πράγματα στην οικονομία, η εναλλακτική προτεινόμενη λύση για το ΕΕΕ δύναται να αντιμετωπίσει τα φαινόμενα ακραίας φτώχειας και κοινωνικού εξοπλισμού, στην πράξη.

Σύμφωνα με δημοσίευμα στην ιστοσελίδα www.dikaiologitika.gr (9/5/2015) η κυβέρνηση δεν επιθυμεί να δημιουργήσει ένα μοντέλο στήριξης των πολιτών

που βρίσκονται σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, υποκαθιστώντας άλλα προνοιακά επιδόματα ή συντάξεις (πχ αναπηρίας, κατώτατες συντάξεις), με ένα κατώτατο ποσό που δεν βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης. «Για τον λόγο αυτό εξάλλου, ψηφίστηκε και έχει ήδη ξεκινήσει η υποβολή αιτήσεων, για το πρόγραμμα καταπολέμησης της ανθρωπιστικής κρίσης, που αφορά τη δωρεάν επανασύνδεση και παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, την επιδότηση σίτισης και το επίδομα ενοικίου. Μάλιστα τις πρώτες 15 ημέρες που ξεκίνησε η διαδικασία, υποβλήθηκαν 120.726 αιτήσεις, ενδεικτικό του μεγέθους που έχει λάβει στην ελληνική κοινωνία, το πρόβλημα της ανθρωπιστικής κρίσης. Στον αντίποδα, τα τεχνικά κλιμάκια και οι εκπρόσωποι των «θεσμών», πιέζουν διαρκώς για να επεκταθεί το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα σε όλη τη χώρα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η κυβέρνηση δεν επιθυμεί να υπάρξει ένα μοντέλο προστασίας από τη φτώχεια, που αντί να βοηθάει ώστε να αποκτήσουν οι πολίτες ένα εισόδημα τέτοιο, που θα τους αποφέρει αξιοπρεπή διαβίωση, να διαιωνίζει τον εγκλωβισμό ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας, στη φτώχεια. Έτσι και αλλιώς η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος, παρουσίασε σημαντικά προβλήματα και δυσλειτουργίες, γεγονός που αποτελεί ένα επιπλέον διαπραγματευτικό ατού για να μεταφερθεί το ΕΕΕ, στο μέλλον... Οι 13 δήμοι που ανέλαβαν να «τρέξουν» το πρόγραμμα ελέγχθηκαν από αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Εργασίας, για την επάρκειά τους, για την ευκολία υποβολής των αιτήσεων και για τη δυνατότητα να εντοπίζουν πολίτες που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και να τους παρέχουν το συγκεκριμένο βοήθημα. Σε σχετικό έγγραφο που έχουν ετοιμάσει οι αρμόδιες υπηρεσίες και έχουν διαβιβάσει εδώ και μερικές εβδομάδες στην υπουργό Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Θεανώ Φωτίου, τονίζεται ότι ακόμα και η υπουργική απόφαση, βάσει της οποίας εφαρμόζεται το συγκεκριμένο πρόγραμμα, «είναι ασαφής και προβληματική».

3.5. ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Σε συνέχεια των όσων προβλημάτων μπορεί να ανακύψουν είναι αυτονόητο και εύλογο πως έννοιες όπως «φτώχεια», «φοιτητής», «νεαρός-ενήλικας», «άνεργος», «νοικοκυριό» κλπ, δεν έχουν εύκολα προσδιορισμό και

αυτονόητο περιεχόμενο όταν μάλιστα πρέπει να στηριχτούμε σε αυτές τις έννοιες προκειμένου να επιλέξουμε μεταξύ των υποψηφίων για τη χορήγηση του επιδόματος. Προκειμένου να αποφεύγονται οι παγίδες φτώχειας και ανεργίας πρέπει να υπάρχει έλεγχος παρά το γεγονός ότι αυτό παρεμβαίνει στα προσωπικά δεδομένα και προκαλείται το κόστος του στίγματος που προκύπτει απ' όσους προσδιορίζονται ως λήπτες αυτών των παροχών. Υπάρχει πολύς κόσμος που αυτή την αδιακρισία και τον στιγματισμό που προκύπτει, δεν τον επιθυμεί και ως εκ τούτου δεν υποβάλλει αντίστοιχα και την σχετική αίτηση για το επίδομα.

Είναι εύλογο λοιπόν ότι πρέπει να μελετάται με προσοχή οποιαδήποτε πολιτική χρειάζεται να εφαρμοστεί έχοντας κατά νου κάθε χώρα μέλος τις ιδιαίτερες παραμέτρους και τα ειδικά στοιχεία που είναι πάντα διαφορετικά σε κάθε χώρα. Επιπλέον παρακώλυση μπορεί να δημιουργήσει το νομικό καθεστώς που διέπει το πρόγραμμα δηλαδή τις υποχρεώσεις που έχει ο επωφελούμενος αλλά και τον βαθμό πολυπλοκότητας, που κάποιους δικαιούχους, δύναται να τους αποθαρρύνει.

Παρά λοιπόν τους υπέρμαχους υπάρχουν και πολλοί που αντιδρούν είτε επειδή ανήκουν την πολιτικοοικονομική ελίτ είτε επειδή είναι στους εν δυνάμει δικαιούχους. Με λίγα λόγια ενώ κανείς θα περίμενε να υπάρχει κοινωνική συναίνεση αυτή δεν συναντάται. Οι πρώτοι σκέφτονται το οικονομικό κόστος που θα έχει το πρόγραμμα και συνεπώς θα τους επιβαρύνει ενώ από τους δεύτερους δεν γίνονται οι απαραίτητες κινήσεις αν και κάτι τέτοιο θα αναβάθμιζε τη ζωή τους. Η αλήθεια όμως είναι ότι ως άνεργοι, αδύναμοι και φτωχοί δεν εισακούονται αφού ως ομάδα πίεσης δεν έχουν τη δύναμη να ακουστούν, δεν έχουν εκείνο το κοινωνικό κεφάλαιο ή αλλιώς εκτόπισμα, που χρειάζεται.

Όμως έτσι όπως εξελίσσονται τα πράγματα ο εργαζόμενος χάνει τη διαπραγματευτική του ισχύ όσο αφορά το αντικείμενο της εργασίας αφού αναγκάζεται να κάνει «κακές δουλειές» που το κράτος με τη στάση του τις χρηματοδοτεί ενώ φυσικά δεν γίνεται συζήτηση για τον μισθό αφού σε καταστάσεις κρίσης και μεγάλης ανεργίας οι εργαζόμενοι δέχονται να απασχοληθούν και σε χαμηλόμισθες εργασίες. Για όσους δε δεν δικαιούνται

αυτή την επιδότηση οι εργασίες αυτές γίνονται ελκυστικές οπότε αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ασκούνται πιέσεις για χαμηλούς μισθούς σε κακές εργασίες επιτείνοντας τις ανισότητες και μεγαλώνοντας τη ψαλίδα μεταξύ των τάξεων. Αντί, το εισόδημα, να αναδιανέμεται από τους πλούσιους στους φτωχούς, η στοχευμένη προνοιακή παροχή παρεμβαίνει στους μισθούς με αποτέλεσμα να αναδιανέμεται από τους φτωχούς στους περισσότερο φτωχούς. Το ίδιο ισχυρίζεται και ο καθηγητής Μιχάλης Χλέτσος (2013) «*Η αντίληψη στις ΗΠΑ ότι η ένταξη του ατόμου στην αγορά εργασίας με οποιοδήποτε μισθό είναι καλύτερα από το να ζει με επίδομα φτώχειας, οδήγησε την έξαρση ενός νέου φαινομένου για τη φτώχεια, δηλαδή στην εμφάνιση των λεγόμενων «εργαζόμενων φτωχών» (working poors). Η πολιτική κατά της φτώχειας στις ΗΠΑ αποσκοπούσε: α) να εντάξει το άτομο στην αγορά εργασίας έστω και σε κακοπληρωμένη θέση και β) να μπορέσει από μόνο, ενταγμένο πλέον στην αγορά εργασίας, να μετακινηθεί σε καλύτερη θέση εργασίας*». Περισσότερο η πολιτική όσο αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας συνδέεται με την ένταξη στην αγορά εργασίας «με κάθε τρόπο» και όχι με την οικονομική υποστήριξη. Για την Ευρώπη τα πράγματα είναι αρκετά διαφορετικά. Η Ευρώπη είναι περισσότερο αναδιανεμητική από ότι είναι οι ΗΠΑ και γενικότερα η κινητικότητα των φτωχών είναι πολύ μικρότερη.

Εφαρμόζοντας ένα μέτρο ή αλλιώς πρόγραμμα ΕΕΕ θα πρέπει να μπορούμε κάθε τόσο να μετράμε κάποιες παραμέτρους ώστε να ξέρουμε κατά πόσο το μέτρο είναι αποδοτικό, αποτελεσματικό και ωφέλιμο. Συγκεκριμένα πρόκειται για ένα δείκτη αποτελεσματικότητας που στην ουσία είναι ένα ποσοστό κατά το οποίο βελτιώνεται το επίπεδο της σχετικής φτώχειας, όταν δηλαδή έχουμε ακολουθήσει κάποια συγκεκριμένη πολιτική και αναμένουμε να δούμε αποτελέσματα. Θα πρέπει δηλαδή για να έχει αποτελεσματικότητα, προστιθέμενο το ΕΕΕ στο εισόδημα αναφοράς να αυξάνει το εισόδημα του νοικοκυριού και να ξεπερνά το όριο της φτώχειας (Μαστοράκη 2012:14) Η ΕΕ συνιστά να αναθεωρείται αυτό το ποσοστό ανά διαστήματα λαμβανομένου του ελάχιστου μισθού και πως αυτός διαμορφώνεται μέσα στο χρόνο ενώ επίσης θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το βιοτικό επίπεδο έτσι ώστε να διατηρείται μια σχετική ισορροπία και να μην γίνεται αντικίνητρο για εργασία. Ένα από τα πιο κρίσιμα ερωτήματα είναι εάν τελικά η πολιτική του ΕΕΕ έχει

καταφέρει να μειώσει τα επίπεδα της φτώχειας ή τουλάχιστον της ακραίας φτώχειας, στις χώρες της ΕΕ που έχει εφαρμοστεί. Υπάρχει αποτελεσματικότητα στο μέτρο; Έχει μειωθεί ο αριθμός αυτών που αποδέχονται τα προνοιακά επιδόματα όπως είναι το ΕΕΕ και έχουν καταφέρει να μείνουν στην αγορά εργασίας ή/και, καλύτερα, να μετακινηθούν σε θέσεις κανονικής απασχόλησης; Θα μπορέσουμε να καλύψουμε το κενό που δημιουργείται από την αύξηση του ποσοστού των φτωχών και των περιθωριοποιημένων που γεννά το σύστημα με πολιτικές όπως είναι το ΕΕΕ; Γιατί μπορεί το νούμερο αυτών που ωφελήθηκαν από τα προνοιακά επιδόματα να μειώθηκε αλλά εκθέσεις από έρευνες δείχνουν ότι όσοι κατάφεραν να απεξαρτηθούν από την πρόνοια το κατάφεραν μένοντας σε εξαιρετικά χαμηλόμισθες και κακοπληρωμένες θέσεις εργασίας (Χλέτσος 2008:248-249). Ή αλλιώς η στοχευμένη προνοιακή παροχή που εξαρτάται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο από την εργασία είναι πιθανόν να παρεμβαίνει στους μισθούς έτσι ώστε να αποσπά εισόδημα από τους φτωχούς για να το δώσει στους περισσότερο φτωχούς (Μαστοράκη 2012:21) και όχι από τους πλουσίους στους φτωχούς, όπως κανονικά θα διέταζε ένα σωστό προνοιακό σύστημα.

Ένα άλλο σημείο κριτικής αυτών των προγραμμάτων είναι το κόστος που προκύπτει για την πολιτεία που αναγκάζεται να χρηματοδοτεί θέσεις εργασίας επί μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να μπορεί να εξασφαλιστεί ότι οι ωφελούμενοι σύντομα θα ενταχτούν σε μόνιμες θέσεις εργασίας κανονικών παροχών, δίνοντας, έτσι την εντύπωση ότι η εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων κοστίζει περισσότερο από απλά προνοιακά επιδόματα. Το κόστος αυτό προκύπτει από την ανάγκη προσδιορισμού των ευπαθών ομάδων, τη δημιουργία του διοικητικού μηχανισμού για την παροχή των παροχών και την παρακολούθηση των προγραμμάτων. Το κόστος στα κίνητρα προς εργασία, αν αυτοί που λαμβάνουν τις παροχές αποφύγουν να εργαστούν, αλλά και το κόστος που προκύπτει από το κίνητρο για μετανάστευση σε περιοχές όπου υπάρχουν τέτοια προγράμματα. Η επικέντρωση δημιουργεί πολύπλοκα πολιτικά προβλήματα, αφού από τη μία απευθύνεται σε ευάλωτες ομάδες με μικρή πολιτική δύναμη και από την άλλη,

όσοι είναι οικονομικά πιο εύρωστοι καλούνται μέσω του φορολογικού συστήματος να φέρουν το βάρος του κόστους των παροχών (Γεώργιας 2002).

Βέβαια όλα αυτά έχουν σχέση με τις αντίστοιχες ιδεολογίες και την πολιτική που εφαρμόζεται από χώρα σε χώρα και από σύστημα σε σύστημα. Είναι διαφορετική η αντιμετώπιση που έχουν αυτές οι πολιτικές στην Ευρώπη και διαφορετική στις ΗΠΑ. Άλλο χαρακτήρα έχουν στην Ηπειρωτική Ευρώπη, άλλο στη Νότια και άλλο στις Σκανδιναβικές χώρες. Στην Ευρώπη γενικότερα η κοινωνική προστασία λειτουργεί στη βάση της αλληλεγγύης, της σχέσης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και του συλλογικού τρόπου αντιμετώπισης των προβλημάτων και των κινδύνων που προκύπτουν ενώ αντίθετα στις ΗΠΑ λειτουργεί στη λογική να προστατευτεί ο πολίτης που δεν μπόρεσε μέσα από το σύστημα και την αγορά να εξασφαλίσει μια αξιοπρεπή ζωή (Χλέτσος 2008:248-250).

Τα προβλήματα που είχαμε αναφέρει πρωτύτερα και έχει να αντιμετωπίσει η ελληνική δημόσια διοίκηση έρχονται στην επιφάνεια. Θέματα όπως η υποστελέχωση των υπηρεσιών των δήμων, που έχουν αναλάβει να φέρουν σε πέρας την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος, το ακατάλληλο προσωπικό που έχει τοποθετηθεί στα ανάλογα τμήματα, η έλλειψη σε κοινωνικούς λειτουργούς, που θα έπρεπε να έχουν ξεχωριστή θέση στην εφαρμογή του προγράμματος, ενώ η ελλιπής δυνατότητα διασύνδεσης των εμπλεκόμενων υπηρεσιών ώστε να συνδυάζονται οι παρεχόμενες υπηρεσίες για την υγεία, την εκπαίδευση ή τις εναλλακτικές μορφές απασχόλησης, όσο και η ετοιμότητα των πληροφοριακών συστημάτων, που έχουν διαθέσει οι δήμοι για την πρόοδο της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος είναι μερικά από τα θέματα που δημιουργούν προβλήματα και δυσχεραίνουν την οποιαδήποτε προσπάθεια. Όμως όταν πέσει κανείς στο νερό μαθαίνει και πως να κολυπήσει τελικά. Μέσα από τη δοκιμασία θα έρθει και η εμπειρία ώστε τα τωρινά μας λάθη να ξεπεραστούν στη πορεία και να φτάσουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Προς το παρόν και μέχρι σήμερα που γράφονται αυτές οι γραμμές, δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη κάποια μελέτη/αξιολόγηση της προσπάθειας που έγινε να εφαρμοστεί πιλοτικό πρόγραμμα ΕΕΕ σε 13 δήμους σε ολόκληρη τη χώρα, ώστε να ξέρουμε αντίστοιχα να κατευθυνθούμε και να αντλήσουμε πληροφόρηση ως προς την αποτελεσματικότητα του μέτρου και εάν τελικά κατάφερε να προσεγγίσει εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες με την μεγαλύτερη ανάγκη. Ως εκ τούτου θα αντιπαραθέσουμε τα δικά μας συμπεράσματα και μόνο.

Όσο αφορά τη χώρα μας, κυρία πρόκληση αποτελεί η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος κοινωνικής προστασίας λόγω ανεπαρκειών δομικού χαρακτήρα που έχουμε ήδη αναφέρει και εντοπίσει, όπως είναι η έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού, συντονισμού των κορεάτικων παρεμβάσεων, ο κατακερματισμός υπηρεσιών που εμπλέκονται, η περιορισμένη εφαρμογή ουσιαστικών αποκεντρωμένων πολιτικών, που θα εμπλέκουν την αυτοδιοίκηση στην υλοποίηση σε τοπικό επίπεδο. Άλλη πρόκληση αποτελεί η αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής δικαιοσύνης, μέσα από την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης ενώ τέλος άλλη μια πρόκληση αφορά στη δημιουργία μόνιμου δικτύου ασφαλείας (safety net) για όλους όσους διαμένουν στη χώρα και δοκιμάζονται στα όρια ακραίας φτώχειας.

Υπό το καθεστώς της τρέχουσας οικονομικής κρίσης είναι προφανής η σκοπιμότητα αλλαγής και αναμόρφωσης του υπολειμματικού προνοιακού μοντέλου προκειμένου να αντιμετωπιστούν δύο βασικές προκλήσεις: να στοχεύσουμε, τους περιορισμένους πλέον πόρους μας, προς εκείνες τις ομάδες πληθυσμού που πραγματικά έχουν ανάγκη έτσι ώστε να καταφέρουμε να τους εξασφαλίσουμε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Να θέσουμε έτσι τις προτεραιότητές μας ώστε να υιοθετήσουμε τις εξής παρεμβάσεις: να

εισάγουμε ένα σύστημα ΕΕΕ για καθένα που αδυνατεί να εξασφαλίσει με δικές του δυνάμεις μια αξιοπρεπή ζωή και να καταργήσουμε όλα εκείνα τα κατηγοριακά προνοιακά προγράμματα.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και περισσότερο το φαινόμενο, οι κοινωνικές πολιτικές να είναι αποτέλεσμα διαμόρφωσης των διεθνών οργανισμών ενώ αντίστοιχα ο ρόλος του έθνους κράτους να αποδυναμώνεται. Ενισχύεται η άποψη ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει λόγω της παγκοσμιοποίησης που συμβάλλει στην απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, της επέκτασης των ξένων επενδύσεων, της αύξησης του ανταγωνισμού και άρσης των εμποδίων γενικά στις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές ενώ οπωσδήποτε δεν θα πρέπει να αφήσουμε ασχολίαστο το γεγονός ότι έχουμε ανάπτυξη της τεχνολογίας ιδιαίτερα στον τομέα της πληροφορίας, των μεταφορών και των επικοινωνιών. Διαθέτοντας πόρους αντιμετώπισης της φτώχειας, οι διεθνείς οργανισμοί επηρεάζουν όλο και περισσότερο τα όσα γίνονται στο εσωτερικό των χωρών και αυτό συμβαίνει όχι μόνο επειδή επιβάλλουν κανόνες συμπεριφοράς αλλά επιπλέον, προκειμένου να δανείσουν, θέτουν πολιτικές, όρους και τρόπους δράσης και σκέψης παρά το γεγονός ότι στα χαρτιά (βλ. ΔΝΤ) έχουν διαφορετικά διατυπωμένες τις πολιτικές τους. Ενώ εμείς οι ίδιοι ξέρουμε καλύτερα τις ανάγκες μας ως κράτος και ως κοινωνία πολιτών και δεν θα πρέπει να αφήνουμε περιθώρια να μας επιβάλλονται πολιτικές αλλά μόνοι μας να συμβάλλουμε ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών, αυτό δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί εκτός και εάν αποκόψουμε τους δεσμούς και τις σχέσεις μας με τους υπόλοιπους. Λαμβάνοντας υπόψη μας το γεγονός ότι ανήκουμε στην Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση και επιπλέον έχουμε κοινό νόμισμα, το €, δεν έχουμε παρά να δούμε την πραγματικότητα μόνο σε αυτό το πλαίσιο αφού προς το παρόν δεν φαίνεται να υπάρχουν άλλες επιλογές. Αν υπάρξουν στο μέλλον άλλες επιλογές αυτό ως θέμα μελέτης αφορά τους ιστορικούς του μέλλοντος.

Στην Ελλάδα το κοινωνικό κράτος δεν αναπτύχθηκε σωστά, είναι ελλιπές χωρίς να δείχνει σημάδια συστηματικής εφαρμογής κοινωνικού σχεδιασμού στο απώτερο μέλλον πράγμα που έχει τονιστεί κατά καιρούς από διάφορους μελετητές. Ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη φαίνεται πως πρωταρχική μέριμνα

είναι να πετυχαίνεται η κοινωνική συνοχή μέσω των μέτρων της κοινωνικής πολιτικής, στην Ελλάδα δεν φαίνεται αντίστοιχα να αναζητάται τέτοια προσέγγιση αφού απουσιάζει η καθολικότητα των θεσμών κοινωνικής προστασίας λόγω στρεβλής ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους. Όπως έχουμε αναφέρει και νωρίτερα οι παροχές και τα επιδόματα έχουν αναπτυχθεί με βάση πελατειακά συμφέροντα και όχι με βάση τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας. Μεγαλύτερο μερίδιο καταλαμβάνει η κοινωνική ασφάλιση ενώ ελάχιστη σημασία έχει δοθεί στο προνοιακό μέρος του συστήματος, πράγμα που δεν βοηθάει τις πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στην Ελλάδα της κρίσης, τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας έχουν αυξημένη «ζήτηση» και η ανάγκη για κοινωνικές παροχές είναι μεγαλύτερη από ποτέ. Τα προγράμματα με προηγμένη την ευαισθησία στην κοινωνική προστασία είναι δυνατόν να προσφέρουν μια μορφή ανακούφισης απορροφώντας τους κραδασμούς της οικονομικής δυσπραγίας από τα θύματά της. Τα κενά που παρουσιάστηκαν όμως ήταν μεγάλα και αυτό επειδή προϋπήρχαν. Διοικητικές αστοχίες, λάθη σχεδιασμού σε συνδυασμό με την αδιαφορία των πολιτικών και της κοινής γνώμης έφτασαν τα πράγματα οριακά στο απροχώρητο καθιστώντας το δίκτυ ασφαλείας αναποτελεσματικό και διάτρητο ενώ αντίστοιχα η επερχόμενη κρίση συνέτεινε ώστε όλα τα προβλήματα να έρθουν με δραματικό τρόπο, στο προσκήνιο. Τα παλιά προβλήματα δεν αντιμετωπίστηκαν και οι πιέσεις που άσκησε η κρίση στο σύστημα προσέθεσαν νέα.

Καθοριστικό ρόλο έπαιξε η αδιαφορία του πολιτικού κόσμου που μέσα στα χρόνια «έπαιξε» την υιοθέτηση ενός προγράμματος ΕΕΕ σαν αντικείμενο αντιπαράθεσης και ανούσιας αντιπαλότητας. Παρά το γεγονός ότι παλαιότερα, παραμονές εκλογών και τα δύο μεγάλα κόμματα (Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ) φλέρταραν με την ιδέα να θεσμοθετήσουν ένα πρόγραμμα ΕΕΕ, οι εσωτερικές διαφωνίες αλλά και οι μεταξύ τους αντιπαραθέσεις εμπόδισαν την εξέλιξη. Επιπλέον η πολυδιάσπαση του ελληνικού εργατικού κινήματος, η διχογνωμία της παραδοσιακά κατακερματισμένης Αριστεράς, συνέβαλε στη δυσκολία του κινήματος αυτού να εκπροσωπήσει με δίκαιο και ενιαίο τρόπο όλες τις ομάδες των εργαζομένων και να εξασκήσει πιέσεις. Πόσο μάλλον στο να προάγει

αιτήματα, όπως η θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, το οποίο στοχεύει στη βελτίωση της προστασίας και την αύξηση της ευημερίας ατόμων και ομάδων, συχνά αποκλεισμένων από ομάδες εκπροσώπησης συμφερόντων και το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα γενικότερα. Πολλές φορές δε οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αντιμετώπιζαν με μεγάλη δυσπιστία τις εξελίξεις πιστεύοντας ότι θα περιοριστούν ή θα διακοπούν δικά τους επιδόματα και προνόμια πολλών χρόνων.

Η πρόσφατη απόφαση για τη θέσπιση ενός προγράμματος ΕΕΕ αποδίδεται κυρίως στις φοβερές συνέπειες της σοβαρής οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας που επεβλήθησαν στον Ελληνικό λαό. Το να δημιουργήσουμε ένα ελάχιστο, βιώσιμο και αποτελεσματικό δίκτυο προστασίας είναι περισσότερο αναγκαία συνθήκη, παρά πολυτέλεια, ώστε να καταφέρουμε να ξεπεράσουμε την κρίση με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες. Η αλήθεια είναι ότι η περίοδος αυτής της λιτότητας δεν αφήνει πολλά περιθώρια ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους. Όμως η λιτότητα δεν θα πρέπει να είναι ασύμβατη με την ενίσχυση της λύσης να υπάρχει κάποιο δίκτυο ασφαλείας για αυτούς που δοκιμάζονται σε ακραίες συνθήκες. Υπάρχουν χώρες με μεγάλη εμπειρία στην αξιοποίηση των κοινωνικών πόρων από όπου εμείς θα μπορούσαμε να αντλήσουμε τεχνογνωσία και να εκμεταλλευτούμε καλύτερα τους διαθέσιμους πόρους. Όπως και να 'ναι όμως οι πολίτες αυτής της χώρας έχουν ταλαιπωρηθεί και εξακολουθούν να ταλαιπωρούνται και να δοκιμάζονται από την κρίση αλλά και την εφαρμογή των μνημονίων και κάποιες ενέργειες μέσω προγραμμάτων τέτοιου είδους θα πρέπει να υπάρξουν. Όχι τόσο για να εξαλείψουν τη φτώχεια όσο περισσότερο για να την απαλύνουν. Τα τελευταία χρόνια η επιστήμη έχει κάνει άλματα στις μετρήσεις και στην εξαγωγή συμπερασμάτων, κάτι που στο παρελθόν ήταν πολυτέλεια, πράγμα που σημαίνει ότι όλα αυτά τα πολύτιμα στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν με στόχο την αξιοπρεπή διαβίωση και προστασία των πολιτών από εξωτερικούς κινδύνους.

Το ΕΕΕ αποτέλεσε σύσταση εκ μέρους της ΕΕ όπως άλλωστε και οτιδήποτε αφορά μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται να γίνουν στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής. Τα αποτελέσματα σχετικά με την ανεργία και τη φτώχεια που

παρουσίασε η ΕΛΣΤΑΤ έκαναν επιτακτική την ανάγκη να τεθεί άμεσα το θέμα στο τραπέζι. Και ενώ η σχετική απόφαση παρείχε στην προηγούμενη κυβέρνηση συνασπισμού Νέας Δημοκρατίας και ΠΑΣΟΚ, την ευκαιρία να εκδηλώσει ενδιαφέρον για τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, με περιορισμένο οικονομικό κόστος και πιθανά εκλογικά κέρδη, στέρησε ακριβώς την ίδια στιγμή τη δυνατότητα από το ισχυρότερο κόμμα, μέχρι τότε, της αντιπολίτευσης, τον ΣΥΡΙΖΑ, να παίξει το χαρτί του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στις επόμενες εκλογές. Γνωρίζοντας ποιες είναι οι αποφάσεις του κυβερνώντος κόμματος (συνασπισμός ΣΥΡΙΖΑ με Ανεξάρτητους Έλληνες) αρχές του 2016, ισχυροποιείται η άποψη ότι λίγες φορές πραγματικά οι πολιτικοί θέλουν να προχωρήσουν με τόλμη μέτρα που βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών εάν προηγουμένως αυτά δεν αποτελέσουν μέρος εκλογικών σκοπιμοτήτων. Οι καθυστερήσεις στην πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος εν μέρει καταδεικνύουν τις ελλείψεις του ελληνικού κρατικού μηχανισμού και εν μέρει εκλογικές σκοπιμότητες. Αυτό που είναι ξεκάθαρο είναι πως στη χώρα μας η βιωσιμότητα του μέτρου δεν εξαρτάται μόνο από μία καλά σχεδιασμένη εφαρμογή. Εξαρτάται, επίσης, και από τη διεύρυνση της βάσης υποστήριξης για ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στο εσωτερικό των πολιτικών κομμάτων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, και κατ' επέκταση στην Ελληνική κοινωνία. Όσο δεν αποτελεί πολιτική βούληση το να λυθεί το θέμα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, το ζήτημα του ΕΕΕ θα αποτελεί θέμα συζήτησης που θα έρχεται και θα φεύγει από την επικαιρότητα χωρίς κανείς να αναλαμβάνει την ευθύνη να προχωρήσει την υιοθέτησή του. Και μπορεί λόγω της οικονομικής κρίσης το προηγούμενο πολιτικό σχήμα Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ, να αναγκάστηκαν να προχωρήσουν στην υιοθέτηση μιας τέτοιας λύσης, όμως γνωρίζουμε ότι ιδεολογικά δεν ενστερνίζονται τέτοιες πολιτικές και περισσότερο υποστηρίζουν τη συρρίκνωση των κοινωνικών δαπανών.

Εάν θεωρήσουμε πως το πρώτο βήμα έχει γίνει και επειδή η κρίση πλήττει πλέον και τα μεσαία αστικά στρώματα, αναμένεται, κατά την εκτίμησή μας, η υιοθέτηση ενός τέτοιου προγράμματος και ελπίζουμε στην καθιέρωσή του, στη συλλογική συνείδηση των πολιτών, πράγμα που έχει απόλυτη σχέση με την ανάπτυξη μίας νοοτροπίας, η οποία θα κατανοήσει την ανάγκη να

εξορθολογιστούν τα προγράμματα και θα ευνοήσει συναινετικές μεταρρυθμίσεις για χάριν εκείνων που βρίσκονται στο περιθώριο του πολιτικού και κοινωνικού συστήματος.

Επειδή και νωρίτερα κάναμε νύξη για αλλαγή κουλτούρας δεν μένει παρά να ευελπιστούμε ότι αυτή η νοοτροπία θα αλλάξει, πάντα και κυρίως μέσω της εκπαίδευσης, ώστε να αφήσει περιθώρια αισιοδοξίας. Εάν μπορούσαμε να εξαλείψουμε θέματα διαφθοράς, παραοικονομίας, φοροδιαφυγής και πελατειακών σχέσεων, θέματα δηλαδή που απασχολούν χρόνια ολόκληρα την ελληνική πραγματικότητα θα μπορούσαμε να εξοικονομήσουμε χρήματα ώστε να οικοδομήσουμε ένα καλύτερο κοινωνικό κράτος, που θα έχει λιγότερες αδυναμίες και θα ευνοεί λιγότερο τις ανισότητες. Είναι προφανές ότι εμείς οι ίδιοι ξέρουμε καλύτερα τις ανάγκες μας ως κράτος και ως κοινωνία πολιτών και δεν θα πρέπει να αφήνουμε περιθώρια να μας επιβάλλονται πολιτικές αλλά μόνοι μας να συμβάλλουμε ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών. Επειδή η ανάγκη μας έφερε σε αυτό το σημείο, εκτιμούμε, πως είναι μια ευκαιρία να εκμεταλλευτούμε τη συγκυρία των μνημονίων και αυτών που προστάζουν προκειμένου να φτιάξουμε ένα πρότυπο μοντέλο κοινωνικής προστασίας και ένα Κράτος απαλλαγμένο από ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος που θα εξομαλύνει τις στρεβλώσεις του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος και θα ενδυναμώσει τη δικαιοσύνη. Ας εκμεταλλευτούμε τις χρηματοδοτικές παρεμβάσεις των Διεθνών Οργανισμών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ας ξεσηκώσουμε πολιτικές που θα μας βοηθήσουν να γίνουμε καλύτεροι. Να φτιάξουμε κάτι δικό μας που θα μας ευνοήσει μακροπρόθεσμα, που θα σχεδιαστεί για το εθνικό συμφέρον και δεν θα έχει κομματικές, τοπικές και άλλες μικρές και κοντόφθαλμες σκοπιμότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

Barry, B. «Social exclusion and the Distribution of Income», Case paper No.12, Center of the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, London, <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper12.pdf> (πρόσβαση 5/6/2015)

Ferrera, M., «Η ανασυγκρότηση του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη», http://utopia.duth.gr/~mpetmes/txts_files/Ferrera%20%CE%9C.%201999.pdf, 1999 (πρόσβαση 2/6/2015)

Ferreira, F., «The international povety line has just been raised to \$1.90 a day, but global poverty is basically unchanged. How is that even possible?» <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/international-poverty-line-has-just-been-raised-190-day-global-poverty-basically-unchanged-how-even> 10/4/2015, άρθρο στο The World Bank, (πρόσβαση 3/2/2016)

Levitas, R. «What is social exclusion», στο «Φτώχεια και αποκλεισμός» Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου, Χ., (επιμέλεια), Εξάντας, Αθήνα, 2004

Mastaganis, M., Ferrera, M., Capucha, L., Moreno, L., «Mending Nets in the South: Anti-poverty Policies in Greece, Italy, Portugal and Spain», Social Policy Administration issn 0144-5596, Vol. 37, No. 6, December 2003, pp. 639-655, Blackwell Publishing

OECD, «Families are changing», in Doing Better for Families, 2011, <http://www.oecd.org/els/soc/47701118.pdf>

Trading Economics «Greece Long Term Unemployment Rate» <http://www.tradingeconomics.com/greece/long-term-unemployment-rate> 2015 (πρόσβαση 1/2/2016)

Zoellick, R., «Γιατί χρειαζόμαστε ακόμα την Παγκόσμια Τράπεζα- βλέποντας πέρα απο την οικονομική βοήθεια» άρθρο στο Foreign Affairs 2012,

<http://foreignaffairs.gr/articles/68732/robert-b-zoellick/giati-xreiazomaste-akoma-tin-pagkosmia-trapeza?page=show> (πρόσβαση 3/2/2016)

World Bank, «EU, Regular Economic Report, Sustaining recovering, Improving living standards, Fall 2015,» http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2015/12/22/090224b083fe1d64/4_0/Rendered/PDF/EU0regular0eco0ing0living0standards.pdf (πρόσβαση 24/2/2016)

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αϊβαλής, Ο., «Οι επισφαλείς μορφές εργασίας ως τεχνική εξουσίας» περιοδικό Θέσεις, τεύχος 132, περίοδος: Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2015, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1295&Itemid=29 (πρόσβαση 3/2/2016)

Αμίτσης Γαβριήλ Ν., «Η θεσμική κατοχύρωση των ελαχίστων ορίων διαβίωσης στην ελληνική και διεθνή έννομη τάξη», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001

Αμίτσης, Γ., «Το διακύβευμα της κοινωνικής αλληλεγγύης στην Ελλάδα της ύφεσης –Η θέσπιση ενός γενικού συστήματος ελάχιστου εισοδήματος ως βασική πρόκληση μεταρρύθμισης», Ειδική Συνεδρία Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Βουλή των Ελλήνων ΙΓ'περίοδος, Σύνοδος Γ', «Νέα Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός - πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος», Αθήνα 15/2/2012

Αμίτσης, Γ., «Σενάρια θεσμικής κατοχύρωσης ενός γενικού συστήματος ελάχιστου εισοδήματος στην Ελλάδα» Εισήγηση στα πλαίσια του Workshop «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου» Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Αθήνα, Απρίλιος 2013

Αμίσης, Γ., «Αρχές και άξονες λειτουργίας ενός γενικού συστήματος ελαχίστου εισοδήματος στην Ελλάδα» Ημερίδα Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού με θέμα «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου» Επιμέλεια Έκδοσης: Ολυμπία Καμινιώτη Διευθύντρια Ανάλυσης Αγοράς Εργασίας και Εργασιακών Σχέσεων, Υπό την Εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας Άρθρα και Μελέτες 8/2013 Νοέμβριος 2013

Αστρουλάκης Ν., «Εγγυημένο εισόδημα: Μια εισαγωγική Εννοιολογική Προσέγγιση», Αθήνα, 2012

Βερναδάκης, Χ., «Το κοινωνικό κράτος στη Δυτική Ευρώπη», (Ηλεκτρονικό) 2009 http://www.vernardakis.gr/uplmed/100_notes%20koinonikokratos.pdf (πρόσβαση 22/9/2015).

Γεωργαράκης, Γ., «Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στα κράτη μέλη της ΕΕ-28 και της ΕΖΕΣ προβλήματα και καλές πρακτικές για την εφαρμογή του στην Ελλάδα» στο e-Journal of Science & Technology e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, τεύχος 38, Αθήνα 2015, πηγή: http://e-jst.teiath.gr/issue_38/georgarakis_38.pdf (πρόσβαση 10/1/2016)

Γεώργας, Δ., «Η Ελληνική οικογένεια - Παρελθόν, παρών και μέλλον», (Ηλεκτρονικό) <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/family/f5.pdf> (πρόσβαση 18/5/2015)

Γεώργας, Κ. «Σύγχρονες μορφές κοινωνικής προστασίας και η συμβολή τους στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: οι παρεμβάσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας», τελική εργασία, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, τμ. Κοινωνικής Διοίκησης, Αθήνα 2002

Γεώργας, Κ., «Παγκοσμιοποίηση και Φτώχεια», εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2006

Γεώργιας, Κ., «Η προσέγγιση της ΕΕ στην υιοθέτηση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και η ελληνική περίπτωση», Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο "Κοινωνικές ανισότητες στη σύγχρονη Ελλάδα", Διοργάνωση Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών- Επιστημονική Εταιρεία για την Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, Αθήνα, 2009
http://konstantinosgeormas.blogspot.gr/2012/01/blog-post_08.html

Γεώργιας, Κ., «Μικρο-προγράμματα κοινωνικής πολιτικής: οι τοπικές κοινωνίες και οι προτάσεις κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο των διεθνών οργανισμών (Παγκόσμια Τράπεζα και Διεθνής Οργάνωση Εργασίας)» Παρουσίαση στην Ημερίδα «Κοινωνική Πολιτική και τοπική αυτοδιοίκηση: μεταρρυθμίσεις-νέες τάσεις-προοπτικές», Λάρισα, 19/10/2004
http://konstantinosgeormas.blogspot.gr/2011/12/blog-post_8313.html#more
(πρόσβαση 8/3/2016)

Δαφέρμος, Γ., Παπαθεοδώρου, Χ., «Οικονομική κρίση και φτώχεια στην Ελλάδα και την ΕΕ: οι επιδράσεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της κοινωνικής προστασίας» Ημερίδα Τράπεζας της Ελλάδος «Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Αθήνα, 13 Μαΐου 2011

Δημουλάς, Κ., «Διεθνείς οργανισμοί, Ευρωπαϊκή Ένωση και Κοινωνική Πολιτική», Σημειώσεις προπτυχιακού τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου 2003-2016
<http://openeclass.panteion.gr/courses/TMG267/> (πρόσβαση 20/2/2016)

Δημουλάς, Κ., «Η νεοφιλελεύθερη μετάλλαξη της κοινωνικής πολιτικής και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης», Ίδρυμα Ρόζας Λούξεμπουργκ - Παράρτημα Ελλάδας, Καισαριανή 18-10-2014 (πρόσβαση 4/3/2016)

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, «Δελτίο Τύπου: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης Νοικοκυριών 2013, (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2012), Κίνδυνος Φτώχειας»
<http://www.statistics.gr/documents/20181/45613d4a-e71a-4b99-a5d5-ab4b280c2bc4> δημοσίευση 13/10/2014 (πρόσβαση 17/12/2015)

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Κίνδυνος φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών 2014 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2013) (δημοσίευση 8/7/2015)
<http://www.statistics.gr/documents/20181/169c8a36-31ec-4c56-97d4-058bcbe3f642> (πρόσβαση 12/12/2015)

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Συνθήκες Διαβίωσης στην Ελλάδα, 4 Σεπτεμβρίου 2015, Αθήνα,
http://www.statistics.gr/documents/20181/1216578/LivingConditionsInGreece_0115.pdf/3423a9dc-b9ad-41b9-a2f7-6c507bdf040e (πρόσβαση 12/12/2015)

Ζίγκμουντ Μπάουμαν «Η εργασία και ο καταναλωτισμός και οι νεόπτωχοι»
Νέα Σύνορα, Λιβάνης, Αθήνα, 2004,

Ζωγραφάκης, Σ. και Μητράκος, Θ., «Ο κίνδυνος χαμηλού εισοδήματος στα νοικοκυριά μισθωτών και ανέργων κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης»
Ημερίδα Τράπεζας της Ελλάδος «Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Αθήνα, 13 Μαΐου 2011

Καραμεσίνη Μ., «Η πολιτική απασχόλησης ως πεδίο σύζευξης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής», στο Μ. Καραμεσίνη και Γ. Κουζής (επιμ.), «Πολιτική απασχόλησης. Πεδίο σύζευξης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής», Τυπωθήτω-Δαραδανός, Αθήνα, 2005

Καραμεσίνη Μ. «Ανεργία και Πολιτικές Απασχόλησης», Αθήνα (Σημειώσεις πανεπιστημιακών παραδόσεων) 2010

Καραμεσίνη, Μ., «Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: Ανάθεμα ή χρήσιμο εργαλείο;», *Η ΕΠΟΧΗ* online έκδοση, Δεκεμβριος 2014,
<http://www.epohi.gr/portal/koinonia/18281-elaxisto-eggyimeno-eisodima-anathema-i-xrisimo-ergaleio> πρόσβαση 20/11/2015

Κουζής, Γ.. «Η εργασία στη δίνη της οικονομικής κρίσης και του μνημονίου: δέκα επισημάνσεις», *Ουτοπία*, 97, Αθήνα 2011

Κουζής, Γ. «Το εργασιακό περιβάλλον μετά από το μνημόνιο» RedNotebook Μάιος 2012 <http://rnbnet.gr/details.php?id=5705> (πρόσβαση 10/2/2015)

Λαμπαδίτη, Μ., «Μετά τις επικουρικές, προς κατάργηση και το ΕΚΑΣ», Πρώτο Θέμα 21/10/2015 <http://www.protothema.gr/economy/article/519899/se-10-meres-to-teliko-asafes-shedio-gia-to-asfalistiko/> (πρόσβαση 27/1/2016)

Λαλιώτη, Β. «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα-το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου», Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, 5^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, «Κοινωνική πολιτική στην εποχή της κρίσης: στο σταυροδρόμι των επιλογών», Πάντειο Πανεπιστήμιο, 8-10 Μαΐου, 2014

Λουκάς, Γ., «Διαδικασία για τη δημιουργία απασχόλησης και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού», Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2005

Λυμπεράκη Α. & Τήνιος Π., «Κοινωνικό κράτος (“επίσημο” και “άτυπο”): οι μεταρρυθμίσεις που δεν έγιναν και η κρίση», Ημερίδα Τράπεζας της Ελλάδος «Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Αθήνα, 13 Μαΐου 2011

Μαραγκός, Ν., Αστρουλάκης, Ν., «Το βασικό εγγυημένο εισόδημα και οι πολιτικές του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην ΕΕ-15», Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών/Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων, Μελέτες (Studies)/9, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2010

Μανδραβέλης Π., «Υπάρχει «αριστερή απάντηση» στην κρίση;», Μάιος 2012 <http://www.medium.gr/e-82/4205-1.html>, (πρόσβαση 26/5/2015)

Ματσαγγάνης, Μ., «Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της: ο ρόλος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική», εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2004

Ματσαγγάνης, Μ., «Αντιμέτωποι με την κρίση, χωρίς δίχτυ ασφαλείας», ΤΑ ΝΕΑ, 3/3/2011, (πρόσβαση 5/5/2015)

Ματσαγγάνης Μ. και Λεβέντη, Χ. «Διανεμητικές επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα», εισήγηση στην Ημερίδα με τίτλο «*Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης*», Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος 2011

Ματσαγγάνης, Μ., «Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς. Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία», εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011

Ματσαγγάνης, Μ., Λεβέντη, Χ., Καναβιτσά, Ε., «Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης», Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Διοίκησης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό δελτίο 1/2012 (Α)

Ματσαγγάνης, Μ., «Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα», Ειδική Συνεδρία Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Βουλή των Ελλήνων ΙΓ'περίοδος, Σύνοδος Γ', «*Νέα Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός - πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος*», Αθήνα 15/2/2012 (Β)

Ματσαγγάνης, Μ., Λεβέντη, Χ., «Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: δημοσιονομικές και διανεμητικές επιδράσεις», Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Διοίκησης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό δελτίο 3/2012 (Γ)

Ματσαγγάνης, Μ. «Τι είναι και τι δεν είναι το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα- Πως πρέπει και πως δεν πρέπει να γίνει η πολιτική εφαρμογή του», Εισήγηση

στα πλαίσια του Workshop «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου» Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Αθήνα, Απρίλιος 2013

Ματσαγγάνης, Μ., «Το νέο κοινωνικό ζήτημα, το Μνημόνιο και ο ρόλος της Δημοκρατικής Αριστεράς» Μεταρρύθμιση, 1/5/2012
<http://metarithmisi.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%BD%CE%B5%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BF-%CE%BA%CE%B1/> (πρόσβαση 18/1/2016)

Ματσαγγάνης, Μ., «Η αντιμετώπιση της «ανθρωπιστικής κρίσης» και άλλα παραμύθια...», Protagon 9/3/2015 <http://www.protagon.gr/epikairota/politiki/antimetwpsi-tis-anthrwplastikis-krisis-kai-alla-paramythia-3994500000> (πρόσβαση 21/1/2016)

Μαστοράκη, Α. «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα - Θεωρία και ενδεχόμενα προβλήματα υλοποίησης - οι περιπτώσεις της Ελλάδας και της Πορτογαλίας», Διπλωματική εργασία, Τμ. Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Scribd, Αθήνα, 2012

Μητράκος, Θ., Τσακόγλου, Π., «Ανισότητα, φτώχεια και υλική ευημερία: από τη μεταπολίτευση ως την τρέχουσα κρίση» Ειδική Συνεδρία Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Βουλή των Ελλήνων ΙΓ'περίοδος, Σύνοδος Γ', «Νέα Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός - πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος», Αθήνα 15/2/2012

Μουζέλης Ν., «Παγκοσμιοποίηση, μύθοι και πραγματικότητες», *Το Βήμα, Γνώμες*, Οκτώβριος 2007, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=184159> (πρόσβαση 30/3/2015)

Μπούσιου Στ., Σαράφης Π., «Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας και οικονομική κρίση», *Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας*, Τόμος 5, Τεύχος 4, 147-161, Αθήνα, 2013

Μπλανσάρ, Ο., «Ελλάδα: Κριτικές του Παρελθόντος και ο Δρόμος προς τα Εμπρός», *IMFdirect blog home*, 9/7/2015, <http://www.imf.org/external/lang/greek/np/blog/2015/070915g.pdf> (πρόσβαση 19/2/2016)

Ντάσης, Γ. «Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα το Ελάχιστο ευρωπαϊκό εισόδημα και δείκτες φτώχειας» Βρυξέλλες, Οκτώβριος 2013, <http://www.eesc.europa.eu> (πρόσβαση 23/4/2015)

ΟΟΣΑ, «Ελλάδα: Μεταρρύθμιση των προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας», Επιθεωρήσεις Δημόσιας Διακυβέρνησης από τον ΟΟΣΑ, "ΤΟ ΒΗΜΑ" www.tovima.gr/files/1/2013/09/17/oosa.pdf Αθήνα, 2013 (πρόσβαση 5/2/2016)

ΟΟΣΑ, «Αυξάνεται ο κίνδυνος της φτώχειας των συνταξιούχων - Τι ισχύει στην Ελλάδα», Πηγή ΟΟΣΑ, εφημερίδα portal [iefimerida.gr](http://www.iefimerida.gr) <http://www.iefimerida.gr/news/238558/oosa-ayxanetai-o-kindynos-tis-ftoheias-ton-syntaxioghon-ti-ishyei-stin-ellada> Αθήνα, 1/12/2015, (πρόσβαση 9/12/2015)

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, «Το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής - προτάσεις και μέτρα πολιτικής», 2014, Αθήνα

Παπαδημητρίου, Μ. «Ο Τσίπρας και το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα», Εφημερίδα Καθημερινή, ιστοσελίδα 9/6/2015, Αθήνα,

<http://www.kathimerini.gr/818564/opinion/epikairothta/politikh/o-tsipras-kai-to-elaxisto-eggyhmeno-eisodhma>, πρόσβαση 9/12/2015

Παπαδοπούλου, Δ., «Η φύση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελληνική Κοινωνία», στο «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός», (επιμέλεια) Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου Εξάντας εκδοτική, Αθήνα, 2004

Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Π., «Απουσία διαλόγου για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην Ελλάδα», ΔΤΑ. 2004, σ.115- 136

Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου, Χ., «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός» (επιμέλεια κειμένων Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής), Εξάντας εκδοτική, Αθήνα, 2004

Πέτρας, Τζ. - Βελτμέγιερ, Χ., «Η παγκοσμιοποίηση χωρίς μάσκα – Ο ιμπεριαλισμός στον 21^{ου} αιώνα», Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2005

Πρώτο Θέμα, «Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.160.522 - ΕΛΣΤΑΤ: Υποχώρησε στο 24% η ανεργία το γ' τρίμηνο του 2015» 17/12/2015
<http://www.protothema.gr/economy/article/537090/elstat-upohorise-sto-24-i-anageria-to-g-trimino-tou-2015/> (πρόσβαση 11/1/2016)

Σακελλαρόπουλος, Θ. «Αναζητώντας το νέο κοινωνικό κράτος» στο «Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους» (επιμέλεια από τον ίδιο), εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1999, (επικαιροποιημένο 2014)
https://www.researchgate.net/publication/261521754_Anazetontas_to_Neo_Koinoniko_Kratos_sto_TH_Sakellaropoulos_Zetemata_Koinonikes_Politikes_B'_Enopoiemene_kai_emploutismene_ekdose_Dionikos_Athina_ss_25-74_ISBN_978-960-6619-65-6 (πρόσβαση 5/6/2015)

Σακελλαρόπουλος, Θ. «Υπερεθνικές Κοινωνικές Πολιτικές στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης», εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001

Σακελλαρόπουλος, Θ., «Οι μεγάλοι αναπροσανατολισμοί στα κράτη πρόνοιας», στο: Ανθόπουλος, Χ., Κοντιάδης, Ξ., Παπαθεοδώρου, Θ. (επιμέλεια) «Ασφάλεια και Δικαιώματα στην κοινωνία της Διακινδύνευσης», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005

Σακελλαρόπουλος, Θ., «Το κοινωνικό κράτος σε ιστορική προοπτική», εφημερίδα «Το Βήμα Ιδεών» - Τεύχος 07/11/2008 <http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20081107&nid=10278922&sn=%CE%9A%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%9F%20%CE%25> (πρόσβαση 3/6/2015)

Σακέλης, Ι., «Πρόταση για την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος κοινωνικής υποστήριξης και ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος» στο Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2006 του ΕΚΚΕ (επιμέλεια Κετσετζοπούλου, Κικίλια, Μουρίκη, Παπαπέτρου, Τζωρτζοπούλου, Φρονίμου), Αθήνα 2007

Σισσούρας Α., Αμίσης Γ., «Το κοινωνικό δίκτυο ασφάλειας και οι μηχανισμοί εφαρμογής του στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας», στο Σακελλαρόπουλος Θ. (επιμ.), «Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1999.

Στοιλόπουλος, Β., «Απόβλητα και εγκλωβισμένοι στην εποχή της αβεβαιότητας», *Άρδην* τεύχος 77 (2/5/2011) <http://www.ardin.gr/?q=node/2686> (πρόσβαση 29/4/2015)

Στουρνάρας, Ι. «Πολιτικές Ελάχιστου Εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα: μια συγκριτική ανάλυση», Ενδιάμεση Έκθεση για τα μέλη των αρμόδιων Κοινοβουλευτικών Επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων, Σεπτέμβριος 2014, Βουλή των Ελλήνων

Σπυροπούλου, Ν., «Η πολιτική του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στο ελληνικό κράτος πρόνοιας», Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2006,

ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2007 http://www.ekke.gr/images/PDF/koin_portrait0_06.pdf
(πρόσβαση 4/6/2015)

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Κοινή Έκθεση για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη 2007», 6694/07, Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2007.

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Καθορισμός των κατάλληλων στόχων», 14110/00, SOC 470, Βρυξέλλες, 30 Νοεμβρίου 2000.

Συμβούλιο, 92/441/ΕΟΚ, Σύσταση του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιουνίου 1992 *σχετικά με τα κοινά κριτήρια για τους επαρκείς πόρους και τις παροχές στα συστήματα της κοινωνικής προστασίας*, 1992 α)

Συμβούλιο, 92/442/ΕΟΚ, Σύσταση του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουλίου 1992 *για τη σύγκλιση των στόχων και των πολιτικών κοινωνικής προστασίας*, 1992 β).

Συστάσεις της σχετικά με την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας Επιτροπής Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 18.11.2008

Σωτηρόπουλος, Δ., «Κράτος και μεταρρύθμιση στη σύγχρονη Νότια Ευρώπη: Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία», εκδόσεις Ποταμός, 2007, Αθήνα

Σωτηρόπουλος, Δ., «Ανέτοιμοι από καιρό - Γιατί το κοινωνικό κράτος είναι θύμα και ταυτόχρονα υποκείμενο της οικονομικής κρίσης», Το Βήμα, 14.4.12, <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=453108> (πρόσβαση 26/5/2015)

Τράπεζα της Ελλάδος, Ημερίδα με θέμα «Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Αθήνα, 13 Μαΐου 2011

Τράπεζα της Ελλάδος, Ημερίδα με θέμα «Κοινωνική πολιτική και κοινωνική

συναχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Αθήνα, Ιούνιος 2012

Τσιάκαλος, Γ., «Κοινωνικός αποκλεισμός ορισμοί, πλαίσιο και σημασία», (επιμ. Κούλα Κασιμάτη) Κοινωνικός Αποκλεισμός: η Ελληνική εμπειρία, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα, 1998

Τσουκαλάς Κ., «Για την Κρίση» Συνέντευξη στην Μαρίνα Πετρονώτη, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 134-135, Α'-Β' 2011, 13-36.

Φερώνας, Α., «Θεσμοί Κοινωνικής Ευθύνης και Κοινωνική Αλληλεγγύη» του Π.Μ.Σ. «Πολιτική Επιστημη και Κοινωνιολογία» του τμ. Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ, στο «Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα της κρίσης: Ισχυρές επιπτώσεις – Ανεπαρκείς απαντήσεις», Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Νοέμβριος 2014,

Χάλαρης, Μ., «Το κοινωνικό κράτος σε περίοδο κρίσης», εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ 11/11/2012 <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=483220> (πρόσβαση 2/6/2015)

Χλέτσος, Μ., «Απο την πρόνοια στην εργασία - Νέες τάσεις και προκλήσεις για την κοινωνική προστασία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2008

Χλέτσος, Μ., «Νέες ανάγκες και προκλήσεις για το ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας: ο θεσμός του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος» Ημερίδα Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού με θέμα «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου» Επιμέλεια Έκδοσης: Ολυμπία Καμινιώτη Διευθύντρια Ανάλυσης Αγοράς Εργασίας και Εργασιακών Σχέσεων ,Υπό την Εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας Άρθρα και Μελέτες 8/2013 Νοέμβριος 2013

Χλέτσος, Μ., «Οικονομική Στήριξη των ασθενέστερων και καταπολέμηση της φτώχειας: Διδάγματα από την Ιστορία. Η περίπτωση των ΗΠΑ και της

Ευρώπης», Εισήγηση στα πλαίσια του Workshop «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου» Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Αθήνα, Απρίλιος 2013

Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, «Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010», Σεπτέμβριος 2008.

Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη 2005-2006», Αθήνα, 2005.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση 2001-2003», Αθήνα, Ιούνιος 2001.

ΦΕΚ για το Εγγυημένο Εισόδημα, «Εφημερίδα της Κυβέρνησης», τεύχος δεύτερο, Αρ. Φύλλου 3018, 7 Νοεμβρίου 2014

Ιστότοποι

<http://www.statistics.gr/>

<http://www.imf.org>

http://ec.europa.eu/index_el.htm

www.aftodioikisi.gr «Ποιοι είναι οι Δήμοι που ξεκινούν το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, οι δικαιούχοι, οι προϋποθέσεις, τα ποσά» 27/9/2014
<http://www.aftodioikisi.gr/proto-thema/poioi-einai-oi-13-dimoi-pou-xekinoun-to-elaxisto-enguimeno-eisodima-oi-dikaiouchoi-oi-proipotheseis-ta-posa>
(Πρόσβαση 22/10/2015)

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/ellada/country-specific-recommendations/index_el.htm Η στρατηγική 2020 για την Ελλάδα (πρόσβαση 21/12/2015)

http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/2014/index_el.htm Ευρωπαϊκό Εξάμηνο (πρόσβαση 9/2/2016)

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=el&catId=750> Κοινωνική προστασία και κοινωνική ένταξη (πρόσβαση 9/2/2016)

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=el> Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά τη φτώχειας κα του κοινωνικού αποκλεισμού (πρόσβαση 9/2/2016)

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_greece_el.pdf Απρίλιος 2015- Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (πρόσβαση 21/12/2015)

<http://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=146057> Πληροφοριακό Σύστημα Εργάνη 4/10/2013 (πρόσβαση 21/12/2105)

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=424633> «Στρατιές των αποκλεισμένων» 6/4/14 (πρόσβαση 22/12/15)

www.emerisia.gr «Ποιοι δικαιούνται να πάρουν το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα» 23/7/2014 (πρόσβαση 22/12/15)

www.emerisia.gr «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα πανελλαδικά, κουπόνια για δωρεάν ρεύμα και τρόφιμα, κάρτας πρόσβασης στο σύστημα υγείας» 24/2/2015 (πρόσβαση 15/11/15)

www.iefimerida.gr «Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα -Εφαρμογή σε 13 δήμους, «κλείδωσαν» τα κριτήρια» 7/9/2014

<http://www.iefimerida.gr/news/169270/ελάχιστο-εγγυημένο-εισόδημα-εφαρμογή-σε-13-δήμους-«κλείδωσαν»-τα-κριτήρια#ixzz3pIMt5otU>

(πρόσβαση 20/7/2015)

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113464965>

(πρόσβαση 22/10/2015)

www.imf.org/external/np/exr/facts/prsp.htm Poverty Reduction Strategy Papers, A Factsheet – September 2005, International Monetary Fund.

(πρόσβαση 11/1/2016)

http://fucomasa.inek.org.cy/gr/images/pdf/CYPRUS_WS_SocSec_GR.pdf

Εισαγωγή στην Κοινωνική Ασφάλιση και Κοινωνική Προστασία στην προβλεπόμενη ενωμένη Κύπρο

[http://fucomasa.inek.org.cy/gr/images/pdf/memorandum_15-05-](http://fucomasa.inek.org.cy/gr/images/pdf/memorandum_15-05-2015_GR.pdf)

[2015_GR.pdf](http://fucomasa.inek.org.cy/gr/images/pdf/memorandum_15-05-2015_GR.pdf), ILO's strategy for the extension of social security, 2015
Κύπρος

<http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues->

[migration-health/pensions-at-a-glance-2015_pension_glance-2015-en#page4](http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/pensions-at-a-glance-2015_pension_glance-2015-en#page4)

<http://www.paraskhnio.gr/ellines-kato-apo-to-orio-tis-ftoxeias/> οι Έλληνες κάτω από το όριο της φτώχειας 4/5/2015 (πρόσβαση 11/1/2016)

[http://www.protothema.gr/greece/article/491537/elstat-23-ekat-ellines-zoun-](http://www.protothema.gr/greece/article/491537/elstat-23-ekat-ellines-zoun-kato-apo-to-orio-tis-ftoheias/)

[kato-apo-to-orio-tis-ftoheias/](http://www.protothema.gr/greece/article/491537/elstat-23-ekat-ellines-zoun-kato-apo-to-orio-tis-ftoheias/) ΕΛΣΤΑΤ: 2,3 εκατ. Έλληνες ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, 9/7/2015 (πρόσβαση 14/1/2016).